

SADRŽAJ

I UVOD

1. Strategija prema mladima: pristup i okvir za oblikovanje strategije	7
2. Metodologija, učesnici, proces i struktura	8

II POLITIKA PREMA MLADIMA: EU PRAKSA I STANJE U BIH

1. Politika prema mladima na međunarodnom nivou	12
2. Politika prema mladima u BiH	15
3. Politika prema mladima u Općini Centar	17
3.1. Analiza institucionalnog okvira politike prema mladima	17
3.2. Analiza finansijskih kapaciteta	22

III SITUACIONA ANALIZA

1. Obrazovanje	31
1.1. Formalno obrazovanje	31
1.1.1. Srednjoškolsko obrazovanje	33
1.1.2. Visoko obrazovanje	37
1.2. Neformalno i informalno obrazovanje	41
1.3. Inkluzivno obrazovanje	44
2. Položaj na tržištu rada	46
3. Socijalni položaj i socijalna/društvena uključenost	56
3.1. Mlade grupe izložene riziku društvene/socijalne isključenosti	57
3.2. Politika za jačanje socijalnog uključivanja mladih	60
4. Zdravstveni položaj	62
5. Učešće u javnom životu	66
6. Mobilnost	70
7. Informisanje	72
8. Slobodno vrijeme	75

IV ANALIZA POTREBA, PROBLEMA I MIŠLJENJA MLADIH OPĆINE CENTAR

1. Uzorak i metoda prikupljanja podataka	78
2. Analiza rezultata istraživanja	79
2.1. Obrazovanje i tržište rada	79
2.2. Socijalni položaj, zdravstveni položaj i društvena uključenost	85
2.3. Učešće u javnom životu	89
2.4. Slobodno vrijeme	91
2.5. Informisanje i mobilnost	97
2.6. Problemi	100

V STRATEŠKI DIO

1. SWOT analiza	106
2. Vizija	107
3. Strateški ciljevi	108

VI IMPLEMENTACIJA, MONITORING I EVALUACIJA

1. Implementacija, monitoring i evaluacija	118
2. Okvirna finansijska konstrukcija	120

LITERATURA

LITERATURA	123

ANEKSI

ANEKS 1: Rješenje o imenovanju Koordinacionog tijela i radnih grupa za izradu Strategije prema mladima Općine Centar Sarajevo za 2014-2020	126
ANEKS 2: Akcioni plan Strategije prema mladima Općine Centar 2014-2020	129

POPIS SLIKA

Slika 1. Proces izrade Strategije prema mladima Općine Centar 2014 – 2020. godine.....	10
Slika 2. Izgradnja institucionalnog okvira za implementaciju politika prema mladima na općinskom nivou u Federaciji BiH.....	16
Slika 3. Institucionalni okvir implementacije politike prema mladima u Općini Centar.....	20
Slika 4. Ukupno ostvareni/planirani prihodi Općine Centar, 2010. – 2014.....	22
Slika 5. Struktura ukupnih prihoda Općine Centar, 2010. – 2014.....	23
Slika 6. Učešće tekućih i kapitalnih izdataka u ukupnim izdacima Općine, 2010. – 2014.....	23
Slika 7. Struktura izdataka budžeta Općine prema funkcionalnoj klasifikaciji, 2010. – 2014.....	24
Slika 8. Trošak po zaposlenom i trošak po učenika u srednjim školama Kantona Sarajevo, 2013.....	36
Slika 9. Stopa nezaposlenosti mladih u zemljama EU. 2013.....	47
Slika 10. Stopa nezaposlenosti i zaposlenosti mladih, 2008. – 2013.....	47
Slika 11. Nezaposlenost mladih i ukupna nezaposlenost u BiH, 2008. – 2013.....	48
Slika 12. Kvalifikaciona struktura nezaposlenih mladih u Federaciji BiH, decembar 2013.....	49
Slika 13. Broj nezaposlenih mladih u Kantonu Sarajevo, decembar 2013.....	50
Slika 14. Struktura nezaposlenih mladih sa VSS prema visokoškolskom profilu, 2014.....	53
Slika 15. Struktura nezaposlenih mladih sa SSS prema profilu srednjoškolskog obrazovanja, 2014.....	53
Slika 16. Odnos ukupnog broja nezaposlenih mladih osoba sa VSS i SSS i broja mladih osoba koji traže zaposlenje po prvi put.....	54
Slika 17. Pregled izdavanja za (su) finansiranje projekata nevladinih organizacija.....	61
Slika 18. Hartova ljestvica učešća mladih u javnom životu.....	67
Slika 19. Nivoi učešća mladih u javnom životu.....	67
Slika 20. Oblici učešća mladih u javnom životu.....	68
Slika 21. Učešće mladih u neformalnom obrazovanju.....	79
Slika 22. Područja neformalnog obrazovanja mladih.....	80
Slika 23. Samoprocjena znanja stranih jezika i rada na računaru te vještina profesionalnog komuniciranja.....	80
Slika 24. Zainteresovanost mladih za učešće u programima neformalnog obrazovanja.....	81
Slika 25. (Ne) zadovoljstvo formalnim obrazovanjem.....	81
Slika 26. Perspektiva mladih u pogledu pronalaska zaposlenja.....	82
Slika 27. Obrazovna struktura i radni status zaposlenih mladih.....	82
Slika 28. Obrazovna struktura nezaposlenih mladih.....	83
Slika 29. Trajanje nezaposlenosti i dobna struktura nezaposlenih mladih.....	84
Slika 30. Nezaposleni mladi i iskustvo u neformalnom obrazovanju.....	84
Slika 31. Interes mladih za učešće u programima neformalnog obrazovanja prema socio-profesionalnom profilu.....	85
Slika 32. Broj članova domaćinstva mladih.....	85
Slika 33. Stambeni i bračni status mladih.....	86
Slika 34. Veličina stambenog prostora i udio mladih koji imaju vlastitu sobu.....	86
Slika 35. Opremljenost stambenog prostora.....	87
Slika 36. Vrsta mjesečnih prihoda mladih.....	87
Slika 37. Vrsta mjesečnih prihoda mladih prema socio-profesionalnom statusu ispitanika.....	88
Slika 38. Finansijski problemi mladih i nemogućnost zadovoljenja osnovnih potreba.....	88
Slika 39. Zadovoljstvo mladih zdravstvenom zaštitom.....	89
Slika 40. Percepcija ključnih problema u oblasti zdravlja mladih ljudi.....	89
Slika 41. Učešće u volonterskom radu mladih.....	90
Slika 42. Vrsta volontiranja mladih u proteklih 12 mjeseci.....	90
Slika 43. Prioritetna područja volonterskog rada mladih.....	91
Slika 44. Rang skala aktivnosti u slobodnom vremenu mladih.....	92
Slika 45. Zadovoljstvo kvantitetom i kvalitetom slobodnog vremena mladih.....	94
Slika 46. Zadovoljstvo kvantitetom i kvalitetom slobodnog vremena mladih različitog socio-profesionalnog statusa.....	95
Slika 47. Zadovoljstvo mladih sadržajem za kreativno provođenje slobodnog vremena.....	96
Slika 48. Sadržaji za slobodno provođenje vremena u „idealnom“ centru za mlade.....	96
Slika 49. Izvori informisanja mladih.....	97
Slika 50. Mogući neformalni i formalni načini informisanja mladih.....	98
Slika 51. Vrste mobilnosti mladih.....	98
Slika 52. Vrste mobilnosti prema dobnim grupama mladih.....	99

Slika 53. Spremnost mladih na odlazak iz BiH	99
Slika 54. Percepcija najvažnijih društvenih problema mladih.....	101
Slika 55. Percepcija ključnih aktera za rješavanje problema mladih.....	102
Slika 56. Predložene mjere za efikasnije rješavanje problema mladih	103
Slika 57. Aktivnosti u kojima su mladi spremni učestvovati u cilju rješavanja problema	103
Slika 58. Vizija i strateški ciljevi	109
Slika 59. Raščlanjivanje strateških ciljeva na prioritetne ciljeve i mjere	109

POPIS TABELA

Tabela 1. Evolucija koncepta politike prema mladima: Generalni trendovi.....	12
Tabela 2. Institucionalni okvir formuliranja i provođenja politike prema mladima na lokalnom nivou u Federaciji BiH	17
Tabela 3. Pregled izdataka po tekućim programima.....	25
Tabela 4. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Kontinuirana briga za mlade.....	26
Tabela 5. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Podrška obrazovanju kroz poboljšanje uslova rada i funkcioniranja obrazovnih ustanova	26
Tabela 6. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Provođenje javnog interesa u oblasti sporta	27
Tabela 7. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Razvoj kulture na području Općine Centar.....	27
Tabela 8. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućih programa Podrška zdravstvenim ustanovama i Uspostavljanje partnerstva i pomoć za razvoj NVO sektora	28
Tabela 9. Pregled izdataka po razvojnim programima.....	28
Tabela 10. Pregled izdataka po prioritetnim oblastima Strategije prema mladima Općine Centar 2014- 2020	29
Tabela 11. Pregled kretanja broja učenika u srednjim školama u Kantonu Sarajevo za period školska 2009/10. – 2012/13.godina.....	35
Tabela 12. Izdvajanja za srednjoškolsko obrazovanje iz budžetskih sredstava Kantona Sarajevo.....	36
Tabela 13. Broj upisanih studenata na visokoškolske ustanove u Kantonu Sarajevo	39
Tabela 14. Broj diplomiranih studenata na visokoškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo.....	39
Tabela 15. Broj upisanih studenata na visokoškolske ustanove, prema mjestu prebivališta u Kantonu Sarajevo.....	40
Tabela 16. Sredstva dodijeljena nevladinim organizacijama za realizaciju projekata iz oblasti obrazovanja iz budžeta Općine Centar za 2013. godinu	43
Tabela 17. Aktivno stanovništvo na području Općine Centar, 2008 –2012.	50
Tabela 18. Pregled broja nezaposlenih i zaposlenih po općinama u Kantonu Sarajevo, 2012.....	51
Tabela 19. Pregled broja nezaposlenih mladih prema dobi i kvalifikacijama, februar 2014.....	52
Tabela 20. Programi i mjere Federalnog zavoda za zapošljavanje usmjereni ka populaciji mladih ljudi	54
Tabela 21. Sociodemografske karakteristike ispitanika	78
Tabela 22. Stilovi provođenja slobodnog vremena	93
Tabela 23. Učestalost provođenja slobodnog vremena s obzirom na stilove slobodnog vremena.....	93
Tabela 24. Stilovi provođenja slobodnog vremena i mladi različitih socio-društvenih profila	94
Tabela 25. Stavovi mladih prema odlasku iz BiH.....	100
Tabela 26. Ocjena važnosti problema mladih prema dobnoj strukturi ispitanika	100
Tabela 27. Ocjena važnosti problema mladih prema spolu ispitanika	102
Tabela 28. SWOT matrica Općine Centar.....	106
Tabela 29. Strateški cilj 1: raščlanjivanje na prioritetne ciljeve i mjere	110
Tabela 30. Strateški cilj 2: raščlanjivanje na prioritetne ciljeve i mjere	112
Tabela 31. Strateški cilj 3: raščlanjivanje na prioritetne ciljeve i mjere	114
Tabela 32. Strateški cilj 4: raščlanjivanje na prioritetne ciljeve i mjere	115
Tabela 33. Finansijske projekcije za projekte razvrstane prema strateškim i prioritetnim ciljevima.....	120
Tabela 34. Finansijske projekcije za projekte razvrstane prema strateškim i godinama.....	122

LISTA KORIŠTENIH SKRAĆENICA

APM	Akcioni plan za mlade
BiH	Bosna i Hercegovina
Cep	Koeficijent zaposlenosti
Cup	Koeficijent nezaposlenosti
EU	Evropska Unija
IPA	Instrumenti predpristupne pomoći EU
KS	Kanton Sarajevo
KzM	Komisija za mlade
NVO	Nevladina organizacija
OŠ	Osnovna škola
RS	Republika Srpska
SSS	Srednja stručna sprema
Strategija	Strategija za mlade Općine Centar 2014 – 2020. Godine
SWOT	Analiza snaga, slabosti, prilika i prijetnji
UN	Ujedinjeni narodi
UNESCO	Organizacija ujedinjenih nacija za obrazovanje, sport i kulturu
UNSA	Univerzitet u Sarajevu
VSS	Visoka stručna sprema
VŠS	Viša stručna sprema
WPAY	Svjetski program za mlade

UVOD

1. Strategija prema mladima: pristup i okvir za oblikovanje strategije

Strategija prema mladima Općine Centar za period 2014 - 2020. godine predstavlja strateško plansko-programski dokument i sredstvo za efikasnije upravljanje politikom za mlade na nivo Općine Centar. Strategija prema mladima za period 2014 - 2020. godine (u daljem tekstu Strategija) sadrži sveobuhvatan pristup izgradnji socijalnih, ekonomskih, obrazovnih, kulturnih i drugih uslova za trajnu dobrobit mladih i njihovo aktivno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici. Strategija u potpunosti prati preporuke Zakona o mladima Federacije BiH koji obavezuje svaku općinu u Federaciji BiH da pristupi izradi strategije za mlade na općinskom nivou, Također, Strategija slijedi niz preporuka relevantnih evropskih dokumenata i inicijativa, kao što su:

- *Bijela knjiga: Novi podsticaji mladima u Evropi (2001)* – strateški dokument kojim je uspostavljen koherentan okvir omladinske politike u EU u četiri prioriteta područja: učešće, informisanost, volonterizam i razumijevanje mladih;
- *Evropski pakt za mlade (2005)* – jedan od instrumenata za provođenje ciljeva revidirane Lisabonske strategije koji sadrži niz mjera koje bi se trebale koristiti za rješavanje tri aspekta: zapošljavanje, integracija i društveno napredovanje mladih, obrazovanje, osposobljavanje i mobilnost mladih, usklađenost porodičnog i poslovnog života mladih;
- *EU strategija za mlade: Ulaganje i osnaživanje (2009)* - strateški dokument koji ima za cilj obezbijediti potpuno učešće mladih ljudi u društvu povećanjem učešća mladih u civilnom životu lokalnih zajednica i u neposrednoj ili predstavničkoj demokratiji, pružanjem podrške organizacijama kao i raznim oblicima „učenja o učešću u donošenju odluka“, podsticanjem učešća mladih koji nisu uključeni u organizacije pružanjem kvalitetnih servisa za informisanje mladih;
- *Evropska povelja o učešću mladih u lokalnom i regionalnom životu* - dokument koji sadrži preporuke mladim ljudima, omladinskim radnicima, organizacijama i lokalnim vlastima za promovisanje i podsticanje lokalnog učešća mladih ljudi širom Evrope. Ovim dokumentom promovišu se instrumenti za učešće mladih, i to: obuka mladih za učešće, informisanje, promovisanje učešća mladih putem informacionih i komunikacionih tehnologija, promovisanje učešća mladih u medijima, podsticanje mladih da se bave volonterskim radom i da posvećuju svoje vrijeme aktivnostima za razvoj zajednice, pružanje podrške projektima i inicijativama mladih, promovisanje omladinskih organizacija, učešće mladih ljudi u nevladinim organizacijama političkim partijama.
- *Rezolucija Savjeta EU o obnovljenom okviru evropske saradnje na polju mladih 2010 – 2018* - dokument koji sadrži posebne ciljeve i inicijative za obrazovanje i osposobljavanje mladih, zapošljavanje i poduzetništvo mladih i umrežavanje mladih na globalnom nivou;
- *Svjetski program akcija za mlade (1995)* – dokument koji pruža smjernice za nacionalne akcije i međunarodnu podršku unapređenju položaja mladih u 15 prioriteta područja.

Osnovni ciljevi strateškog dokumenta Strategija prema mladima Općine Centar za period 2014 – 2020. godine su:

- opisati trenutni položaj mladih u 8 prioriternih područja (obrazovanje, zapošljavanje, socijalni položaj i društvena uključenost, zdravstvena zaštita, učešće u javnom životu, mobilnost, informisanje i slobodno vrijeme);
- identificirati snage (*Strengths*), slabosti (*Weaknesses*), prilike (*Opportunities*) i prijetnje (*Threats*) u oblasti politike prema mladima;
- definirati viziju, odrediti strateške ciljeve, prioriterna područja djelovanja, mjere i projekte/aktivnosti u oblasti politike prema mladima;
- definirati prava, obaveze, nadležnosti te način vrednovanja i praćenja implementacije programa/projekata usmjerenih ka mladima - Akcioni plan implementacije Strategije prema mladima Općine Centar za period 2014 - 2020. godine

2. Metodologija, učesnici, proces i struktura

Na osnovu Odluke Općinskog vijeća i Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, a u cilju kontinuiranog rada na poboljšanju položaja mladih, Općina Centar pristupila je izradi Strategije prema mladima za period 2014 – 2020. godine. Glavni promotor (nositelj) ovog strateškog dokumenta je Služba za obrazovanje, kulturu i sport Općine Centar. U svrhu izrade strateškog dokumenta za mlade 19. novembra 2013. godine potpisan je Sporazum o saradnji između Općine Centar i Udruženja IDEA Sarajevo, kao nositelja izrade Nacrta Strategije prema mladima Općine Centar za period 2014 - 2020. godine.

Proces oblikovanje Strategije trajao je pet mjeseci (decembar 2013. – april 2014) i ostvario se kroz sljedeće oblike dijaloga i komunikacije:

- *Tematske radionice - održano je* ukupno 14 radionica sa Radnim grupama koje su bile usmjerene na različite ili međusobno srodne oblasti politike prema mladima. Svaka radionica odvijala se na metodološki istovjetan način gdje su kroz otvorenu diskusiju sa učesnicima radionica primjenom odgovarajućih strateških alata za analizu internog i eksternog okruženja (SWOT analiza) prepoznate vanjske „prilike“ i „opasnosti“ te interne „snage“ i „slabosti“ Općine Centar po pitanju položaja mladih u različitim oblastima. SWOT matrica služila je kao strateški alat u procesu prepoznavanja strateških pitanja i ciljeva, te utvrđivanja prioriternih ciljeva i potencijalnih mjera politike prema mladima. Radionice su u prosjeku trajale oko 2.5 sata.
- *Delphi metoda* – metoda koja je korištena kao naknadni/ex-post način komuniciranja sa članovima radnih grupa i učesnicima radionica o rezultatima/zaključcima pojedinih tematskih radionica. Primjenom Delphi metoda u proces izrade Strategije uključen je znatno veći broj učesnika odnosno učesnika koji nisu mogli prisustvovati tematskim radionicama, pružajući im na taj način mogućnost da naknadno iskažu svoje stavove, mišljenja i sugestije.

Proces izrade Strategije odvijao se u nekoliko faza:

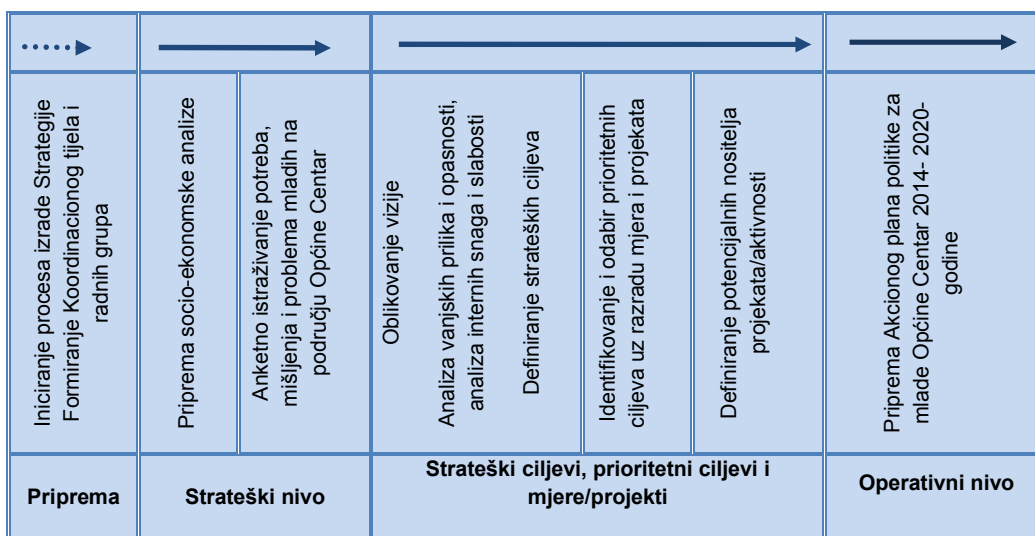
- Faza pripreme, koja je uključivala: (1) iniciranje procesa izrade strateškog dokumenta za mlade; (2) identificiranje potencijalnih partnera i aktera u izradi dokumenta

uključujući institucije, organizacije, neformalne grupe, pojedince/ke iz javnog, civilnog i poslovnog sektora: zdravstvene, socijalne, sportske, obrazovne, kulturne, sportske institucije, Općinske službe, mlade aktiviste/kinje i sportiste sa područja Općine Centar; (3) formiranje Koordinacionog tijela odnosno nadležnog tijela za izradu Strategije za mlade Općine Centar i radnih grupa koji su predlagani od predstavnika javnih ustanova te organizacija mladih i za mlade, Općinskog načelnika te predstavnika političkih partija koji svojim radom participiraju u Općinskom Vijeću Općine Centar.

- Faza izrade strateške platforme koja je uključivala situacionu analizu u 8 tematskih oblasti politike prema mladima. Situaciona analiza temelji se na relevantnim dokumentima (zakoni, strategije, akcioni planovi) koji se odnosi na položaj mladih u BiH, kao i na dokumentima koji pružaju smjernice u procesu razvoja strateških dokumenata za mlade kao što su: *Evropska povelja u učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou*, *Bijela knjiga Evropske komisije*, *Rezolucija Savjeta EU o obnovljenom okviru evropske saradnje na polju mladih 2010 – 2018.* godine i drugi. U ovoj fazi izrade Strategije projektni tim koristio je niz istraživačkih tehnika, kao što su desk-research, proučavanje dokumentacione osnove kojom se reguliraju pitanja mladih na državnom, kantonalnim i lokalnom nivou te Budžet Općine Centar.
- Faza anketnog istraživanja potreba, mišljenja i problema mladih na području Općine Centar trajala je oko 3 mjeseca (decembar 2013. – februar 2014) i provedena je na uzorku od 522 mlade osobe, starosne dobi između 15 do 30 godina.
- Faza oblikovanje vizije, definiranja strateških i prioritetnih ciljeva te prepoznavanje potencijalnih mjera i aktivnosti/projekata trajala je oko 4 mjeseca (januar – april 2014) i odvijala se kroz radionice radnih grupa. Svih 8 radnih grupa radile su na: analizi položaja i potreba mladih za svaku oblast-na osnovu rezultata istraživanja i njihovog iskustva (kroz SWOT analizu); uvidu u relevantne postojeće dokumente/strategije i pravne regulative kako bi se omogućila harmonizacija/usklađenost Strategije za mlade sa relevantnim strategijama i zakonima sa lokalnog, entitetskog, državnog, regionalnog i evropskog nivoa; definiranju strateških ciljeva, uključujući operativne ciljeve i mjere implementacije.
- Faza izrade prijedloga Nacrta Strategije uključivala je proces konsultacija na prvi prijedlog Nacrta Strategije prema mladima Općine Centar koji je upućen na daljnju proceduru Općinskom Vijeću Općine Centar.

Slika 1. Proces izrade Strategije prema mladima Općine Centar 2014 – 2020. godine

Strategija, u smislu sadržaja, odnosno dijelova posredstvom kojih je predstavljena sama Strategija, sastoji se od sljedećih šest cjelina/poglavlja:

- **Uvod**
- **Politika prema mladima**
- **Socio-ekonomska**
- **Analiza potreba, problema i mišljenja mladih Općine Centar**
- **Strateški dio:** ključni dio koji sadrži viziju, četiri strateška cilja, prioritetne ciljeve, programe i mjere;
- **Implementacija, monitoring i evaluacija**

Strategija je predstavljena u formi studije, elaborata sa pregledom korištene literature i pratećim aneksima.

POLITIKA PREMA MLADIMA: EU PRAKSA I STANJE U BIH

1. Politika prema mladima na međunarodnom nivou

Politika prema mladima (*Youth Policy*) počinje se razvijati od druge polovine 20. stoljeća i to uglavnom u ekonomski razvijenim zemljama svijeta koje su shvatile da je neophodno razviti posebnu strategiju koja će odgovoriti na potrebe mladih građana. Koncept politika prema mladima prošao je dug evolucijski put, od paternalističkog stava prema mladima, koji podrazumijeva da je smjer u kojem se mladi kreću loše definiran ili nedefiniran te da je neophodno uključivanje drugih koji trebaju nametnuti konkretno osmišljenu intervenciju, preko stavova da su mladi problem i nada pa sve do stava da mladi predstavljaju budućnost savremenog društva (Tabela 1).

Tabela 1. Evolucija koncepta politike prema mladima: Generalni trendovi

Komponente politike prema mladima	Kraj 1950-ih	1960-te	1970-te	1980-te i početak 1990-tih	Kraj 1990-ih do danas
Stavovi prema mladima	Paternalizam	Mladi su problem	Mladi su nada	Mladi su samo mladi	Mladi su naša budućnost
Opći pristup mladima	Konzervativizam	Neo konzervativizam	Demokratizacija	Demokracija	Planetarni pristup – povezati mlade iz različitih regiona u svijetu sa ciljem rješavanja globalnih problema
Uloga države u politici prema mladima	Nema uloge	Nema uloge	Uloga države se počinje razvijati	Smanjenje uloge države	Razvoj nacionalnih politika prema mladima koje se zasnivaju na novim principima
Interesno-utjecajne grupe i instrumenti politike prema mladima	Društvene i vjerske organizacije, dobrotvorna društva, volonterske aktivnosti	Široka mreža javnih i privatnih organizacija, vjerskih organizacija, privatnih fondova	Široki spektar usluga za različite tipove mladih	Infrastruktura za mlade koja je fokusirana na proces učenja i rada mladih	Infrastruktura, društvene usluge, rad mladih koji je usklađen sa zajedničkim međunarodnim programima i regionalnim potrebama
Ciljne grupe mladih	Marginalizirane grupe mladih: mladi ljudi koji potiču iz siromašnih i rizičnih (problematičnih) porodica	Marginalizirane grupe mladih: „rizične grupe“ mladih, migranti, studenti, mladi ljudi iz ruralnih i malih urbanih sredina	Sve grupe mladih ljudi iz ruralnih i urbanih sredina	Grupe mladih ljudi koje mogu biti korisne za poticanje ekonomskog razvoja	Sve grupe mladih ljudi iz svih zemalja svijeta

Izvor: Dibou, T. (2012). *Towards a better understanding of the model of EU policy, Studies of Changing Societies; Youth Under Global Perspective, Vol. 1, pp. 15-36, str. 20.*

Kada je riječ o pristupu prema mladima, moguće je prepoznati dvije međusobno komplementarne tradicije. Prva promatra „mlade kao resurse“ i zasniva se na postavljanju da su mladi „predstavници poželjne budućnosti, nosioci dominantnih društvenih vrijednosti koje se prenose sa generacije na generaciju i potencijalni izvor inovacija (Bužinkić i Buković, 2009: 11). Prema tome, mladi su društveno bogatstvo (društveni kapital) te je neophodno osigurati uslove za njihov optimalni društveni razvoj. Druga tradicija promatra „mlade kao problem“ odnosno kao „populacijsku grupu koja se nalazi u osjetljivoj fazi razvoja te predstavlja

potencijalni izvor opasnosti, zbog čega je društvo obavezno provoditi niz zaštitnih mjera“ (Ilišin i drugi, 2013:41). Istraživanja su pokazala da viđenje mladih kao resursa prevladava u periodima društvene stabilnosti i ekonomskog rasta, dok u periodima političke nestabilnosti i ekonomske krize postoji tendencija da se mladi tretiraju kao problem. Međutim, bez obzira na prihvaćenu tradiciju viđenja mladih, politike prema mladima uključuju smjernice i instrumente za unapređenje položaja mladih u području obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja, zaštite zdravlja, devijantnog ponašanja, participacije u društvenom životu, udruživanja mladih i sl.

Politika prema mladima predstavlja „skup načela, vrijednosti, ciljeva i akcija usmjerenih ka poboljšanju kvalitete života mladih“ (Bužinkić, Puljić i Tomašević, 2011: 10) te reflektira proaktivan pristup države i/ili lokalnih vlasti prema ovoj društvenoj skupini. Osnovna uloga politike prema mladima jeste „društvena integracija mladih u preuzimanju društvenih uloga, uz istovremeno stvaranje slobode preferencija, izbora kreativnih pristupa i osnaživanja aktivne uloge mladih“ (Bužinkić i Buković, 2009: 12).

Kao instrument javne politike, politika prema mladima se prvenstveno razvija u okviru Vijeća Evrope, koje pruža stručnu pomoć zemljama članicama u razvoju nacionalne politike prema mladima, uz istovremeno poticanje razvoja lokalne politike prema mladima. Značaj politike prema mladima na lokalnim nivou (gradovi/općine) prvenstveno se ogleda u mogućnosti preciznijeg identificiranja potreba mladih te time i efikasnijeg djelovanja po pitanju rješavanja problema ove društvene skupine.

U cilju promicanja razvoja politike prema mladima na lokalnim nivou, Vijeće Evrope je aktivno učestvovalo u procesu donošenja „*Evropske povelje o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou*“¹, koja je usvojena 1992. godine, a revidirana 2003. godine. Navedeni dokument pruža smjernice za oblikovanje javnih politika prema mladima u oblasti obrazovanja, zdravstva, zapošljavanja, informiranja, mobilnosti i sl.

Evropska Unija također ulaže značajan napor u zadovoljavanju potreba mladih te rješavanju problema sa kojima se suočavaju, a što se ogleda u uvažavanju interesa ove društvene skupine prilikom donošenja svojih strateških dokumenata kao i prilikom osmišljavanja i poticanja različitih programa i projekata. Briga EU prema mladima kulminirala je donošenjem prve evropske strategije za mlade – „*Bijela knjiga za mlade*“ 2001. godine, koja sadrži prijedloge zemljama članicama o saradnji sa mladima u četiri prioriteta područja: participacija, informiranje, volontiranje i bolje razumijevanje i znanje o mladima. U martu 2005. godine Evropska Komisija je usvojila politički instrument – *Evropski Pakt za mlade (European Youth Pact)*, kao dio revidirane Lisabonske strategije, a kojim se promiče učešće svih mladih ljudi u obrazovanju, zapošljavanju i društvu. Okvir *European Youth Pact*-a čine tri područja: (1) aktivno građanstvo mladih; (2) društvena i profesionalna integracija mladih; i (3) uključivanje pitanja mladih u druge politike EU. Tokom 2009. godine donesena je nova strategija EU prema mladima pod nazivom „*EU strategija za mlade – Ulaganje i osnaživanje*“ za period od 2010 – 2018. godine, a kojom se promovira mehanizam strukturnog dijaloga između mladih i osoba ključnih u procesima donošenja i implementacije politike prema mladima na svim nivoima vlasti (lokalni, nacionalni, regionalni i evropski). Glavne smjernice

¹ Evropska povelja o učešću mladih u životu na lokalnom i regionalnom nivou, mart 2014. Dostupno na <http://www.coe.ba/pdf/79-bos.pdf>

politike prema mladima definirane ovom strategijom odnose se na sljedeća područja: (1) obrazovanje i osposobljavanje, (2) zapošljavanje i poduzetništvo, (3) zdravstvo i blagostanje, (4) participacija, (5) volonterske aktivnosti, (6) socijalna uključenost, (7) kreativnost i kultura, i (8) mladi i svijet.

Sa ciljem promicanja i podržavanja aktivnosti neformalnog učenja za mlade, Evropski parlament i Evropsko Vijeće u novembru 2006. godine prihvatili su program pod nazivom „Mladi na djelu“ (*Youth in Action*) za period od 2007. – 2013. godine². Navedeni program pruža finansijsku podršku projektima za mlade u okviru pet operativnih Akcija:

- Akcija 1 – Mladi za Evropu koja podržava aktivnosti razmjene mladih, inicijative mladih i demokratske projekte mladih;
- Akcija 2 – Evropska volonterska služba koja nastoji podržati individualno i grupno volontiranje mladih kako u EU, tako i izvan Unije;
- Akcija 3 – Mladi i svijet koja podržava projekte saradnje sa zemljama EU ali i ostalim zemljama svijeta;
- Akcija 4 – Sistemi podrške mladima pruža podršku djelovanju nevladinim organizacijama aktivnih na području mladih na evropskom nivou, a koji rade na ciljevima od općeg evropskog interesa. Također se ovom akcijom podržavaju aktivnosti Evropskog foruma mladih kao i projekti osposobljavanja (obuke) i umrežavanja osoba aktivnih u radu sa mladima i organizacijama mladih;
- Akcija 5 – Podrška evropskoj saradnji u polju mladih koja uključuje podržavanje saradnje, seminara i strukturiranog dijaloga između mladih osoba, osoba aktivnih u radu sa mladima te onih koji su odgovorni za politiku prema mladima.

Svjetski program djelovanja za mlade (*World Programme of Action for Youth – WPAY*), potvrđen 1995. godine od strane Glavne skupštine Ujedinjenih naroda, te revidiran i nadopunjen 2007. godine, pruža okvir i smjernice za unapređenje položaja mladih u 15 prioritetnih područja: (1) obrazovanje; (2) zaposlenost; (3) glad i siromaštvo; (4) zdravlje; (5) prirodna sredina/okoliš; (6) upotreba droga; (7) maloljetnička delikvencija; (8) slobodno vrijeme; (9) djevojčice i mlade žene; (10) uključenost mladih u proces odlučivanja; (11) globalizacija; (12) informaciono-komunikacione tehnologije; (13) HIV/AIDS, (14) oružani sukob i (15) međugeneracijski konflikti. U skladu sa svojim nadležnostima, Program UN-a za mlade pruža informacije o položaju mladih na globalnom nivou vladama, mladima, predstavnicima civilnog društva i drugim interesno-utjecajnim grupama putem publiciranja Svjetskog izvještaja o mladima (*World Youth Report*).

Osim dokumenata koji se eksplicitno odnose na proces formuliranja i implementacije politike prema mladima, postoji i niz drugih dokumenata (npr. Opća deklaracija o pravima čovjeka, Konvencija o pravima djeteta³, Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom⁴ i Milenijski

² Detaljnije informacije o programu „Mladi u akciji“ dostupne su na http://eacea.ec.europa.eu/youth/index_en.php

³ Konvencija o pravima djeteta, usvojena od strane Skupštine UN-a 1989. godine, je međunarodni dokument koji sadrži univerzalne standarde koje država stranka Konvencije mora jamčiti svakom djetetu. Konvencija o pravima djeteta je pravni akt koji ima snagu zakona i obavezuje stranke Konvencije na pridržavanje njenih odredaba te uključuje pravo nadziranje primjene Konvencije u onim državama koje su je prihvatile i ratificirale. Konvencija o pravima djeteta sastavni je dio Ustava BiH i time je ugrađena u zakonodavstvo BiH.

⁴ Konvencija o pravima osoba s invaliditetom Ujedinjenih naroda, zajedno sa Fakultativnim protokolom, usvojena je na Generalnoj Skupštini UN-a 2006. godine. Svrha Konvencije o pravima osoba s invaliditetom sadržana je u njenom 1. Članku, a odnosi se na «unapređivanje, zaštitu i osiguranje punog i ravnopravnog uživanja ljudskih prava i temeljnih sloboda osoba s invaliditetom i unapređenje poštivanja njihovog urođenog dostojanstva».

ciljevi) koje pružaju smjernice za unapređenje položaja mladih u globalnim, regionalnim, nacionalnim i lokalnim okvirima.

Promoviranje nacionalnih politika prema mladima u zemljama jugoistočne Evrope započelo je 1999. godine osnivanjem Radne grupe za mlade u okviru Radnog stola i Pakta za stabilnost jugoistočne Evrope, a sa ciljem promoviranja razvoja nacionalnih programa prema mladima u zemljama Balkana (Denstad, 2009). Vlada Rumunije je prva u regionu izradila nacionalni plan akcije za mlade 2001. godine, a nakon toga su to učinili i u Hrvatskoj (2003. godine), Makedoniji (2005. godine), Albaniji i Crnoj Gori (2006. godine) i Srbiji (2008. godine). Nacionalni program za mlade predstavlja strateški dokument koji jasnije definira pojam mladih, identificira potrebe i probleme mladih, njihov društveni položaj te njihovo organiziranje u nacionalnim okvirima.

2. Politika prema mladima u BiH

Na državnom nivou ne postoji zakon koji regulira opća pitanja mladih niti „krovno“ tijelo mladih. Značajan korak učinjen je 2004. godine kada je osnovana Komisija za koordinaciju pitanja mladih u BiH, kao stalno tijelo Vijeća ministara BiH. Komisija djeluje pri Ministarstvu civilnih poslova BiH i nadležna je za koordinaciju aktivnosti svih aktera od značaja za promociju i zaštitu uloge i pozicije mladih BiH. Međutim, Vijeće ministara BiH do danas nije usvojilo niti je u proceduru stavilo okvirni zakon o mladima BiH.

Na entitetskom nivou, *Zakon o mladima Federacije BiH* i *Zakon o omladinskom organizovanju RS* uređuju pitanja koja su od značaja za status, egzistenciju i djelovanje mladih u BiH, te pokušavaju da brigu o mladima institucionalizuju i da rješavanju problema mladih priđu na organiziran i sistematski način.

Zakon o mladima Federacije BiH, usvojen 2010. godine, institucionalno i budžetski regulira implementaciju politike prema mladima (omladinske politike) na svim nivoima vlasti: od državnog preko resornih ministarstava do nivoa kantona i općina. Prema ovom Zakonu, organi javne uprave na svim nivoima vlasti su zaduženi za pružanje podrške mladima, te usvajanje i implementaciju strategije prema mladima. Također, članom 14. Zakona se predviđa da kantonalne, gradske i općinske vlasti osiguraju minimum mjera koje se odnose na rad sa mladima i planove aktivnosti mladih, kao i mehanizme i kapacitete koji uključuju⁵:

- osiguran adekvatan prostor za mlade, za rad sa mladima i omladinske aktivnosti, kao i osigurano plaćanje troškova za njegovo održavanje (omladinski centri);

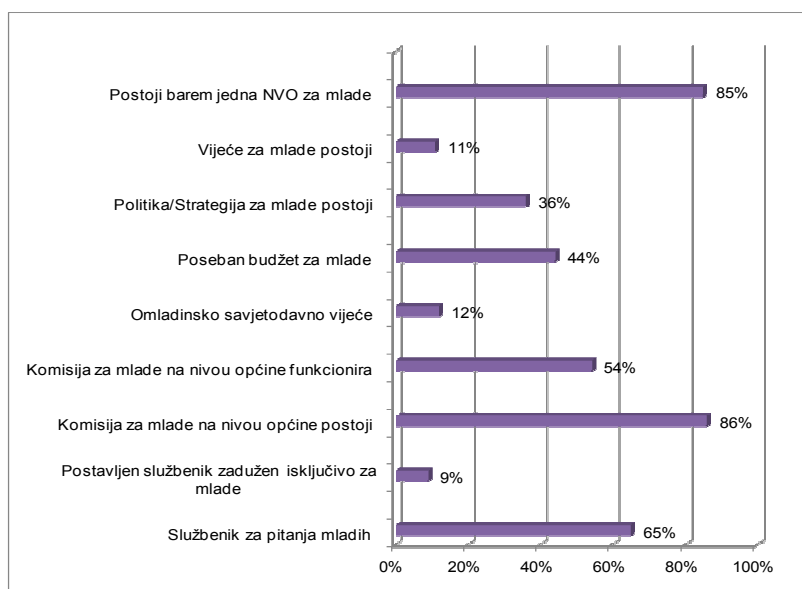
Tematska područja Konvencije ogledaju se u općim načelima kao što su: nediskriminacija, sudjelovanje i uključivanje u društvo, poštivanje razlika i prihvatanje osoba sa invaliditetom kao dijela ljudske različitosti i čovječnosti, jednake mogućnosti, pristupačnost, jednakost između muškaraca i žena, te poštivanje sposobnosti razvoja djece sa invaliditetom i poštivanje prava djece sa invaliditetom na očuvanje vlastitog identiteta. Uz Konvenciju je usvojen i **Fakultativni protokol** kojim se uspostavlja sustav pojedinačnih pritužbi za osobe kojima su od strane država stranaka povrijeđena prava po Konvenciji. Za više informacija vidjeti tekst Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom http://www.mhr.gov.ba/PDF/Konvencija_bos.pdf. Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom BiH ratificirala je 12. marta 2010. Godine i time se opredijelila za novi pristup u oblasti invalidnosti koji uključuje sveobuhvatan pogled na pitanja invaliditeta te kreiranje i primjenu rješenja za osobe sa invaliditetom na nivou zajednice uz multisektorski pristup i uključenost svih relevantnih aktera.

⁵ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine, „Službene novine FBiH“, broj 36/10

- osigurana budžetska stavka vezana za pitanja mladih, kao dio ukupnog budžeta općine, grada ili kantona;
- određivanje nadležnog općinskog/gradskog ureda za pitanja mladih;
- osigurano finansiranje projekata za mlade na godišnjem nivou i njegova raspodjela na temelju javnog konkursa, uključujući kriterije koji su u skladu sa evropskim principima o radu javne uprave;
- profesionalno usavršavanje i osposobljavanje službenika/ce za mlade, kao i jačanje kapaciteta svih osoba koji se bave mladima i omladinskim aktivnostima;
- osnivanje općinskog vijeća za mlade sa nadpolovičnim učešćem udruženja mladih koji djeluju na području općine;
- osnivanje odbora za mlade u okviru općinskog vijeća, kao stalnog radnog tijela koji će se baviti pitanjima te koje će uključivati predstavnike općinskog vijeća mladih.

Usvajanjem Zakona o mladima Federacije BiH stvoreni su preduslovi za učešće mladih u procesu odlučivanja, definirana su prava i obaveze mladih, te način organiziranja mladih. Na temelju zakonskih odredbi u Federaciji BiH predviđeno je osnivanje Komisije za mlade, na entitetskom, kantonalnom i općinskom nivou vlasti, koja bi trebala predstavljati ključnu kariku u dijalogu između mladih i nadležnih institucija. Također, predviđeno je i formiranje Vijeća mladih, radnog tijela sačinjenog od omladinskih organizacija koje predstavljaju direktne ili indirektno partnere lokalnim vlastima u razvoju i provođenju lokalnih politika prema mladima.

Slika 2. Izgradnja institucionalnog okvira za implementaciju politika prema mladima na općinskom nivou u Federaciji BiH

Izvor: IPA – EU Podrška koordinaciji i implementaciji nacionalne omladinske politike u BiH, Izvještaj o zatečenom stanju, mart 2012, str. 10

Prema istraživanju Instituta za razvoj mladih KULT, implementacija zakonskog okvira koji regulira položaj mladih u Federaciji BiH na općinskom nivou provodi se u ograničenoj mjeri (vidjeti Sliku 2). Nešto više od dvije trećine općina u Federaciji BiH imenovali su službenika/cu za pitanja mladih, Komisija za mlade aktivno djeluje u polovini općina, a Vijeće za mlade postoji u samo 8 općina (11% od ukupnog broja općina u Federaciji BiH). Navedeni podaci

ukazuju da je izgradnja institucija za implementaciju politike prema mladima na općinskom nivou još uvijek u razvoju, te da je neophodno ojačati kapacitete kroz saradnju sa institucijama i organizacijama javnog i civilnog sektora.

3. Politika prema mladima u Općini Centar

3.1. Analiza institucionalnog okvira politike prema mladima

U svrhu efikasnije implementacije politike prema mladima na općinskom nivou neophodno je jasno definirati institucionalni okvir lokalne politike prema mladima koji opisuje aktere koji se bave (ili bi se trebali baviti) pitanjima mladih, ukazuje na djelokrug njihovog rada i način komunikacije između svih aktera uključenih u proces nastanka i realizacije politike prema mladima. Postojanje institucionalnog okvira pridonosi dugoročnom razvoju sektora mladih i strateškom promišljanju o problemima mladih. Pri tome, važno je napomenuti da ne postoji „shema“ idealnog institucionalnog okvira politike prema mladima te da svaka lokalna zajednica treba kreirati navedeni okvir u skladu sa potrebama mladih u toj zajednici, uvažavajući postojeću zakonsku regulativu u području politike prema mladima. Prema Zakonu o mladima Federacije BiH institucionalni okvir formuliranja i provođenja politike prema mladima na lokalnom nivou čine: Referent/saradnik/službenik za mlade, Komisija za mlade i Vijeće mladih.

Tabela 2. Institucionalni okvir formuliranja i provođenja politike prema mladima na lokalnom nivou u Federaciji BiH

Referent/saradnik/službenik za pitanja mladih	Komisija za mlade	Vijeće mladih
Službenik za mlade je osoba zaposlena u općinskoj administraciji i stručno osposobljena za rad sa mladima. Osnovna zaduženja: – redovna komunikacija sa omladinskim organizacijama, vijećima učenika, neformalnim grupama i javnim institucijama koja su zadužena za pitanja mladih; – identifikacija problema mladih u lokalnoj zajednici; – koordinacija procesa, uspostavljanja i provođenja politike prema mladima; – saradnja sa drugim institucijama na višim nivoima vlasti.	Komisija za mlade je stalno radno tijelo Općinskog vijeća i ima značajnu ulogu u kreiranju i donošenju politika za mlade. Osnovna zaduženja: – inicira i razmatra nacрте i prijedloge zakona i drugih akata koji se odnose na mlade; – daje savjete i preporuke za razvoj omladinske politike i unaprjeđenje učešća mladih u javnom životu; komunicira sa institucijama, – organizacijama i pojedincima koji se bave omladinskom problematikom; – traži od izvršne vlasti da svake godine predvidi sredstva za finansiranje omladinskih projekata	Vijeće mladih je krovna organizacija mladih u lokalnoj zajednici. Mogu biti formirani na različite načine, dok način organizovanja zavisi od razvijenosti ili broja omladinskih organizacija u lokalnoj zajednici i veličini općine. Najčešće se organizuje kao mreža omladinskih organizacija, vijeća učenika i neformalnih grupa mladih.

Saradnik za mlade

Iskustva iz zemalja regiona potvrdila su da implementacija politike prema mladima na lokalnom (gradskom/općinskom) nivou zahtjeva i ispunjenje određenih preduslova koji će osigurati koordinaciju i nadgledanje provođenja Strategije prema mladima tj. Akcionog programa za mlade (APM). Na listi prioriteta nalazi se imenovanje osobe koja bi vodila

računa o implementaciji politike prema mladima na općinskom nivou – referent/službenik/saradnik za pitanja mladih. U okviru Službe za obrazovanje, kulturu i sport Općine Centar postoji stručni saradnik za pitanja mladih, koji u okviru svojih nadležnosti, saraduje sa Komisijom za pitanja mladih, omladinskim organizacijama i neformalnim grupama za mlade na području Općine. Općina Centar trenutno nema službu koja bi se bavila isključivo pitanjima mladih, već se kroz Službu za obrazovanje, kulturu i sport i Službu za rad, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica bavi ključnim pitanjima mladih. Međutim, kao što se može vidjeti iz samih naziva službi, područje djelovanja ove dvije Općinske službe je suviše opširan da bi se bazirao na pitanja od značaja isključivo za mlade. Osnivanje službe/ureda za mlade zadužene za poslove koji se odnose na implementaciju Akcionog programa za mlade, izradu stručnih podloga za osnivanje informativnih centara za mlade, savjetovašta, klubova za mlade i drugih oblika djelovanja za mlade te saradnju sa drugim Općinskim službama radi provođenja utvrđenih programa i mjera usmjerenih ka unapređenju položaja mladih, u znatnoj mjeri bi osnažilo institucionalne kapacitete Općine Centar u provođenju politike prema mladima.

Ključne prednosti osnivanja službe za mlade ogledaju se u: (1) formiranju jedinstvenog i centraliziranog mjesta za sva pitanja mladih; (2) veća posvećenost i usmjerenost općinskih vlasti na politiku prema mladima; (3) bolja komunikacija mladih sa kantonalnim vlastima (resorna ministarstva) te sa tijelima koja su zadužena za praćenje implementacije Akcionog programa za mlade; i (4) bolja koordinacija općinskog budžeta po stavkama Akcionog programa za mlade i sredstvima za projekte sa mladima.

Komisija za pitanja mladih

U skladu sa zakonskom regulativom, Općina Centar osnovala je Komisiju za pitanja mladih (KzM), koja se sastoji od predsjednika, zamjenika predsjednika i pet članova. Formiranje navedenog tijela predstavlja značajan iskorak u pristupu Općinskih vlasti prema mladima i ukazuje na opredjeljenje Općine Centar da dugoročno i sistemski pristupi rješavanju problema mladih. Osnovna svrha formiranja KzM jeste osigurati uvezanost svih struktura zaduženih za pitanja mladih te olakšati komunikaciju i saradnju sa menadžerskim strukturama u Općinskoj vlasti (prije svega Općinskim saradnikom za pitanja mladih i pomoćnikom Općinskog načelnika za obrazovanje, sport i kulturu).

Komisija za pitanja mladih je radno tijelo Općinskog vijeća, predstavljaju zakonodavnu a ne izvršnu vlast, te u skladu s tim ne raspoložu vlastitim finansijskim sredstvima.

Općinskim budžetom nije predviđena posebna stavka za djelovanje Komisije za pitanja mladih niti ovo radno tijelo realizira samostalne aktivnosti usmjerene ka poboljšanju položaja mladih na području Općine Centar. Članovi Komisije za pitanja mladih se uglavnom povremeno uključuju u realizaciju Općinskih projekata namjenjenim mladima ili su angažirani u aktivnostima koje provodi Općina u saradnji sa partnerskim organizacijama za mlade. Dosadašnje djelovanje Komisije za pitanja mladih uglavnom se ogleda u uticaju na Općinske vlasti da prilikom godišnjih programiranja budžetskih stavki osiguraju sredstva za realizaciju omladinskih projekata.

Zabilježen je nizak nivo inicijative KzM po pitanju predlaganja projekata koji se usmjereni ka unapređenju položaja mladih Općine Centar kao što su npr. projekti iz oblasti kulture i sporta,

projekti iniciranja i uspostavljanja saradnje sa omladinskim organizacijama i drugim organizacijama civilnog društva koje se bave unapređenjem položaja mladih. U toku sastanka, koji je održan sa predsjednikom i članovima KzM u aprilu 2014. godine, istaknuto je da je neophodno jasnije definirati nadležnosti KzM te ovom tijelu dodijeliti određene ovlasti u pogledu organiziranja i implementacije projekata koje imaju za cilj unapređenje položaja mladih na području Općine Centar. Također, članovi KzM iskazali su visok stepen zainteresiranosti i spremnosti za preuzimanjem aktivne uloge, a u skladu sa svojim nadležnostima, u procesu implementacije Strategije prema mladima 2014 – 2020. godine.

Vijeće mladih

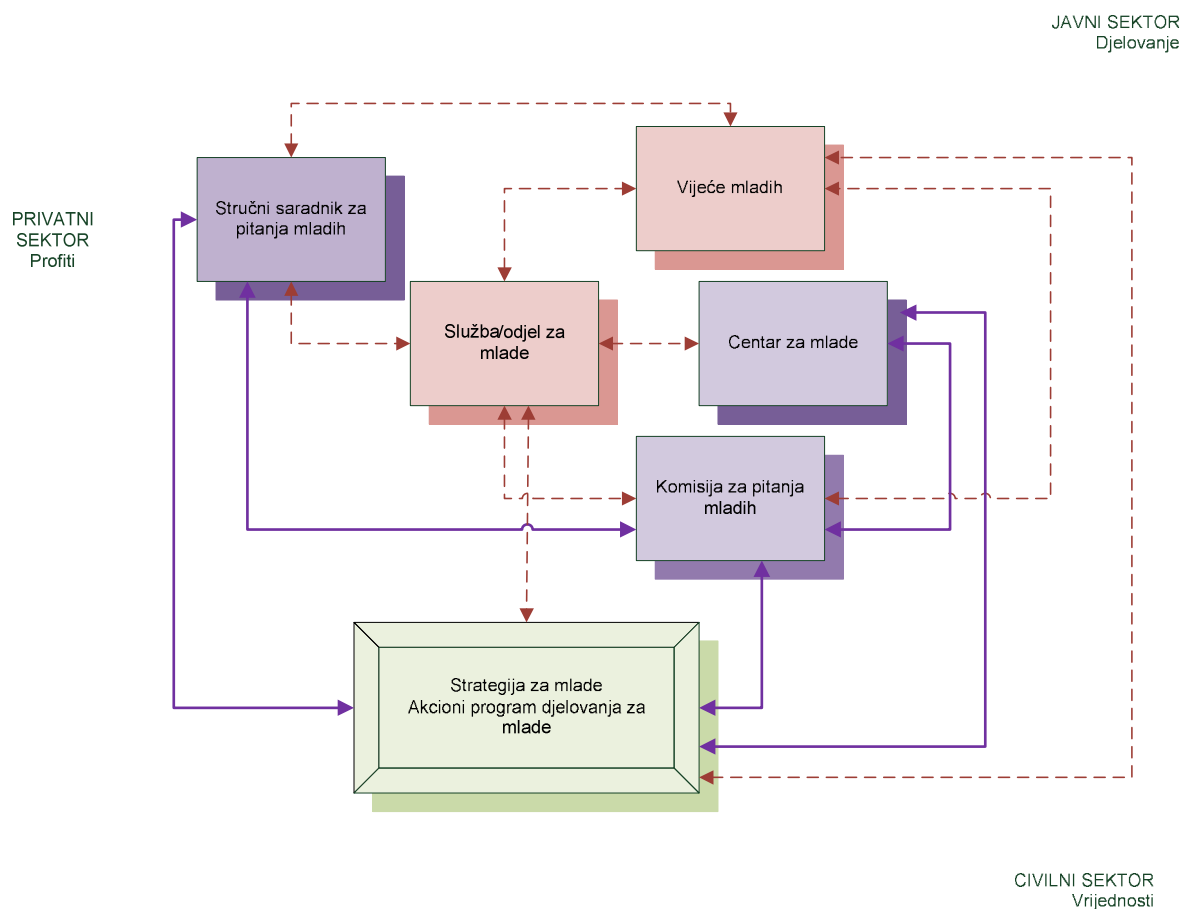
Vijeće mladih, prema članu 37. Zakona o mladima Federacije BiH, osniva više od 50% omladinskih udruženja sa područja općine, ali najmanje tri udruženja moraju biti s popisa koji se vodi kod nadležnog odjela/službe za mlade općine. Vijeća mladih na općinskom nivou čine omladinske organizacije, tj. organizacije koje u svom upravnom tijelu imaju 2/3 mladih. Vijeće mladih - mreža omladinskih organizacija na općinskom nivou, ima legitimitet da predstavlja mlade prema svim interesno-utjecajnim grupama, a posebno prema općinskim vlastima i općinskoj administraciji. Formiranje mreže omladinskih organizacija na općinskom nivou ima niz prednosti, među kojima se posebno izdvajaju sljedeće:

- bolje sagledavanje potreba mladih;
- usaglašavanje stavova različitih omladinskih organizacija i zajednički nastup prema općinskim vlastima čime se jača pregovaračka moć omladinskih organizacija;
- povećanje efikasnosti pregovaranja sa općinskim vlastima u cilju rješavanja problema mladih;
- povećanje vidljivosti i prepoznatljivosti sektora mladih u javnosti.

Promatrano iz perspektive Općine Centar, osnivanje Vijeća mladih pružilo bi direktan kanal komuniciranja sa mladima te time omogućilo adekvatniju procjenu potreba mladih i najprikladniju alokaciju resursa namjenjenih zadovoljenju potreba mladih. Vodeći se informacijama i savjetima »iz prve ruke« finansijska sredstva Općine Centar će biti efikasnije alocirana i to na način da najbolje odgovore stvarnim potrebama mladih.

U cilju jačanja institucionalnih kapaciteta provedbe politike prema mladima na području općine Centar nameće se potreba za osnivanjem Vijeća mladih koje bi imalo savjetodavnu ulogu u implementaciji Strategije prema mladima za period 2014. – 2020. godina. Članovi Vijeća mladih bili bi predstavnici nevladinih udruženja mladih, studentskih udruženja, vijeća učenika srednjih škola i pomlatka političkih stranaka, a bili bi zaduženi za zastupanje interesa i potreba svih skupina mladih na nivou Općine Centar, i koordinaciju aktivnosti mladih. Za razliku od *ad hoc* ili kratkoročnog pristupa participacije mladih u procesima donošenja odluka, savjetovanje, kroz djelovanje Vijeća mladih, predstavlja strateški i planski pristup poticanja mladih da se uključe u politički, ekonomski i društveni život zajednice.

Slika 3. Institucionalni okvir implementacije politike prema mladima u Općini Centar

Na Slici 3. je prikazan poželjan/idealni model institucionalnog okvira lokalne politike prema mladima, a koji se temelji na pozitivnim evropskim praksama. Okosnicu navedenog okvira predstavlja *Služba/Ured za mlade* – tijelo izvršne općinske vlasti odgovorno za koordinaciju provođenja politike prema mladima na općinskom nivou. Iako osnivanje posebnih službi za pitanja mladih pri općinskim vlastima nije ustaljena praksa u Federaciji BiH, evropska iskustva ukazuju da postojanje takvog odjela u značajnoj mjeri upotpunjuje praznine u provođenju kvalitetne politike prema mladima. Ograničena finansijska sredstva kojima raspolažu općinske vlasti i nepostojanje sistemskog pristupa politici prema mladima neki su od ključnih razloga zbog kojih praksa osnivanja službi za mlade teško oživljava u Federaciji BiH. U nastavku se daje uvid u osnovne zadatke ključnih aktera u procesu formuliranja i implementacije politike prema mladima na općinskom nivou.

Vijeće mladih, iako nije tijelo općinske uprave, sastavni je dio institucionalnog okvira implementacije politike prema mladima na općinskom nivou. Inicijativa za osnivanjem Vijeća mladih potaknuta je željom omladinskih organizacija da se udruže na općinskom (lokalnom) nivou i formiraju mrežu organizacija mladih kao platformu za provođenje zajedničkih aktivnosti među organizacijama mladih, za usaglašavanje stavova prema općinskim (lokalnim) vlastima, te zajedničkog istupanja u javnosti.

Komisija za pitanja mladih ima značajnu ulogu u koordinaciji aktivnosti svih relevantnih tijela koji su uključeni u proces implementacije Akcionog programa djelovanja prema mladima.

Centar za mlade osigurava platformu za druženje mladih, potiče njihovu uključenost u društvene procese, potiče mobilnost i međunarodnu saradnju te osigurava mjesto gdje mladi mogu dolaziti i provoditi svoje slobodno vrijeme. Evropska praksa pokazuje da u osnovi postoje 3 modela osnivanja centara za mlade. U prvom slučaju, jedinica lokalne samouprave (općina/grad) osniva centar za mlade kao ustanovu od javnog značaja za zajednicu i rad sa mladima organizira institucionalno. U drugom slučaju, centar za mlade može biti registriran kao nevladina organizacija ili kao dio programa koji, u sklopu svoje djelatnosti, provodi već postojeća nevladina organizacija. U ovom slučaju, jedinice lokalne samouprave (općina/grad) finansijski podržava rad centra za mlade kroz tekuće grantove. U trećem slučaju, osnivanje centra za mlade može biti rezultat partnerstva između jedinice lokalne samouprave (općina/grad) i nevladine organizacije, pri čemu obje strane preuzimaju određena prava i obaveze u djelovanju centra za mlade.

U svrhu stvaranja povoljnijih uslova za intelektualni i kreativni razvoj mladih ljudi te pružanja mogućnosti za korisno provođenje slobodnog vremena, 2004. godine Općina Centar osnovala je Centar za mlade – Gorica. Neke od osnovnih aktivnosti koje se kontinuirano provode u Centru za mlade – Gorica su:

- aktivnosti neformalne edukacije koje omogućuju korisnicima – mladim osobama dobi između 15 i 30 godina, da učestvuju u seminarima, kursevima, treninzima i radionicama različite tematike, kao što su npr. škola gitare, škola klavira, likovna škola, omladinski orkestar, škola stripa i sl.
- kulturno-umjetničke i hobi aktivnosti koje mladim osobama pružaju mogućnost umjetničkog izražavanja kroz pružanje podrške u realizaciji raznih kulturno-umjetničkih događaja kao što su npr. književne večeri, izložbe fotografija i sl.;

Iako Centar za mlade – Gorica djeluje već jednu deceniju, nije artikulirana njegova vizija, definirana misija ili osmišljen vizuelni identitet Centra sa namjerom povećanja prepoznatljivosti ove ustanove među mladima⁶.

Prema tome, Centar za mlade – Gorica se nalazi pred nizom izazova, među kojima se posebno izdvajaju sljedeći:

- širenje aktivnosti Centra za mlade – Gorica u području informiranja (osnivanja infopunkta koji bi osigurao mladima dostupnost informacija o mogućnostima provođenja slobodnog vremena te kulturnim i zabavnim događajima, prilikama za volontiranje i obavljanje prakse, učešće u međunarodnim projektima za mlade i sl.;
- jačanje uloge Centra za mlade – Gorica u promicanju medijskog aktivizma mladih kroz izdavanje magazina i produkciju radio i TV emisija koje bi se emitirale na lokalnim radio i TV stanicama (npr. Radio Sarajevo, TVSA, i dr.);
- jačanje uloge Centra za mlade – Gorica u poticanju aktivnog učešća mladih u procesu donošenja, implementacije i evaluacije Akcionog programa za mlade te promicanju ideje o umrežavanju omladinskim organizacija na području Općine Centar.

Prema tome, faza kojoj Centar za mlade – Gorica treba da teži jeste faza afirmacije tj, pozicioniranja. Uspjeh afirmacije Centra za mlade – Gorica među populacijom mladih osoba

⁶ Navedeni podaci temelje se na posjeti službenoj stranici Centra za mlade – Gorica na dan 03.03. 2014. godine.

prvenstveno će zavisiti od efikasne dvosmjerne komunikacije između sektora mladih i donositelja odluka na Općinskom nivou.

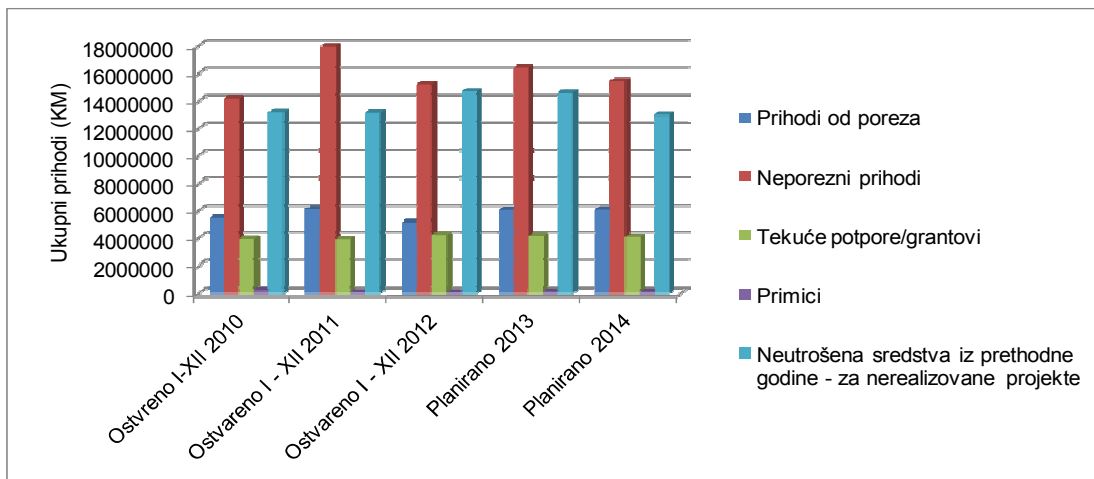
3.2. Analiza finansijskih kapaciteta

Uspjeh implementacije politike prema mladima na općinskom nivou zavisi od efikasnosti programa i mjera predviđenih Akcionim programom za mlade, ali i finansijskih sredstava dostupnih za realizaciju projekata namjenjenih unapređenju položaja mladih. Uslijed navedenog, neophodno je analizirati budžet Općine Centar.

Analiza budžetskih sredstava

Prema Zakonu o principima lokalne samouprave Federacije BiH, općina, kao jedinica lokalne samouprave, stiće prihod iz vlastitih izvora, od zajedničkih poreza te transfera i grantova iz budžeta viših nivoa vlasti. Vlastiti izvori sredstava općine su prihodi od vlastite imovine, općinski porezi u skladu sa Zakonom, novčane kazne za prekršaje koje općina sama propiše, naknada za upotrebu javnih ili općinskih površina, naknade i takse za pružanje javnih usluga te drugi prihodi utvrđeni Zakonom.

U promatranom periodu (2010 – 2014. godina) ukupna budžetska sredstva Općine Centar u prosjeku su iznosila 39.575.630 KM. Usporedbe radi u 2013. godini, ukupna budžetska sredstva ostalih općina u Kantonu Sarajevo kretala su se u rasponu od 6.460.770 KM (općina Trnovo) do 25.977.000 KM (Općina Novi Grad Sarajevo), dok je prosječan općinski budžet u Kantonu Sarajevo iznosio 16.527.560 KM.

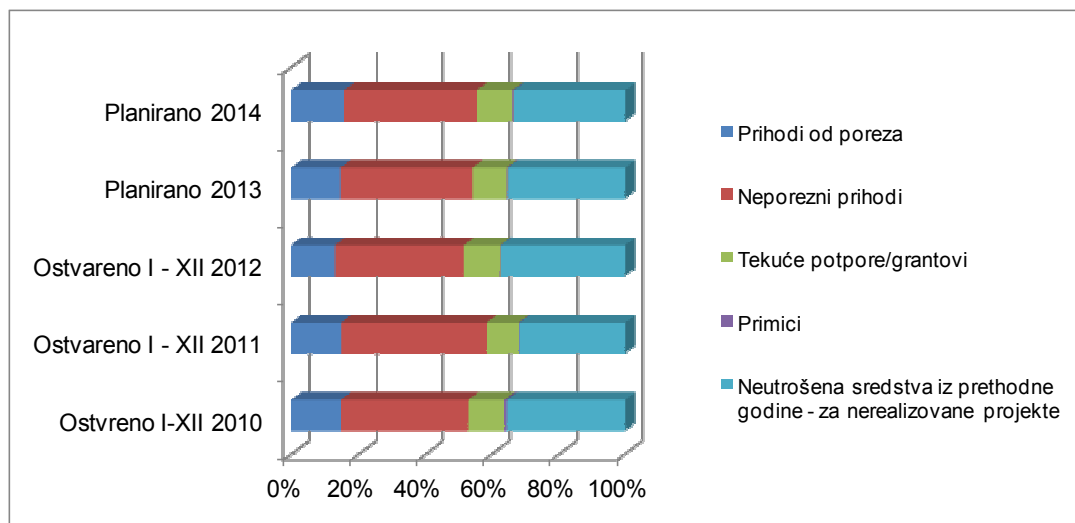

Slika 4. Ukupno ostvareni/planirani prihodi Općine Centar, 2010. – 2014.

Izvor: Budžet Općine Centar, 2010. – 2014.

U strukturi budžetskih sredstava Općine Centar, prihodi od poreza čine oko 15% ukupnih budžetskih sredstava. Neporezni prihodi u periodu od 2010. do 2014. godine u ukupnim budžetskim sredstvima Općine Centar učestvuju u prosjeku sa 40%. Grantovi, posebna vrsta priliva sredstava koje osiguravaju viši nivoi vlasti, a koji se ne moraju vraćati, u strukturi ukupnih prihoda učestvuju sa oko 10%. Neurošena sredstva iz prethodne godine (za nerealizirane projekte) činila su u prosjeku oko 35% budžetskih sredstava Općine Centar.

Slika 5. Struktura ukupnih prihoda Općine Centar, 2010. – 2014.

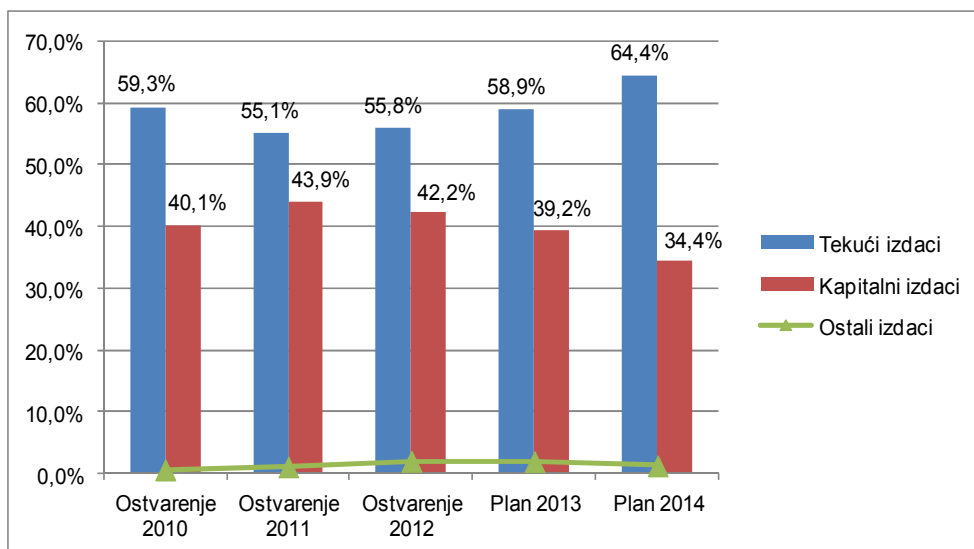

Izvor: Budžet Općine Centar, 2010. – 2014.

Analiza budžetske potrošnje

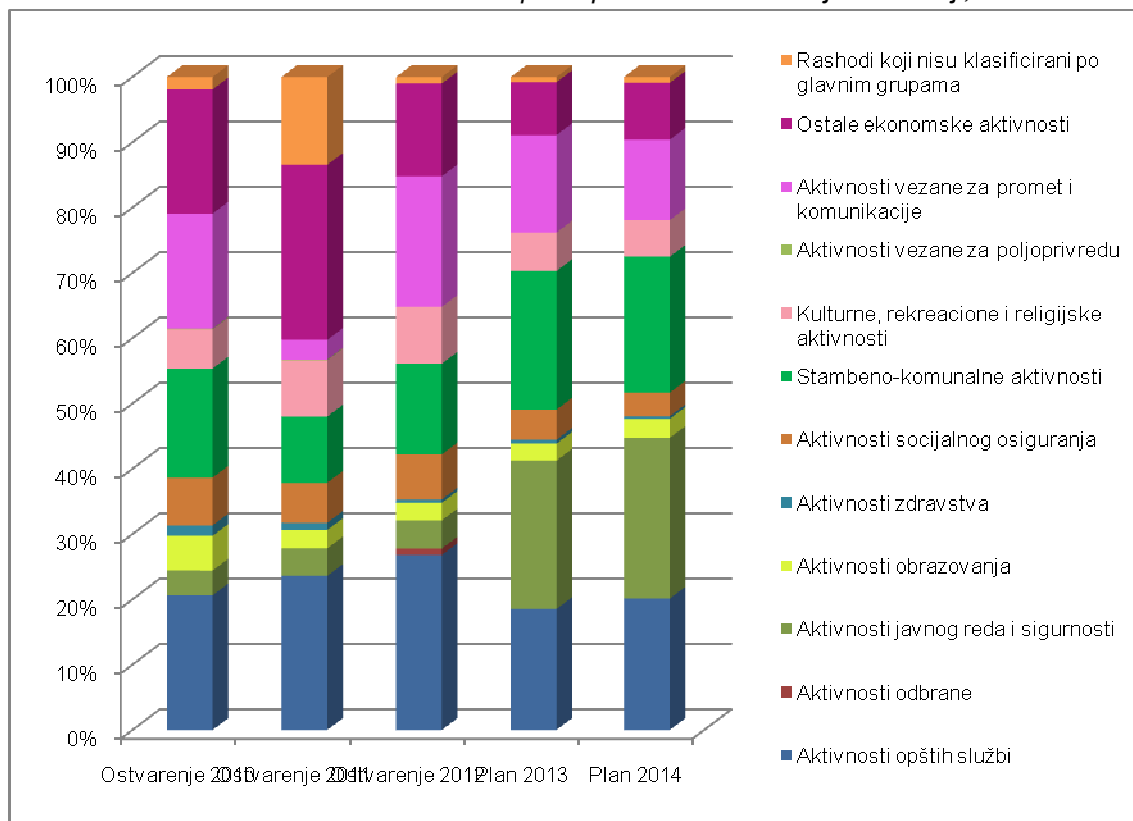
Analiza budžetske potrošnje Općine Centar izvršena je prema ekonomskoj, funkcionalnoj i programskoj klasifikaciji javnih izdataka. U ukupnim izdacima Općine Centar, tekući izdaci čine u prosjeku 58,7% izdataka Općine, kapitalni izdaci oko 40%, a ostali izdaci (finansiranje i tekuće rezerve) oko 0,7%. Obzirom da kapitalni grantovi i kapitalna ulaganja čine više od jedne trećine izdataka Općine, moguće je kazati da, u promatranom petogodišnjem periodu (2010. – 2014) budžet Općine Centar ima razvojni karakter.

Slika 6. Učešće tekućih i kapitalnih izdataka u ukupnim izdacima Općine, 2010. – 2014.

Izvor: Budžet Općine Centar, 2010. – 2014.

Slika 7. Struktura izdataka budžeta Općine prema funkcionalnoj klasifikaciji, 2010. – 2014.

Izvor: Budžet Općine Centar, 2010. – 2014.

Prema funkcionalnoj klasifikaciji javnih izdataka općina postoji 14 grupa izdataka koji se financiraju iz općinskog budžeta. To su: (1) aktivnosti općih javnih službi; (2) aktivnosti odbrane; (3) aktivnosti javnog reda i sigurnosti; (4) aktivnosti obrazovanja; (5) aktivnosti zdravstva; (6) aktivnosti socijalnog osiguranja; (7) stambeno-komunalne aktivnosti; (8) kulturne rekreacione i religijske aktivnosti; (9) aktivnosti vezane za energiju i gorivo; (10) aktivnosti vezane za poljoprivredu; (11) aktivnosti rudarstva i mineralnih resursa; (12) aktivnosti prometa i komunikacije; (13) ostale ekonomske aktivnosti; i (14) izdaci koji nisu klasificirani prema glavnim grupama.

Izdavanja iz budžeta za aktivnosti općih službi (bruto plaće, doprinosi na plaće, troškovi materijala, troškovi energije i sl) čine oko jednu petinu budžeta Općine. Za aktivnosti javnog reda i sigurnosti u 2014. godini Općina planira izdvojiti oko 25% budžetskih sredstava, a za stambeno-komunalne aktivnosti oko 20% budžetskih sredstava. U periodu od 2010. do 2014. godine ukupna izdavanja za aktivnosti obrazovanja, zdravstva i socijalnog osiguranja su činila oko 10% budžetskih sredstava. U istom periodu, za kulturne, rekreacione i religijske aktivnosti u prosjeku je izdvojeno oko 7% budžetskih sredstava. Navedeno ukazuje da Općina Centar kontinuirano financira djelatnosti ustanova iz oblasti kulture čiji je vlasnik i osnivač, financira investicijsko održavanje sportskih i kulturnih ustanova koje djeluju na području Općine te finansijski podržava održavanje različitih manifestacija iz oblasti kulture i sporta.

Programska klasifikacija izdataka Općine Centar izvršena je za 2013. i 2014. godinu, a uključuje 20 tekućih programa te 10 razvojnih programa. U toku 2013. godine Općina Centar

izdvojila je 14.598.677 KM za tekuće programe te 15.163. 463 KM za razvojne programe. Planirana budžetska potrošnja po pojedinim tekućim programima za 2013. i 2014. godinu prikazana je u Tabeli 3.

Tabela 3. Pregled izdataka po tekućim programima

Tekući program	Plan 2013	Plan 2014
Zastupanje općine i zaštita imovine Općine pred sudovima i drugim organima	200.000	210.000
Opisluživanje rada Općinskog Vijeća, parlamentarnih grupa i realizacija izbora	812.000	1.041.700
Pomoć boračkoj populaciji	595.000	569.500
Pružanje pomoći za socijalno najugroženije kategorija građana	801.000	801.000
Podrška zdravstvenim ustanovama	237.000	160.000
Podrška obrazovanju kroz poboljšanje uslova rada i funkcioniranja obrazovnih ustanova	661.320	681.720
Provođenje javnog interesa u oblasti sporta	766.587	570.000
Razvoj kulture na području Općine Centar	241.850	302.490
Uspostavljanje partnerstva i pomoć za razvoj NVO	534.937	546.500
Kontinuirana briga o mladima	154.159	160.210
Osiguranje alternativnog smještaja licima koja nisu u stanju ostvariti povratak u prijeratna mjesta stanovanja	5.000	5.000
Rješavanje stambenih potreba građana putem održavanja stambenog fonda	151.630	98.500
Inspeksijski nadzor, rušenje i uklanjanje bespravno izgrađenih objekata	60.000	50.000
Održavanje ulica u zimskom periodu	950.000	1.250.000
Program zaštite i spašavanja na području Općine Centar od prirodnih i drugih nesreća	8.158.594	8.194.153
Uređenje i održavanje manjih komunalnih objekata	32.000	37.000
Informiranje javnosti i uposlenika	188.600	167.400
Menadžment ljudskih potencijala – povećanje efikasnosti rada uposlenika	34.000	35.400
Podrška radu lokalne samouprave	15.000	60.000
UKUPNO	14.598.677	14.940.573
Administrativna podrška	10.157.694	10.365.450

Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

Obzirom da su fokus ovog strateškog dokumenta mladi, izvršena je projektna analiza budžeta Općine Centar za one tekuće programe koji direktno utječu na položaj ove društvene skupine: *Kontinuirana briga o mladima*, *Podrška obrazovanju kroz poboljšanje uslova rada i funkcioniranja obrazovnih ustanova*, *Provođenje javnog interesa u oblasti sporta*, *Razvoj kulture na području Općine Centar*, *Podrška zdravstvenim ustanovama i Uspostavljanje partnerstva i pomoć za razvoj NVO*.

U okviru tekućeg programa *Kontinuirana briga o mladima* tokom 2013. i 2014. godine planirana je realizacija sljedećih projekata:

- Finansiranje rada Centra za mlade – Gorica – finansijska podrška za plaće i doprinose uposlenika, materijalne i režijske troškove, investiranje u savremeniju i održavanje postojeće opreme;
- Finansiranje projekata za mlade uključujući projekte mladih koji se realiziraju u okviru Centra za mlade – Gorica
- Podrška razvoju omladinskih organizacija putem podrške projekata koje realiziraju omladinske organizacije;
- Podrška mladima za mobilnost putem javnih ustanova i omladinskih organizacija;
- Podrška omladinskoj organizaciji za izradu Strategije za mlade i provođenje javne rasprave.

U toku 2013. Izdvajanja za kontinuiranu brigu o mladima iznosila su 154.159 KM, od čega je 65.000 KM (42,2%) planirano za finansiranje rada Centra za mlade – Gorica, 52.159 KM (33,8%) za finansiranje projekata za mlade, te 37.000 (24%) za podršku razvoju omladinskih organizacija.

Tabela 4. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Kontinuirana briga za mlade

Projekat	Plan 2013	Plan 2014	UKUPNO
Finansiranje rada Centra za mlade na Gorici	65.000	75.000	140.000
Finansiranje projekata za mlade	52.159	43.210	95.369
Podrška razvoju omladinskih organizacija	37.000	30.000	67.000
Podrška mladima za mobilnost putem javnih ustanova i omladinskih organizacija		5.000	5.000
Strategija za mlade		7.000	7.000
UKUPNO	154.159	160.210	314.369

Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

Tabela 5. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Podrška obrazovanju kroz poboljšanje uslova rada i funkcioniranja obrazovnih ustanova

Projekat	Plan 2013	Plan 2014	UKUPNO
Takmičenje osnovnih škola iz znanja	23.000	20.000	43.000
Dan osnovnih škola Općine Centar	38.000	38.000	76.000
Podrška edukaciji iz oblasti kulture učenika osnovnih škola	8.000	8.000	16.000
Pomoć učenicima romske populacije za redovno pohađanje nastave	10.000	10.000	20.000
Podrška radu ekoloških sekcija	15.000	15.000	30.000
Podrška obrazovnim i drugim institucijama u realizaciji stručnih projekata	5.000	0	5.000
Podrška prvačićima	30.000	30.000	60.000
Stipendiranje učenika i studenata	258.720	258.720	517.440
Besplatan prevoz učenika	67.000	67.000	134.000
Podrška projektima i školama namjenjenim djeci sa posebnim potrebama	5.000	0	5.000
Poboljšanje materijalnih uslova rada i opremljenosti osnovnih škola	45.000	40.000	85.000
Poboljšanje prostornih uslova rada i opremljenosti osnovnih škola i predškolskih ustanova	50.000	30.000	80.000
Poboljšanje prostornih uslova rada i opremljenosti srednjih škola	0	25.000	25.000
Poboljšanje prostornih uslova rada i opremljenosti visokoškolskih ustanova	50.000	50.000	100.000
Poboljšanje prostornih uslova rada i opremljenosti predškolskih ustanova	50.000	70.000	120.000
Podrška projektima za školsku djecu i mlade	6.600	15.000	21.600
Opremanje biblioteka u osnovnim školama		5.000	5.000
UKUPNO	661.320	681.720	1.343.040

Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

Tokom 2013. godine Općina je podržala realizaciju 16 projekata iz oblasti obrazovanja u ukupnom iznosu od 661.320 KM, od čega je 258.720 KM (39%) izdvojeno za stipendiranje

učenika osnovnih i srednjih škola te studenata, 200.000 KM (30%) za poboljšanje prostornih uslova rada i opremljenosti predškolskih ustanova, osnovnih škola i tri visokoškolske ustanove, 67.000 KM (10%) za besplatan prevoz učenika putem granta javnim ustanovama za brigu o učenicima sa posebnim potrebama i granta za prevoz učenika sa područja koja su na većoj udaljenosti od škole, a gdje ne postoje uspostavljene odgovarajuće saobraćajne linije. Nadalje, u cilju podsticanja boljih rezultata rada i učenja finansijski je podržan projekat *Takmičenja osnovnih škola iz znanja* kao i projekat *Dan osnovnih škola Općine Centar*. Općina Centar planira nastaviti finansijski podržavati navedene projekte i tokom 2014. godine u iznosu od 681.720 KM. U svrhu provođenja javnog interesa u oblasti sporta, tokom 2013. godine izdvojeno je 260.000 KM za podršku sportu putem opremanja i održavanja sportskih projekata, a kroz grant JU Centar za sport i rekreaciju za pomoć za održavanje terena na stadionu i KJKP ZOI 84 za podršku projektu „Svi na led“. Sa ciljem povećanja masovnosti sportsko-rekreativnih aktivnosti građana, posebno mladih osoba, finansijski je podržano djelovanje sportskih organizacija kroz provođenje niza projekata.

Tabela 6. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Provođenje javnog interesa u oblasti sporta

Projekat	Plan 2013	Plan 2014	UKUPNO
Vannastavne aktivnosti iz oblasti sporta za učenike OŠ i djecu predškolskog uzrasta sa područja OC	80.000	80.000	160.000
Sportski susreti srednjih škola	15.000	15.000	30.000
Finansiranje rada JU "Centar za sport i rekreaciju"	90.000	130.000	220.000
Podrška sportu putem opremanja i održavanja sportskih objekata	260.000	50.000	310.000
Finansijska podrška sportskim organizacijama i pojedincima	311.320	295.000	606.320
UKUPNO	756.320	570.000	1.326.320

Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

Tabela 7. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućeg programa Razvoj kulture na području Općine Centar

Projekat	Plan 2013	Plan 2014	UKUPNO
Finansiranje izdavanja i nabavka knjiga	13.500	10.000	23.500
Podrška vjerskim institucijama, zajednicama i društvima u finansiranju tekućih programa	25.000	35.000	60.000
Finansiranje rada JU Centar za kulturu	100.000	110.000	210.000
Projekti za učenike osnovnih škola i građane putem JU Centar za kulturu	33.350	34.490	67.840
Manifestacija javnog dočeka nove godine na ulicama Grada	10.000	10.000	20.000
Donacije povodom praznika	8.000	8.000	16.000
Podrška kulturnim ustanovama, manifestacijama, festivalima i projektima	37.000	95.000	132.000
Poboljšanje prostornih uslova rada i opremljenosti ustanova iz oblasti kulture	15.000	0	15.000
UKUPNO	241.850	302.490	544.340

Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

U okviru programa *Razvoja kulture na području Općine Centar* u 2013. godine izdvojeno je 241.850 KM, od čega je gotovo jedna polovina raspoloživih sredstava iskorištena za finansiranje rada *JU Centar za kulturu*. Također, pružena je finansijska podrška kulturnim ustanovama uz sufinansiranje manifestacija i kulturnih događaja koji su od značaja za Općinu Centar.

U cilju unapređenja uslova rada zdravstvenih ustanova čije usluge koriste svi građani Općine Centar, uključujući i populaciju mladih, Općina Centar je tokom 2013. i 2014. godine izdvojila 397.000 KM.

Tabela 8. Pregled izdataka po projektima u okviru tekućih programa Podrška zdravstvenim ustanovama i Uspostavljanje partnerstva i pomoć za razvoj NVO sektora

Tekući program / Projekat	Plan 2013	Plan 2014	UKUPNO
PODRŠKA ZDRAVSTVENIM USTANOVAMA			
Učešće u obezbjeđenju boljih uslova rada zdravstvenih ustanova i istraživačkih institucija	237.000	160.000	397.000
UPOSTAVLJANJE PARTENRSTA I POMOĆ ZA RAZVOJ NVO SEKTORA			
Podrška razvoju i unapređenju NVO sektora	534.937	546.500	1.081.437

Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

U svrhu jačanja NVO sektora, Općina Centar finansijski podržava projekte udruženja i fondacija koje za rezultat imaju povećanje zadovoljstva građana Općine Centar, a putem zadovoljenja njihovih potreba u oblasti obrazovanja, socijalne zaštite, kulture, ekologije i razvoja lokalne zajednice. Temeljni cilj ovih projekata je uključiti građane, posebno mlade osobe, u aktivnosti koje provode nevladine organizacije. Za ovu namjenu Općina Centar je izdvojila 1.081.437 KM tokom 2013. i 2014. godine. Za razvojne programe je tokom 2013. i 2014. godine izdvojeno ukupno 27.120 772 KM budžetskih sredstava, od čega je 64% planirano za investiciono-tehničko održavanje komunalne infrastrukture na području Općine Centar.

Tabela 9. Pregled izdataka po razvojnim programima

Razvojni program	Plan 2013	Plan 2014	UKUPNO
Očuvanje uspomene na šehide i poginule borce	92.170	20.000	112.170
Pomoć o održivom povratku	35.000	50.000	85.000
Obnova i uređenje obrazovnih institucija u cilju poboljšanja uslova rada	290.953	310.000	600.953
Obnova i uređenje kulturnih i vjerskih programa	100.000	100.000	200.000
Upravljanja i raspolaganje gradskim zemljištem	3.181.500	1.020.000	4.201.500
Plansko uređenje prostora Općine Centar	184.000	210.000	394.000
Zaštita i uređenje okoline	1.205.906	1.059.202	2.265.108
Investiciono-tehničko održavanje komunalne infrastrukture na području Općine Centar	8.786.820	8.581.307	17.368.127
Program privrednog razvoja	1.193.514	548.000	1.741.514
Tehnička podrška razvoju policije	93.600	58.800	152.400
UKUPNO	15.163.463	11.957.309	27.120.772

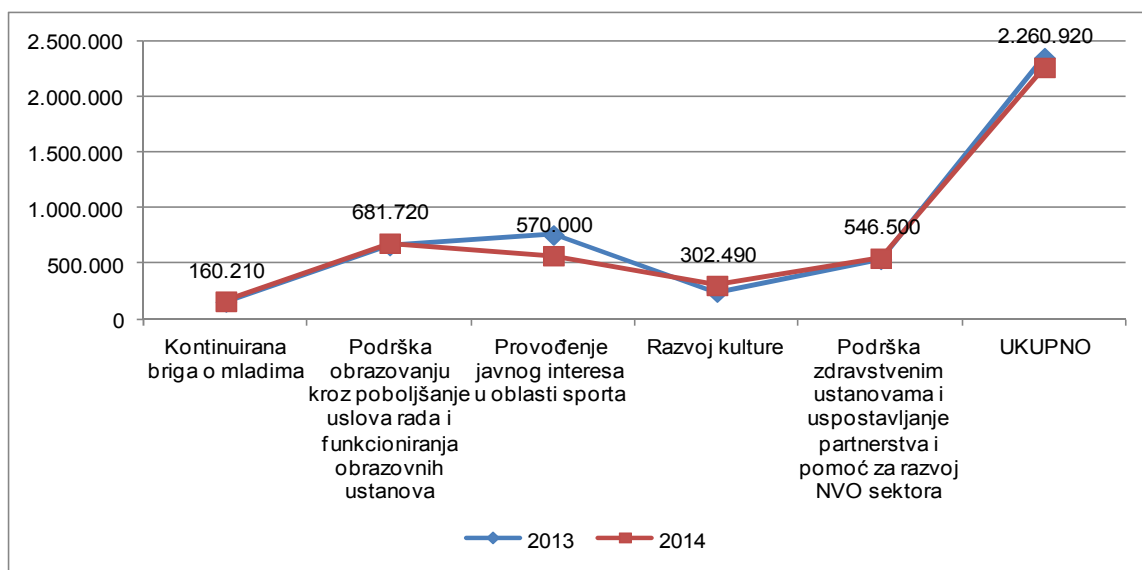
Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

U okviru programa Obnova i uređenje obrazovnih institucija izdvojeno je ukupno 600.953 KM za projekat izgradnje osnovne škole na Šipu, dok je u okviru programa zaštita i uređenje okoline izdvojeno 2.265.108 KM u različite namjene (izgradnja i uređenje parka „Jezero“, uređenje zoološkog vrta Pionirska dolina, opremanje mobilijarom javnih površina, energetske

utopljanja škola i vrtića na području Općine Centar). Iz perspektive položaja mladih na tržištu rada od posebnog značaja je razvojni program Privrednog razvoja u okviru kojeg se realizira projekat *Podrške privrednom razvoju kreditiranjem putem banaka i izrada projekata putem agencija*. Tokom 2013. i 2014. godine za realizaciju projekta kreditiranja putem banaka u cilju podsticanja razvoja i zapošljavanja izdvojeno je 1.002.586 KM, što predstavlja gotovo 60% budžetskih sredstava namjenjenih za realizaciju programa Privrednog razvoja. Prema Izvještaju o plasmanu kredita odobrenih iz sredstava Općine Centar u svrhu razvoja i zapošljavanja od dana 31. 01. 2014. korisnici navedenih sredstava su Inspekt RGH d.d. Sarajevo, SIKRA Security d.o.o. Sarajevo, Marletti d.o.o. Sarajevo, Sorea d.o. Sarajevo, Drinjaković d.o. Sarajevo, Radio Stari Grad d.o.o. Sarajevo, DPP Studio d.o. Sarajevo i Elekting d.o.o. Sarajevo.

Obzirom da analizirani tekući programi imaju za cilj unapređenje položaja mladih u oblasti obrazovanja, kvalitetnog provođenja slobodnog vremena kroz provođenje javnog interesa u oblasti sporta i razvoja kulture i zdravstvene zaštite svih građana, uključujući i populaciju mladih, može se uočiti da je Općina Centar tokom 2013. godine za ove programe izdvojila cca 2 miliona KM, odnosno gotovo 6% budžetskih sredstava. Prema usvojenom budžetu Općine Centar za 2014. godinu te projekcijama budžeta za 2015. i 2016. godinu nivo izdvajanja budžetskih sredstava za navedene tekuće programe ostat će nepromijenjen (6%).

Tabela 10. Pregled izdataka po prioritetnim oblastima Strategije prema mladima Općine Centar 2014-2020

Izvor: Budžet Općine Centar, 2013. i 2014.

Navedeni podaci ukazuju da Općina Centar ima potreban finansijski kapacitet za unapređenje položaja mladih u svim prioritetnim oblastima koji su definirani Strategijom kroz (su)finansiranje projekata u okviru programa *Kontinuirana briga za mlade* te ostalih tekućih programa koji se odnose na oblast obrazovanja, zdravstva, kulture i sporta.

SITUACIONA ANALIZA

1. Obrazovanje

Obrazovanje predstavlja osnovu za „permanentno povezivanje znanja, vještina i sposobnosti u složen sklop kompetencija potrebnih za uspješno učestvovanje u društvenom, ekonomskom, kulturnom i političkom životu zajednice“ (Farnel, 2012:16). Drugim riječima kazano, obrazovanje je moćan alat koji pojedincima, posebno onim koji su društveno i ekonomski marginalizirani, omogućuje punopravno učešće u društvu.

U brojnim međunarodnim dokumentima (npr. Opća deklaracija o ljudskim pravima, 1948; Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, 1966; Povelja temeljnih prava Evropske unije, 2000) se navodi da pravo na obrazovanje predstavlja osnovno ljudsko pravo prema kojem svaki pojedinac ima pravo na pristup obrazovanju na osnovu principa jednakosti i nediskriminacije i to na svim nivoima. Prema Evropskom centru za edukaciju i istraživanje u ljudskim pravima i demokratiji (*European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy – ETC*) pravo na obrazovanje uključuje: (1) besplatno i obavezno osnovno obrazovanje, (2) svim pojedincima dostupno srednje obrazovanje, na osnovu sposobnosti i (3) svim pojedincima dostupno visoko obrazovanje, na osnovu sposobnosti (ETC, 2003).

U svrhu ispunjenja prava na obrazovanje u praksi, neophodno je da pravo na obrazovanje sadrži 4 ključne dimenzije, i to (Farnell, 2008):

- Dostupnost (eng. *availability*) podrazumijeva dovoljan broj adekvatno opremljenih obrazovnih institucija i njihovu ravnomjernu geografsku distribuiranost;
- Pristupačnost (eng. *accessibility*) se odnosi na stepen u kojem su obrazovne institucije fizički i ekonomski dostupne svim društvenim grupama;
- Prihvatljivost (eng. *acceptability*) se odnosi na stepen u kojem obrazovni programi omogućuju kvalitetno obrazovanje te mjeru u kojoj su obrazovni programi usklađeni sa međunarodnim standardima;
- Prilagodljivost (eng. *adaptability*) se odnosi na stepen u kojem je sistem obrazovanja fleksibilan i u kojem odgovara interesima učenika/studenata, roditelja, tržišta rada i široj društvenoj zajednici. Navedena dimenzija također uključuje i stepen u kojem je sistem obrazovanja adekvatno prilagođen osobama sa invaliditetom, manjinama i drugim marginaliziranim grupama.

Obrazovanje predstavlja dinamičan proces kojim se proizvode i osiguravaju individualna znanja i vještine. Tri osnovne forme obrazovanja u modernom društvu su formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje i informalno obrazovanje.

1.1. Formalno obrazovanje

Formalno obrazovanje definira se kao institucionalno obrazovanje, a podrazumijeva proces koji se događa unutar jasno definiranog i određenog formalnog obrazovnog sistema. Prema *Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovanja*⁷ (ISCED, 1997) formalno obrazovanje

⁷ Međunarodna standardna klasifikacija obrazovanja (ISCED) je instrument za prikupljanje podataka o obrazovanju na međunarodnom nivou. Krosklasifikacija obrazovanja temelji se na dvije varijable: nivo i područja obrazovanja sa komplementarnim dimenzijama općeg/stručnog/pripremnog usmjerenja, i svrhe – nastavak

provodi se u sistemu škola, koledža, univerziteta i drugih službenih ustanova, koje obično čine kontinuiranu „ljestvicu“ obrazovnih nivoa. Ono obično započinje u dobi od pet do sedam godina te u punom vremenu (*full-time*) traje obično do dobi od 20 ili 25 godina. Viši nivoi obrazovanja mogu se izvoditi i kao obrazovanje uz rad (*part-time*). Formalno obrazovanje je središnji dio nacionalnog/državnog sistema obrazovanja kojim se znanja, vještine i vrijednosti korisne za društvo sistemski i planski prenose na djecu i mlade od predškolskog, preko osnovnog i srednjeg obrazovanja, do nivoa visokog obrazovanja, uključujući i (dopunsko) obrazovanje odraslih.

Na državnom nivou formalno obrazovanje i obuka u BiH regulirani su sa pet okvirnih zakona, i to: *Okvirni zakon o predškolskom obrazovanju i odgoju u BiH*⁸, *Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH*⁹, *Okvirni zakon o visokom obrazovanju u BiH*¹⁰, *Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u BiH*¹¹ te *Zakon o Agenciji za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje*¹². Kao rezultat reformi obrazovanja na nivou BiH usvojeni su sljedeći strateški dokumenti: *Strateški pravci razvoja predškolskog odgoja i obrazovanja u BiH*; *Strategija razvoja stručnog obrazovanja i obuke u BiH za period 2007-2013. godine*, *Strateški pravci razvoja obrazovanja u BiH, sa planom implementacije 2008 – 2015, Mapa puta i plan aktivnosti za uključivanje BiH u EU programe za cjeloživotno učenje i Mladi u akciji i 7 osnovnih strategija i smjernica za implementaciju bolonjskog procesa*.

Na federalnom nivou, nadležnost za obrazovanje raspoređena je na deset kantona, od kojih svaki može odlučiti da prenese određene nadležnosti na Federalno ministarstvo obrazovanja koje je nadležno za koordinaciju među kantonima i one funkcije koje su mu povjerene od strane kantona. Na kantonalnom nivou u Federaciji BiH, ministarstva (od kojih je većina nadležna za obrazovanje i nauku ili kulturu i sport) zajedno sa pedagoškim zavodima imaju nadležnost nad sektorom obrazovanja. Osnovne nadležnosti kantonalnih ministarstava u oblasti obrazovanja odnose se na izradu zakonskog okvira za osnovno, srednje i visoko obrazovanje, izradu zajedničke jezgre nastavnih planova i programa, reviziju udžbenika, dok ostale nadležnosti uključuju pružanje finansijske podrške za izgradnju, obnovu i opremanje obrazovnih ustanova, pružanje podrške talentiranim učenicima, te pružanje podrške učeničkom i studentskom standardu i ocjenjivanju.

Pri skupštini kantona djeluju kantonalne komisije za pitanja mladih, koje često u svojoj nadležnosti imaju kulturu, sport i obrazovanje te time imaju mogućnost da daju prijedloge aktivnosti za mlade u području obrazovanja.

Nadležnosti općina u sektoru obrazovanja se uglavnom odnose na razvoj, upravljanje i finansiranje predškolskog odgoja i obrazovanja. U pogledu osnovnog i srednjeg obrazovanja, nadležnosti općina uključuju imenovanje općinskog predstavnika u školskim upravnim

---

obrazovanja/priprema za tržište rada. ISCED 1997 prepoznaje 7 nivoa obrazovanja: ISCED 0 – predprimarno obrazovanje; ISCED 1 – primarno obrazovanje; ISCED 2 – niže sekundarno obrazovanje; ISCED 3- više sekundarno obrazovanje; ISCED 4 – post-sekundarno neatercijarno obrazovanje; ISCED 5- tercijarno obrazovanje (prva faza); ISCED 6- tercijarno obrazovanje (druga faza).

⁸ Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07)

⁹ Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 18/03)

¹⁰ Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini („Službeni glasnik BiH“, broj 59/07)

¹¹ Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju („Službeni glasnik BiH“, broj 63/08)

¹² Zakon o Agenciji za predškolsko osnovno i srednje obrazovanje („Službeni glasnik BiH“, broj 88/07)

organima, brigu o prevozu, ishrani i smještaju učenika, pružanje finansijske pomoći za školske objekte, takmičenja i druge nastavne i vannastavne aktivnosti. Prema članu 134. Zakon o srednjem obrazovanju¹³, školski odbor srednje škole, srednjoškolskog i školskog centra kao javne ustanove sa područja Grada broji pet članova, i to: jedan predstavnik osnivača kojeg bira Ministarstvo, jedan predstavnik Grada, jedan predstavnik vijeća roditelja učenika i dva predstavnika uposlenika škole. Nadzorni odbor srednje škole, prema članu 137. Zakona o srednjem obrazovanju, broji tri člana, i to: jedan predstavnik kojeg predlaže Ministarstvo, jedan predstavnik kojeg predlaže Grad i jedan predstavnik kojeg predlažu uposlenici škole. Obzirom da Zakonom o srednjem obrazovanju nije predviđeno da općine, koje su u sastavu Grada, predlažu svoje predstavnike u školskom i nadzornom odboru, one nisu nadležne za donošenje akata srednje škole (npr. donošenje pravila srednje škole, donošenje godišnjeg programa rada srednje škole za tekuću godinu, donošenje finansijskog plana i usvajanje godišnjeg obračuna te drugim općim aktima u skladu sa relevantnim propisima).

S obzirom da je u ovom strateškom dokumentu naglasak na mladim osobama dobi od 15 do 30 godina života sa mjestom prebivališta na području Općine Centar, nivoi obrazovanja koji se direktno tiču ove demografske skupine su srednjoškolsko i visoko obrazovanje, a relevantan zakonski okvir u oblasti obrazovanja čine *Zakon o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo*¹⁴ i *Zakon o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo*.

1.1.1. Srednjoškolsko obrazovanje

Prema Okvirnom zakonu o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH, srednjoškolsko obrazovanje je svima dostupno, u skladu sa postignutim uspjehom u osnovnoj školi, ličnim interesom i sposobnostima. Srednjoškolsko obrazovanje predstavlja ključan nivo obrazovanja, s obzirom da se radi o osposobljavaju mlade osobe za izlazak na tržište rada ili za daljnji nastavak školovanja. Uslijed navedenog, srednjoškolsko obrazovanje se u sve većem broju zemlja u cijelosti ili dijelom uređuje kao dio obaveznog obrazovanja.

Prema članu 2. Zakona o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo, opći ciljevi srednjeg obrazovanja su:

- obezbjeđivanje prava svakog učenika na srednje obrazovanje pod jednakim uslovima, u skladu sa njegovim interesovanjem i mogućnostima,
- pružanje podrške učenicima srednje škole u izboru odgovarajućeg zanimanja,
- stvaranje uslova za kvalitetno srednje obrazovanje, koje uključuje dostizanje svjetskih standarda u sticanju znanju i usvajanju vještina.
- usklađivanje srednjeg obrazovanja sa zahtjevima i potrebama odnosno kretanjima na tržištu rada,
- razvijanje psiho-fizičkih sposobnosti učenika,
- razvijanje svijesti o nacionalnoj pripadnosti, očuvanje povijesno-kulturne baštine, nacionalnog identiteta te razvijanje osjećaja ljubavi prema Bosni i Hercegovini,
- odgajanje i obrazovanje učenika u skladu sa općim, kulturnim i civilizacijskim vrijednostima, osposobljavanje učenika za življenje u multikulturalnom svijetu i poštivanje različitosti te razvijanje tolerancije.

¹³ Zakon o srednjem obrazovanju, 'Službene novine Kantona Sarajevo', broj 23/10.

¹⁴ Zakon o srednjem obrazovanju, 'Službene novine Kantona Sarajevo' broj: 23/10.

- obezbjeđivanje uslova za razvoj i promociju tradicionalnih zanata,
- usklađivanje srednjeg obrazovanja sa srednjim obrazovanjem u zemljama Evropske unije,
- sticanje srednjeg obrazovanja koje omogućava vertikalnu i horizontalnu prohodnost u sistemu obrazovno-odgojnog procesa u Bosni i Hercegovini i
- podsticanje na cjeloživotno učenje.

Sektor predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo nadležno je za: utvrđivanje prijedloga obrazovnih politika te njihovo provođenje, provođenje procedura osnivanja, rada i prestanka rada obrazovnih ustanova, osiguranje uslova za kvalitetno obrazovanje u obrazovnim ustanovama, utvrđivanje prijedloga pedagoških standarda i normativa u oblasti obrazovanja, utvrđivanje nastavnih planova i programa, utvrđivanje plana upisa učenika u prvi razred srednjih škola te uspostavljanja saradnje sa nevladinim i drugim organizacijama u cilju unapređenja odgojno-obrazovnog procesa.

Na osnovu člana 36. stava 6. Zakona o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo, srednja škola može izvan utvrđenog nastavnog plana uvesti i nove sadržaje u vidu kursne nastave, fakultativne nastave, novog nastavnog programa ili drugog oblika nastave, koji u ukupnom fondu časova sedmično ne može biti veći od 10% u odnosu na utvrđeni nastavni plan. Navedeno omogućuje srednjim školama na području Kantona Sarajevo da uvedu odgojno-obrazovne aktivnosti koje su interesantne mladima (npr. debata, medijacija, komunikologija) kao i povezivanje sa organizacijama/udruženjima koje provode neformalno obrazovanje kroz različite programe i projekte. Također, prema članu 40. Zakona, predviđena je uključenost učenika/ca u druge oblike obrazovno-odgojnog rada kao što su izleti, studijske posjete i društveno koristan rad. Nadalje, članom 47. Zakona predviđeno je organiziranje vannastavnih aktivnosti u srednjim školama, a koje se realiziraju putem djelovanja sekcija, klubova, Vijeća učenika ili projekata. Zakonom o srednjem obrazovanju u Kantonu Sarajevo, srednjoškolski dio obrazovnog sistema čine: gimnazije i srednje škole za stručno obrazovanje i obuku (srednja umjetnička škola, srednja tehnička škola, srednja stručna škola, srednja vjerska škola i srednja škola za učenike sa posebnim obrazovnim potrebama).

Od ukupnog broja srednjih škola koje djeluju u Kantonu Sarajevo (39 srednjih škola), na području Općine Centar nalazi se njih 14, i to 4 gimnazije (Prva gimnazija, Druga gimnazija, Katolički školski centar – Opća realna gimnazija i Gimnazija „Obala“), 9 srednjih stručnih škola (Srednja škola primjenjenih umjetnosti, Srednja medicinska škola, Srednja medicinska škola – Jezero, Srednja zubotehnička škola, Katolički školski centar – Srednja medicinska škola, Srednja geodetsko-građevinska škola, Srednja trgovačka škola, Srednja mašinska tehnička škola, Srednja škola metalskih zanimanja) i Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju.

Analiza kretanja ukupnog broja učenika srednjih škola u Kantonu Sarajevo za promatrani četverogodišnji period (2009/10 – 2012/13) ukazuje na kontinuirano povećanje broja učenika koji su uključeni u srednjoškolsko obrazovanje. Zabilježeno procentualno povećanje ukupnog broja učenika najviše je u školama koje djeluju u općinama Ilidža (37,4%), Hadžići (23,3%) i Centar (20,5%).

Tabela 11. Pregled kretanja broja učenika u srednjim školama u Kantonu Sarajevo za period školska 2009/10. – 2012/13. godina

Općina	Broj učenika u srednjim školama – školska godina				Povećanje/ smanjenje	% Povećanja/ smanjenja
	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13		
Centar	6.471	6.742	7.365	7.798	1.327	20,5
Hadžići	808	859	948	996	188	23,3
Ilidža	1.451	1.570	1.880	1.993	542	37,4
Ilijaš	609	614	659	675	66	10,8
Novi Grad	1.710	1.843	1.939	1.989	279	16,3
Novo Sarajevo	3.384	3.422	3.723	3.905	521	15,4
Stari Grad	2.828	2.886	3.120	3.206	378	13,4
Trnovo	-	-	-	-	-	-
Vogošća	656	666	667	667	11	1,7
UKUPNO KS	17.917	18.612	20.301	21.229	3.312	18,5

Izvor: Izračun prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH, 2010 – 2013. godina

Prema Saopštenju Federalnog ministarstva za obrazovanje¹⁵, u prvi razred srednjih škola koje djeluju na području Kantona Sarajevo u školskoj 2013/2014 godini upisano je ukupno 3.095 učenika. Poredeći ovaj podatak sa podatkom o broju upisanih učenika u prvi razred srednjih škola od početka promatranog perioda (2009/10 školska godina), uočava se da se broj upisanih učenika u prvi razred srednjih škola u Kantonu Sarajevo smanjio za 41,65%. Najznačajniji razlog smanjenja broja upisanih učenika u prvi razred srednjih škola jeste činjenica da su se ove školske godine u prvi razred srednjih škola u Kantonu Sarajevu upisivali učenici prve generacije koja se obrazovala po konceptu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja, a koja je malobrojnija u odnosu na prethodne generacije. Slična situacija zabilježena je i drugim kantonima Federacije BiH (Unsko-Sanski, Tuzlanski, Zeničko-dobojski i Bosansko-podrinjski) koji su započeli sa implementacijom koncepta devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja u školskoj 2004/2005. godini. Ostali razlozi smanjenja broja upisanih učenika u prve razrede srednjih škola uključuju pad nataliteta u Federaciji BiH, porast broja djece koja uopće ne upisuju srednju školu uslijed nepovoljnih porodičnih prilika, nedostatka podrške roditelja, ranog zasnivanja bračne ili vanbračne zajednice te nedovoljnog uspjeha u učenju i vladanju¹⁶.

Prema podacima Ministarstva finansija Kantona Sarajevo¹⁷, troškovi srednjeg obrazovanja u Kantonu Sarajevo u 2013. godini iznosili su 54.603.200 KM, što predstavlja 8,5% ukupnih javnih rashoda na kantonalnom nivou. Na bruto plaće, naknade troškova zaposlenih i doprinose poslodavca izdvojeno je 46.531.200 KM, odnosno 85% budžetskih sredstava. Troškovi srednjeg obrazovanja na području Općine Centar činili su 35,4% ukupnih troškova srednjoškolskog obrazovanja u Kantonu Sarajevo. Iako navedeno može upućivati na zaključak o visokim ulaganjima u srednje obrazovanje na području Općine Centar, trošak po školi, trošak po učeniku i trošak po zaposlenom bili su ispod prosjeka Kantona Sarajevo.

¹⁵ Federalno ministarstvo za obrazovanje i nauku, „Informacija o upisu u srednje i osnovne škole u Federaciji BiH u školskoj 2013/2014. godini“. Dostupno na www.fmon.gov.ba.

¹⁶ Federalno ministarstvo za obrazovanje i nauku, „Analiza uzroka nepohodađanja, napuštanja i smanjenja broja učenika u osnovnim školama Federacije BiH“. Dostupno na www.fmon.gov.ba.

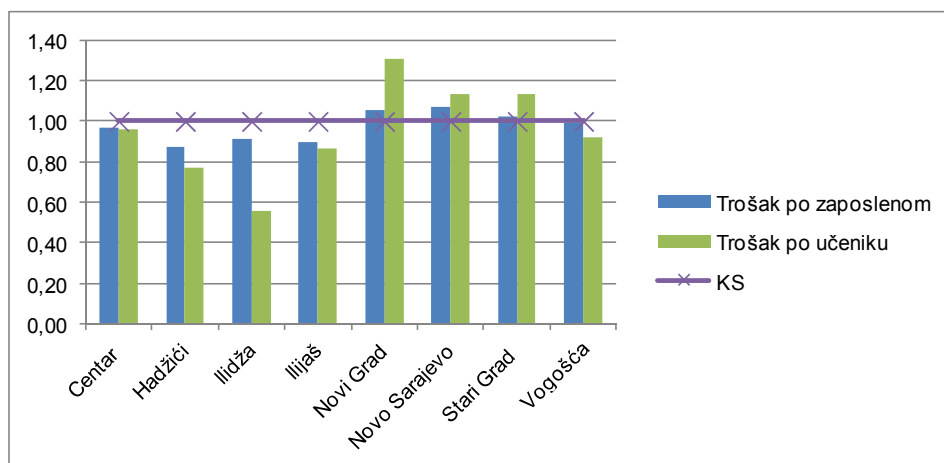
¹⁷ Ministarstvo finansija Kantona Sarajevo: Budžet Kantona Sarajevo za 2013. godinu. Dostupno na mf.ks.gov.ba/

Tabela 12. Izdvajanja za srednjoškolsko obrazovanje iz budžetskih sredstava Kantona Sarajevo

Općina	Izdvajanja iz budžeta Kantona Sarajevo, 2013		Broj škola	Broj učenika	Broj zaposl.	Trošak po školi	Trošak po učeniku	Trošak po zaposl.
	Iznos	%						
Centar	19.305.100	35,4	14	7.798	776	1.378.936	2.476	24.878
Hadžići	1.964.800	3,6	1	996	88	1.964.800	1.973	22.327
Iliđža	2.864.400	5,2	2	1.993	122	1.432.200	1.437	23.479
Ilijaš	1.496.800	2,7	1	675	65	1.496.800	2.217	23.028
Novi Grad	6.686.200	12,2	4	1.989	247	1.671.550	3.362	27.070
Novo Sarajevo	11.358.500	20,8	7	3.905	413	1.622.643	2.909	27.502
Stari Grad	9.345.400	17,1	6	3.206	356	1.557.567	2.915	26.251
Vogošća	1.582.000	2,9	1	667	62	1.582.000	2.372	25.516
UKUPNO	54.603.200	100,0	36	21.229	2.129	1.516.756	2.572	25.647

Izvor: Izračun na temelju podataka iz „Budžeta Kantona Sarajevo za 2013. godinu“, Ministarstvo finansija Kantona Sarajevo i „Socioekonomski pokazatelji po općinama Federacije BiH za 2012“, Federalni zavod za programiranje razvoja

Slika 8. Trošak po zaposlenom i trošak po učenika u srednjim školama Kantona Sarajevo, 2013

Izvor: Izračun na temelju podataka iz „Budžeta Kantona Sarajevo za 2013. godinu“, Ministarstvo finansija Kantona Sarajevo i „Socioekonomski pokazatelji po općinama Federacije BiH za 2012“, Federalni zavod za programiranje razvoja

U pogledu kapitalnih ulaganja u srednje škole koje djeluju na području Općine Centar, iz budžeta Kantona Sarajevo izdvojeno je 246.000 KM, odnosno svega 1,3% budžetskih sredstava usmjereno je investicionim ulaganjima u cilju unapređenja uslova rada u obrazovnim ustanovama. Uslijed visokih tekućih izdataka, posebno troškova zaposlenih i doprinosa poslodavca, kapitalno-investicionih ulaganja u obrazovne ustanove su minimalna. Općina Centar je prepoznala značaj ulaganja u obrazovanje, te kontinuirano finansijski podržava projekte koje imaju za cilj poboljšanje uslova rada obrazovnih ustanova, uključujući i srednje škole, a koji se realiziraju u okviru tekućeg programa *Podrška obrazovanju kroz poboljšanje uslova rada i funkcionisanja obrazovnih ustanova*.

1.1.2. Visoko obrazovanje

U skladu sa članom 5. Okvirnog zakona o visokom obrazovanju, visoko obrazovanje u BiH organizira se u tri ciklusa i to:

- Prvi ciklus koji vodi do akademskog zvanja završenog dodiplomskog studija daje pravo na diplomu akademskog zvanja pod nazivom „Bachelor“. Ovo zvanje se stiče nakon najmanje tri, a najviše četiri godine studija i vrednuje se sa najmanje 180, a najviše 240 ECTS bodova¹⁸.
- Drugi ciklus vodi do akademskog zvanja magistra ili ekvivalenta, stečenog nakon završenog dodiplomskog studija, traje jednu ili dvije godine, a vrednuje se sa 60 odnosno 120 ECTS bodova i to tako da u zbiru s prvim ciklusom nosi 300 ECTS bodova.
- Treći ciklus vodi do akademskog zvanja doktora ili ekvivalenta, traje tri godine i vrednuje se sa 180 ECTS bodova.

Zakonom je određeno da se visoko obrazovanje može pohađati redovno, vanredno, učenjem na daljinu ili u kombinaciji ova tri načina studiranja, onako kako je to predviđenom statutom visokoškolske ustanove. Prema članu 10. Zakona visokoškolske ustanove mogu biti univerziteta i visoke škole. Univerziteta su visokoškolske ustanove koje pružaju obrazovanje u sva tri ciklusa studija, imaju najmanje pet studijskih programa iz tri različite naučne discipline, dok visoke škole mogu pružati obrazovanje samo unutar prvog ciklusa studija. Prema tome, fakulteti koji djeluju u okviru univerziteta, u kontekstu Okvirnog zakona o visokom obrazovanju u BiH, nemaju status visokoškolske ustanove već organizacione jedinice univerziteta.

U skladu sa strukturom BiH i objašnjenim nadležnostima u oblasti obrazovanja, svaki kanton/županija te oba entiteta i Brčko Distrikt imaju zakone o visokom obrazovanju i prateće podzakonske akte. Nadležnost u izradi obrazovne politike, donošenja zakonodavstva koje se odnosi na visoko obrazovanje i osiguranje visokog obrazovanja u kantonima uređena je kantonalnim zakonima o visokom obrazovanju. Također, nadležnost za osnivanje visokoškolskih ustanova dodijeljena je kantonima i njihovim vladama, kao i domaćim i stranim fizičkim i pravnim licima, uz odobrenje vlade kantona. U pogledu modela finansiranja, zakonskom regulativom predviđeno je da se rad visokoškolskih ustanova finansira iz budžeta njihovog osnivača i vlastitih izvora finansiranja.

U dokumentu *Strategija razvoja visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo 2010 – 2015*, artikularana je vizija visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevom koja glasi:

Visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo će kroz nastavu temeljenu na istraživanjima, inovacijama i akademskoj izvrsnosti obrazovati nositelje cjelokupnog razvoja Bosne i Hercegovine, te kroz istraživački rad poticati stvaranje novih tehnoloških rješenja i kreativnih ideja i na taj način biti oslonac održivog razvoja Bosne i Hercegovine, temeljenog na znanju. Visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo će biti integrirano u evropski prostor visokog obrazovanja kroz primjenu zajedničkih standarda

¹⁸ ECTS (EUROPEAN CREDIT TRANSFER SYSTEM) je evropski sistem prenosa studijskih bodova - kredita. Studijski bodovi - krediti se koriste za definiranje obima i zahtjevnosti svakog predmeta, a određuju se na bazi optimalnog radnog opterećenja studenta neophodnog za savladavanje svakog predmeta pojedinačno

postavljenih Bolonjskom deklaracijom, te kroz intenzivnu saradnju univerziteta u Kantonu Sarajevo sa univerzitetima u Evropskoj uniji, ali i cijelom svijetu.

Navedenom Strategijom, definirani su sljedeći strateški prioriteti u oblasti visokog obrazovanja:

- internacionalizacija nastavno-naučnih procesa na visokoškolskim ustanovama koje djeluju na području KS;
- razvoj sistema cjeloživotnog obrazovanja u društvu, fokusirajući se na razvoj koncepta cjeloživotnog obrazovanja tokom sva tri studijska ciklusa te kroz razvoj različitih kurseva i programa obuke nakon završetka formalnog obrazovanja;
- jačanje dodiplomskih i postdiplomskih programa obrazovanja koji su relevantni za ekonomski i društveni razvoj te koji su privlačni i konkurentni na evropskom tržištu rada;
- permanentan razvoj istraživanja unutar doktorskih studija u BiH.

Također, Strategijom su definirani i glavni nosioci procesa visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo (KS): Skupština KS, Vlada KS, Ministarstvo obrazovanja i nauke KS, Ministarstvo zdravstva KS, Ministarstvo kulture i sporta KS i akademska zajednica (javni i privatni univerziteti registrirani u KS). Osnovna uloga akademske zajednice ogleda se u operativnom provođenju procesa visokog obrazovanja na području Kantona Sarajevo koje će voditi ukupnom društvenom progresu.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u akademskoj 2012/13. godini na području Kantona Sarajevo, djeluje jedan javni univerzitet – Univerzitet u Sarajevu u okviru kojeg djeluju 23 fakulteta, 3 akademije i 3 vjerske visokoškolske ustanove. Trenutno na području Kantona Sarajevo djeluje 8 privatnih visokoškolskih ustanova, i to:

- Internacionalni studij (Sarajevska škola nauke i tehnologije i Internacionalni Univerzitet Sarajevo);
- Internacionalni Burch Univerzitet koji uključuje 3 fakulteta: Ekonomski fakultet, Fakultet za inženjering i informacijske studije te Edukacijski fakultet;
- Tri privatna fakulteta: Fakultet za javnu upravu, Interdisciplinarne postdiplomske studije i Fakultet međunarodnih finansija i bankarstva.

U akademskoj 2012/2013. godini na svim visokoškolskim ustanovama koje djeluju na području Kantona Sarajevo upisano je ukupno 33.910 studenata (od ukupno 72.460 studenata u Federaciji BiH, što predstavlja 46,8% studentske populacije u Federaciji BiH). Na visokoškolskim ustanovama koje su članice Univerziteta u Sarajevu studira ukupno 31.063 studenata (91,6% ukupnog broja studenata), a na 8 privatnih visokoškolskih ustanova 2.847 studenata (8,4% ukupnog broja studenata). Navedeni podatak implicira da su javne visokoškolske ustanove nositelji visokog obrazovanja u Kantonu Sarajevo.

Tabela 13. Broj upisanih studenata na visokoškolske ustanove u Kantonu Sarajevo

Visokoškolska ustanova	Akademska godina					
	2010/11.		2011/12.		2012/13.	
	Upisani studenti	Redovni studenti	Upisani studenti	Redovni studenti	Upisani studenti	Redovni studenti
Univerzitet u Sarajevu	30.484	24.454	30.669	24.840	31.063	24.002
Privatne viisokoškolske organizacije	2.314	2.140	2.766	2.632	2.847	2.753
UKUPNO	32.798	26.594	33.435	27.472	33.910	26.755

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, Statistički bilten. 2013

Privatni sektor visokog obrazovanja organiziran je kroz djelovanje 8 visokoškolskih ustanova, i u promatranom trogodišnjem periodu zabilježen je trend povećanja broja studenata koji upisuju privatne univerzitete i fakultete. Ukupan broj studenata koji studiraju na privatnim visokoškolskim ustanovama na području Kantona Sarajevo je u akademskoj 2012/2013. godini bio za 23% veći u odnosu na akademsku 2010/2011. godinu. Iako se broj upisanih studenata u javne visokoškolske ustanove također povećao, taj porast u odnosu na 2010/2011. godinu iznosio je samo 2%.

Pored broja upisanih studenata, indikator kvalitete obrazovanja jeste i broj diplomiranih studenata. U posljednje tri akademske godine na javnim visokoškolskim ustanovama diplomiralo je 15.976 studenata, a na privatnim visokoškolskim ustanovama 663 studenta. Omjer broja diplomiranih studenata i broja upisanih studenata na visokoškolske ustanove u Kantonu Sarajevo, odnosno broj diplomiranih studenata na 100 upisanih studenata u promatranom trogodišnjem periodu iznosio je 17.

Tabela 14. Broj diplomiranih studenata na visokoškolskim ustanovama u Kantonu Sarajevo

Broj diplomiranih studenata	Akademska godina					
	2010/11.		2011/12.		2012/13-	
	Ukupno	Redovni	Ukupno	Redovni	Ukupno	Redovni
Univerzitet u Sarajevu	5.360	3.697	5.167	3.393	5.449	3.363
Privatne visokoškolske ustanove	232	161	263	145	168	167
UKUPNO	5.592	3.858	5.430	3.538	5.617	3.530

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, Statistički bilten, 2013.

Na području Općine Centar djeluje 13 javnih visokoobrazovnih ustanova – fakulteta, na kojima studira ukupno 17.713 studenata (52% studentske populacije u Kantonu Sarajevo).

Značajan indikator kvalitete visokog obrazovanja na području Općine Centar je svakako i podatak o broju mladih osoba koji studiraju na visokoškolskim ustanovama u BiH, a čije je mjesto prebivališta Općina Centar.

Tabela 15. Broj upisanih studenata na visokoškolske ustanove, prema mjestu prebivališta u Kantonu Sarajevo

Općina	Broj upisanih studenata - akademska godina						Indeks 2010/2011= 100
	2010/2011		2011/2012		2012/2013		
	Ukupno	Redovni	Ukupno	Redovni	Ukupno	Redovni	Ukupno
Centar	3.798	2.104	3.801	2.118	3.581	1.980	94
Hadžići	667	386	704	402	792	451	117
Ilijaš	730	421	736	422	761	461	110
Ilidža	2.509	1.416	2.655	1.491	3.728	2.126	150
Novi Grad	5.094	2.971	5.146	2.976	5.182	2.985	100
Novo Sarajevo	3.738	2.134	3.684	2.076	1.848	1.056	49
Stari Grad	1.842	1.063	1.848	1.071	2.873	1.625	153
Trnovo	37	26	45	29	62	41	158
Vogošća	1.179	688	1.235	723	1.239	698	101
UKUPNO	19.594	11.209	19.854	11.308	20.066	11.423	102

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Visoko obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine, Statistički bilten. 2013.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku, u akademskoj 2012/2013. godini 3.581 mlada osoba studirala je na nekoj od javnih ili privatnih visokoškolskih ustanova u BiH. Najveći broj mladih osoba, njih 3.059 tj. 85% studiralo je na fakultetima/akademijama koje su članice Univerziteta u Sarajevu. Iako privatni sektor visokog obrazovanja nije organiziran na lokalitetima Općine Centar, studenti sa mjestom prebivališta u Općini Centar studiraju na privatnim visokoškolskim ustanovama koje se nalaze na teritoriju drugih općina u Kantonu Sarajevo kao i na javnim i privatnim visokoškolskim ustanovama koje se nalaze u drugim kantonima Federacije BiH. Pregled broja studenata sa mjestom prebivališta u općinama Kantona Sarajevo dat je u Tabeli 15.

Jedan od ključnih problema visokog obrazovanja u BiH, uključujući i visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo odnosi se na problem finansiranja javnih visokoškolskih ustanova. Naime, finansiranje javnih visokoškolskih ustanova vrše kantoni iz svojih budžeta i to prema modelu historijskog finansiranja koji se zasniva na ulaznim kriterijima – broj redovnih studenata koji studiraju na teret države, broj zaposlenih i drugi materijalni troškovi, i određivanju iznosa na temelju sredstava dodijeljenih u prethodnim godinama. Takav mehanizam alokacije kantonalnih budžetskih sredstava za visoko obrazovanje onemogućuje srednjoročno i dugoročno planiranje u oblasti razvoja visokog obrazovanja i ograničava mogućnost određivanja strateških investicija. Drugi ključni problem u oblasti visokog obrazovanja odnosi se na nepostojanje značajne kauzalnosti između analize potreba tržišta rada i upisne politike tj. određivanja upisnih kvota u sistemu visokog obrazovanja. Prema Saopštenju Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke o upisnoj politici i tržištu rada u Federaciji BiH neophodno je kreirati i usvojiti višegodišnji akcijski plan upisne politike, koji će biti obavezujući za sve kantone i visokoškolske ustanove, a koji će voditi usklađivanju upisne politike sa tržištem rada u Federaciji BiH.

Dostupni podaci o upisanim studentima prve godine studija na Univerzitetu u Sarajevu i podaci o kretanju nezaposlenosti visokoobrazovanih osoba u Kantonu Sarajevo ukazuju na postojanje nepravilnosti između postojećih potreba poslodavaca i formiranja većeg broja stručnjaka pojedinih visoko-obrazovanih profila nego što ih tržište rada može apsorbirati.

Naime, podaci sa tržišta rada u Kantonu Sarajevo ukazuju da su diplomirani ekonomist, diplomirani pravnik, diplomirani socijalni radnik, diplomirani politolog i novinar najzastupljeniji visokoobrazovni profili prema evidenciji nezaposlenosti. Istovremeno, u akademskoj 2012/2013. godini broj upisanih studenata na Ekonomski fakultet i Fakultet političkih nauka je dvostruko bio veći od planirane upisne kvote.

1.2. Neformalno i informalno obrazovanje

Neformalno je obrazovanje tip obrazovnog procesa koji podrazumijeva izvaninstitucionalne obrazovne aktivnosti kojima se stječu određena znanja i vještine, a učešće u takvim aktivnostima je dobrovoljno. Prema *Međunarodnoj standardnoj klasifikaciji obrazovanja* (ISCED, 1997) neformalno je obrazovanje sistemska organizirana obrazovna aktivnost koja se može provoditi u školama i neškolskim organizacijama i uključuje osobe svih dobnih skupina, od djece do osoba treće životne dobi. Završetak nekog oblika neformalnog obrazovanja može rezultirati potvrdom o uspješno završenom obliku neformalnog obrazovanja, ali se njome ne stječe određeni stepen stručne spreme. Postoje različiti organizacijski oblici neformalnog obrazovanja kao što su: seminar, kurs, trening, radionica, rad na projektima/timski rad, savjetovanje, simpozij, konferencija i drugi. Osnovni koncepti na kojima se zasniva neformalno obrazovanje su: pružanje jednakih mogućnosti svima, društvena uključenost, ravnopravnost, dobrovoljnost i fleksibilnost programa. Neformalno obrazovanje, kao dio procesa cjeloživotnog učenja i ličnog usavršavanja, sastavni je dio obrazovanja svih osoba, a posebnu ulogu ima u području obrazovanja odraslih, siromašnih i marginaliziranih društvenih grupa. Dva su ključna izazova u području neformalnog obrazovanja. Prvi se odnosi na aspekt prepoznavanja neformalnog obrazovanja uključujući formalnu i društvenu priznatost ove vrste obrazovanja, te kvalitet, standardizaciju i validaciju programa neformalnog obrazovanja. Drugi izazov odnosi se na identifikaciju sfera društvenog života u kojima neformalno obrazovanje može imati primjenu (lični i društveni razvoj, zapošljavanje, resocijalizacija, interkulturalno učenje i sl)

U svrhu kreiranja potencijalnih odgovora na pomenute izazove u području neformalnog obrazovanja, Evropska komisija je 2005. godine predstavila dokument pod nazivom „Ključne kompetencije za cjeloživotno učenje – Evropski referentni okvir“ (*Key Competences for Lifelong Learning – A European Reference Framework*). Navedeni dokument ukazuje na:

- potrebu razvoja formalnog sistema obrazovanja koji će mladim osobama omogućiti razvoj ključnih kompetencija do nivoa koji će ih učiniti opremljenim za život u svijetu odraslih te koji će predstavljati dobru osnovu za dalje učenje i rad;
- potrebu razvoja mjera podrške onim mladim osobama, koji zbog ličnih, socijalnih, kulturalnih ili ekonomskih razloga, nemaju jednake prilike za školovanje;
- potrebu razvoja programa za sticanje ključnih kompetencija, sa posebnim fokusom na one ciljne grupe koje na državnom i/ili lokalnom nivou identifikovane kao prioritetne (npr. odrasle osobe kojima je potrebna dokvalifikacija ili prekvalifikacija);
- potrebu razvoja infrastrukture neophodne za nastavak obrazovanja odraslih (paralelno sa radnim odnosom) kao i uspostavljanje procedura validacije i evaluacije programa neformalnog obrazovanja;
- potrebu uspostavljanja koherentnog odnosa između politike zapošljavanja i socijalne, kulturalne i drugih politika te socijalnog partnerstva i saradnje svih interesno-utjecajnih grupa.

Evropski referentni okvir izdvaja 8 ključnih kompetencija, koje istovremeno predstavljaju tematska područja prema kojima bi se programi neformalnog obrazovanja trebali usmjeriti. Osam ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje su: komunikacija na maternjem jeziku, komunikacija na stranim jezicima, matematička kompetencija i osnovne kompetencije u oblasti nauke i tehnologije, osnovne kompetencije u oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija, učenje kako se uči, društvene i građanske kompetencije, inicijativnost i smisao za poduzetništvo, kulturalna svijest i izražavanje. Navedene kompetencije se mogu primjeniti u različitim područjima društvenog života, a njihova najznačajnija primjena je u polju obrazovanja, zapošljavanja i omladinskog rada.

Rezultati studija koje su imale za cilj analizirati stanje srednjoškolskog i visokog obrazovanja u BiH sugeriraju na postojanje neusklađenosti između formalnog sistema obrazovanja i potreba tržišta rada. U navedenim studijama se navodi da trenutne nastavne metode u obrazovnim ustanovama ne stavljaju u fokus potrebu učenika i studenata za njihovim društvenim razvojem te da formalni sistem obrazovanja mlade osobe u potpunosti ne priprema za aktivno učešće u društvu. Dodatno, nastavni sadržaji i metodologija učenja, kojima nedostaje praktična komponenta, navode se kao osnovni razlozi zbog kojih mladi nemaju znanja i vještine potrebne za tržište rada. Uslijed nesrazmjera u brzini razvoja naučnih postignuća i prilagođavanja formalnog obrazovanja, inicirani su procesi neformalnog i informalnog obrazovanja u cilju bržeg usvajanja novih znanja i primjenu novih vještina (Tolić i drugi, 2013).

Kao potpisnica Memoranduma o cjeloživotnom učenju, BiH je preuzela obaveze iz oblasti cjeloživotnog učenja, gdje stoji da će strane sarađivati sa ciljem podizanja općeg i srednjeg stručnog obrazovanja, uključujući i neformalno obrazovanje. Iako je BiH poduzela određene korake u promociji neformalnog obrazovanja, neformalno obrazovanja još uvijek nije zakonski regulirano na državnom nivou.

Osnovne karakteristike neformalnog obrazovanja u BiH su (Kuka, 2012):

- nepostojanje strukture neformalnog obrazovanja te uvezane baze podataka;
- nizak nivo uključenosti lokalnih zajednica u proces provođenja neformalnog obrazovanja;
- nepostojanje održivog modela finansiranja neformalnog obrazovanja;
- nepostojanje standarda i kriterija za programe neformalnog obrazovanja i organizacija koje se bave pružanjem usluga neformalnog obrazovanja;
- neiskorištenost ljudskih, materijalnih i tehničkih mogućnosti i
- slaba koordinacija i saradnja u sektoru obrazovanja odraslih i neformalnog obrazovanja.

U svrhu pružanja pristupa informacija o programima neformalnog obrazovanja te organizacijama koje se bave pružanjem usluga neformalnog obrazovanja, tokom 2013. godine Agencija za rad i zapošljavanje u BiH, u saradnji sa zavodima za zapošljavanje RS i FBiH, pokrenula je Internet stranicu www.obuke.ba. Osnovna svrha pokretanja ove Internet stranice jeste formiranje baze podataka koja će omogućiti zavodima za zapošljavanje lakši odabir organizatora obuka, a potencijalnim učesnicima jednostavniju identifikaciju programa neformalnog obrazovanja koji se nude.

Informalno obrazovanje podrazumijeva razne oblike stjecanja znanja i vještina koje obuhvaćaju samoinicijativne ili spontane oblike obrazovanja, tj. spontane oblike prijenosa znanja, stavova, vještina. Informalno obrazovanje veoma često nadmašuje formalno i neformalno obrazovanje, jer se ono više ili manje neprekidno odvija tokom cijelog života svake osobe. Ova vrsta obrazovanja je prirodna pojava u svakodnevnom životu, i za razliku od formalnog i neformalnog obrazovanja, ne mora se odvijati svjesno. Informalno obrazovanje je dio funkcionalnog odgoja koji nema za cilj da odgaja, ali u velikoj mjeri utječe na mlade. U području rada sa mladima informalno obrazovanje se zasniva na inicijativama mladih osoba, slobodnom vremenu koje mladi provode sa svojim vršnjacima te raznim oblicima volonterskih aktivnosti. Informalno obrazovanje se odvija spontano, neplanirano i nastaje u interakciji sa prijateljima, roditeljima i medijima, te rezultira usvajanjem kodeksa ponašanja koje većina mladih prihvata kao svoje vrijednosti.

Kada je riječ o neformalnom obrazovanju mladih u BiH, ključni nositelji procesa realizacije ove vrste obrazovanja su nevladine organizacije. U radu sa mladima, nevladine organizacije nude niz programa edukacije koji se mogu klasificirati u dvije kategorije:

- Obrazovni programi u cilju sticanja različitih znanja i vještina;
- Programi koji se odnose na odgojnu komponentu (npr. učenje stavova i pozitivnih životnih vrijednosti, promoviranje prihvatanja i razumijevanja drugih i sl) a koji su namjenjeni mladima u školama, mladima u slobodnim aktivnosti poslije škole, omladinskim organizacijama i sl.

Obzirom da su nevladine organizacije ključni nositelji procesa neformalnog obrazovanja, veoma je važna saradnja između nevladinog sektora i vlasti na državnom i lokalnom nivou. Uvažavajući značaj uspostavljanja saradnje sa nevladinim sektorom i pružanja podrške razvoju ovog sektora, Općina Centar kontinuirano izdvaja dio budžetskih sredstava za projekte koje provode nevladine organizacije, uključujući i one projekte iz oblasti obrazovanja.

U periodu od 2011. – 2013. godine, za projekte koje provode nevladine organizacije iz područja obrazovanja iz budžetskih sredstava Općine Centar izdvojeno je 83.880 KM odnosno 7.4% ukupno dodijeljenih sredstava nevladinom sektoru. Tokom 2013. godine provedeni su sljedeći projekti iz područja neformalnog obrazovanja mladih, a koji su sufinansirani iz budžeta Općine Centar.

Tabela 16. Sredstva dodijeljena nevladinim organizacijama za realizaciju projekata iz oblasti obrazovanja iz budžeta Općine Centar za 2013. godinu

UDRUŽENJE	PROJEKAT	IZNOS (KM)
„MALI VATROGASCI“	„Vatrogasci - naši prijatelji“	2.000
„ŽENE ZENAMA“	"Gender senzibilizacija za gender perspektivu ostvarivanje ravnopravnosti polova na lokalnom nivou""	3.600
"PROGRESSUM"	"Profesionalna orijentacija učenika završnih razreda osnovnih škola"	500
ASOCIJACIJA RADIOAMATERA U BOSNI I HERCEGOVINI	"Vannastavne aktivnosti osnovnih škola Općine Centar iz radio amaterizma i radio orjentiringa"	1.000
UDRUŽENJE TEHNIČKE KULTURE OPĆINE CENTAR	"Nabavka osnovne opreme iz mehatronike"	2.500
UDRUŽENJE ZA KREATIVNO UČENJE-PLUS"	"Vasa(R) ideja"	4.000

UDRUŽENJE ZA JEZIK I KULTURU „LINGVISTI“	"Kurs stranog jezika" za štíćenike KJU Doma "Bjelave"	2.500
UDRUŽENJE MLADIH "ELAN"	Obuka "Pisanje business plana"	1.800
UDRUŽENJE "CENTAR ZA RAZVOJ OMLADINSKOG AKTIVIZMA"	"Pronađi svoj put"	1.000
FONDACIJA ZA KULTURNI, EDUKATIVNI I SOCIJALNI RAZVOJ "PUBLIKA"	"...srce tako osjećajno"-Socio-pedagoški projekat	1.000
FONDACIJA "CURE"	1."Rodnom jednakošću protiv uvjetovanog nasilja" 2."Pitchwise-festival ženske umjetnosti i aktivizma u BiH 2013."	1.900
UDRUŽENJE ZA RAZVOJ I AFIRMACIJU DRUŠTVA "BNL" (Building New Lives)	"Obrazovanje za poslovne vještine II ciklus"	3.000
UDRUŽENJE RODITELJA MALOLJETNE DJECE U BOSNI I HERCEGOVINI	"Upitnik za roditelje o nužnosti prisustvovanja roditeljskim sastancima u osnovnim i srednjim školama u Općini Centar - KS"	500
UDRUŽENJE "IDEA"	"Škola poduzetništva Općine Centar"	2.000
UDRUŽENJE METEOROLOGA U BOSNI I HERCEGOVINI	"Meteorologija u školama"	1.000
UDRUŽENJE GRAĐANA ZA PODRŠKU MLADIMA I PORODICI-SARAJEVO	"Kultura i mir-nenasilje"	1.000
UDRUŽENJE RA RAZVOJ DRUŠTVA "KAP"	"Sklonimo mlade sa ulice-radionice za kreativna zanimanja"	1.000
UKUPNO – OBRAZOVANJE		30.300

Izvor: Grant neprofitnim organizacijama, Budžet Općine Centar za 2013. godinu

1.3. Inkluzivno obrazovanje

Tokom 1990-ih godina vlade razvijenih zemlja Evrope i svijeta počele su uključivati koncept inkluzivnog odgoja i obrazovanja u nacionalne politike i programe obrazovanja. Pojmovno određenje koncepta inkluzivnog odgoja i obrazovanja se kreće od razmišljanja da je riječ o uključivanju mladih osoba sa invaliditetom (mlade osobe sa tjelesnim i osjetilnim oštećenjima, sa specifičnim teškoćama u učenju ili sa emocionalnim problemima i poremećajima u ponašanju) u redovne škole do toga da se inkluzija odnosi na restrukturiranje cjelokupne školske kulture i odgojno-obrazovne prakse u školama (Karamatić- Brčić, 2012: 102). Prema definiciji UNICEF-a, inkluzivno obrazovanje odnosi se na „obrazovni sistem koji odgovara na sve potrebe učenika i koji kao takav kontinuirano radi na poboljšanju učešća i eliminacije isključenosti iz svih aspekata školovanja, i to na način da se nijedan učenik ne osjeća drugačijim od bilo kojeg drugog i koji osigurava rezultate“.

Na sličan način UNESCO promovira ideju o inkluzivnom obrazovanju kao konceptu koji je u direktnoj vezi sa poboljšanjem obrazovnog sistema kao cjeline:

Inkluzija je proces rješavanja i reagovanja na raznovrsnost potreba svih učenika kroz sve veće učestvovanje u učenju, kulturama i zajednicama i sve manju isključenost u okviru obrazovanja i iz njega. Inkluzija obuhvata promjene i izmjene sadržaja, pristupa, struktura i strategija, sa zajedničkom vizijom koja obuhvata svu djecu odgovarajuće starosne dobi i sa ubjedenjem da je redovni obrazovni sistem odgovaran za obrazovanje sve djece.

Iako se inkluzivno obrazovanje ne odnosi samo na uključivanje mladih osoba sa posebnim potrebama u redovne škole, već da je riječ o uspostavljanju obrazovnog sistema koji

omogućuje svim pojedincima razvoj vlastitih potencijala, još uvijek je uvriježeno mišljenje prema kojem inkluzivno obrazovanje predstavlja oblik društvene podrške procesu učenja i razvoja djece sa posebnim potrebama. U okviru dugoročnih prioriteta politika obrazovanja u BiH predviđene su i mjere za unapređenje sistema obrazovanja, posebno u obezbjeđivanju kvaliteta, ravnopravnosti, pravičnosti i dostupnosti u sistemu, kao i u efikasnosti i konkurentnosti u europskom obrazovnom okviru¹⁹. U pogledu provođenja koncepta inkluzivnog obrazovanja, ključni izazovi pred kojima se BiH nalazi uključuju²⁰:

- podizanje svijesti zajednice o provođenju inkluzije
- unapređenje pravnog okvira koji će osigurati uključenost mladih osoba sa posebnim potrebama u sistem odgoja i obrazovanja;
- pružanje systemske podrške za profesionalni razvoj nastavnog osoblja;
- podržavanje odgojno-obrazovnog rada i pružanja podrške u nastavi;
- razvijanje partnerstva između odgojno-obrazovnih ustanova i porodice, lokalne zajednice, civilnog društva i tržišta rada;
- jačanje saradnje osnovne i srednje škole.

U cilju pružanja podrške obrazovnim ustanovama u planiranju, realizaciji i praćenju aktivnosti kojima će biti podržan inkluzivni razvoj, Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje, uz podršku UNICEF-a izradila je Instrumentarij za vrednovanje i samovrednovanje škola na području interkulturalnog i inkluzivnog obrazovanja. Ovim instrumentarijem predviđeno je vrednovanje škole na temelju 15 indikatora u sljedećim područjima:²¹

- Usaglašeni operativni planovi, primjena i praksa na području interkulturalnog i inkluzivnog obrazovanja
- Vođenje i upravljanje po pitanju interkulturalnosti i inkluzivnosti odgoja i obrazovanja
- Stvaranje interkulturalnog i inkluzivnog okružja – školska zajednica
- Stvaranje interkulturalnog i inkluzivnog okružja u školskom objektu i učionicama
- Nastavni plan i program: planiranje, organizacija, pristup, inkluzija, sadržaj i resursi
- Nastava i učenje
- Ocjenjivanje i standardi po pitanju usvajanja znanja i podataka
- Upis učenika
- Prisustvo učenika u školi
- Ponašanje 1. - Disciplina
- Ponašanje 2. - Zlostavljanje/mobing
- Ponašanje 3. - Prelazak u drugu školu
- Odgoj i društveni razvoj učenika
- Roditelji i lokalna zajednica
- Osoblje - zapošljavanje i kontinuirano profesionalno usavršavanje

Navedeni indikatori omogućuju mjerenje kvalitete inkluzivne škole te uključuju ključne elemente najpoznatijeg indeksa za utvrđivanje inkluzivnosti škola - Indeks za inkluziju (Index

¹⁹ Vidjeti „Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008. – 2015“Vijeće/Savjet ministara BiH, 2008.

²⁰ Društvo ujedinjenih građanskih inicijativa (DUGA), Smjernice za školovanje djece s posebnim potrebama u srednjim školama u Bosni i Hercegovini, april 2013.

²¹ Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje: Instrumentarij za vrednovanje i samovrednovanje osnovne škole *Interkulturalno i inkluzivno obrazovanje*,

for Inclusion, Tony Booth i Mel Ainscow, 2002). Ključni pojmovi Indeksa za inkluziju su: inkluzija, prepreke za učenje i učešće, resursi za podršku učenju i učešću i podrška različitostima. Navedeni pojmovi pružaju okvir za promicanje inkluzivnog obrazovanja koji uključuje tri dimenzije:

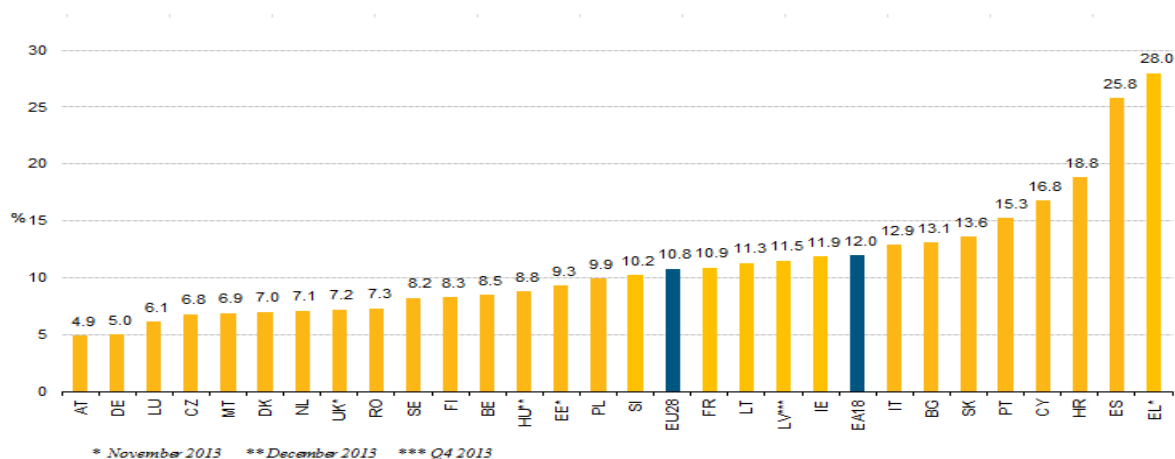
- (1) kreiranje inkluzivne kulture – izgradnja zajednice i uspostavljanje inkluzivnih vrijednosti (saradnička, sigurna i poticajna okolina u kojoj se zajedničke inkluzivne vrijednosti prenose na sve uposlenike škole te na njihov rad i odlučivanje);
- (2) kreiranje inkluzivne politike – stvaranje škole za sve i organiziranje podrške različitostima (školska politika usmjerena je na uključivanje svih učenika lokalne zajednice i pružanje onih oblika podrške koji su u skladu sa različitostima učenika);
- (3) razvoj inkluzivne prakse - organiziranje učenja i mobilizacija resursa (školska praksa odražava inkluzivnu kulturu i politiku škole koja se ogleda u različitom provođenju nastave, identificiranju materijalnih i stručnih resursa škole i lokalne zajednice u cilju njihova korištenja za podršku u učenje i učešću)

Okvirnim zakonom o osnovnom i srednjem obrazovanju u BiH predviđeno je da svaka mlada osoba ima jednako pravo pristupa i jednake mogućnosti učešća u obrazovanju, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu (član 4). Navedeno podrazumijeva i uključivanje mladih sa teškoćama u razvoju u redovni odgojno-obrazovni sistem, čime se zadovoljava njihovo pravo na obrazovanje pod jednakim uslovima. Međutim, uslijed nedovoljnih finansijskih sredstava za obrazovanje, nepovoljnih prostornih i materijalnih uslova u velikom broju škola u BiH, nedovoljnog broja osposobljenog nastavnog osoblja kao i prisutnih negativnih stavova prema uključivanju mladih osoba sa posebnim potrebama u redovni odgojno-obrazovni sistem, proces implementacije inkluzivnog obrazovanja u BiH odvija se relativno sporo. Istraživanje koje je provelo Društvo ujedinjenih građanskih inicijativa (DUGA) sa svrhom ispitivanja stavova učitelja i nastavnika, odgajatelja, pedagoga i roditelja po pitanju inkluzije pokazalo je da 78% ispitanika iz školskih kolektiva ima pozitivne stavove prema inkluziji, te da više od 80% roditelja podržava koncept inkluzivnog obrazovanja.

2. Položaj na tržištu rada

Nezaposlenost dvostruko češće pogađa mlade ljude nego odrasle osobe u većini zemalja Evrope, te je jedan od glavnih uzroka siromaštva. Uslijed visoke stope nezaposlenosti mladih veliki broj evropskih zemalja intenzivirao je uvođenje mjera aktivnih politika zapošljavanja, na nacionalnom i lokalnim nivou, u cilju povećanja zapošljavanja najranjivijih skupina stanovništva, među koje spadaju i mladi. Visoke stope nezaposlenih mladih prisutne su i u zemljama članicama EU, u kojima se stope nezaposlenosti kreću u rasponu od 5% do 28%. Prema podacima EUROSTAT-a, zemlje članice EU sa najnižom stopom nezaposlenih mladih su Austrija, Njemačka, Luksemburg, Češka Republika, Malta i Danska, u kojima se stopa nezaposlenih mladih kreće u rasponu od 5% do 7%. Najveće stope nezaposlenosti mladih zabilježene su u Grčkoj, Estoniji i Hrvatskoj.

Slika 9. Stopa nezaposlenosti mladih u zemljama EU. 2013

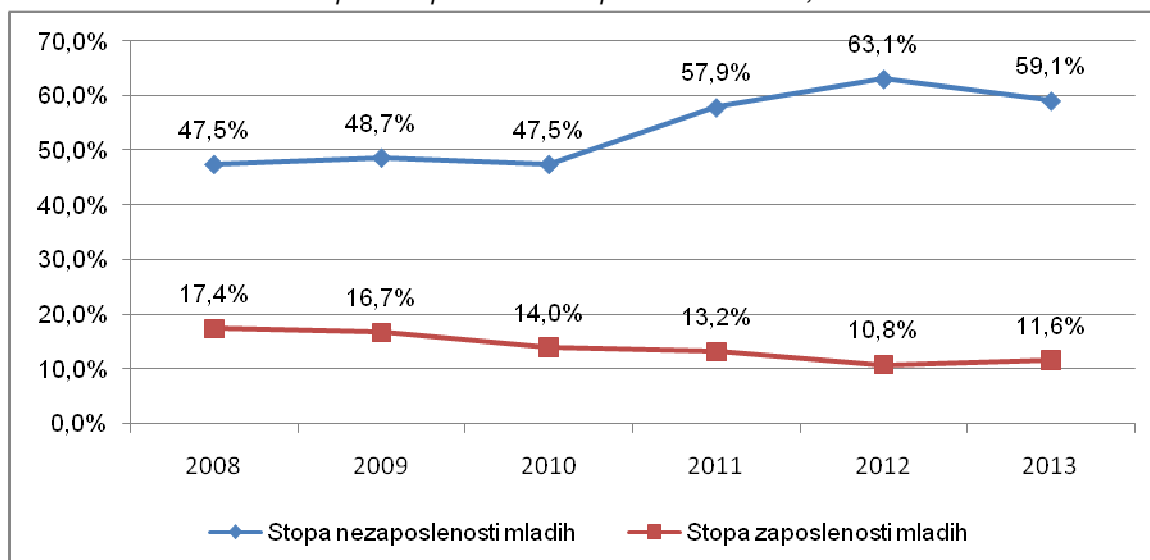

Izvor: EUROSTAT

Problem nezaposlenosti mladih nije zaobišao ni BiH, čak što više visoka stopa nezaposlenosti mladih je jedan od najvećih problema na tržištu rada u BiH, o čemu svjedoče zvanični podaci i evidencije zavoda za zapošljavanja te rezultati Ankete o radnoj snazi u BiH.

Posebno je alarmantan podatak o broju nezaposlenih osoba starosne dobi između 15 i 24 godine. Prema rezultatima Ankete o radnoj snazi u BiH za 2013. godinu, stopa nezaposlenosti mladih (15 – 24 godina starosti) u BiH iznosi 59,1% i dvostruko je veća od stope ukupne nezaposlenosti u BiH (27,5%).²²

Slika 10. Stopa nezaposlenosti i zaposlenosti mladih, 2008. – 2013.

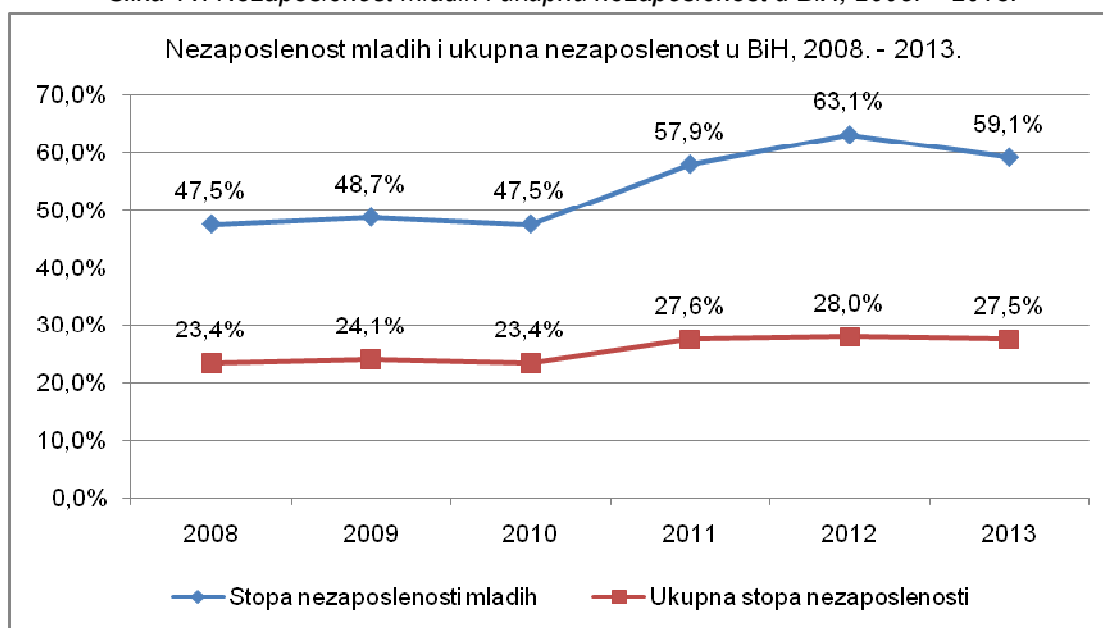

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Anketa o radnoj snazi u BiH, 2008.- 2013

²² Agencija za statistiku BiH, Anketa o radnoj snazi za 2013. godinu

U periodu od 2008. – 2013. godine zabilježen je porast stope nezaposlenosti mladih uz istovremeno smanjenje stope zaposlenosti mladih. U promatranom periodu, stopa nezaposlenosti mladih bilježila je godišnji rast od 4% te je u 2013. godini bila za 24% viša u odnosu na zabilježenu stopu nezaposlenosti mladih u 2008. godini. Istovremeno, stopa zaposlenosti mladih opadala je po prosječnoj godišnjoj stopi od 10%. Usporedba stope nezaposlenosti mladih i stope ukupne nezaposlenosti upućuje na zaključak da su se negativni trendovi na tržištu rada najviše odrazili na populaciju mladih osoba.

Slika 11. Nezaposlenost mladih i ukupna nezaposlenost u BiH, 2008. – 2013.

Izvor: Agencija za statistiku BiH, Anketa o radnoj snazi u BiH 2008.- 2013.

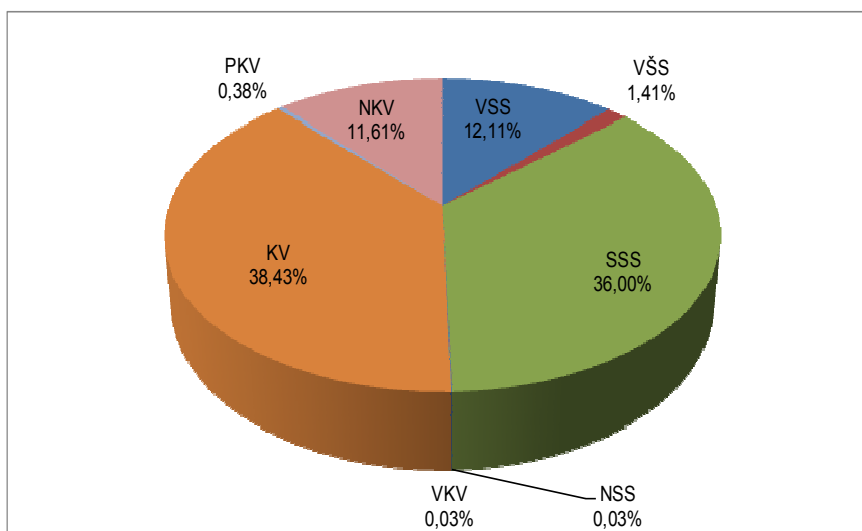
Prema podacima Agencije za statistiku BiH za 2013. godinu, mlade osobe starosne dobi između 15 i 24 godine čine 16% ukupnog radnog kontingenta BiH. Od ukupnog broja radno sposobnih mladih (421.000) samo jedna trećina njih (119.000 osoba) je ekonomski aktivna, odnosno ili ima zaposlenje (49.000 osoba) ili aktivno traži zaposlenje (70.000 osoba). Podatak koji najviše zabrinjava odnosi se na broj od 302.000 neaktivnih osoba dobi između 15 i 24 godine koje su obeshrabrene da traže zaposlenje ili iz nekog drugog razloga ne traže posao. Izuzetno visoka stopa neaktivnosti ove dobne skupine mladih (70%) za rezultat ima i veoma nisku stopu zaposlenosti mladih (11,6%). Navedeno ukazuje na potrebu za iznalaženjem dodatnih načina motiviranja mladih da aktivnije djeluju na tržištu rada kao i na nužnost provođenja aktivnih mjera zapošljavanja.

Smatramo za potrebnim naglasiti da kategorija neaktivnih mladih osoba, prema metodologiji Međunarodne organizacije rada (*International Labour Organization – ILO*) koja se koristi za izradu Ankete o radnoj snazi u BiH, uključuje i mlade koji se školuju ili studiraju, a nemaju zaposlenje niti traže posao. Prema podacima Agencije za statistiku BiH, 275.000 osoba dobi između 15 i 24 godine (90% neaktivnih mladih) uključeno je u sistem formalnog obrazovanja i nalazi se izvan tržišta rada. Navedeni podaci ukazuju da u BiH postoji veoma mali procenat mladih osoba koji se istovremeno i školuju/studiraju i rade i/ ili pokušavaju naći zaposlenje. Za razliku od evropskih zemalja (npr. Austrija, Njemačka, Finska, Danska, Holandija) u kojima se između 20% i 40% mladih osoba istovremeno i školuje i radi, BiH spada u red

zemalja koje karakterizira nizak nivo ekonomske aktivnosti mladih i visoka stopa nezaposlenosti mladih. Nerazvijena ekonomska struktura i smanjene prilike za zapošljavanje, neusklađenost obrazovnog sistema sa zahtjevima tržišta rada, te dominantni mentalni sklop prema kojem je uobičajeno da roditelji izdržavaju djecu tokom školovanja i studiranja neki su od ključnih razloga niske stope ekonomske aktivnosti mladih²³.

Prema evidenciji Federalnog zavoda za zapošljavanje, u decembru 2013. godine na području Federacije BiH evidentirano je 131.790 nezaposlenih osoba dobi između 15 i 29 godina.

Slika 12. Kvalifikaciona struktura nezaposlenih mladih u Federaciji BiH, decembar 2013.

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Godišnji bilten, januar 2014.

U strukturi nezaposlenih mladih osoba najbrojnije su osobe sa završenom četverogodišnjom i trogodišnjom srednjom školom kojih ima 98.086 odnosno 74,4%. Najmanji je broj visokokvalifikovanih (VKV) radnika i radnika sa nižom stručnom spremom. Od ukupnog broja registriranih nezaposlenih mladih osoba, njih 15.961 (12,1%) ima visoku stručnu spremu.

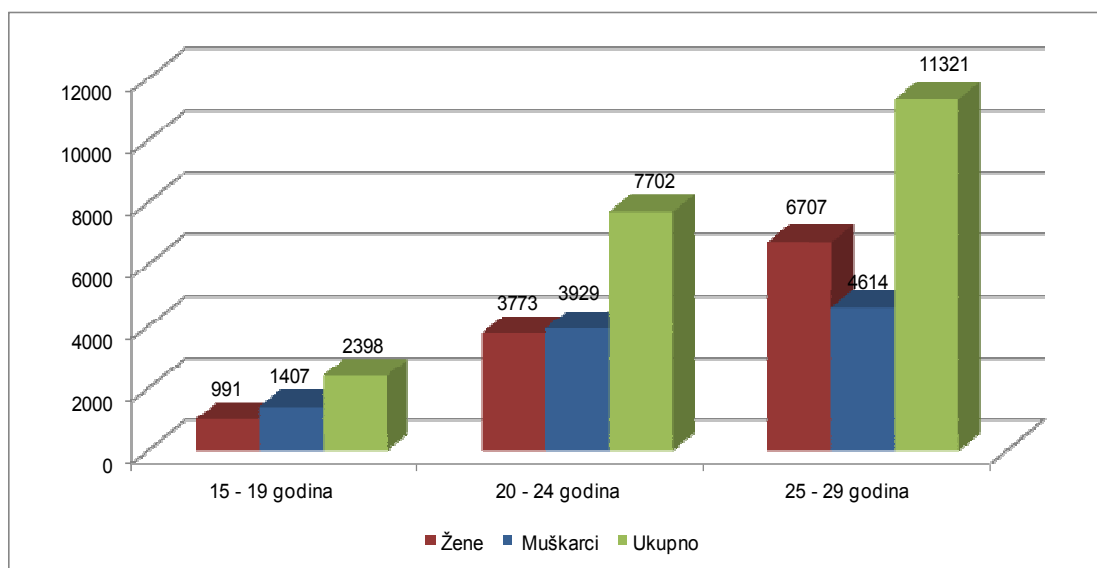
Položaj mladih na tržištu rada u Kantonu Sarajevo veoma je sličan onom sa kojim se susreću mladi u BiH i Federaciji BiH. Od ukupnog broja evidentiranih nezaposlenih osoba na području Kantona Sarajevo (72.493 osobe), jedna trećina njih pripada populaciji mladih²⁴. Najveći broj nezaposlenih mladih osoba pripada dobnoj skupini između 25 i 29 godina.

²³ Centar za istraživanje i studije GEA (2013): „Nezaposlenost mladih: EU i BiH dijele isti problem, mogu li i rješenja biti zajednička?“, str. 15.

²⁴ Bilten Federalnog zavoda za zapošljavanje za decembar 2013. godine

Slika 13. Broj nezaposlenih mladih u Kantonu Sarajevo, decembar 2013

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje, Godišnji bilten, januar 2014

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja iz 2012. godine, broj osoba koje rade ili aktivno traže zaposlenje na području Općine Centar iznosi 48.390. U 2012. godini, broj registriranih zaposlenih osoba je bio za 0,7% niži u odnosu na 2008. godinu, dok je broj registriranih nezaposlenih osoba porastao za 16,7%. U promatranom periodu, prosječna stopa zaposlenosti iznosila je 84,5%, a prosječna stopa nezaposlenosti 15,5%. Usporedbe radi, prosječna stopa zaposlenosti na nivou Kantona Sarajevo iznosila je 64,4%, a stopa nezaposlenosti 35,6%.

Tabela 17. Aktivno stanovništvo na području Općine Centar, 2008–2012.

Indikator	2008.		2009.		2010.		2011.		2012.		Bazni indeks
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	
Zaposleni	40.648	85,5	41.191	85,0	40.967	84,4	40.414	84,0	40.367	83,4	99,3
Nezaposleni	6.872	14,5	7.270	15,0	7.596	15,6	7.697	16,0	8.023	16,6	116,7
Aktivno stanovništvo	47.520	100	48.461	100	48.563	100	48.111	100	48.390	100	101,8

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, 2008–2012.

U svrhu detaljnije analize položaja mladih na tržištu rada Općine Centar, te pozicioniranje ove općine u odnosu na ostale općine Kantona Sarajevo, korišteni su slijedeći indikatori:

- Koeficijent nezaposlenosti koji predstavlja odnos učešća općina u nezaposlenosti na području Kantona Sarajevo, i učešća određene općine u stanovništvu Kantona Sarajevo;
- koeficijent zaposlenosti koji predstavlja odnos učešća općina u zaposlenosti Kantona Sarajevo i učešća određene općine u stanovništvu Kantona Sarajevo;
- kompozitni koeficijent nezaposlenosti koji predstavlja odnos koeficijenta nezaposlenosti i koeficijenta zaposlenosti;
- Pokazatelj zaposlenosti mladih koji predstavlja učešće općine u ukupnoj zaposlenosti mladih na nivou Kantona Sarajevo.

Tabela 18. Pregled broja nezaposlenih i zaposlenih po općinama u Kantonu Sarajevo, 2012

Općina	Stanovništvo		Ukupna zaposlenost		Ukupna nezaposlenost		Cep	Cup	Kompozitni koeficijent Cuc= Cup: Cep	Zaposlenost mladih (15 – 29)	
	n	%	n	%	n	%				n	%
Centar	69.156	15,7	40.367	32,0	8.023	11,0	2,04	0,70	0,34	5.049	29,5
Hadžići	22.731	5,2	3.694	2,9	5.705	7,8	0,57	1,51	2,67	550	3,2
Ilidža	60.417	13,7	17.813	14,1	11.622	16,0	1,03	1,17	1,13	3.102	18,1
Ilijaš	19.102	4,3	2.306	1,8	5.437	7,4	0,42	1,72	4,08	303	1,8
Novi Grad	125.447	28,5	22.294	17,7	20.257	27,7	0,62	0,97	1,57	2.790	16,3
Novo Sarajevo	73.748	16,7	25.400	20,1	9.144	12,5	1,20	0,75	0,62	3.471	20,3
Stari Grad	42.220	9,6	9.894	7,8	6.801	9,3	0,82	0,97	1,19	1.138	6,6
Trnovo	2.473	0,6	432	0,3	531	0,7	0,61	1,30	2,13	49	0,3
Vogošća	25.450	5,8	4.065	3,2	5.458	7,5	0,56	1,29	2,32	569	3,3
Kanton Sarajevo	440.744	100	126.265	100	73.018	100	0,87*	1,15*	1,32*	17.121	100

* Prosječna vrijednost na nivou KS

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH, 2012.

Pripadajuće veličine koeficijenta ukupne zaposlenosti - Cep po općinama (Tabela 16) pokazuju da se općina Centar nalazi u najpovoljnijem položaju (koeficijent zaposlenosti je za 117% iznad prosjeka Kantona Sarajevo). Relativni pokazatelji učešća u ukupnoj nezaposlenosti (koeficijent nezaposlenosti – Cup) također ukazuju da je općina Centar u nepovoljnijem položaju (koeficijent nezaposlenosti je za 45% niži od prosjeka Kantona Sarajevo). Obzirom da rangiranje općina po koeficijentima zaposlenosti i nezaposlenosti, promatranih posebno, ne može pružiti cjelovitu sliku o stanju na tržištu rada u pojedinim općinama Kantona Sarajevo izračunat je kompozitni koeficijent nezaposlenosti koji predstavlja odnos koeficijenta nezaposlenosti i koeficijenta zaposlenosti. Niža vrijednost kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti ukazuje na povoljniju poziciju Općine odnosno na veće učešće zaposlenosti u odnosu na učešće u stanovništvu (veći koeficijent zaposlenosti) te manje učešće nezaposlenosti u odnosu na učešće u stanovništvu (niži koeficijent nezaposlenosti). Na temelju kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti možemo zaključiti da su tri gradske općine (Centar, Novo Sarajevo i Stari Grad) ostvarile ispodprosječne veličine kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti među kojima je Općina Centar u relativno najboljoj ekonomskoj poziciji.

Na području Općine Centar zaposleno je 5.049 mladih osoba, što predstavlja gotovo jednu trećinu zaposlenih mladih u Kantonu Sarajevo. Od ukupnog broja zaposlenih osoba na području Općine Centar, nešto više od 10% njih su mlade osobe dobi između 15 i 29 godina.

Tabela 19. Pregled broja nezaposlenih mladih prema dobi i kvalifikacijama, februar 2014

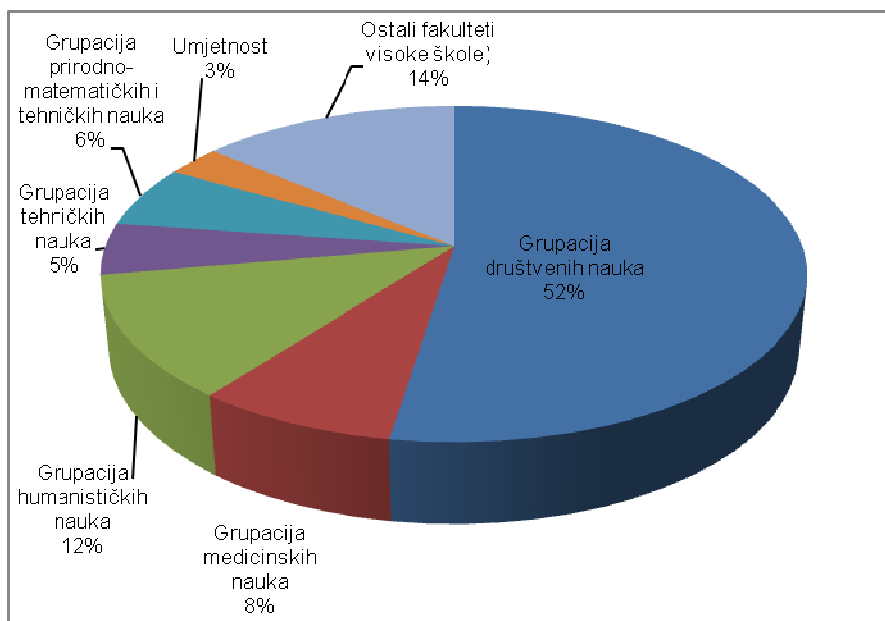
Stručna sprema	Dobna skupina						UKUPNO	
	15 – 19 godina		20 – 24 godina		25 – 30 godina			
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
VSS			159	20,1	674	39,6	833	30,64
VŠS					11	0,6	11	0,40
SSS	95	42,0	411	51,8	599	35,2	1.105	40,64
VKV					2	0,1	2	0,07
KV	82	36,3	158	19,9	266	15,6	506	18,61
PK			1	0,1			1	0,04
NK	49	21,7	64	8,1	148	8,7	261	9,60
NSS								
UKUPNO Broj	226	100,0	793	100,0	1700	100,0	2.719	100,0
UKUPNO %	8,3		29,2		62,5		100,0	

Izvor: Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, februar 2014

Pregled nezaposlenih mladih osoba prema dobnoj starosti ukazuje da je najveći broj nezaposlenih mladih zabilježen u starosnoj skupini između 25 i 30 godina (62,5%). Od ukupnog broja mladih osoba starosti između 25 i 30 godina (1.700 mladih) 39,6% ima visoku stručnu spremu, a 35,2% srednju stručnu spremu. Najmanji broj nezaposlenih mladih zabilježen je u dobnoj skupini između 15 i 19 godina (8,3% od ukupnog broja nezaposlenih mladih), što ukazuje da veliki broj mladih osoba po završetku osnovnog obrazovanja nastavlja školovanje. Nešto manji broj nezaposlenih mladih dobi između 19 i 24 godine (29,2%), u odnosu na mlade dobi između 29 i 30 godina, ukazuje da se većina mladih osoba školuje na visokoobrazovanim ustanovama te da još uvijek nisu učesnici na tržištu rada.

Osim dobne i kvalifikacione strukture nezaposlenih mladih osoba važno je analizirati broj nezaposlenih osoba prema profilu stečenog obrazovanja. Među nezaposlenim mladim osobama sa diplomom visokog obrazovanja, više od polovine je diplomu steklo iz područja društvenih nauka (ekonomske, pravne i političke nauke). Kada se saberu nezaposlene mlade osobe koje imaju diplomu iz područja tehničkih, prirodno-matematičkih i tehničkih te medicinskih nauka, oni zajedno čine manje od petine korpusa nezaposlenih mladih sa VSS. Također, nešto manje od petine nezaposlenih mladih diplomu je steklo na fakultetima koji pripadaju grupaciji humanističkih nauka (Filozofski fakultet, Pedagoški fakultet, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja). U strukturi nezaposlenih mladih osoba sa VSS, najmanje je učešće onih koji su završili akademiju (2%).

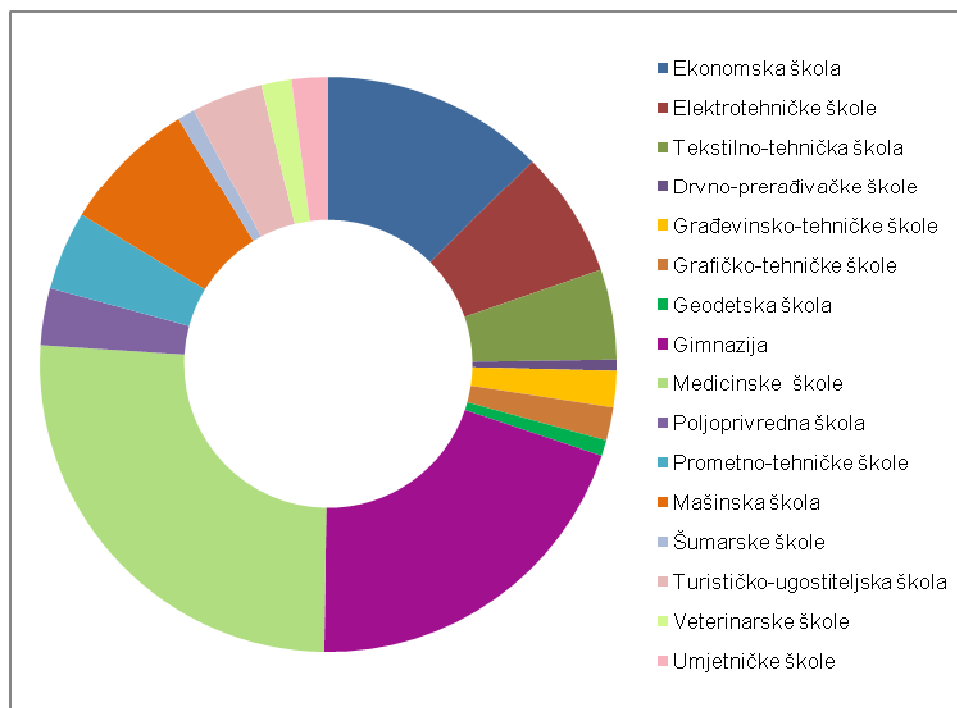
Slika 14. Struktura nezaposlenih mladih sa VSS prema visokoškolskom profilu, 2014

Izvor: Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, februar 2014.

Prema podacima Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo, nešto više od dvije trećine nezaposlenih mladih osoba sa SSS se školovalo za medicinska (28%) i tehnička (34%) zvanja/profile, a petina (20%) je završilo gimnaziju. Oko desetine nezaposlenih se školovalo za ekonomska zvanja/profile (13%).

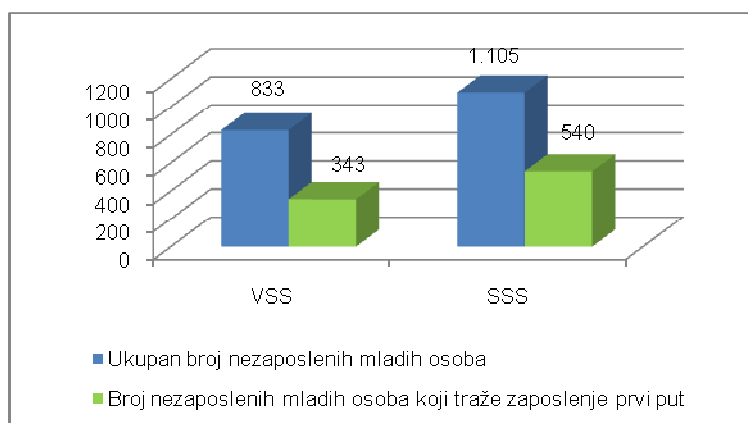
Slika 15. Struktura nezaposlenih mladih sa SSS prema profilu srednjoškolskog obrazovanja, 2014

Izvor: Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, februar 2014.

Od ukupnog broja registriranih nezaposlenih mladih osoba sa VSS, njih 343 (41%) traže zaposlenje po prvi put, odnosno riječ je o mladim ljudima koji nemaju radno iskustvo. Slična situacija je i sa nezaposlenim mladim osobama sa SSS, gdje 49% njih nema prethodno radno iskustvo, odnosno traže zaposlenje po prvi put.

Slika 16. Odnos ukupnog broja nezaposlenih mladih osoba sa VSS i SSS i broja mladih osoba koji traže zaposlenje po prvi put

Izvor: Služba za zapošljavanje Kantona Sarajevo, februar 2014.

Federalni zavod za zapošljavanje, zajedno sa kantonalnim službama, provodi set mjera aktivne politike zapošljavanja koje su usmjerene ka jačanju konkurentnosti nezaposlenih mladih na tržištu rada i sprečavanju dugotrajne nezaposlenosti mladih. Te politike i mjere uključuju omogućavanje prvog radnog iskustva, unapređenje odnosa između obrazovanja i posla, promicanje omladinskog poduzetništva, programe cjeloživotnog profesionalnog usmjeravanja i savjetovanja, pripravnštva, upoznavanje sa mogućnostima zaposlenja putem održavanja Sajmova zapošljavanja i sl. Primjeri programa i mjera koje provodi Federalni zavod za zapošljavanje, a koji su najvažniji za unapređenje položaja mladih na tržištu rada dati su u Tabeli ispod.

Tabela 20. Programi i mjere Federalnog zavoda za zapošljavanje usmjereni ka populaciji mladih ljudi

Program/mjera	Opis programa/mjere	
Program sufinansiranja zapošljavanja i sufinansiranja sticanja prvog radnog iskustva	Cilj	Zaposliti što veći broj osoba sa evidencije nezaposlenih u Federaciji BiH sa posebnom socijalnom i rodnom osjetljivošću, radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprečavanja dugotrajne nezaposlenosti te stvaranja uvjeta za sticanje prvog radnog iskustva
	Planirane aktivnosti	Sufinansiranje poslodavaca radi zapošljavanja osoba iz ciljne grupe i omogućavanja sticanja prvog radnog iskustva
	Finansiranje (plan 2014)	Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje i grant iz Budžeta Federacije BiH u iznosu od 28.436.000 KM
	Partneri u realizaciji	Kantonalne službe za zapošljavanje, poslodavci i drugi zainteresirani subjekti
	Vrijeme realizacije	2014 – 2015. godina
Program sufinansiranja zapošljavanja mladih osoba „Omladinsko poduzetništvo“	Cilj	Poticati mlade osobe na pokretanje malog biznisa
	Planirane aktivnosti	Finansiranje troškova pokretanja i održavanja biznisa tokom prve godine poslovanja
	Finansiranje	Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje i grant iz budžeta Federacije BiH u iznosu od 720.000 KM
	Partneri u realizaciji	Kantonalne službe za zapošljavanje i druge zainteresirane institucije i organizacije
	Vrijeme realizacije	2014. godina
Sistem integriranih centara za inkubirani razvoj i konsalting	Cilj	Formirati integrirane centre za inkubirani razvoj i konsalting u saradnji sa općinama i drugim partnerima

	Planirane aktivnosti	- Obezbijediti potencijalnim poduzetnicima – korisnicima inkubatora osnovne preduvjete za pokretanje i održavanje vlastitog biznisa tokom prve godine poslovanja - Pružanje podrške u fomiranju centara kroz saradnju sa općinama i drugim partnerima (pomoć budućim poduzetnicima da pokrenu biznis, podrška novoosnovanim poduzećima ili obrtima da se održe i stabiliziraju u početnim fazama svoga razvoja, podrška bosanskohercegovačkim državljanima u dijaspori koji žele pokrenuti poslovne aktivnosti u Federaciji BiH). - Sufinansiranje samozapošljavanja/pokretanja vlastitog biznisa	
	Finansiranje	Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 350.000 KM	
	Partneri u realizaciji	Općine, kantonalne službe za zapošljavanje, druge zainteresirane institucije i organizacije	
	Vrijeme realizacije	2014- 2015. godina	
	Program pripreme za rad (obuka, stručno osposobljavanje i usavršavanje)	Cilj	Povećati konkurentnost na tržištu rada jačanjem kompetencija, odnosno znanja i vještina nezaposlenih osoba kroz različite oblike pripreme za rad
		Planirane aktivnosti	Sufinansiranje pripreme za rad kroz stručnu obuku, osposobljavanje, usavršavanje, obuku na radnom mjestu, dokvalifikaciju i prekvalifikaciju
	Finansiranje	Sredstva Federalnog zavoda za zapošljavanje u iznosu od 2.000.000 KM	
	Partneri u realizaciji	Kantonalne službe za zapošljavanje, poslodavci i druge zainteresirane institucije i organizacije	
	Vrijeme realizacije	2014- 2015. godina	
Projekat GOPA-e zapošljavanja mladih u BiH (YEP)kojeg financira SDC	Opis programa/mjere	U drugoj fazi Programa zapošljavanja mladih u BiH - YEP (2011 -2014), koji finansira Švicarska agencija za razvoj i saradnju (SDC), a realizira njemačka konsultantska firma GOPA u saradnji sa javnim službama za zapošljavanje, planiran je nastavak otvaranja klubova za traženje posla (<i>Job Club</i>) u kantonalnim službama za zapošljavanje. U klubovima za traženje posla dugoročno nezaposlene mlade osobe dobi do 30 godina, kroz višesedmičnu obuku, mogu dobiti kontinuiranu pomoć u vezi sa traženjem posla, te steći relevantna znanja i vještine za traženje posla, koja će dodatno uticati na njihovo samopouzdanje i motivaciju. Klubovi funkcioniraju kroz tri segmenta: grupa za podršku, radionice za sticanje vještina potrebnih za traženje posla i informisanje o klubovima mladih. U februaru 2014. godine otvore je prvi Klub za traženje posla u Kantonu Sarajevo – Ogledni biro za zapošljavanje Novo Sarajevo	
Program zadržavanja i zapošljavanja mladih (YERP), podržanog od UNDP MDGF	Opis programa/mjere	Cilj ovoga programa je da se poveća kapacitet obrazovnog sistema i lokalnih zajednica za poboljšanje zapošljavanja mladih i osnaži rad službi za zapošljavanje. Program predviđa uspostavljanje centara za informiranje, savjetovanje i obuku (CISO) u sklopu kantonalnih službi za zapošljavanje radi stvaranja preduvjeta za pružanje profesionalnih i efikasnih usluga mladim nezaposlenim osobama.	

Izvor: Federalni zavod za zapošljavanje

Osim programa i mjera koje kreira Federalni zavod za zapošljavanje, a koji se implementiraju putem rada Službe za zapošljavanje Kantona Sarajevo, Općina Centar je također poduzela mjere usmjerene ka unapređenju položaja mladih na tržištu rada. Neke od tih mjera su:

- Osnivanje *Centra za podršku biznisu* koji pruža usluge informisanja i savjetovanja postojećim malim i srednjim preduzećima i osobama koje žele pokrenuti novi biznis te organizira edukativne programe koji imaju za cilj osposobiti mlade osobe za obavljanje samostalnih poduzetničkih aktivnosti;
- Finansijska podrška razvoju sektora malih i srednjih preduzeća kroz sufinansiranje projekata koje provode mala i srednja preduzeća, a u cilju poticanja zapošljavanja.

3. Socijalni položaj i socijalna/društvena uključenost

Pod socijalnim položajem podrazumijeva se „položaj koji pojedinac zauzima u određenoj društvenoj grupi ili društvenoj strukturi na temelju svog porijekla, ekonomske moći ili ličnih sposobnosti i obrazovanja“ (Bešić, 2013: 30). Najveći problemi mladih osoba u BiH su socio-ekonomske prirode uključujući nizak životni standard, nezaposlenost i nedostatak životne perspektive. Usljed nepovoljnog ekonomskog položaja (siromaštvo i nezaposlenost) mlade osobe gube svoje mjesto u društvu i bivaju isključene iz različitih mreža socijalnih odnosa. Mlade nezaposlene osobe veoma često se nalaze u situaciji socijalne isključenosti koja podrazumijeva neuspjeh u jednom ili više sljedećih socijalnih sistema (Bašić, Ferić, Kranželić, 2008: 114):

- demokratsko-pravnom sistemu, koji osigurava građansku integraciju;
- radno-tržišnom sistemu, koji promiče ekonomsku integraciju;
- sistemu socijalne dobrobiti, koji promiče socijalnu integraciju;
- sistemu porodice i sistemu lokalne zajednice, koji osigurava interpersonalnu integraciju.

Prema Kronauerovom modelu (1998), socijalna isključenost podrazumijeva:

- Isključenost sa tržišta rada – situacija suočavanja sa vanjskim ograničenjima ulaska ili ponovnog ulaska na tržište rada, koji je rezultat namjernog povlačenja pojedinca sa tržišta rada uslijed iskustva rezignacije radi višekratnog zapošljavanja ili pokušaja zapošljavanja;
- Ekonomska isključenost predstavlja dimenziju koja uključuje siromaštvo, finansijsku zavisnost od države ili drugih društvenih grupa i pojedinaca;
- Institucionalna isključenost predstavlja dimenziju koja obuhvata isključenost iz obrazovnog sistema (formalnog obrazovanja kao i nastavka školovanja i osposobljavanja kroz programe neformalnog obrazovanja), isključenost iz institucionalnih i vaninstitucionalnih oblika podrške nezaposlenim i siromašnim osobama, isključenost iz drugih privatnih i javnih institucija (banke, osiguranje);
- Isključenost kroz socijalnu izolaciju opisuje povlačenje iz socijalnih mreža ili povlačenje pojedinca, što vodi smanjivanju kontakata na samo jednu specifičnu skupinu ljudi ili čak ukupnu izolaciju pogođenog pojedinca;
- Kulturna isključenost odnosi se na nemogućnost življenja u skladu sa društveno prihvatljivim normama i vrijednostima, s mogućim posljedicama identifikacije s devijantnim ili odstupajućim oblicima ponašanja.
- Prostorna isključenost odražava se u uslovima mjesta prebivališta, prostornoj koncentraciji osoba s ograničenim finansijskim mogućnostima, koje često imaju sličnu socijalnu i/ili kulturalnu pozadinu, a uključuje i doživljaj prostorne izolacije i pomanjkanja infrastrukture na području prebivališta (smanjene mogućnosti prijevoza, kulturnih događanja, trgovina itd).

U studiji „Regionalna saradnja NVO-a u smanjenju socijalne isključenosti i siromaštva“ sljedeće grupe stanovništva u BiH su identifikovane kao one koje su najizloženije riziku od društvene isključenosti: (1) djeca bez roditeljskog staranja, djeca sa invaliditetom, romska djeca, raseljena djeca i djeca koja žive u ruralnim područjima; (2) mladi starosti između 15 i 25 godina; (3) osobe sa invaliditetom; (4) starije osobe; (5) raseljene osobe i (6) Romi. U istoj studiji se navodi da su posebno izloženi riziku od društvene isključenosti mladi koji se ne

obrazuju odnosno koji nisu uključeni u sistem formalnog obrazovanja. Rezultati istraživanja koje je provedeno za potrebe izrade Studije pokazalo je da je osjećaj beznadežnosti o budućnosti tri i po puta veći među mladima koji se ne obrazuju te da ova kategorija mladih ljudi dvostruko više pati od depresije nego mladi koji su uključeni u sistem obrazovanja. Također svaka peta mlada osoba u BiH koja nije upisana u neku od obrazovnih institucija vjeruje da je postojeći sistem obrazovanja loš. Iako se u ovoj Studiji razmatra samo isključenost mladih iz sistema formalnog obrazovanja, kao jednog od oblika, institucionalne isključenosti, društvena isključenost mladih BiH prisutna je u svim značajnim područjima življenja: zdravstvu, zapošljavanju, socijalnoj zaštiti i stanovanju. U cilju adekvatnog odgovora na problem društvene isključenosti mladih neophodno je jasno formulirati socijalnu politiku prema mladima koja predstavlja sistem usmjerenih društvenih intervencija u funkciji prevladavanja socijalnih rizika, ublažavanja socijalnih nejednakosti, ujednačavanja životnih mogućnosti te poticanja društvene solidarnosti i integracije. Ciljevi tih intervencija ogledaju se u ostvarenju pozitivnog razvoja i uključivanja svih mladih osoba, a posebno onih skupina koji zahtijevaju posebnu pažnju i podršku.

3.1. Mlade grupe izložene riziku društvene/socijalne isključenosti

Kada je riječ o socijalnoj isključenosti mladih, najranjivije skupine su: (1) mladi sa invaliditetom, (2) mladi sa poremećajima u ponašanju te (3) mladi bez podrške porodice. Navedene grupe mladih nalaze se u situaciji da im je potrebna jedna ili više usluga koje ne pruža sektor socijalne politike.

Mladi sa invaliditetom

Osobe sa invaliditetom nastoje postići najveću moguću samostalnost, ekonomsku nezavisnost i punu integraciju u društvenoj zajednici u kojoj žive, a zadatak svih nivoa vlasti (državni/entitetski/općinski) jeste da putem instrumenata socijalne politike ta nastojanja podrži i potpomogne. Mlade osobe sa invaliditetom heterogena su skupina, sa različitim vrstama i stepenima ograničenja sposobnosti. Pojednim skupinama potrebne su posebne zdravstvene i socijalne usluge, drugima specijalni obrazovni programi, a većini i materijalna pomoć. U procesu odrastanja, osamostaljivanja i aktivnog uključivanja u zajednicu u kojoj žive, mlade osobe sa invaliditetom suočene su sa nizom prepreka, od fizičkih barijera preko nemogućnosti artikuliranja vlastitih zahtjeva i učešće u odlučivanju do slabo razvijene društvene svijesti zajednice o potrebi njihovog društvenog uključivanja. U trenutnom ekonomskom i socijalnom kontekstu mlade osobe sa invaliditetom u BiH imaju male mogućnosti za samostalan život te se izbor svodi između života sa roditeljima i života u specijaliziranim ustanovama. I pored postojanja poticajnih mjera za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao što je npr. Program zapošljavanja osoba sa invaliditetom – „solidarnost na djelu“ koji provodi Služba za zapošljavanje Kantona sarajevo, radno-tržišna uključenost mladih osoba sa invaliditetom je otežana. Uslijed nezaposlenosti mlade osobe sa invaliditetom se nalaze u teškoj finansijskoj situaciji te svoje potrebe za liječenjem i rehabilitacijom zadovoljavaju uz finansijsku podršku porodice i/ili korištenjem različitih oblika socijalne pomoći. Ekonomska zavisnost od roditelja i institucionalnih oblika socijalne pomoći mladima osobama sa invaliditetom ne pruža dobru životnu perspektivu.

Mladi sa poremećajem u ponašanju

U stručnim i naučnim krugovima, ali i u svakodnevnom životu, se osim pojma poremećaj u ponašanju, koriste i drugi termini kao što su rizično ponašanje, devijantno ponašanje, disocijativno ponašanje, kriminalno ponašanje, poremećaji u emocijama i ponašanju, odgojna zapuštenost, društvena neprilagođenost i dr. Veoma često se za mlade osobe sa poremećajima u ponašanju koristi i termin „mladi u riziku“ a koji se odnosi na mlade osobe koje posjeduju set obrazaca, uzroka i posljedica koje za mladog čovjeka znače opasnost od negativnih događaja u budućnosti. Rezultati istraživanja pokazuju da mlade osobe koje već u ranoj životnoj dobi konzumiraju alkohol, droge, opijate, duhan, koje bježe ili napuštaju školu, nasilni su prema sebi i drugim osobama, skloni skitnji, hazardnim igrama, ranom stupanju u intimne seksualne odnose i dr., predstavljaju populaciju izloženu mnogim rizicima kao i posljedicama za njihovo zdravlje, postignuće i ukupni razvoj (Zlokovi i Vrcelj, 2010).

Obzirom da probleme i poremećaje u ponašanju obilježavaju teškoće u socijalnom funkcioniranju osobe te ponašanje koje je potencijalno štetno za samu osobu ili njenu okolinu jasno je da se mladi s ovim teškoćama mogu susresti s rizicima i preprekama u različitim područjima života. Posebno su osjetljiva skupina mladih sa problemima u ponašanju oni mladi koji čine kažnjiva ponašanja (prekršajna ili kaznena djela). Mladi sa poremećajima u ponašanju često imaju teškoće u postizanju školskog uspjeha što može rezultirati napuštanjem ili isključenjem iz škole i prije sticanja kvalifikacije. Isključenje iz sistema formalnog obrazovanja otežava njihovu ekonomsku integraciju i socijalnu integraciju te takve osobe postaju marginalizirane društvene skupine kao pripadnici devijantne subkulture (Milas, 2010). Pozitivna praksa ukazuje da provođenje tretmanskih programa i osmišljavanje društvenih aktivnosti u kojima učestvuju mlade osobe sa poremećajima u ponašanju može podržati njihovu integraciju u pojedinim područjima života, a posebno sferi obrazovanja i zapošljavanja (Horvat i Krco, 2012). Prema Odluci Skupštine Kantona Sarajevo osnovana je JU „Terapijska zajednica – Kampus“, ustanova stacionarnog tipa koja osigurava socijalno-zdravstvenu zaštitu ovisnika o psihoaktivnim supstancama. U Kampusu je razvijen model terapijske porodice u kojem se mlade osobe (ovisnici o psihoaktivnim supstancama) podstiču da steknu uvid u svoje ponašanje, razmišljanja i emocije, da prepoznaju svoje kapacitete koje će iskoristiti u oporavku, da naprave potrebne promjene, steknu radne navike i izgrade vještine nošenja sa problemima svakodnevnog življenja što će im pomoći da praktiraju životni stil koji podrazumijeva apstinenciju od svih psihoaktivnih supstanci po završetku tretmana. Cjelokupni tretman oporavka traje do pet godina i sastoji se od rezidencijalnog i nerezidencijalnog dijela. Rezidencijalni dio tretmana traje 12 mjeseci i sastoji se od tri faze: adaptacija; rehabilitacija i resocijalizacija. Nerezidencijalni dio tretmana traje četiri godine i sastoji se iz: volontiranja, grupa za samopomoć, obrazovanje, traženje zaposlenja itd. Za provođenje programa rada tretmana zaduženo je profesionalno osoblje različitih profila, uključujući: psihologe, socijalne radnike, sociologe, medicinsko osoblje, art terapeuta, muziko terapeuta, sportsko osoblje, radno-okupacione terapeute kao i stručnjake iz drugih oblasti koji doprinose kvalitetnijem oporavku korisnika usluga Kampusu.

Mlade osobe sa kriminalnim ponašanjem također spadaju u skupinu mladih sa poremećajima u ponašanju koje su izložene izuzetno visokom riziku društvene isključenosti. Prema važećim zakonskim propisima i Nacrtu „Zakona o zaštiti i postupanju sa djecom i maloljetnicima u krivičnom postupku“ za provedbu krivičnih sankcija i mjera, predviđene su sljedeće ustanove:

maloljetnički zatvor (kazna), odgojno-popravni dom (zavodska odgojna mjera), ustanova za izvršavanje mjere upućivanja u Disciplinski centar (odgojna mjera), posebna ustanova za liječenje i osposobljavanje, ustanove za izvršenje mjere sigurnosti obavezno liječenje od ovisnosti, ustanove za izvršenje mjere obavezno psihijatrijsko liječenje. Na području Kantona Sarajevo djeluju sljedeće dvije ustanove za izvršenje krivičnih sankcija:

- KJU “Disciplinski centar za maloljetnike Sarajevo” -ustanova iz oblasti socijalne zaštite u kojoj se provodi odgojna mjera upućivanja maloljetnika u Disciplinski centar za maloljetnike, shodno odredbama Krivičnog zakona BiH, Federacije BiH i Zakona o izvršenju sankcija u Kantonu Sarajevo. Odgojna mjera upućivanja u disciplinski centar je najblaža mjera u okviru drugih mjera predviđenih zakonom. Također, u Disciplinskom centru za maloljetnike se tretiraju mlade osobe (8-18 godina) sa poremećajima u ponašanju, koja nisu nužno počionici krivičnih djela. Rad sa maloljetnicima se odvija individualno, na određen broj sati tokom dana, u trajanju od tri mjeseca pa do godinu ili dvije, što ovisi od procjene Stručnog tima i samih roditelja.
- JU Zavod za vaspitanje muške djece i omladine. Ustanova je za socijalno i zdravstveno zbrinjavanje, obrazovanje i osposobljavanje vaspitno zanemarene i zapuštene muške djece i omladine upućene na osnovu odluke suda ili organa starateljstva, starosti od 10-18 godina sa prebivalištem na teritoriji Federacije BiH.

U pogledu provođenja aktivnosti na reformi institucionalnog tretmana maloljetnika u sukobu Radna grupa Vlade Federacije BiH ukazala je na iskustva centara za socijalni rad, gdje maloljetnici kod kojih je dijagnosticiran poremećaj ponašanja, po počinjenom krivičnom djelu, a nakon provedenog sudskog postupka i izrečene mjere (mjere pojačanog nadzora od strane roditelja, odnosno staratelja, pojačanog nadzora od strane organa starateljstva, mjera upućivanja u Disciplinski centar ili izrečenu mjeru upućivanja u vaspitnu ustanovu -Zavod za vaspitanje muške djece i omladine Sarajevo), uglavnom ostaju u porodici i istom okruženju. Nažalost, roditelji koji izvršavaju mjeru pojačanog nadzora nisu osposobljeni da kvalitetno rade sa maloljetnikom sa takvom dijagnozom i nemaju podršku servisa u lokalnoj zajednici. Nadalje, preporuka radne grupe jeste formiranje posebnog odjeljenja ili posebne ustanove za maloljetnike sa dijagnozom poremećaj ponašanja

Mladi bez podrške porodice

Grupa mladih osoba koji su iz različitih razloga ostali bez podrške porodice zahtjeva veliku odgovornost društva u pogledu izjednačavanja životnih prilika. Za mlade osobe o kojima ne mogu brinuti njihove porodice, javne službe postaju „institucionalni roditelji“ te time imaju odgovornost podržavanja mladih do njihovog osamostaljivanja. Odgovornost društva za obrazovanje mladih bez roditeljske skrbi prestaje nakon što mlada osobe završi srednju školu. Po završetku srednjoškolskog obrazovanja, mladi moraju napustiti dom, te se suočavaju sa problemom nezaposlenosti i neriješenim stambenim pitanjem. Iako u okviru sistema socijalne zaštite djeluju male stambene zajednice u kojima se mlade osobe osposobljavaju za samostalan život, uglavnom mladi bez podrške porodice nisu upoznati sa pravima radnika, pravima u sistemu socijalne zaštite, pravima na dodatne edukacije i stipendije. Dodatno, ova grupa mladih osoba nema dovoljno finansijskih resursa uslijed čega im je mogućnost mobilnosti i učešća u kulturnim i drugim društvenim dešavanjima limitirana.

3.2. Politika za jačanje socijalnog uključivanja mladih

U BiH, tema socijalnog uključivanja je adresirana 2007. godine u okviru *Nacionalnog izvještaja o humanom razvoju (NHDR)*, koji su izradili Razvojni program ujedinjenih nacija (UNDP) i Nezavisni biro za humanitarna pitanja, a u kojem su prezentirani poražavajući podaci o socijalnoj isključenosti stanovništva u BiH:

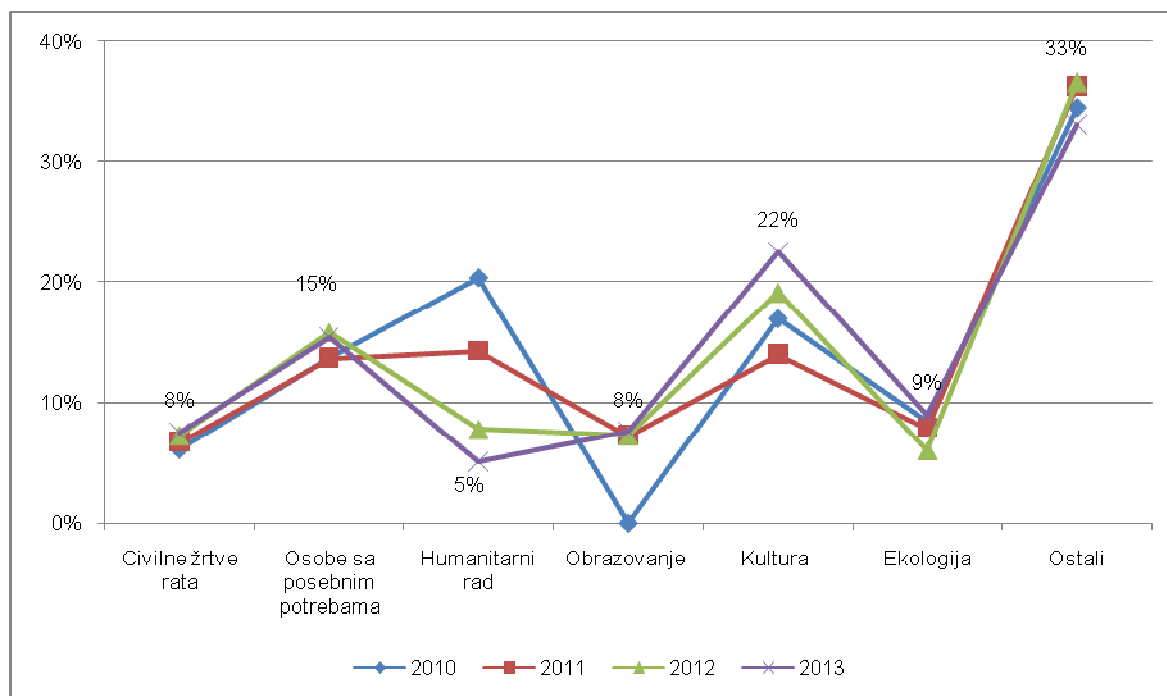
- Prema 7 indikatora koji održavaju životni standard (populacija ispod granice siromaštva i populacija koja je dugoročno nezaposlena) zdravlje (populacija bez zdravstvenog osiguranja), obrazovanje (populacija starija od 15 godina koja nije završila osnovno obrazovanje) učešće u društvu (populacija koja nije glasala na izborima i populacija koja nije uključena u društvene aktivnosti) i pristup uslugama (domaćinstva bez telefona) 50,32% populacije u BiH je isključeno najmanje iz jednog od navedenih sfera društvenog življenja;
- Gotovo polovina populacije u BiH (47%) nalazi se u riziku dugoročne isključenosti odnosno ima ograničene izvore za poboljšanje situacije po pitanju učešća u pojedinim područjima društvenog življenja;
- Petina populacije u BiH (21,75%) nalazi se stanju ekstremne socijalne isključenosti, a koja uključuje populaciju koja se nalazi ispod granice siromaštva, koja je suočena sa problemom dugoročne nezaposlenosti, koja nema zdravstveno osiguranje te priliku za dalje obrazovanje.

U okviru strateškog dokumenta Strategija socijalnog uključivanja u BiH svi nivoi vlasti, socijalni partneri i nevladine organizacije identifikovani su kao ključni nosioci procesa socijalnog uključivanja stanovništva u BiH. Posebno je istaknuta uloga nevladinog sektora u poticanju procesa društvene uključenosti kroz promovisanje dobrih praksi javnih politika i modela integrisanog upravljanja politikama socijalnog uključivanja. U procesu socijalnog uključivanja, nevladin sektor treba preuzeti ulogu partnera u procesu pripreme, implementacije, monitoringa i evaluacije javnih politika u području socijalnog uključivanja te ulogu mobilizatora značajnih izvora sredstava kroz različite oblike finansiranja, koji mogu napraviti značajne pozitivne promjene u lokalnoj zajednici.

Prema podacima prezentiranim u izvještaju Finansijska podrška javnih institucija nevladinim organizacijama u Bosni i Hercegovini u 2011. godini, koji je pripremio Centar za promociju civilnog društva (CPCD) javne institucije na svim nivoima vlasti za nevladin sektor izdvojile su oko 79 miliona KM. U istom Izvještaju se navodi da su općine najveći donatori nevladinog sektora koji su obezbijedili 53% sredstava namjenjenih za finansijsku podršku nevladinog sektora. Najveći donatori nevladinih organizacija, kada su u pitanju javne institucije, su općine iz Kantona Sarajevo. Analizirajući izdvajanja svih općina u Federaciji u BiH za nevladin sektor utvrđeno je da je Općina Centar izdvojila 1.441.995 KM za finansijsku podršku nevladinim sektoru, što ovu Općinu stavlja na prvo mjesto na listi najvećih donatora nevladinog sektora, kada su u pitanju općinski nivoi vlasti u Federaciji BiH.

U okviru Granta za nevladine organizacije, Općina Centar svake godine iz budžetskih sredstava izdvaja sredstva za podršku realizaciji projekata nevladinih organizacija i to iz oblasti socijalne sigurnosti i zdravstvene zaštite, obrazovanja, kulture, ekologije, izgradnje i razvoja lokalne zajednice.

Slika 17. Pregled izdvajanja za (su) finansiranje projekata nevladinih organizacija

Izvor: Grant za projekte nevladinih organizacija, Budžet Općine Centar

Ukupna izdvajanja za projekte iz oblasti socijalne zaštite (civilne žrtve rata, osobe sa posebnim potrebama i humanitarni rad) su u 2013. godini iznosila 111.830 KM što predstavlja 28% sredstava namjenjenih u okviru Granta za projekte nevladinog sektora. U odnosu na 2010. godinu procentualno učešće izdvajanja za sufinansiranje projekata iz oblasti socijalne zaštite je smanjeno za 12%, a što je rezultat manjih izdvajanja za projekte iz oblasti humanitarnog rada. Naime, procentualno učešće izdvajanja za projekte iz oblasti humanitarnog rada u ukupnim sredstvima Granta smanjeno je sa 20% u 2010. godini na 5% u 2013. godini. Za projekte iz oblasti obrazovanja i ekologije u prosjeku se izdvaja 6% i 8% dok je 20% sredstava usmjereno ka sufinansiranju projekata iz oblasti kulture. Oko trećina sredstava iz Granta iskorištena je za sufinansiranje projekata i ostalih oblasti društvenog života uključujući projekte sprečavanja maloljetničkog prijestupništva, u organizaciji *Centra za kulturu dijaloga*, rješavanja problema maloljetničke delikvencije, u organizaciji Udruženja pomozi sebi i drugima „River“, sprečavanju narkomanije, u organizaciji Udruženja za prevenciju narkomanije, alkoholizma, i drugih toksikomanija, promoviranja volontiranja u Općini Centar i niza drugih.

4. Zdravstveni položaj

Prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji (WHO – World Health Organization) zdravlje je stanje potpunog fizičkog, psihičkog i socijalnog blagostanja, a ne samo odsustvo bolesti ili iznemoglosti. Prema tome, zdravlje zahtjeva multidisciplinarni pristup, dakle ne samo provođenje mjera z oblasti zdravstva, već i obrazovanja, ekonomije, socijalne zaštite i dr. Prema procjeni Svjetske zdravstvene organizacije, zdravstveno stanje zavisi samo 10% od aktivnosti zdravstva, a preostalih 90% zavisi od uslova stanovanja, obrazovanja, ekonomskog položaja i sl.

Očuvanje i unapređenje zdravlja u dječjoj i adolescentnoj dobi osnova je zdravlja u odrasloj dobi, a usvajanje zdravih stilova života (npr. pravilna ishrana, redovna tjelesna aktivnost i sl) umanjuju ili otklanjaju neke od faktora rizika za nastanak vodećih hroničnih nezaraznih bolesti (kardiovaskularne bolesti, dijabetes, i sl).

Mladi su uglavnom zdrava populacijska grupa, a zdravstveni problemi mladih obično su vezani uz reproduktivno zdravlje mladih i upotrebu sredstava koja mogu izazvati ovisnost.

Zdravstvena zaštita mladih na federalnom nivou regulirana je sljedećim zakonima:

- Zakon o zdravstvenoj zaštiti koji uređuje nadležnosti FBiH i kantona u oblasti zdravstvene zaštite, uključujući i aktivnosti prevencije i zdravstvene edukacije građana.
- Zakon o zdravstvenom osiguranju koji uređuje zdravstveno osiguranje djece i mladih kroz pripadnost porodici osiguranika, te obavezno zdravstveno osiguranje do 15 godina starosti. Mlade osobe iznad 15 godina starosti mogu ostvariti zdravstveno osiguranje preko pripadnosti porodici osiguranika do svoje 26. godine ukoliko imaju status redovnog učenika ili studenta.
- Zakon o osnovama socijalne zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom definira kategorije djece i mladih koji su korisnici socijalne zaštite (djeca bez roditeljskog staranja, odgojno zanemarena djeca, odgojno zapuštena djeca, djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama, osobe sa invaliditetom i osobe ometene u fizičkom ili psihičkom razvoju te osobe sa društveno negativnim ponašanjem).
- Zakon o ograničenoj upotrebi duhana i duhanskih prerađevina koji zabranjuje upotrebu duhana i duhanskih proizvoda u odgojno-obrazovnim ustanovama, ustanovama za smještaj i boravak djece i studenata, zdravstvenim ustanovama, socijalnim ustanovama te drugim javnim ustanovama. Ovim Zakonom zabranjena je prodaja duhanskih proizvoda u objektima koji su udaljeni manje od 100 metara od predškolskih i školskih ustanova te unutar sportsko-rekreativnih površina. Također, Zakonom je zabranjena prodaja duhanskih proizvoda osobama mlađim od 15 godina.

Najznačajniji strateški dokumenti u oblasti zdravlja mladih su: Strateški plan razvoja zdravstva u Federaciji BiH od 2008, do 2018. godine, Strategija razvoja primarne zdravstvene zaštite, Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava od 2010 do 2019. godine te Politika za unapređenje ishrane djece u Federaciji BiH

Institucionalno, u Federaciji BiH sektor zdravstva je decentraliziran i nadležnosti, funkcije i odgovornosti su prenijete na kantone. Zdravstvena zaštita u Kantonu Sarajevo organizirana je kroz djelovanje primarne i sekundarne zdravstvene zaštite. Primarna zdravstvena zaštite

organizirana je kroz djelovanje JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo sa 9 organizacionih jedinica na području općina Kantona Sarajevo, kroz rad devet zavoda za zdravstvenu zaštitu, zatim JU Apoteke Sarajevo te kroz djelatnost privatnih zdravstvenih ustanova.

Na području Općine Centar nalazi se 10 javnih zdravstvenih ustanova, i to: JU Dom zdravlja Centar, Zavod za zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo, Zavod za zaštitu studenata Univerziteta u Sarajevu, Zavod za sportsku medicinu, Zavod za zdravstvenu zaštitu uposlenika MUP-a, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, KCU Sarajevo, Opća bolnica „Abdulah Nakaš“, Psihijatrijska bolnica Sarajevo, Zavod za alkoholizam i druge toksikomanije. Također, na području Općine Centar nalazi se Prijateljski centar za zdravlje mladih (PCZM) koji djeluje kao dio Nevladine organizacije „Asocijacije XY – Sarajevo“. U okviru Prijateljskog centra za zdravlje mladih XY djeluje Savjetovalište za mlade i Klinika XY koja pruža usluge ginekologije i dermatovenerologije. Tim stručnjaka (ginekolog, dermatovenerolog, medicinska sestra i psiholozi) koji pružaju usluge u okviru Prijateljskog centra prethodno je dodatno educiran za rad sa mladim ljudima, s posebnim naglaskom na rad sa različitim osjetljivim grupama ove populacije. Uspostavljen je i efikasan sistem upućivanja klijenata u relevantne zdravstvene ustanove: JU „Zavod za zdravstvenu zaštitu žena i materinstva Kantona Sarajevo“, Ginekološko-akušerska klinika – KCU Sarajevo, Klinika za dermatologiju i venerologiju – KCU Sarajevo, Centar za dobrovoljno savjetovanje i testiranje / Klinika za infektivne bolesti – KCU Sarajevo, KJU Porodično savjetovalište i privatna neuropsihijatrijska ordinacija. Ukoliko se mladoj osobi ne može pružiti usluga u okviru Prijateljskog centra za zdravlje mladih XY, mladi ljudi se upućuju u navedene ustanove.

Općina Centar, kao jedinica lokalne samouprave, u oblasti zdravstva poduzima mjere usmjerene ka očuvanju i unapređenju zdravlja svih građana, uključujući i dobnu skupinu mladih osoba, i to putem ulaganja u infrastrukturu, nabavku aparata i medicinskih pomagala, dodjelu jednokratnih novčanih pomoći za liječenje, nabavku medikamenata i participaciju u liječenju osoba oboljelih od leukemije, hepatitisa B i C i drugih teških hroničnih bolesti, poboljšanju komunalnih usluga, očuvanju zdrave životne sredine, kao i informisanosti i zainteresovanosti mladih na očuvanju zdravlja.

Tokom 2010. godine Institut za razvoj mladih – KULT, na zahtjev Općine Centar, proveo je istraživanje o ponašanjima povezanim sa zdravljem na uzorku mladih sa mjestom prebivališta na području Općine Centar. Dobiveni podaci sugeriraju sljedeće obrasce ponašanja povezanih sa zdravljem mladih osoba sa područje Općine Centar:

- Mladi u dobi između 15 i 29 godina u 45% slučajeva izvršilo je sistematski pregled u posljednjih 12 mjeseci.
- Najčešći razlog za obavljanje sistematskog pregleda mladih od 15 do 29 godina je redovna kontrola (51%).
- 36,7% mladih nije, a 29% je zadovoljno kvalitetom usluga koji pruža dom zdravlja
- Mladi su najčešće osigurani preko roditelja/staratelja (58,8%), preko poslodavca (10,4%), te preko biroa za zapošljavanje (9,7%). 3,6% mladih nema nikakvo zdravstveno osiguranje.
- 40% mladih u dobi od 15 i 24 konzumira duhanske proizvode što je veće od prosjeka EU zemalja kao i u odnosu na BH nivo i nivo manjih i većih gradova

- Skoro svaka druga osoba sa Općine Centar konzumira alkohol. Mladi ljudi Općine Centar u manjem omjeru konzumiraju alkohol nego mladi u EU zemljama
- 26,8% mladih uopće se ne bavi rekreativnim aktivnostima.

Navedeni rezultati o načinu ponašanja mladih osoba u području njihove zdravstvene zaštite nude određene smjernice Općinskim vlastima i strukturama u pogledu odabira projekata iz oblasti promicanja zdravlja mladih ljudi. Prema tome, neke od smjernica djelovanja u sferi zdravstvene zaštite mladih uključuju:

- Promoviranje zdravih stilova života
- Informisanje mladih o postojećim zdravstvenim uslugama i ponašanjima korisnim za tjelesno i psihičko zdravlje mladih ljudi
- Prevencija rizičnih ponašanja među populacijom mladih osoba uključujući preventivne mjere i projekte u oblasti zloupotrebe alkohola, zloupotrebe droga i drugih sredstava ovisnosti, neadekvatne strategije suočavanja sa stresom, nepravilne ishrane i dr.

Strateški pravci djelovanja u oblasti zdravlja i mladih u Federaciji BiH definirani su dokumentom Strategija zdravlje i mladi u Federaciji BiH, koji predstavlja osnovu za implementaciju Politike za zdravlje mladih koju je usvojila Vlada Federacije BiH 2008. godine. Strategija zdravlje i mladi u Federaciji BiH fokusirana je na dva strateška prioriteta: (1) promocija zdravlja i prevencija bolesti; i (2) razvoj prijateljskog pristupa mladima u pružanju zdravstvenih usluga, posebno u oblastima mentalnog zdravlja, nasilja, bolesti ovisnosti, seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava, spolno prenosivih bolesti i hroničnih oboljenja. Postizanje pomenutih strateških ciljeva u oblasti zdravlja mladih u Federaciji BiH predviđeno je kroz uspostavljanje saradnje između vladinog i nevladinog sektora u cilju osiguranja prijateljskog pristupa mladima u oblasti zdravstvenih i nezdravstvenih usluga koje su dostupne, pristupačne, povjerljive, besplatne, kvalitetne, prihvatljive i rodno senzitivne (Karabegović, 2013).

Ostvarenje prijateljskog pristupa mladima u oblasti zdravstvenih i nezdravstvenih usluga podrazumijeva provođenje/implementaciju sljedećih mjera/aktivnosti:

- Povećanje broja centara za mlade ili drugih oblika organizovanosti sa osnovanim info centrima za rad sa mladim ljudima, a posebno sa populacijama koja je izložena rizicima;
- Kontinuirana edukacija kako zdravstvenih radnika, tako i nezdravstvenog osoblja u, ali i osoblja i volontera u nevladinim organizacijama koji rade u info-centrima;
- Izrada sistema upućivanja mladih osoba iz info-centara ka institucijama prijateljskih zdravstvenih centara u okviru standarda i ugraditi ih u odgovarajuću legislativu;
- Izrada standarda za prijateljski pristup mladima u institucijama prijateljskih centara za zdravlje sa fokusom na princip povjerljivosti;
- Izrada standarda za akreditovanje nevladinih organizacija koje djeluju u području zdravlja;
- Formiranje općinskih zdravstvenih vijeća (koordinaciono tijelo/odbor), koja se bave i pitanjima zdravlja mladih;
- Modeliranje protoka informacija i podataka između nevladinog sektora i drugih sektora.

Strateški plan za unapređenje ranog rasta i razvoja djece u Federaciji BiH 2013-2017. godine ukazuje da je „poboljšanje položaja djece te ostvarivanje njihovih prava u skladu sa principima i odredbama Deklaracije i Konvencije o pravima djeteta. Svako društvo treba osigurati zdrav početak dječjeg života te brigu o njihovom zdravlju, pravilnom rastu i razvoju, obrazovanju i socijalnom statusu.”, jedan od prioriteta Federacije BiH. U skladu s ciljevima unapređenja zdravlja, prevencije, ponašanja i napredovanja školske djece te provođenja promotivno-preventivnih programa u školama, ovim dokumentom su planirane edukacije o pravilnoj ishrani djece, o zdravim životnim navikama i o poremećajima i teškoćama u razvoju sa ciljem podrške. Kao nosioci su određeni stručne institucije, nevladin sektor i pilot centri za rani rast i razvoj djece.

Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji BiH 2010–2019. godine usmjerena je na unapređenje zdravstvenih usluga i prava vezanih za seksualno i reproduktivno zdravlje na području FBiH. Strategija se bazira na osnovnim prioritetima u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja, i to: prijeporođajna, porođajna i poslijeporođajna zaštita, planiranje porodice uključujući i usluge u slučaju neplodnosti, prekidi trudnoće, sprečavanje širenja spolno prenosivih infekcija uključujući i HIV, maligna oboljenja reproduktivnih organa, promovisanje spolnog i reproduktivnog zdravlja i prava te kontinuirana edukacija i uloga nevladinog sektora u svim ovim prioritetima.

Preduslov za uspješnu realizaciju edukativnih aktivnosti je dobra međusektorska saradnja, a posebno između sektora zdravstva i obrazovanja, kao i saradnja sa nevladinim sektorom na razvijanju programa koji trebaju podići svijest mladih, njihovih porodica, zajednice, kao i svih drugih koji rade s mladima, o značaju zdravlja, prvenstveno spolnog i reproduktivnog zdravlja.

U skladu s općim ciljem da nevladin sektor kontinuirano i zajednički provodi akcije za unapređenje spolnog i reproduktivnog zdravlja i prava u FBiH, određene su sljedeće aktivnosti/mjere:

- Kontinuirana edukacija predstavnika nevladinog sektora u promociji spolnog i reproduktivnog zdravlja građana;
- Obezbjedivanje kontinuiranih i visokokvalitetnih usluga terenskog rada nevladinog sektora u oblasti spolnog i reproduktivnog zdravlja za marginalizovane populacije;
- Identifikacija nevladinih organizacija koje imaju razvijene kapacitete i koje rade u oblasti zdravlja i ženskih prava;
- Saradnja sa ključnim partnerima (mediji, zdravstveni radnici, nevladine organizacije, ženske organizacije, grupe za ljudska prava i lideri u zajednici) za uspostavljanje mreže podrške od strane informisanih ključnih aktera.

U svim navedenim strateškim dokumentima koji se odnose na područje zdravlja mladih ističe se potreba za prihvatanjem nevladinog sektora kao ključnog partnera u realizaciji mjera/aktivnosti usmjerenih ka unapređenju zdravstvenog položaja mladih. U svrhu ostvarenja efikasne saradnje između vladinog i nevladinog sektora u oblasti zdravstva, posebno zdravlja mladih ljudi, neophodno je jasno definisati koje organizacije civilnog sektora mogu imati ulogu u zdravstvenom sektoru, a potom jasno utvrditi njihovu ulogu i način njenog ostvarivanja, osigurati kontinuiranu saradnju na više godina, podržati i osposobiti nove ljudske resurse u organizacijama civilnog društva, obezbijediti infrastrukturu

(info-centre, info-pultove itd), podržati rad vršnjačke edukacije, raditi na zajedničkim akcijama, kampanjama, projektima i programima, osmisliti i podržati inovativne aktivnosti za mlade na temu zdravlja i distribuirati informacije „od vrata do vrata.“ Organizacije koje su se profilirale u sektoru zdravstva i imaju adekvatne standarde kvaliteta rada trebale bi biti više podržane iz budžetskih sredstava namjenjenih zdravstvu, kako bi dugoročno bile partner u okvirima zdravstvenog sistema i trebale bi imati i „jači glas“ prilikom planiranja strateških aktivnosti u oblasti zdravstva.

5. Učešće u javnom životu

Aktivno građanstvo odnosi se na aktivno učestvovanje (mladih) građana u društvenoj, kulturnoj, ekonomskoj i političkoj sferi života. U *Evropskoj povelji o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou* se navodi da je aktivno učestvovanje mladih ljudi u odlukama i akcijama na lokalnim i regionalnom nivou od ključne važnosti za stvaranje društva veće demokratije, inkluzije i napretka. Također, Bijela knjiga o mladima iz 2001. godine utvrdila je učestvovanje mladih kao jedan od prioriteta djelovanja mladih na području Evrope, a koje uključuje: (1) učestvovanje mladih u životu lokalne zajednice; (2) učestvovanje mladih u institucionalnim sistemima predstavničke demokratije i (3) obrazovanje sa ciljem aktivnog učestvovanja mladih.

U području rada s mladima stavlja se naglasak na sticanje potrebnih znanja i vještina za aktivno građanstvo kroz učešće u volonterskim aktivnostima²⁵. Strategija „Evropa 2020“ ukazuje na značajnu ulogu volontiranja u postizanju ključnih ciljeva EU, kao što su socijalna inkluzija, zapošljavanje, obrazovanje i sticanje vještina²⁶. Promicanje volontiranja kao značajnog oblika učenja, EU potvrđuje osiguranjem sredstava za volonterske aktivnosti kao što su Program Mladi u akciji - Evropska volonterska služba (*Youth in Action Programme*²⁷), Program Evropa za građane (*Europe for Citizens Programme*²⁸) i Program cjeloživotnog učenja (*The Lifelong Learning Programme*²⁹). Volontiranje je jedan od ključnih koncepata EU Politike mladih u kojoj se ističe da je volonterski rad mladih, posebno u situacijama ograničenih mogućnosti za visoko obrazovanje ili pronalazak zaposlenja, koristan oblik razvoja vještina, sticanja iskustava te profesionalnog razvoja pojedinca.

Učestvovanje mladih u životu lokalne samouprave (grada/općine) može se predstaviti pomoću poznate ljestvice o učestvovanja mladih u odlučivanju i implementaciji različitih inicijativa, a koju je predstavio sociolog Roger Hart. „Hartova ljestvica učestvovanja mladih“ je teorijski model koji u 8 nivoa razjašnjava razvojne stepene učestvovanja mladih. Prvi nivo, nivo manipulacije, je najniži nivo uključenosti mladih i zapravo ne predstavlja stvarnu uključenost (participaciju). Drugi nivo, nivo dekoracije, označava situaciju u kojoj odrasli koriste mlade kako sredstvo za postizanje vlastitih ciljeva te time ni ovaj nivo ne reflektira stvarnu participaciju. Treći nivo, nivo tokenizma, je situacija u kojoj se čini da mladi imaju pravo glasa, iako stvarni uticaj mladih zapravo ne postoji. Ostalih pet nivoa Hartove ljestvice

²⁵ Youth Policy BackPack : Mali rječnik pojmova politike za mlade i rada sa mladima

²⁶ Barroso, J. M. (2010). Communication from the commission, Europe 2020: Brussels. Dostupno na : <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:EN:PDF>

²⁷ <http://eacea.ec.europa.eu/youth/>

²⁸ <http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/>

²⁹ http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm

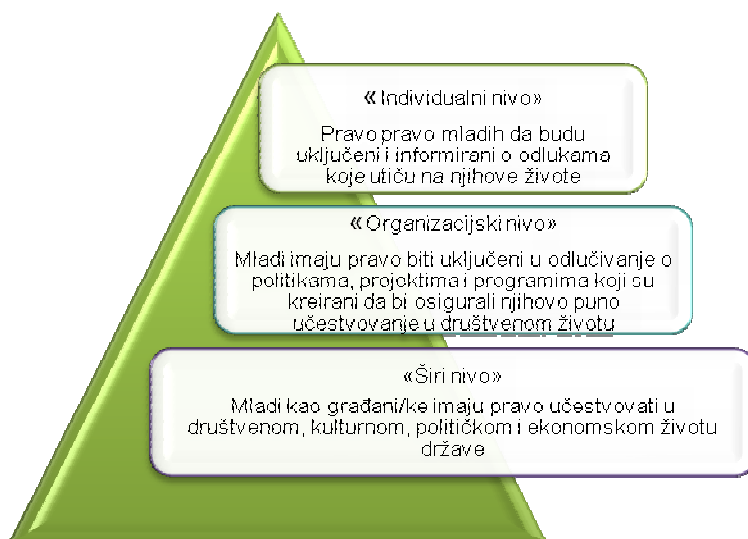
uključenosti su situacije stvarne uključenosti mladih, od dobrovoljne odluke o učestvovanju do samostalnog osmišljavanja ideja, preko planiranja i implementacije određenih aktivnosti do odlučivanja o uključivanju odraslih kao podrške.

Slika 18. Hartova ljestvica učešća mladih u javnom životu

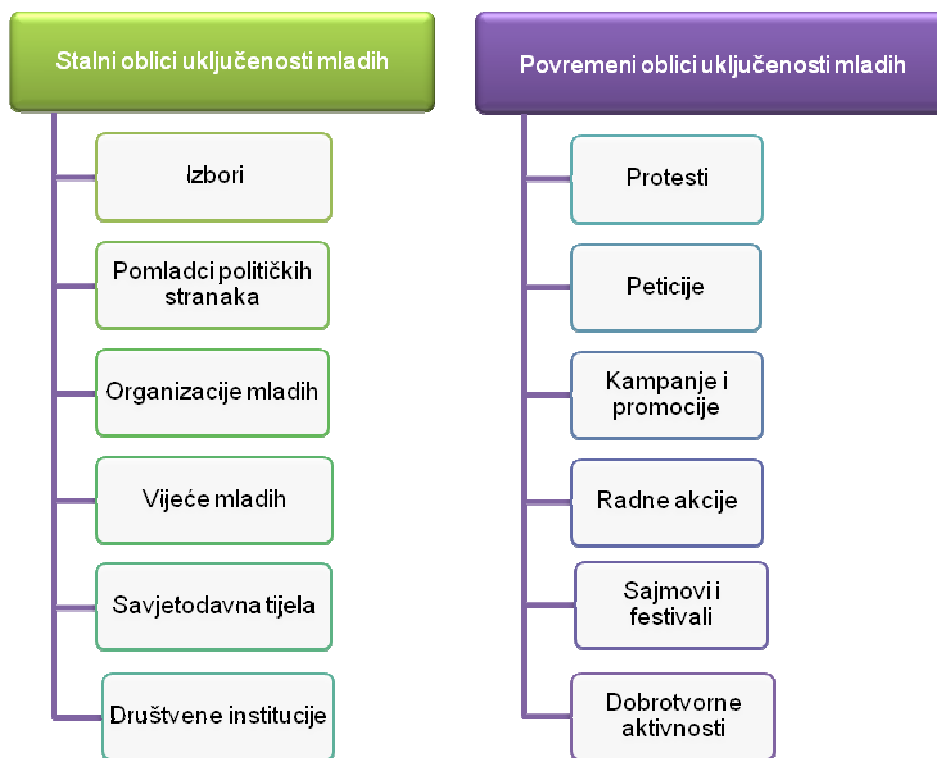
Smisao učestvovanja mladih ogleda se u razvoju partnerstva između mladih i starijih u svim područjima života kako bi mladi zauzeli važnu ulogu u društvu te kako bi društvo u cjelini (uključujući i mlade) ostvarilo određene koristi. Koncept učestvovanja mladih može se promatrati na tri nivoa, koja nisu kontradiktorna ili međusobno isključiva.

Slika 19. Nivoi učešća mladih u javnom životu

Oblici učestvovanja mladih se mogu podijeliti na stalne i povremene. Temeljna pretpostavka realizacije navedenih oblika učestvovanja mladih jeste aktivno građanstvo odnosno pristup informacijama i otvorenost lokalnih i državnih struktura za učestvovanje mladih. Aktivno građanstvo podrazumijeva da građani/ke imaju prava, sredstva, prostor i priliku – i tamo gdje je potrebno i potporu, da učestvuju u odlukama i utiču na njih i da se uključuju u postupke i aktivnosti kako bi doprinosili izgradnji boljeg društva.

Slika 20. Oblici učešća mladih u javnom životu

Ključnu ulogu u aktivnom građanstvu mladih odnosno njihovom učestvovanju u procesu donošenja odluka koje se tiču interesa mladih imaju lokalne (općinske) vlasti. Na općinskom nivou, učestvovanje mladih može poprimiti različite oblike, a neki od njih uključuju³⁰:

- mladi ljudi kao službenici općinske uprave čiji je zadatak održavanje direktnog kontakta sa organizacijama za mlade;
- učestvovanje mladih ljudi ili organizacija mladih u upravnim i savjetodavnim tijelima općinske uprave putem formiranja formalnih tijela „Parlamenta mladih“ ili „Vijeća mladih“ te putem provođenja redovnih neformalnih foruma sa mladima;
- implementacija zajedničkih projekata i inicijativa između mladih ljudi i općinske uprave u cilju zajedničkog rješavanja problema mladih;
- volonterske službe mladih;
- pružanje podrške specifičnim inicijativama mladih ljudi koje se obično provode povremeno te nemaju za cilj stvaranje i održavanje strateškog partnerstva sa mladima (npr. inicijative čišćenja parkova, rijeka i drugih zelenih površina);

³⁰ Mladi ljudi i lokalna samouprava http://www.namrb.org/projects/yplsg/Young_people_and_local_self-governance_hr.pdf

- pružanje općinske imovine (prostora, zgrada ili njihovih dijelova) na korištenje za različite inicijative, neformalnim skupinama mladih ili organizacijama mladih
- učestvovanje mladih u sportskim klubovima, eko-klubovima, šahovskim klubovima, plesnim i dramskim sekcijama, čije djelovanje na različite načine podržava općina.

Iskustva evropskih zemalja ukazuju na veliki značaj volonterskog rada mladih u oblasti uključivanja u javni društveni život. Regulatorni okvir evropskih država u području volonterstva znatno se razlikuje po načinu uređenja i definiranim mjerama koje reguliraju odnose između volontera i njihovih organizacija. Neke su države regulaciji pristupile cjelovito, donoseći zakone kojima u potpunosti reguliraju ovo područje (Češka, Mađarska, Portugal, Španjolska); Latvija i Poljska odlučile su se za dopunu postojećeg zakonodavstva novim odredbama, dok je Litva samo uklonila odredbe koje otežavaju volonterstvo (u različitim zakonima), a bez da ih je integrirala u jedinstvenu cjelinu (Galović, 2011).

Postoji nekoliko dokumenata koji reguliraju, pojašnjavaju ili definiraju volonterske aktivnosti koje se organiziraju i provode u BiH. Na državnom nivou Srednjoročna strategija razvojna strategija 2004-2007³¹ navodi da se treba usvojiti zakonodavstvo za promociju volonterskog rada u sistemu socijalne zaštite. Pored toga, u periodu od 2004 do 2008. godine sektor civilnog društva realizirao je niz promotivnih aktivnosti sa ciljem upoznavanja javnosti o potencijalnim koristima uspostavljanja zakonskog okvira kojim bi se formalno priznali i zaštitili volonteri i volontiranje. Radna grupa, koju su činili volonteri Ujedinjenih Naroda, međunarodnih i domaćih organizacija i predstavnici vlasti sačinila je nacrt Zakona o volontiranju na državnom nivou koji do danas nije usvojen. Na entitetskom nivou, Zakon o volontiranju RS usvojen je 2008. godine, a na nivou FBiH 2012. godine. Prema članu 3. Zakona o volontiranju FBiH, volontiranje je „dobrovoljno ulaganje ličnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se bez naknade obavljaju usluge ili aktivnosti za opće dobro u Federaciji BiH“ (Zakon o volontiranju FBiH, 2012)³². Također, Zakon navodi što nije volontiranje, a među ostalim tu se ubrajaju sve protuzakonite radnje, aktivnosti za koje je pojedinac plaćen ili oblici usluga ili pomoći koje su uobičajene u porodičnim, prijateljskim i susjedskim odnosima. Prema tome, Zakon prepoznaje volontiranje kao aktivnost koja se odvija u organiziranim okolnostima, unutar organizacija/udruženja, a ciljevi volonterskih aktivnosti ne odnose se na osobe koje su u srodstvu ili prijateljskim odnosima sa volonterom ili organizacijom/udruženjem. Pored toga, Zakon definira osnovne principe koji su vezani uz volonterske aktivnosti poput principa zabrane diskriminacije volontera i korisnika volontiranja, principa zaštite korisnika volontiranja i principa zaštite maloljetnih volontera. Zadnjim navedenim principom određuje se dobna granica koju moraju zadovoljavati volonteri, a to je 15 godina uz pisanu saglasnost zakonskog zastupnika.

³¹ http://www.dep.gov.ba/dokumenti_politika/srednjorocna_razvojna_strategija/default.aspx?id=133&langTag=bs-BA

³² <http://www.fknbih.edu/Portals/4/1.zakon%20o%20volontiranju%20fbih.pdf>

6. Mobilnost

Pod pojmom mobilnosti mladih podrazumijeva se obrazovna, kulturna i turistička pokretljivost mladih te njihovo uključivanje u međunarodnu saradnju i razmjenu. Mobilnost predstavlja važan segment interkulturalnog učenja i saradnje, razmjene znanja, iskustava i ideja, kao i lične afirmacije mladih u obrazovnom i profesionalnom smislu. U BiH, mobilnost mladih u svim područjima (turistička, kulturna i obrazovna) je pod velikim uticajem socio-ekonomskih faktora te je veoma često opterećena jezičnim, akademskim finansijskim, ekonomskim i administrativnim preprekama.

Mladi u BiH se generalno osjećaju nesigurnim, posebno u pogledu pronalaska zaposlenja po završetku školovanja, te veoma često odlazak van granica BiH, privremeno ili stalno, vide kao jedinu moguću opciju koja će im omogućiti dostojan život.

Prema rezultatima istraživanja koje je proveo Institut za mlade KULT u 2010. godini, gotovo jedna trećina (28%) mladih sa mjestom prebivališta u Općini Centar spremno je napustiti BiH zauvijek, ukoliko im se za to ukaže prilika, dok je 36% mladih spremno napustiti BiH na duže vrijeme. Slični stavovi mladih prema odlasku van granica BiH zabilježeni su u istraživanju *Glasovi mladih*, koji je proveden u okviru programa Zapošljavanje i zadržavanje mladih u BiH – YERP. Rezultati provedenog istraživanja pokazali su da većina mladih želi napustiti BiH, te da svaka deseta mlada osoba navodi da ne bi napustila BiH ni na duže vrijeme ni zauvijek. Mlade osobe koje su iskazale želju da napuste BiH, 65,6% mladih bi to učinilo zbog privremenog rada u inostranstvu, 52,3% radi stalnog naseljavanja u drugu zemlju, a 42% radi sklapanja braka.

Kada je riječ o učešću mladih u različitim oblicima mobilnosti, rezultati istraživanja ukazali su da je više od polovine mladih (53,5%) putovalo u drugu zemlju turistički, dok je jedna trećina putovala u inostranstvo zbog posjete porodici, prijateljima. Po pitanju akademske mobilnosti, samo 1,9% mladih je izjavilo da je putovalo u inostranstvo u obrazovne svrhe. Također, mali broj mladih (5%) ima određeno radno iskustvo u inostranstvu,

Prema procjenama Centra za međunarodnu saradnju Univerziteta Sarajevo, osnovne prepreke za studente prilikom odlaska na studije izvan zemlje, na univerzitetu gdje je uspostavljena saradnja, pored već prezentirane problematike još uvijek neregulisane procedure priznavanja stranih diploma, jesu nedostatak finansijskih sredstava i domaćih stipendija koje bi im omogućile boravak u trećoj zemlji. I pored nedostataka domaćih finansijskih sredstava, BiH trenutno ne iskorištava u dovoljnoj mjeri mogućnosti koje joj otvaraju dostupni Programi zajednice, upravo za ovakve vrste podrške. Program Erasmus Mundus, čiji je osnovni cilj obezbjeđivanje stipendija za studente i akademsko osoblje koje im omogućavaju da provedu dio studija, istraživački period ili predaju na akademskoj instituciji u EU, do sada je omogućio mobilnost nekoliko stotina pripadnika akademskog osoblja. U cilju poticanja akademske mobilnosti mladih neophodno je kreirati jasniju sliku važnosti korištenja ovakvih programa za ukupan razvoj zemlje, te izmijeniti ponekad negativnu interpretaciju ovih programa kao mehanizama koji dovode do „odliva mozgova“ iz BiH.

Pored međunarodnih programa, na nivou Ministarstva obrazovanja postoje limitirani programi stipendiranja za studije u inostranstvu. Program utroška sredstava Federalnog Ministarstva obrazovanja i nauke uključuje potporu talentiranim studentima, državljanima

Bosne i Hercegovine, sa prebivalištem na području Federacije koji studiraju u javnim visokoškolskim ustanovama van Bosne i Hercegovine. Kao kriterije selekcije, uzimaju se u obzir značaj studijskog programa za Federaciju i njegov kvalitet; deficitarnost studijskog programa; uspjeh u tijeku studija; nagrade i priznanja u tijeku studija; *kao i opredjeljenost za povratak u BiH*. U okviru tekućeg programa *Kontinuirana briga o mladim*, Općina Centar pruža finansijsku podršku mladima za mobilnost u cilju edukacije mladih, razvijanja talenata mladih, druženja sa mladima iz inostranstva, i sl. Grant za mobilnost mladih se realizira putem obrazovnih institucija i organizacija mladih.

Također, u BiH prisutna je i praksa stipendiranja i u privatnom sektoru, gdje kompanije nude stipendije talentiranim mladim ljudima pod uslovom rada za kompaniju određeni broj godina nakon studija, te su značajni i programi stipendiranja drugih država (npr. britanski Chevening, američki Fulbright, te različite stipendije stranih ambasada).

U području neformalnog obrazovanja, mladima u BiH je omogućeno učešće u različitim programima neformalne edukacije kroz zajednicu Mladi u akciji. Navedeni program djeluje kroz 4 primarne akcije koje daju podršku mladima u izvođenju zajedničkih projekta, volonterske razmjene, itd.

Obzirom da trenutni kapaciteti podržavanja i stipendiranja studenata iz državnog budžeta nisu veliki, potrebna je podrška te razvoj korisničkih kapaciteta za učešće u postojećim EU programima stipendiranja studenata, kao što su Erasmus Mundus za akademski razvoj, te *Youth in Action* za volonterske aktivnosti i sticanje praktičnog znanja. Generalno, treba se raditi na efikasnijem trošenju postojećih EU sredstava, to jest boljem iskorištavanju trenutno dostupnih programa i fondova EU, i to kroz poduzimanje napora na jačanju promocije svim relevantnim korisnicima - širenja informacija o programima mobilnosti, kako bi se u konačnici podigao nivo mobilnosti mladih ljudi prema Bosni i Hercegovini kao i iz BiH prema vani, u svrhe nadograđivanja, sticanja novih iskustava, kao i prenosa znanja. Kada je riječ o mobilnosti mladih u Kantonu Sarajevo, uključujući i mlade osobe sa mjestom prebivališta u Općini Centar, moguće je identificirati dvije kategorije aktera koji se bave mobilnošću mladih: (1) organizatori aktivnosti i programa mobilnosti mladih; (2) finansijeri i oni koji podržavaju programe mobilnosti mladih.

Organizatori aktivnosti i programa mobilnosti mladih uključuju privatne institucije (turističke agencije i škole stranih jezika), državne institucije (Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Univerzitet u Sarajevu, srednje škole) te neprofitne organizacije (nevladine i studentske organizacije, kulturno-umjetnička društva, sportska društva i klubovi, vjerske zajednice).

Turističke agencije i škole stranih jezika sprovode nekoliko programa u području mobilnosti mladih, i to:

- Turistička putovanja, najčešće zimovanja i ljetovanja te posjete većim evropskim gradovima;
- Dugoročni programi koji nude posao u Sjedinjenim Američkim Državama i drugim zemljama, tzv. *Work and Travel* programi;
- Školovanje i stipendiranje studenata/ica za dodiplomske, master i doktorske studije u inostranstvu;

- Programi učenja stranih jezika u zemljama u kojima se taj jezik govori (najčešće engleski jezik u Velikoj Britaniji i Sjedinjenim Američkim Državama)

Najznačajniji organizatori programa mobilnosti mladih među državnim institucijama i ustanovama su Univerzitet u Sarajevu, javne visokoškolske ustanove/fakulteti koje djeluju kao članice ili pridružene članice Univerziteta u Sarajevu, privatni univerziteti i visokoškolske ustanove u Kantonu Sarajevo te mreža srednjih škola. Navedeni programi se odnose na akademsku mobilnost i omogućuju mladima da provedu određeni dio svog školovanja na univerzitetima u EU. Trenutno zastupljeni programi mobilnosti su Basileus, Penta Join EU-SEE, ERAWEB, EUROWEB kao i različiti programi temeljeni na bilateralnoj saradnji Univerziteta u Sarajevu i pojedinih fakulteta sa evropskim i svjetskim univerzitetima i fakultetima. Među srednjim školama, ekskurzije su najdominantniji oblik mobilnosti učenika/ica, a pojedine škole njeguju i druge oblike mobilnosti mladih putem različitih programa međunarodne saradnje sa školama iz drugih evropskih zemalja.

Među organizatorima programa mobilnosti mladih koji djeluju u neprofitnom sektoru, posebno treba izdvojiti projekat „Studentski pohodi“ koji realizira Studentski Parlament Univerziteta u Sarajevu. Osnovni cilj projekta „Studentski pohodi“ jeste omogućiti studentima i mladim ljudima obilasku prirodnih, kulturnih i drugih bogatstava BiH, ali i mnogih drugih evropskih metropola. Također, omladinske organizacije, kulturno-umjetnička društva, sportska udruženja i klubovi te vjerske organizacije pružaju priliku mladima da učestvuju u različitim oblicima mobilnosti (kampovi, seminari, konferencije, ljetni univerziteti, volontiranje, naučni i stručni skupovi i sl).

Privatni finansijeri koji podržavaju programe mobilnosti mladih su fondacije koje svojim programima i grantovima podržavaju različite programe neprofitnih organizacija u oblasti mobilnosti mladih (npr. Mladi u akciji), Također, neke od ambasada stranih država u BiH imaju svoje programe koji podržavaju mobilnost mladih (najčešće učenika srednjih škola i studenata), kao što je na primjer program Američke vlade - *Youth Exchange and Study Program (YES)*. YES program je jednogodišnja stipendija Američke vlade koja omogućava da deset srednjoškolaca iz BiH pohađaju američke srednje škole i žive u američkim porodicama. YES stipendija za srednjoškolce predstavlja jedinstven način za mlade ljude da uče o američkoj kulturi i Americi, te u isto vrijeme pomažu u educiranju Amerikanaca o kulturi i zemlji iz koje dolaze. Također, Ambasada Republike Češke nudi mogućnost stipendiranja studenata koji se žele školovati na jednom od 27 univerziteta u Republici Češkoj.

7. Informisanje

Vijeće Evrope prepoznalo je potrebu uključivanja mladih u društvene procese kroz dvije osnovne aktivnosti – obrazovanje i informisanje. Od posebnog je značaja da informisanje uključuje mlade u kreiranju informacija i učestvovanju u procesu informisanja, pri čemu se treba osigurati pristup informacijama svim mladim osobama kroz ciljne i specijalizirane kanale koji su prilagođeni i dostupni svakoj grupi mladih.

Evropska povelja o učešću mladih u lokalnom i regionalnom životu ističe sljedeće:

- Informisanje je od ključnog značaja za uključivanje mladih u društvene procese;

- Lokalne vlasti trebaju podržati i unaprijediti postojeće informativne centre i savjetovaništa za mlade kako bi osigurali da se zadovolje potrebe za informacijama mladih koji imaju teškoće sa dostupnošću informacija;
- Lokalne vlasti trebaju pripremati redovne izvještaje za mlade kako bi se ocijenio nivo uključenosti mladih u život lokalne zajednice (npr. putem realizacije projekata ili angažiranjem u strukturama učestvovanja mladih);
- Lokalne vlasti trebaju podržati stvaranje i funkcionisanje medija koje razvijaju mladi za mlade, kao i odgovarajućih edukativnih programa.

Kvalitetna lična i profesionalna afirmacija mladih ljudi temelji se na primjerenom informisanju i savjetovanju mladih o njihovim pravima i mogućnostima te o uslugama koje im se nude u njihovoj lokalnoj zajednici. Raspon aktivnosti kojima se, u skladu sa Evropskom poveljom o informisanju mladih³³, može olakšati dostupnost i korištenje informacija među populacijom mladih vrlo je širok te se proteže od informisanja, savjetovanja preko vođenja i uspostavljanja kontakata do edukacije, umrežavanja i upućivanja mladih na specijalizirane usluge. Iako u BiH još uvijek ne postoje sveobuhvatni evropski modeli informativnih centara za mlade koji mladim ljudima na jednom mjestu nude široku paletu informativnih i savjetodavnih usluga, osnivanje takvih informativnih servisnih centara ili usluga treba promatrati kao jedan od važnijih ciljeva unapređenja kvalitete života mladih u lokalnoj zajednici.

Prema Evropskoj povelji o informisanju mladih, opće informacije za mlade, savjetovaništa i servisi imaju sljedeće karakteristike:

- posebno su osmišljeni s ciljem zadovoljavanja potreba mladih ljudi;
- dostupne su svim mladim ljudima, bez potrebe prethodne najave dolaska;
- pružaju informacije širokog raspona tema u različitim oblicima, pripremljene kako za mlade ljude općenito tako i za grupe s posebnim potrebama (mladi sa invaliditetom, mladi sa poremećajem u ponašanju, talentovani i nadaren mladi, i sl);
- pružene informacije su praktične, pluralističke, tačne i redovno ažurirane;
- funkcionišu na način da se personalizuje prijem svakog korisnika, poštuje povjerenje, pruža maksimalan izbor te potiče njegova/njena autonomija;
- kada je potrebno, upućuju korisnika posebnoj službi.

Informisanost mladih je preduslov za poboljšanje kvaliteta njihovog života te preduslov aktivnog učestvovanje mladih u životu zajednice. U svrhu postizanja što većeg stepena informisanosti mladih, u većini evropskih zemalja osnovani su info centri za mlade (ICM) koji na jednom mjestu nude veliki izbor informacija iz različitih oblasti života (koji su dostupni i besplatni za sve mlade ljude). Područja u kojima ICM pružaju informacije uobičajeno su:

- obrazovanje (formalno i neformalno),

³³ Evropska povelja o informisanju mladih usvojena je u Bratislavi (Slovačka) u novembru 2004. godine na petnaestoj Generalnoj skupštini Evropske agencije za informisanje i savjetovanje mladih (ERYICA – *European Youth Information and Counselling Agency*) www.eryica.org/ ERYICA, kao dio svoje osnovne misije smatra obuku info radnika i na taj način uspostavljanje nivoa kvaliteta usluga u području informisanja mladih. U tom smislu, ERYICA uspostavlja bazu obučanih i certifikovanih trenera radi uspostavljanja standarda kvaliteta u informisanju mladih. Yintro – Trening o osnovama informisanja mladih je novi trening priručnik koji sadrži četiri bazične oblasti znanja i vještina koje su potrebne info radnicima koji su početnici u ovom polju rada. SHERYICA je internet platforma namijenjena info radnicima. Omogućava prostor za što efikasniju i lakšu razmjenu informacija među info radnicima širom Evrope. Vodič za osnivanje Info centara – projekat realizovan u saradnji sa Savjetom Evrope. Sadrži osnovne upute o osnivanju Info centra, smjernice i principe, praktične informacije, kontakte, mreže.

- profesionalna orijentacija i zapošljavanje,
- prava mladih,
- pogodnosti i službe za mlade ljude u lokalnoj zajednici (npr. stipendije, krediti, popusti, besplatne usluge i slično),
- slobodno vrijeme, sportske i kulturne aktivnosti,
- praktična pitanja iz svakodnevnog života,
- evropske i međunarodne mogućnosti za mlade i
- praznici i putovanja.

Evropska praksa ukazuje na četiri moguća sistema osnivanja, djelovanja i finansiranja ICM:

- centri koje finansira državna/regionalna vlast - ICM je dio programa kojim upravlja državna ili regionalna vlast koja finansira osoblje, djelatnosti i opremu centra (primjer Španjolska i Portugal);
- centri koje finansira lokalna vlast - ICM je sastavni dio službi za mlade kojim upravlja i kojeg finansira lokalna vlast (gradska ili općinska), a većina osoblja su zaposlenici lokalne vlasti (primjer Finska i Italija);
- neprofitne organizacije (ili kooperacije) - ICM ima status neprofitne organizacije (ili kooperacije) koju lokalne vlasti mogu priznati i djelomično finansirati (primjer Velika Britanija i Norveška), ili ih zajednički finansiraju državne i regionalne vlasti (primjer Francuska).;
- projektno finansiranje - ICM je zamišljen kao projekt koji se finansira iz lokalnih, državnih ili evropskih izvora koji su mu dostupni kroz ograničeno vremensko razdoblje.

Bez obzira na odabir sistema osnivanja i finansiranja, svaki ICM ima zadatak da razvije i održava mrežu kontakata sa drugim tijelima i organizacijama koje pružaju usluge mladima na nacionalnim i lokalnom nivou. Drugi bitan zadatak svakom ICM jeste upućivanje mladih na ostala tijela i službe koja su nadležna za određena pitanja koja ICM ne može riješiti. Osnivanje ICM na lokalnoj zajednici predstavlja sistemsku promjenu načina informisanja mladih i podrazumijeva kreiranje i razvoj novih aktivnosti iz oblasti informisanja i savjetovanja. Inicijalni koraci osnivanja ICM na lokalnom nivou uključuju:

- utvrđivanje informacijskih potreba mladih ljudi;
- definisanje preciznih usluga koje će predloženi ICM nuditi;
- priprema detaljnog plana za prve dvije ili tri godine rada ICM;
- dobivanje političke i finansijske podrške za osnivanje ICM
- odlučivanje i uređivanje pravnog statusa ICM-a;
- dobivanje, uređivanje i namještanje/opremanje prostora
- zapošljavanje i obuka osoblja (plaćenog i dobrovoljnog);
- prikupljanje i organizacija izvora informacijskih usluga koje pruža ICM
- odlučivanje o ostalim uslugama koje pruža ICM te njihova organizacija;
- promoviranje ICM u lokalnoj zajednici.

U pogledu informisanosti svih građana, uključujući i mlade, Općina Centar pruža pravovremene informacije koje su dostupne na službenoj stranici Općine (www.centar.ba). Također, u nastojanju da se osigura pristup informacijama mladim osobama, Općina Centar publikuje mjesečni besplatni Bilten Općine Centar u 6.000 primjeraka. Pristup informacijama osiguran je također putem elektronskih i printanih medija. Iako Općina Centar ulaže značajne

napore u cilju postizanja što većeg stepena informisanosti mladih, nezadovoljstvo u pogledu pristupa relevantnim informacijama je u određenoj mjeri prisutno među mladim osobama. Jedan od načina na koji se može poboljšati kvalitet diseminacije informacija jeste korištenje naloga društvenih mreža i fokusiranje na dvosmjerni model komunikacije u kojem se mladi ne posmatraju samo kao grupa kojoj se informacije plasiraju, već i kao grupa koja je uključena u kreiranje informacija.

8. Slobodno vrijeme

Prema zaključcima 4. svjetskog foruma mladih Ujedinjenih naroda (2001) svi mladi ljudi trebaju imati pravo i mogućnost učestvovanja u socijalnim, kulturnim i sportskim aktivnostima bez obzira na spol, rasu, religiju, socioekonomski status ili mjesto gdje žive. Slobodno vrijeme trebalo bi omogućiti različite oblike zadovoljavanja potreba mladih osoba kroz individualni ili timski rad. Prema tome, mladi ljudi od slobodnog vremena očekuju da im osigura zabavu, druženje, učenje novih vještina te priliku da budu aktivni u životu svoje lokalne zajednice. Aktivnosti i prostor slobodnog vremena na taj način postaju važno sredstvo za osnaživanje mladih, ali i područje realizacije interesa svake mlade osobe ili grupe mladih.

Neki od pozitivnih ishoda provođenja slobodnog vremena mladih uključuju (Irby i Tolman, 2002):

- Socio-emocionalni razvoj i angažman uključujući i održavanje prijateljstava te angažman u zabavi i druženju kao i sposobnost da se mlade osobe nose sa različitim situacijama;
- Profesionalni razvoj/orijentacija i angažman – vještine neophodne za zapošljavanje, razumijevanje profesionalne karijere i ostvarivanja iste;
- Fizički razvoj i angažman – biološka maturacija i zdravlje;
- Kognitivni razvoj i angažman – kritičko mišljenje, kreativnost, rješavanje problema;
- Civilni razvoj i angažman – vlastiti utjecaj na socijalnu okolinu te odgovornost prema drugima uz priliku da se zajednički radi na postizanju određenog cilja.

Istovremeno, loše strukturirano slobodno vrijeme predstavlja prostor za problematična/rizična ponašanja mladih kao što su konzumiranje droga, alkoholizam, delikvencija, nasilje, rizično seksualno ponašanje i sl.

Odabir načina na koji mlade osobe provode slobodno vrijeme uslovljen je subjektivnim faktorima - društveni položaj mladih i njihovih roditelja, obrazovanje, sposobnosti, stečene navike itd., ali i objektivnim faktorima - kulturno nasljeđe uže i šire okoline te aktualna ponuda i dostupnost određenih sadržaja. Međutim, ključan faktor koji determinira aktivnosti slobodnog vremena jesu ekonomska i društvena realnost područja na kojem mladi žive. Rezultati kros-kulturalnih istraživanja o načinu na koji mladi ljudi provode svoje slobodno vrijeme ukazuju na značajnu razliku o načinu na koji mladi provode vrijeme u industrijskim i postindustrijskim društvima. Dok u postindustrijskim društvima većina mladih provodi slobodno vrijeme u aktivnim i strukturiranim aktivnostima (npr. umjetnost, sport), mladi u industrijskim društvima slobodno vrijeme provode kroz rad. Dosadašnja istraživanja su pokazala da je i socijalni kontekst u kojem mladi žive bitna odrednica odabira aktivnosti

slobodnog vremena. U Japanu, npr. mladi većinu slobodnog vremena koriste za provođenje aktivnosti koje podstiču razvoj ličnosti te im ostaje malo ili nimalo vremena za odmor/relaksaciju. S druge strane, u SAD mladi slobodno vrijeme koriste za druženje, zabavu i sport, a veoma često taj prostor iskoriste za ispoljavanje rizičnih ponašanja.

Rezultati istraživanja koje je sproveo Institut za razvoja mladih KULT (*Na putu ka politici prema mladima u FBiH, 2013*) na uzorku od 943 ispitanika dobi između 15 i 30 godina iz urbanih i ruralnih sredina na području FBiH pokazalo je da mladi najviše slobodnog vremena provode u kafićima, gledajući televiziju i u šetnji. Isto istraživanje pokazalo je da 79% mladih iz urbanih sredina i 89% mladih iz ruralnih sredina nije nijednom posjetilo kino u posljednjih mjesec dana. Također, istraživanje je pokazalo da 82% mladih žena i 61% mladih muškaraca obavljaju kućanske poslove najmanje tri do pet puta sedmično i to uglavnom svaki dan. Slično istraživanje koje je provela *Mreža mladih Hrvatske*, na uzorku od 286 mladih osoba dobi od 15 do 29 godina, pokazalo je da su druženje sa prijateljima, gledanje televizije i videa/DVD i vrijeme provedeno na Internetu najčešći vidovi korištenja slobodnog vremena.

Mladi na području Općine Centar mogu ispuniti svoje slobodno vrijeme nizom vannastavnih i vanškolskih aktivnosti koje se realiziraju kroz različite programe i projekte koje sufinansira Općina Centar.

Na području Općine Centar nalazi se veliki broj sportskih objekata i sportskih površina koji omogućuju mladima da se bave nizom različitih sportova (nogomet, košarka, mali nogomet, rukomet, odbojka, atletika, streljaštvo, hokej, klizanje, borilački sportovi, plivanje, golf, biciklizam). U red kapitalnih sportskih objekata na području Općine Centar ubrajaju se Stadion „Koševo“, Teniski tereni, „FIS“, „Zetra“, Sportski centar „Skenderija“ Atletski poligon, Fakultet sporta i tjelesnog odgoja i Golf teren. Nadalje, na području Općine Centar nalazi se 34 sportske plohe (površine) opremljene sa potrebnim mobilijarom.

IV

**ISTRAŽIVANJE POTREBA, PROBLEMA I
MIŠLJENJA MLADIH OPĆINE CENTAR**

1. Uzorak i metoda prikupljanja podataka

U svrhu prikupljanja podataka o potrebama, problemima i mišljenjima mladih na području Općine Centar provedeno je *eksplorativno/izviđajno istraživanje* među populacijom mladih ljudi, dobi između 15 i 30 godina. Istraživanje je provedeno pomoću on-line ankete. Prednosti web ankete su u tome što navedeni način popunjavanja anketnog upitnika može ujediniti postupke prikupljanja, unošenja, kontrole i ispravke podataka. Dodatno, istraživanje putem web-ankete dovodi do racionalizacije, smanjenja troškova i do poboljšanja kvalitete pojedinih postupaka obrade podataka i izračuna konačnih rezultata. Međutim, sa statističkog stajališta, jedan od najznačajnijih nedostataka web ankete je u nemogućnosti pribavljanja cjelovitog okvira za izbor uzorka ispitanika, što posljedično otežava izračun vjerovatnoće izbora jedinica koje ulaze u uzorak, te kontrolu reprezentativnosti uzorka. Uzimajući u obzir ključne prednosti prikupljanja podataka pomoću web-ankete, za potrebe ovog istraživanja korištena je neprobabilistička web anketa u kojoj je poslat otvoreni poziv za učešće u ankete korisnicima Interneta putem Facebook-a i drugih društvenih mreža. Obzirom da neprobabilistička web-anketa umanjuje mogućnost generalizacije rezultata na cijelu populaciju, za potrebe ovog istraživanja korištena je e-mail anketa. E-mail anketa, kojom se definira okvir izbora ispitanika i odabire specifična populacija, pruža mogućnost kontrole vjerovatnoće izbora ispitanika u uzorak, te time stvara preduslove za generalizaciju rezultata sa uzorka na populaciju iz okvira.

U periodu provođenja istraživanja (decembar 2013. – februar 2014) 522 mlade osobe dobi između 15 i 30 godina su ispunile anketu. Odabranih 6 sociodemografskih karakteristika ispitanika prikazano je u Tabeli 21. koja pruža informaciju o strukturi uzorka mladih.

Tabela 21. Sociodemografske karakteristike ispitanika

	N	%		N	%
Spol			Stepen obrazovanja		
Muški	157	30,1	Završena osnovna škola	42	8,0
Ženski	365	69,9	Srednja škola	263	50,4
Ukupno	522	100,0	Viša škola	9	1,7
Dobna grupa			Fakultet	169	32,4
15 – 19	133	25,5	Magisterij/doktorat	39	7,5
20 – 24	251	48,1	Ukupno	522	100,0
25 – 30	138	26,4	Stambeni status		
Ukupno	522	100,0	Živim sa roditeljima	403	77,2
Socijalno-profesionalni status			Imam vlastiti stan	61	11,7
Učenik-ica	80	15,3	Podstanar/ka sam	45	8,6
Student-ica	308	59,0	Ostalo (studentski dom, vanbračna zajednica i sl)	13	2,5
Zaposleni na puno radno vrijeme	59	11,3	Ukupno	522	
Zaposleni na povremenim poslovima	23	4,4			
Nezaposleni	52	10,0			
Ukupno	522	100,0			

Izvor: Primarno istraživanje

Podaci o sociodemografskim karakteristikama ispitanika ukazuju:

- da s obzirom na dob ispitanika u uzorku dominiraju mlade osobe dobi između 20 i 24 godine (48,1%) dok je relativno ravnomjerna raspodjela ispitanika dobi između 15 i 19 godina (25,5%) i ispitanika dobi između 25 i 30 godina (26,4%)
- da su obzirom na socijalno-profesionalni status u uzorku najzastupljeniji studenti koji čine gotovo dvije trećine ispitanika (59,0%). Učešće učenika-ica, zaposlenih i nezaposlenih u ukupnom broju ispitanika se kreće u intervalu od 10% (nezaposleni) do 15,3% (učenici);
- da polovina ispitanika ima završenu srednju školu (trogodišnju ili četverogodišnju srednju školu), a trećina je stekla diplomu na nekoj od visokoškolskih ustanova/fakulteta;
- da obzirom na stambeni status, dominiraju mlade osobe koji žive sa roditeljima (77,2%).

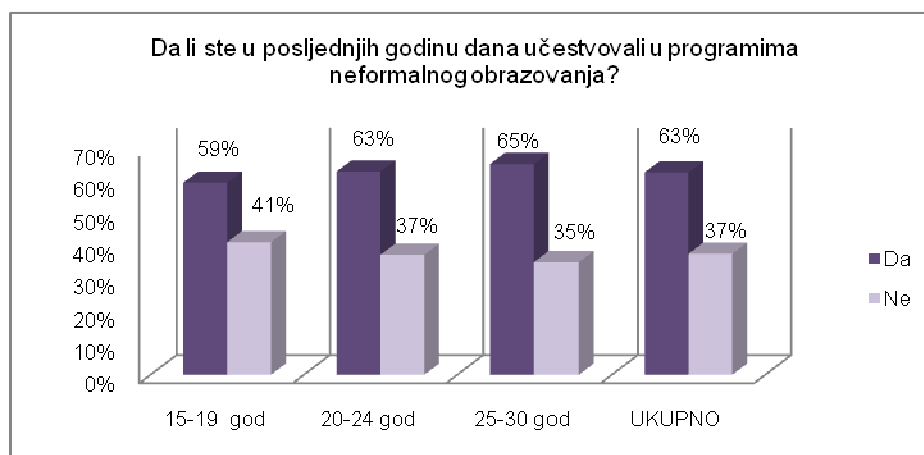
2. Analiza rezultata istraživanja

U nastavku su prezentirani ključni nalazi istraživanja po pojedinim tematskim oblastima: (1) obrazovanje i tržište rada; (2) socijalni položaj, zdravstveni položaj i društvena uključenost; (3) učešće u javnom životu; (4) slobodno vrijeme i (5) informisanje i mobilnost

2.1. Obrazovanje i tržište rada

Kada je riječ o učešću mladih u neformalnom obrazovanju, više od dvije trećine ispitanika u ukupnom uzorku (63%) učestvovalo je u programima neformalnog obrazovanja u posljednjih godinu dana. Značajnije razlike o učešću mladih u različitim oblicima neformalnog obrazovanja nisu zabilježene između kategorija mladih osoba različite dobi. Usporedbe radi, stopa učešća mladih u neformalnom obrazovanju u Federaciji BiH kreće se u rasponu od 50%, u ruralnim sredinama, do 57%, u urbanim sredinama (Bešić, 2013).

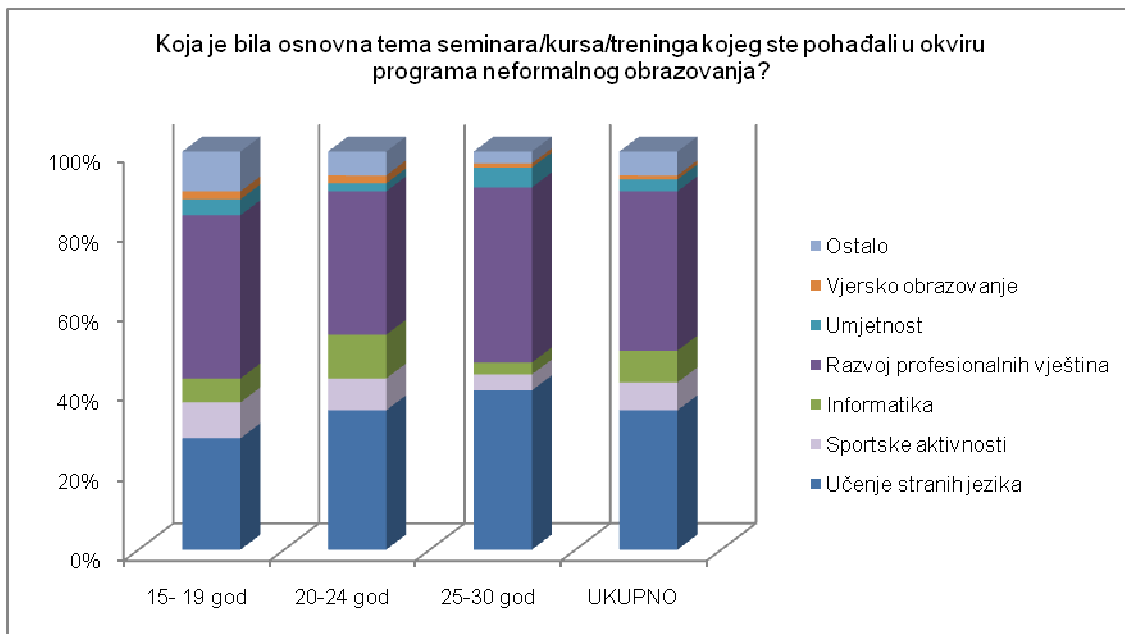
Slika 21. Učešće mladih u neformalnom obrazovanju

Među programima neformalnog obrazovanja, najveći broj mladih (40%) pohađao je programe razvoja profesionalnih vještina, a potom kurseve stranih jezika (35%). Svaka osma

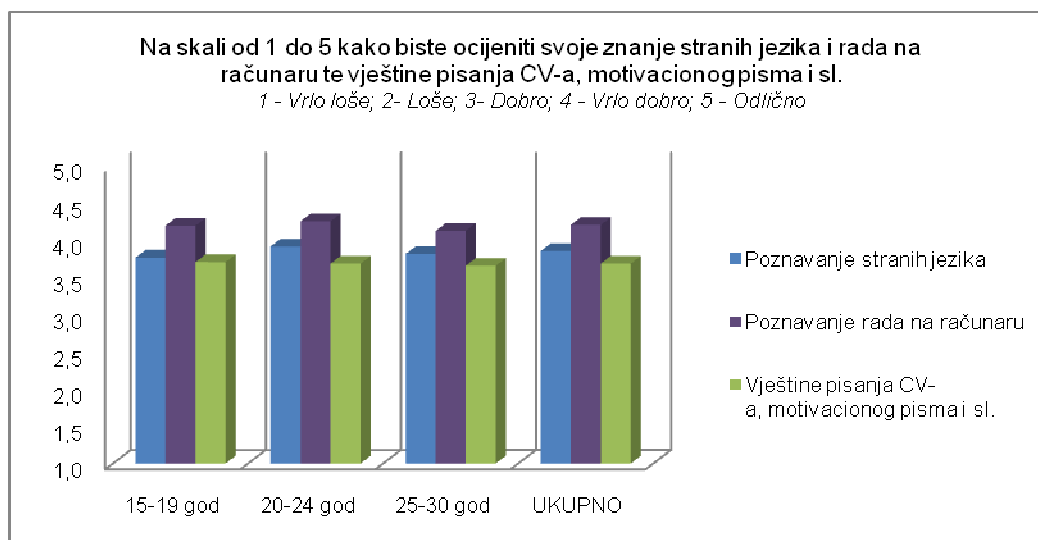
mlada osoba pohađala je program neformalnog obrazovanja iz oblasti informatike, a svaka sedma iz oblasti sporta. Najmanji procent ispitanika pohađao je programe neformalnog obrazovanja iz oblasti umjetnosti (3%) i kulture religije/vjerski program (1%),

Slika 22. Područja neformalnog obrazovanja mladih

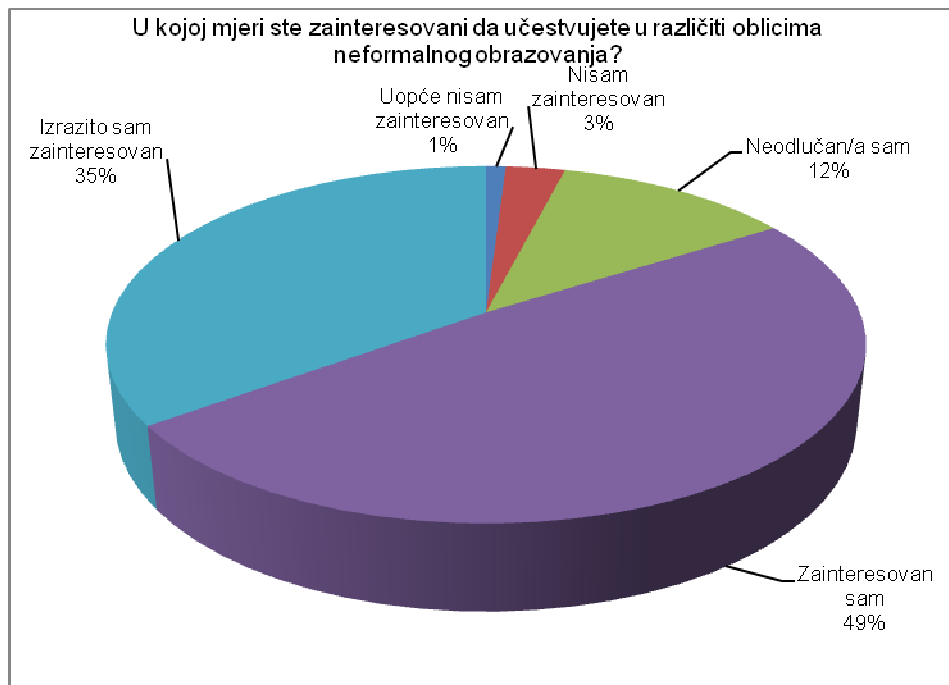
Na temelju samo-procjene znanja stranih jezika i vještina rada na računaru i poslovne komunikacije, nisu zabilježene značajne razlike između kategorija mladih osoba različite dobi. Sve dobne grupe mladih osoba najbolje su ocijenile svoje vještine rada na računaru (4,2), potom poznavanje stranih jezika (3,9) te vještine poslovne komunikacije (3,7),

Slika 23. Samoprocjena znanja stranih jezika i rada na računaru te vještina profesionalnog komuniciranja

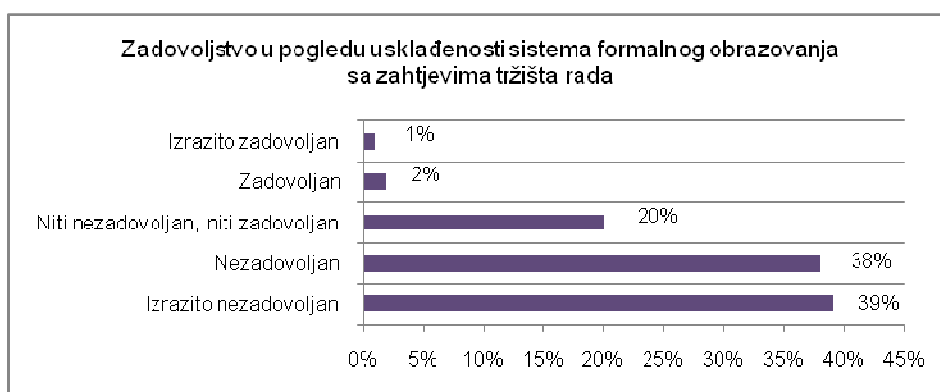
Na pitanje u kojoj mjeri su zainteresovani da u budućnosti pohađaju neki od programa neformalnog obrazovanja, velika većina ispitanika (84%) izjavila je da je zainteresovana ili izuzetno zainteresovana za učešće u neformalnom obrazovanju.

Slika 24. Zainteresovanost mladih za učešće u programima neformalnog obrazovanja

Navedeno ukazuje na činjenicu da su mladi svjesni važnosti neformalnog obrazovanja, koji će im omogućiti sticanje dodatnih znanja i vještina kako bi postali konkurentni na tržištu rada po završetku formalnog obrazovanja. Obzirom da se u BiH od perioda uvođenja tzv. bolonjskog sistema i eksterne mature učestalije nego ranije govori o nezadovoljstvu mladih i ostalih učesnika obrazovnog procesa, ispitan je nivo zadovoljstva i nezadovoljstva mladih kvalitetom formalnog obrazovanja, nezavisno od toga po kojim su se pravilima ili kada mladi školovali ili se školuju. Obzirom da procjena kvalitete formalnog sistema obrazovanja obuhvata ocjenu niza različitih elemenata, u ovom istraživanju fokus je bio na ocjeni kvalitete usklađenosti formalnog sistema obrazovanja sa zahtjevima tržišta rada.

Slika 25. (Ne) zadovoljstvo formalnim obrazovanjem

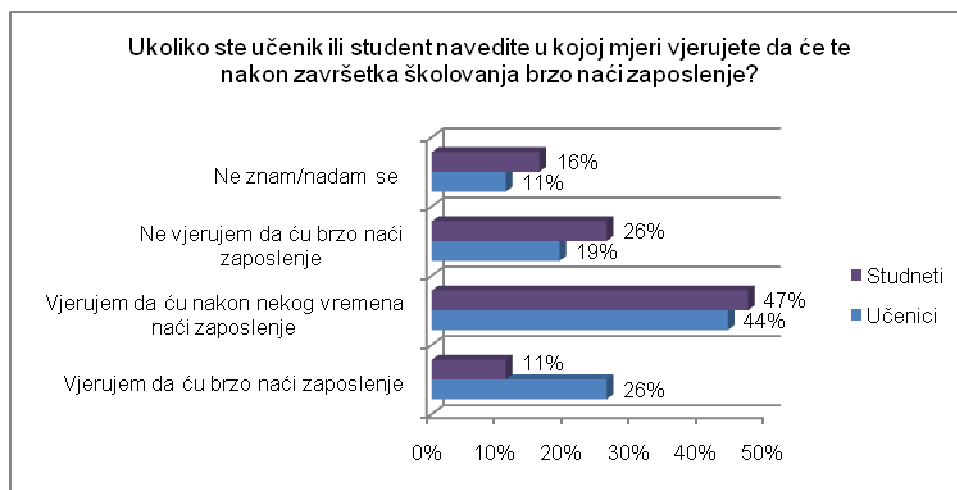

Podaci pokazuju da mladi koji su u većoj ili manjoj mjeri nezadovoljni postojećim nivoom usklađenosti formalnog sistema obrazovanja sa zahtjevima tržišta rada ima gotovo 3,5 više od onih koji su zadovoljni ili uopće nemaju izgrađen stav po ovom pitanju. Očekivane razlike u nivou zadovoljstva postojećim nivoom usklađenosti sistema formalnog obrazovanja sa zahtjevima na tržištu rada među mladima različitih socio-ekonomskih karakteristika (dob, spol, socio-profesionalni status) nisu zabilježene.

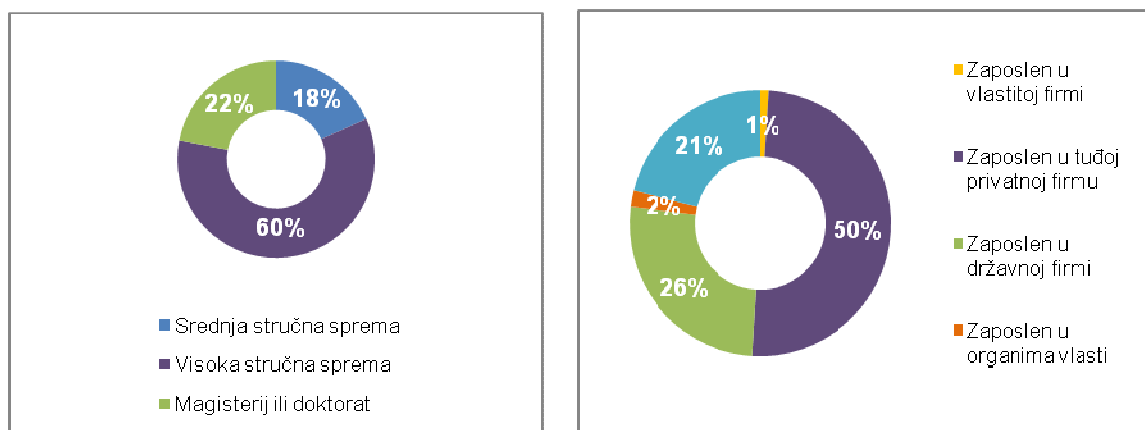
Percepcija mladih o brzini pronalaska posla po završetku školovanja mjerena je na poduzorku mladih koji se nalazi u procesu obrazovanja – učenika i studenata, koji obuhvata 388 ispitanika odnosno 74% ukupnog uzorka mladih. Dvije trećine učenika i studenata pokazuju se kao veći ili manji optimisti, jer smatraju da će brzo ili nakon nekog vremena uspjeti pronaći posao, dok ostali izražavaju sumnju u uspješan pronalazak zaposlenja. Nadalje, podaci ukazuju da se učenici i studenti razlikuju po uvjerenosti u vlastitu mogućnost zapošljavanja, pri čemu su učenici, u odnosu na studente, u većoj mjeri uvjereni da će nakon završetka školovanja brzo naći posao.

Slika 26. Perspektiva mladih u pogledu pronalaska zaposlenja

Podaci koji slijede odnose se samo na poduzorak zaposlenih mladih kojih je u uzorku nešto manje od 16% (N=82). Za cjelovit uvid u status mladih na tržištu rada važno je prikazati obrazovnu strukturu zaposlenih mladih osoba.

Slika 27. Obrazovna struktura i radni status zaposlenih mladih

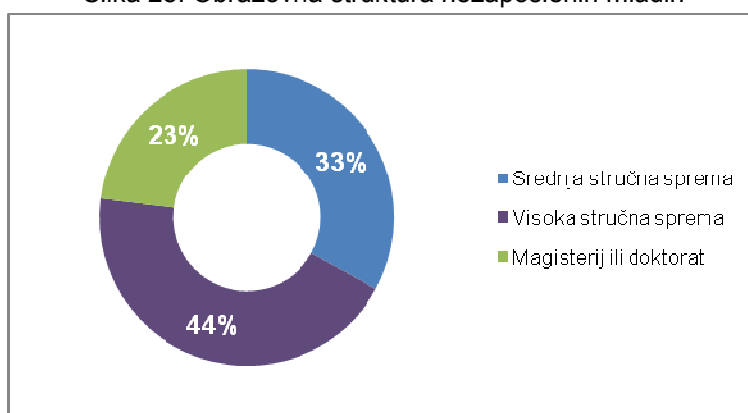

Dvije trećine zaposlenih mladih su akademski obrazovani mladi ljudi. Od ukupnog broja zaposlenih mladih osoba koji su diplomu stekli na nekoj od visokoškolskih ustanova/fakulteta, njih 20% obrazovalo se za visokoobrazovne profile u području prirodnih i tehničkih nauka, a 80% u području društvenih i humanističkih nauka. Gotovo je podjednak broj zaposlenih mladih koji su završili četverogodišnju srednju školu i broj onih koji su završili postdiplomski ili doktorski studij.

Polovina zaposlenih mladih osoba posao obavlja u privatnom sektoru odnosno imaju status uposlenika u tuđoj privatnoj firmi. Jedna petina mladih zaposlena je u državnom sektoru, a nešto manje od trećine ima posao u organizacijama/udruženjima sektora civilnog društva. Izuzetno nizak procent mladih koji imaju vlastitu firmu odraz je niza socio-ekonomskih faktora među kojima posebno treba istaći problem nerazvijene svijesti mladih o važnosti pokretanja vlastitog biznisa (omladinsko poduzetništvo), nedostatak podsticajnih mjera za samozapošljavanje mladih, nedovoljna informisanost mladih u pogledu procedura osnivanja vlastitog biznisa, kao i načina pronalaženja izvora finansiranja.

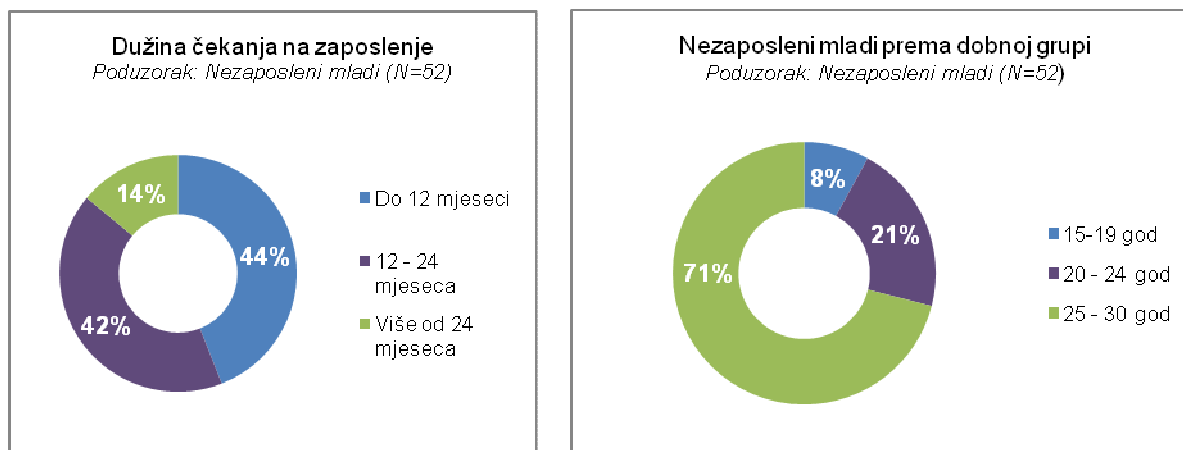
Pored podataka vezanih za zaposlene mlade, bitno je sagledati obrazovnu strukturu nezaposlenih mladih kao i dužinu čekanja na nezaposlenje među ovom kategorijom mladih. Poduzorak nezaposlenih mladih uključuje 52 mlade osobe, odnosno 10% ukupnog uzorka mladih. Obrazovna struktura nezaposlenih mladih prikazana je na Slici 28. Najveći procent nezaposlenih mladih zabilježen je među mladim osobama visokoobrazovanih profila (44%), potom među mladima koji su završili srednju školu (33%) te mladih koji imaju završene postdiplomske ili doktorske studije (23%) Ukoliko se usporede navedeni podaci sa podacima o obrazovnoj strukturi zaposlenih mladih, može se uočiti da je učešće mladih sa srednjom stručnom spremom u ukupnom broju nezaposlenih dvostruko veće od učešća ove kategorije mladih u ukupnoj zaposlenosti. Navedeno ukazuje da je problem nezaposlenosti mladih posebno izražen među populacijom mladih koji nakon završenog srednjoškolskog obrazovanja napuštaju sistem formalnog obrazovanja i ulaze na tržište rada. Iako je učešće akademski obrazovanih mladih osoba u ukupnoj nezaposlenosti mladih veoma visoko (44%), stopa nezaposlenosti je niža od stope zaposlenosti ove grupe mladih osoba. Relativno visoka stopa nezaposlenosti mladih sa završenim postdiplomskim ili doktorskim studijem (23%) u velikoj mjeri je rezultat bolonjske reforme u području visokog obrazovanja.

Slika 28. Obrazovna struktura nezaposlenih mladih

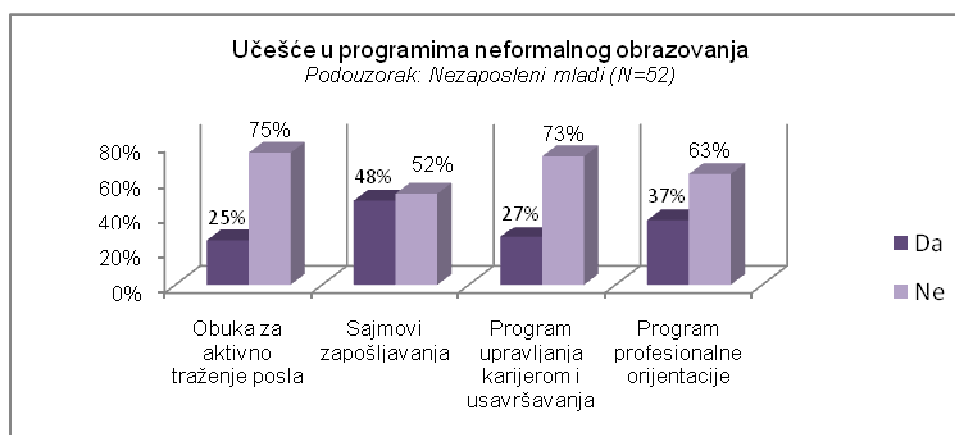
Osim obrazovne strukture, značajno je utvrditi koja dobna grupa mladih je najizloženija riziku od nezaposlenosti. Prema podacima iz poduzorka nezaposlenih mladih, najveći procent nezaposlenosti mladih (71%) su osobe dobi između 25 i 30 godina, a potom osobe dobi između 20 i 24 godine. Najmanji broj nezaposlenih mladih (8%) pripada dobnoj grupi između 15 i 19 godina. Kada je riječ o dužini čekanja na zaposlenje oko 85% nezaposlenih mladih je bez zaposlenja već jednu ili dvije godine, a manje od 15% je bez zaposlenja više od dvije godine.

Slika 29. Trajanje nezaposlenosti i dobna struktura nezaposlenih mladih

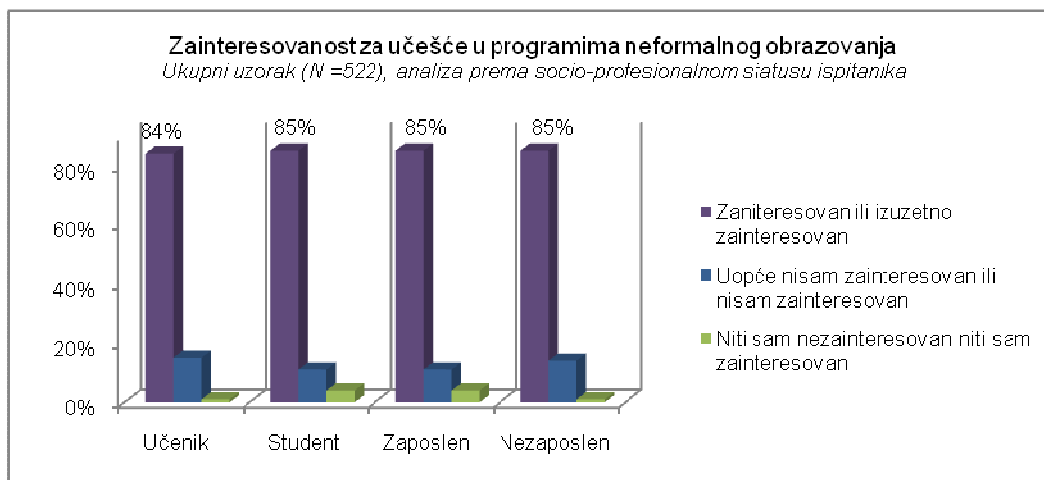

Kada je riječ o učešću u programima neformalnog obrazovanja koji imaju za cilj povećanje konkurentnosti mladih na tržištu rada, zabrinjavajući su podaci koji govore da 75% nezaposlenih mladih osoba nije pohađalo programe aktivnog traženja posla, a samo polovina je učestvovala na Sajmovima za zapošljavanje. Ohrabrujući je podatak da je 85% nezaposlenih mladih iskazalo spremnost da učestvuje u programima neformalnog obrazovanja u budućnosti.

Slika 30. Nezaposleni mladi i iskustvo u neformalnom obrazovanju

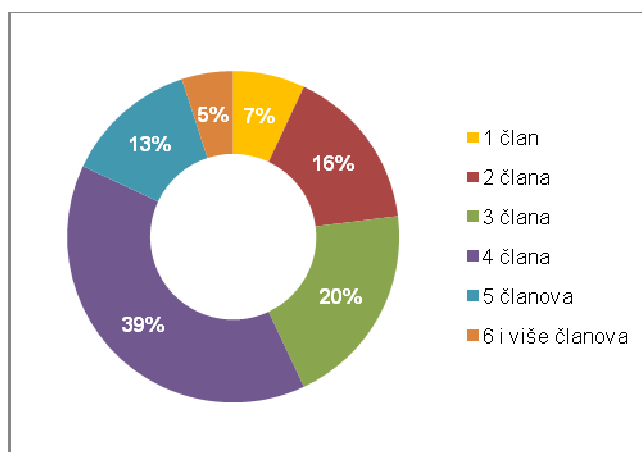
Slika 31. Interes mladih za učešće u programima neformalnog obrazovanja prema socio-profesionalnom profilu

2.2. Socijalni položaj, zdravstveni položaj i društvena uključenost

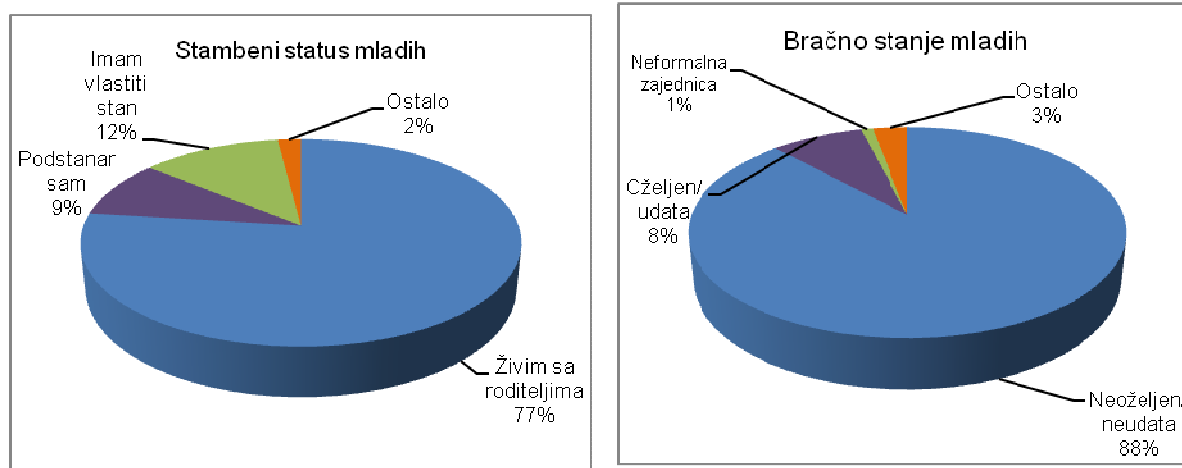
Na Slici 32. prikazana je jedna od osnovnih varijabli u analizi socio-ekonomskog položaja mladih – veličina domaćinstva u kojem mlade osobe žive. Gotovo dvije trećine mladih žive u „tipičnim“ domaćinstvima sa tri do četiri člana, dok je najmanji broj onih koji žive sami (7%), kao i onih koji žive u domaćinstvima sa 6 i više članova (5%).

Slika 32. Broj članova domaćinstva mladih

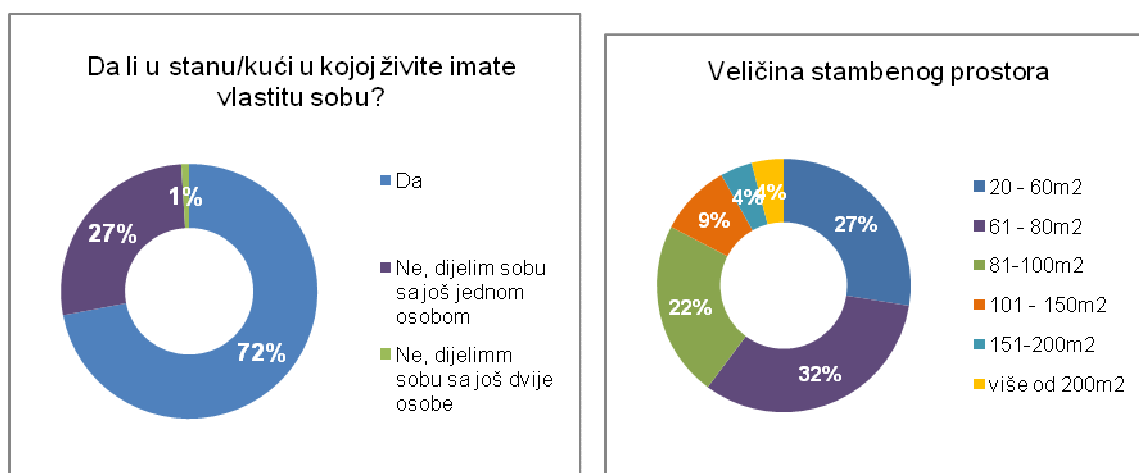
Velika većina mladih živi sa roditeljima i nije stupilo niti u bračnu niti u neformalnu zajednicu (kohabitacija). Ovi podaci potvrđuju tezu o „produljenoj mladosti“ (kasnijim osamostaljivanjem), te kao takvi ne iznenađuju.

Slika 33. Stambeni i bračni status mladih

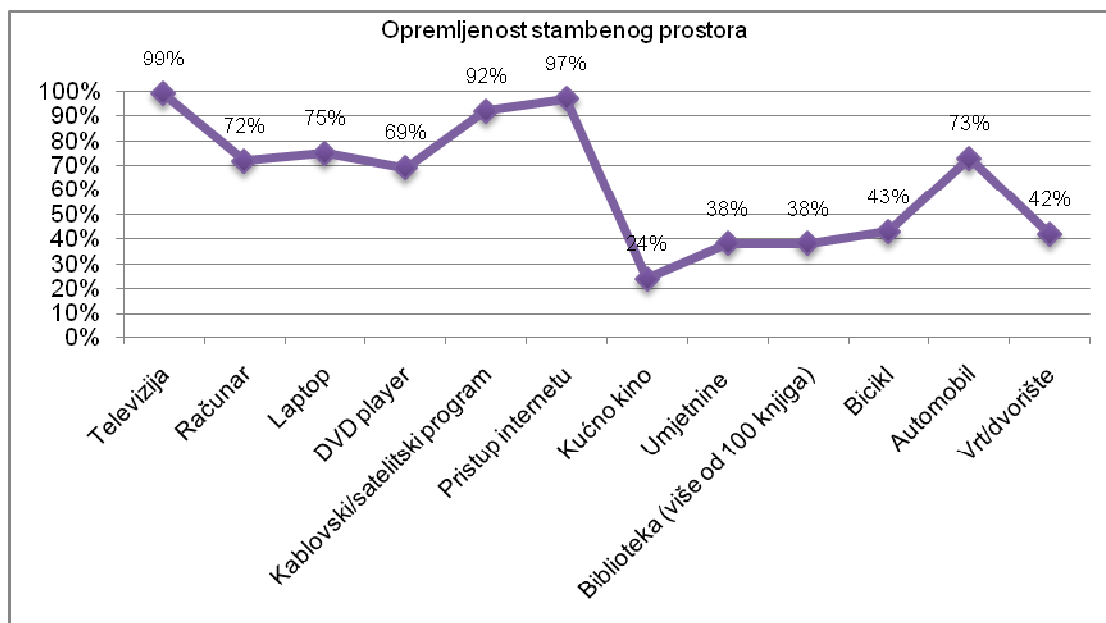
Bitna odrednica socijalnog položaja mladih jest i kvalitet stanovanja, koji je u bitnoj mjeri određen dvjema varijablama: veličina stana i korištenje vlastite sobe. Većina mladih žive u stambenom prostoru od preko 60 kvadratnih metara, a preko njih 17% žive u stambenom prostoru od preko 100 kvadratnih metara. Također, velika većina mladih (72%) ima vlastitu sobu, dok ih samo 26% dijeli sobu sa još jednom osobom (Ovdje treba napomenuti da je oko 8% ispitanika odgovorilo da je u braku, a 1% da živi u neformalnoj zajednici).

Slika 34. Veličina stambenog prostora i udio mladih koji imaju vlastitu sobu

Obzirom da materijalna deprivacija ili uskraćenost u zadovoljenju životnih potreba predstavlja važnu dimenziju siromaštva i socijalne uključenosti, jedno od područja pokrivenih istraživanjem odnosilo se na mjerenje indikatora opremljenosti domaćinstava osnovnim materijalnim dobrima. Prema navodima ispitanika/ica, gotovo svako domaćinstvo u kojem mladi žive ima TV uređaj (99%) i pristup internetu (97%). Više od dvije trećine domaćinstava posjeduje računar (72%), laptop (75%), DVD player (69%) i automobil (73%). Gotovo polovina domaćinstava ima vrt/dvorište i bicikl. Svako četvrto domaćinstvo ima biblioteku (više od 100 knjiga), što ukazuje na relativno nizak kulturni kapital domaćinstava u kojima mladi žive. Relativno slaba opremljenost domaćinstava knjigama djelomično je rezultat sve većeg broja dostupnih online sadržaja kojima su mladi naklonjeni, ali i niske kupovne moći mladih i njihovih roditelja.

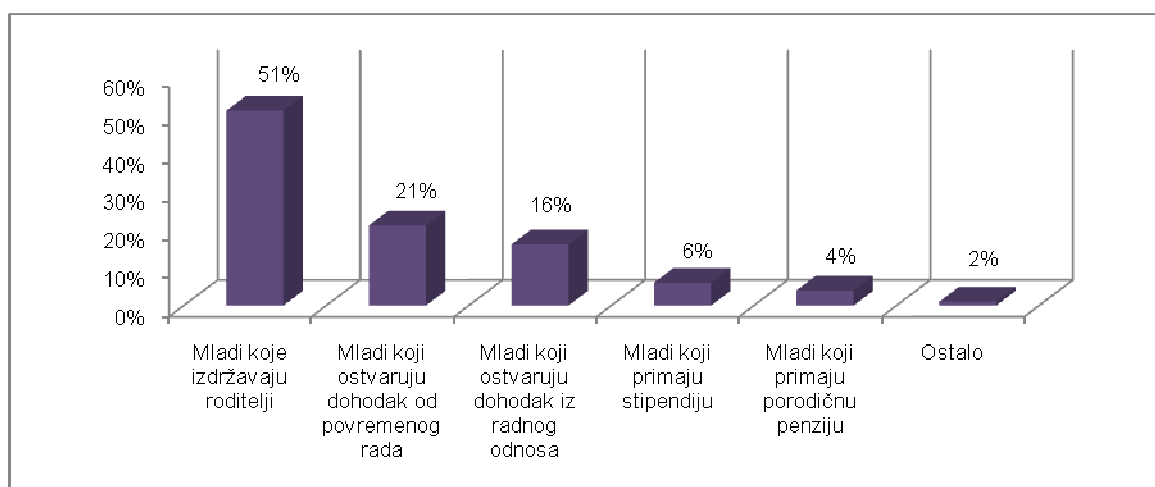
Slika 35. Opremljenost stambenog prostora

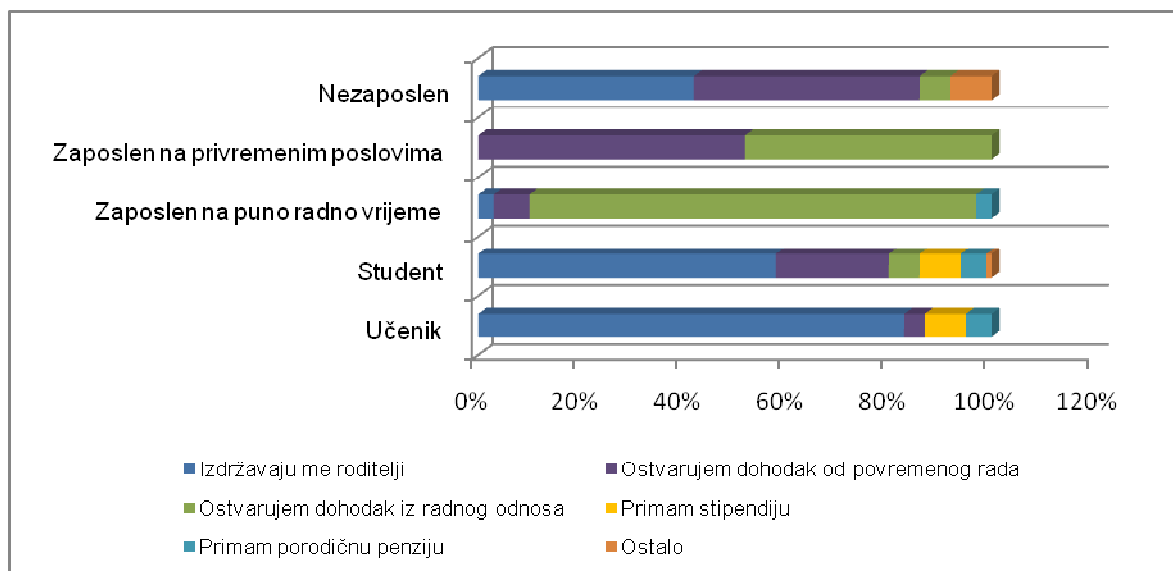
Indikatori opremljenosti domaćinstava odabranim materijalnim dobrima ukazuju da kvaliteta stanovanja većine mladih u Općini Centar zadovoljava prosječne standarde života u BiH.

Međutim, podaci koji se odnose na lične prihode mladih ukazuju kako je tek svaka deseta mlada osoba u potpunosti finansijski samostalna. Prema navodima ispitanika/ica, 51% mladih ljudi ne ostvaruje vlastiti dohodak, te ih izdržavaju roditelji. Kada je riječ o studentskoj populaciji, posebno zabrinjava činjenica da gotovo dvije trećine studenata izdržavaju roditelji te da samo jedna petina ostvaruje dohodak od povremenog ili stalnog rada. Navedeni podaci ukazuju na relativno mali broj mladih ljudi koji se istovremeno i obrazuju i rade. Oko 40% nezaposlenih mladih osoba je finansijski zavisno od svojih roditelja. Kategorija mladih ljudi koja je u najvećoj mjeri finansijski zavisna od roditelja jeste populacija učenika.

Slika 36. Vrsta mjesečnih prihoda mladih

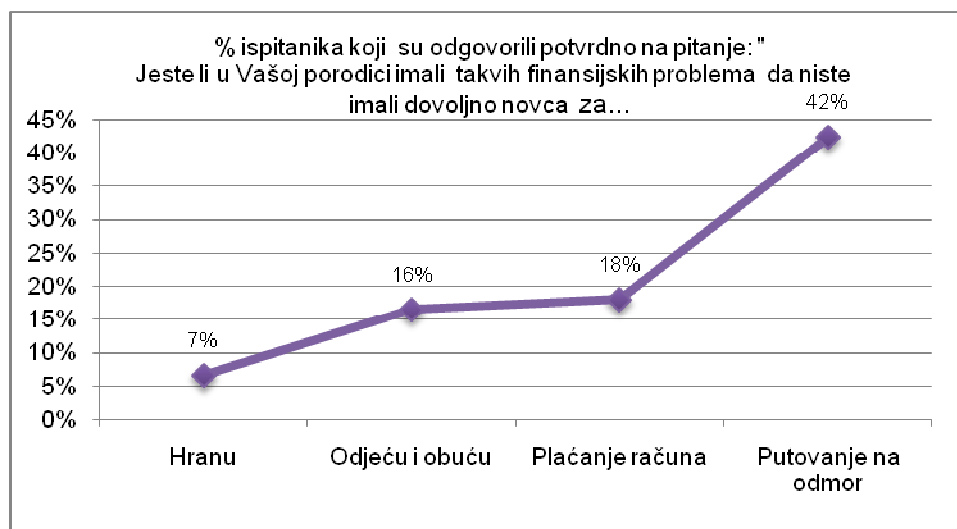

Slika 37. Vrsta mjesečnih prihoda mladih prema socio-profesionalnom statusu ispitanika

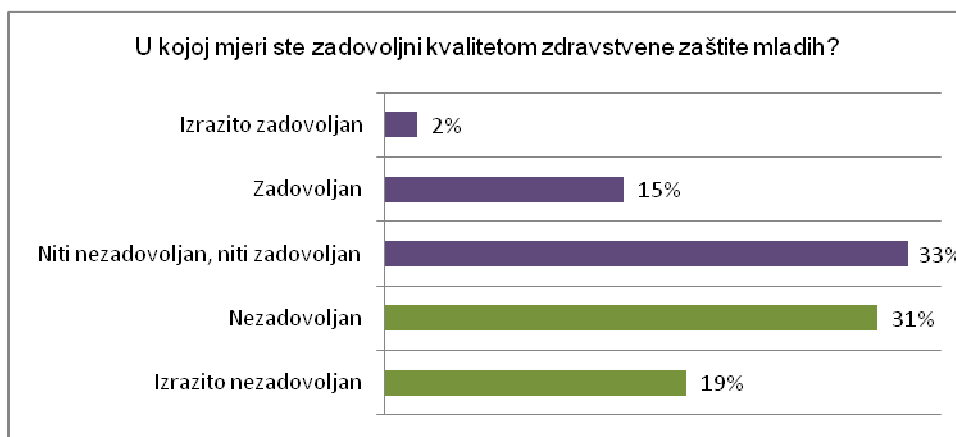
Podaci o finansijskoj (ne)samostalnosti mladih osoba, posebno studenata i nezaposlenih, ukazuju na potrebu za poduzimanjem mjera aktivne politike zapošljavanja sa ciljem širenja participacije mladih na tržištu rada. Potrebu za takvom vrstom intervencije potvrđuju i podaci koji se odnose na finansijske probleme sa kojima se suočavaju domaćinstva u kojima žive mladi ljudi. Preko 40% ispitanika/ca izjavilo je kako u posljednjih godinu dana nisu bili u mogućnosti otputovati na odmor izvan mjesta svog prebivališta uslijed nedovoljnih finansijskih sredstava. Možda je još značajnije spomenuti kako 18% mladih ističe da njihovo domaćinstvo nije bilo u mogućnosti platiti račune, a 16% je onih koji nisu imali novca za kupovinu odjeće i obuću (gornja granica siromaštva). Relativno mali broj mladih (7%) istakao je da njihova porodica nije imala dovoljno novca za kupovinu hrane, što ukazuje da se gotovo jedna desetina mladih nalazi na granici siromaštva.

Slika 38. Finansijski problemi mladih i nemogućnost zadovoljenja osnovnih potreba

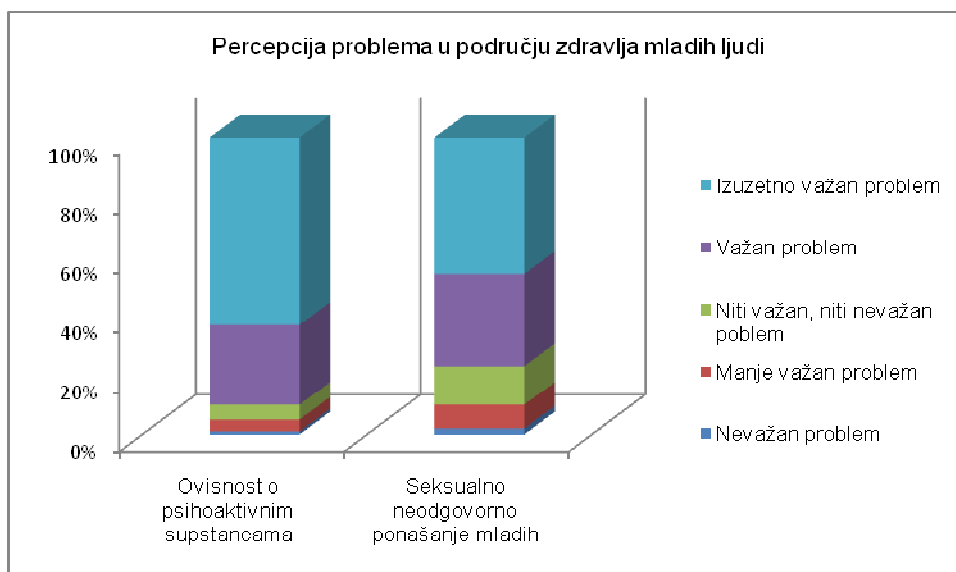

U pogledu kvalitete zdravstvene zaštite, broj mladih koji su iskazali potpuno ili djelomično zadovoljstvo kvalitetom zdravstvenih usluga koje se pružaju u okviru primarne i sekundarne zdravstvene zaštite je tri puta manji od broja onih koji su iskazali svoje nezadovoljstvo. Prema navodima ispitanika, ključni problemi u oblasti zdravlja mladih ljudi odnose se na korištenje psihoaktivnih supstanci i neodgovorno seksualno ponašanje mladih.

Slika 39. Zadovoljstvo mladih zdravstvenom zaštitom

Slika 40. Percepcija ključnih problema u oblasti zdravlja mladih ljudi

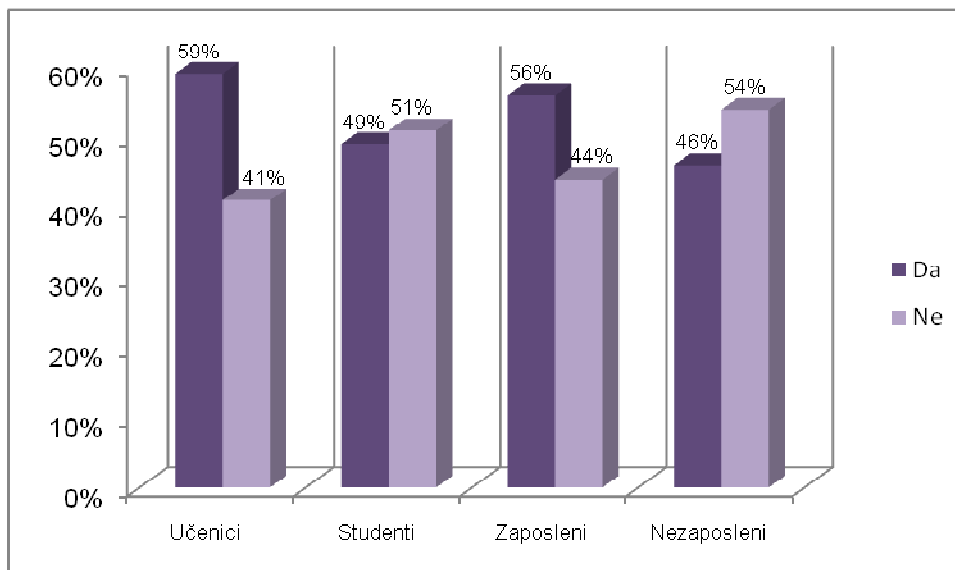

2.3. Učešće u javnom životu

Rezultati istraživanja ukazuju da je polovina mladih osoba obavljala dobrovoljni (volonterski) rad tokom posljednjih 12 mjeseci. Skloniji dobrovoljnom radu, u odnosu na ostale dobne i socio-profesionalne kategorije mladih, su učenici odnosno mlade osobe dobi između 15 i 19 godine. Iznenađujući je podatak koji pokazuje da su studenti i nezaposleni mladi manje skloni dobrovoljnom radu nego zaposlene mlade osobe.

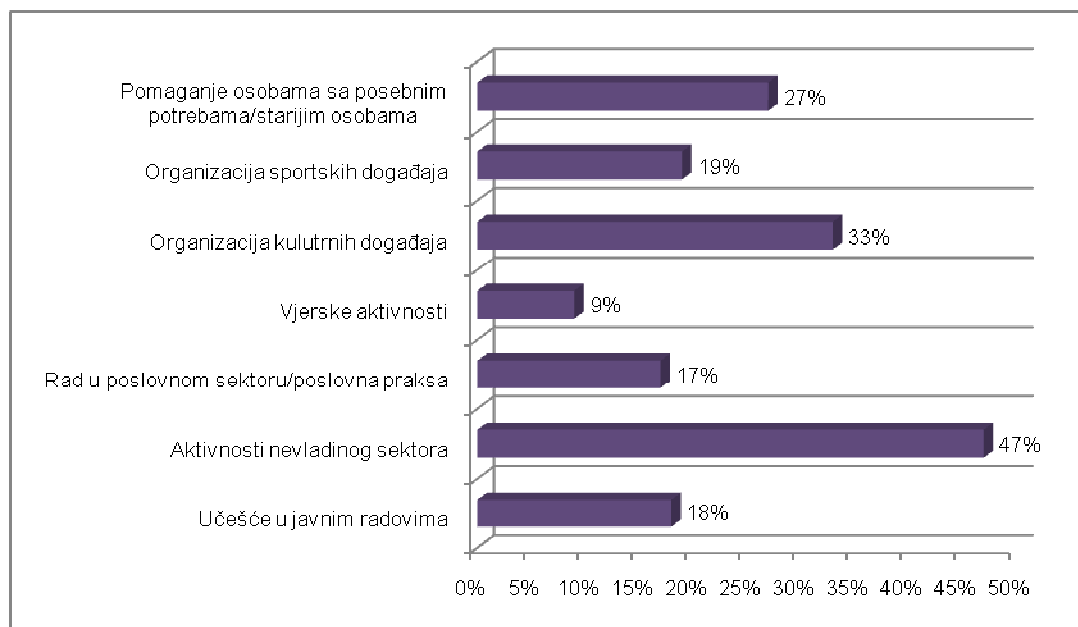

Slika 41. Učešće u volonterskom radu mladih

Aktivnosti kojima su se bavili volonteri iz uzorka predstavljeni su na Slici 42.

Slika 42. Vrsta volontiranja mladih u proteklih 12 mjeseci

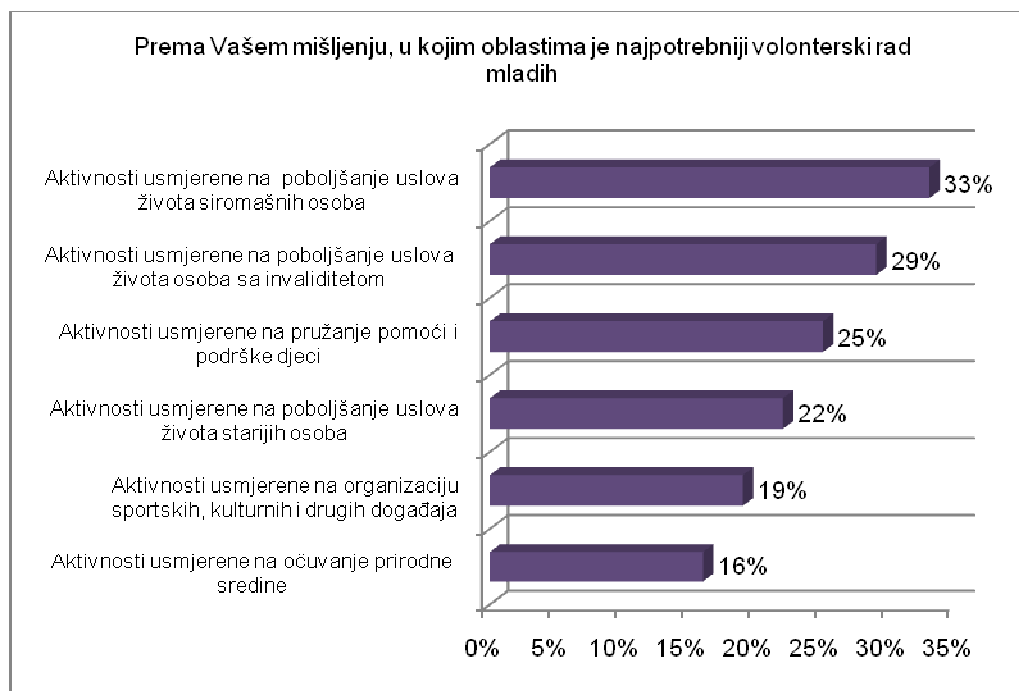

Trećina volontera je učestvovala u organizaciji kulturnih događaja ili je pomagala osobama sa posebnim potrebama i starijim osobama. Iako volontiranje predstavlja priliku za sticanje novih radnih iskustava, relativno nizak postotak volontera je iskusio rad u poslovnom sektoru (17%). Javni radovi u lokalnoj zajednici i organizacija sportskih događanja privukli su manje od petine volontera, a vjerskim aktivnostima se bavio svaki deseti volonter. Gotovo polovina volontera iskusila je rad u aktivnostima nevladinih organizacija, što ukazuje da je među mladim volonterima prisutna sklonost ka formalno strukturiranom volonterskom radu.

Velika većina volontera (86%) navela je želju za aktivnošću/društvenim angažmanom kao jedan od osnovnih razloga svog volonterskog rada. Gotovo jedna polovina volontera (44%) navela je altruističnu motivaciju odnosno osjećaj predanosti pomaganju drugima kao jedan od motiva njihovog volonterskog rada. Svaki četvrti volonter uključio se u dobrovoljni rad sa konkretnim povodom da riješi određeni problem. Jedna četvrtina mladih volontera razloge volonterskog rada pripisala je društvenim i političkim uvjerenjima. Iz vjerskih uvjerenja volontirao je svaki deseti volonter, a samo 2% mladih volontera razloge volonterskog rada pripisali su porodičnoj tradiciji.

Svi ispitanici/ce, bez obzira da li imaju iskustvo u volonterskom radu, zamoljeni su da navedu područja koja prema njihovom mišljenju, zahtjevaju u najvećoj mjeri volonterski angažman mladih ljudi. Oko jedna trećina ispitanika/ca kao prioritetna područja volonterskog rada mladih navela je aktivnosti usmjerene na poboljšanje uslova života siromašnih osoba i osoba sa invaliditetom. Svaki četvrti ispitanik/ica pomoć i podršku djeci i starijim osobama naveo je kao prioritetno područje volonterskog angažmana mladih. Volonterski rad mladih u oblasti organizacije sportskih i kulturnih događaja prioritetno je područje volonterskog rada mladih za petinu ispitanika, a aktivnosti usmjerene na očuvanje prirodne sredine za svakog desetog ispitanika.

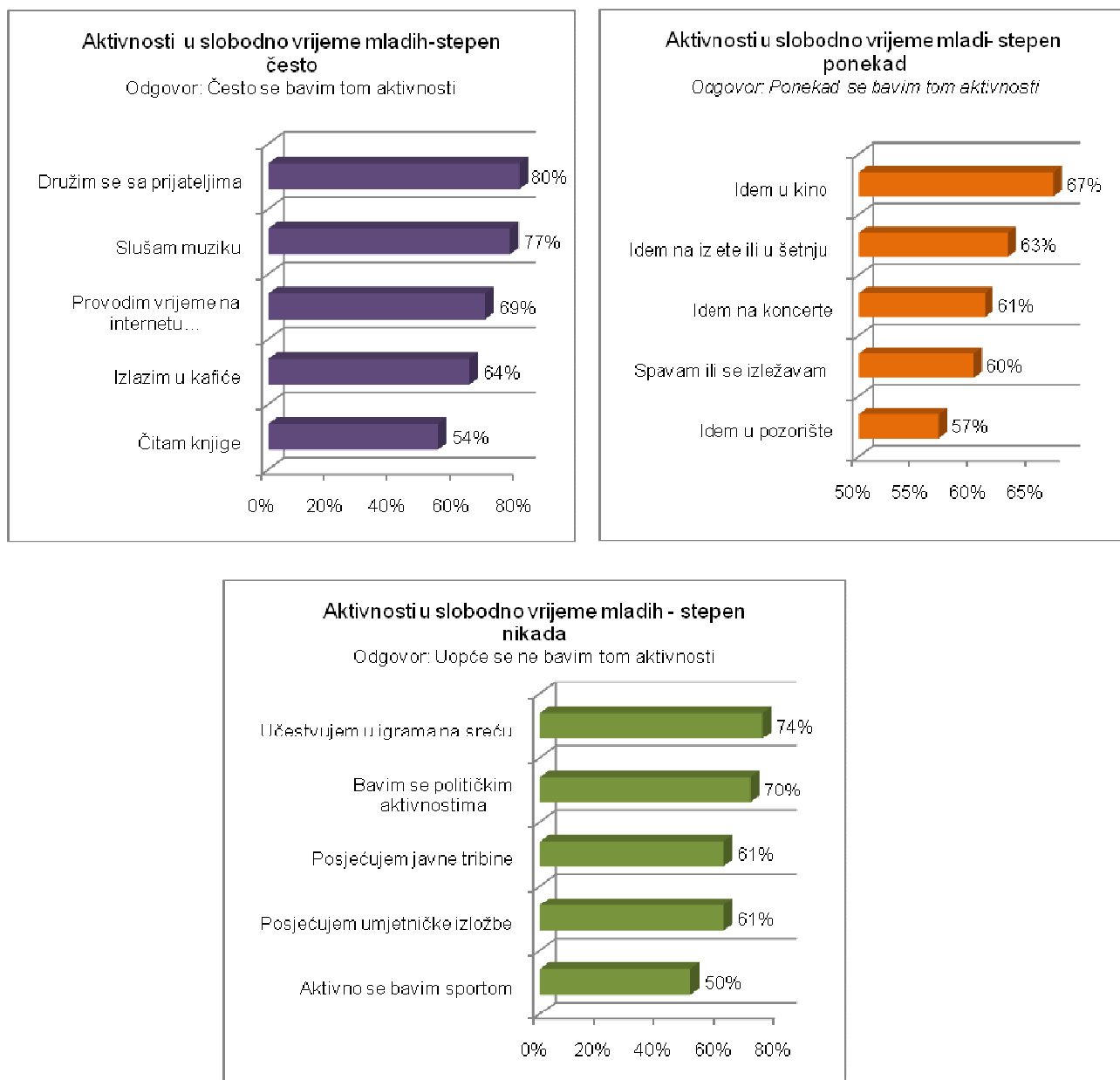
Slika 43. Prioritetna područja volonterskog rada mladih

2.4. Slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme i način života mladih u ovom istraživanju ispitani su setom varijabli koje daju osnovni uvid u njihov svakodnevni život. Svrha ovog dijela upitnika bila je identificirati obrasce ponašanja kao i stavove koji pružaju dodatne informacije o načinu na koji mladi provode svoje slobodno vrijeme.

Slika 44. Rang skala aktivnosti u slobodnom vremenu mladih

Rezultati potvrđuju da je slobodno vrijeme mladih dominantno ispunjeno druženjem sa prijateljima i raznim medijski posredovanim sadržajima, posebno sadržajima dostupnim na društvenim mrežama (Facebook). Intelektualne aktivnosti i zahtjevnije fizičke aktivnosti (npr. aktivno bavljenje sportom) značajan su dio slobodnog vremena tek manjeg dijela generacije mladih.

U svrhu utvrđivanja stilova slobodnog vremena mladih, 19 varijabli, koje opisuju interes mladih za pojedine sadržaje aktivnosti slobodnog vremena, svedene su na četiri latentna faktora. Prvi faktor uključuje društvene, kulturne i obrazovne sadržaje pa je u skladu sa tim

ovaj faktor označen kao *kulturna orijentacija*. Drugi faktor je imenovan kao *orijentacija na dokolicu* jer uključuje sadržaje odmora, razonode, zabave, želje za druženjem sa prijateljima i stalne komunikacije sa drugim mladima putem društvenih mreža. Treći faktor, odnosno stil organizovanja slobodnog vremena uključuje učešće u sportskim aktivnostima (aktivno bavljenje sportom) i praćenje sportskih događaja te je označen kao *orijentacija na sport*. U ovaj faktor također su uključeni aktivnosti igranja igara na sreću i igranje kompjuterskih igara, jer također mogu biti usmjerene na sport i takmičenje (sportske kladionice). Četvrti stil organizovanja slobodnog vremena uključuje političke aktivnosti, aktivnosti volonterskog rada i učešće u javnim tribinama te je imenovan kao *orijentacija na aktivizam*.

Tabela 22. Stilovi provođenja slobodnog vremena

Faktor / Stil slobodnog vremena		M (Aritmetička sredina)	Rang
Orijentacija na kulturu	Idem u kino	2,19	8
	Idem u pozorište	1,88	11
	Idem na koncerte	2,14	9
	Posjećujem umjetničke izložbe	1,42	17
	Čitam knjige	2,51	5
Orijentacija na dokolicu	Izlazim u kafiće	2,60	4
	Družim se sa prijateljima	2,80	1
	Gledam TV	2,34	6
	Slušam muziku	2,75	2
	Provodim vrijeme na internetu (Facebook, Youtube, i sl)	2,67	3
	Spavam ili se izležavam	2,02	10
	Idem na izlete ili u šetnju	2,24	7
Orijentacija na sport	Posjećujem sportska događanja	1,83	12
	Aktivno se bavim sportom	1,63	15
	Igram kompjuterske igre	1,72	13
	Igram igre na sreću	1,31	19
Orijentacija na aktivizam	Posjećujem javne tribine	1,44	16
	Bavim se političkim aktivnostima	1,41	18
	Bavim se volonterskim i humanitarnim radom	1,72	14

Napomena: N= 522; Odgovori bilježeni na Likertovoj skali od 1 do 3, gdje 1= Nikada se ne bavim tom aktivnosti; 2= Ponekad se bavim tom aktivnosti; 3= Često se bavim tom aktivnosti

Rezultati ukazuju da mladi preferiraju različite stilove provođenja slobodnog vremena, organizirane i strukturirane koje pridonose razvoju ličnosti i kreativnosti, ali i neorganizirane kada se druže sa prijateljima u zabavi i dokoličarenju.

Tabela 23. Učestalost provođenja slobodnog vremena s obzirom na stilove slobodnog vremena

Stilovi provođenja slobodnog vremena	Aritmetička sredina (M)	Standardna devijacija (SD)
Orijentacija na dokoličarenje	2,49	0,321
Orijentacija na kulturu	2,03	0,358
Orijentacija na sport	1,62	0,444
Orijentacija na aktivizam	1,52	0,510

Dominantan stil organiziranja slobodnog vremena mladih je orijentacija na dokoličarenje, a potom orijentacija na kulturne sadržaje. Prema tome, mladi svoje slobodno vrijeme najviše „troše“ na pasivne oblike zabave kao što je gledanje TV, slušanje muzike, komunikacija sa

prijateljima putem društvenih mreža ili druženje sa prijateljima u kafićima. Kreativni stilovi provođenja slobodnog vremena, orijentacija na aktivizam i orijentacija na sport, zastupljeni su u najmanjoj mjeri.

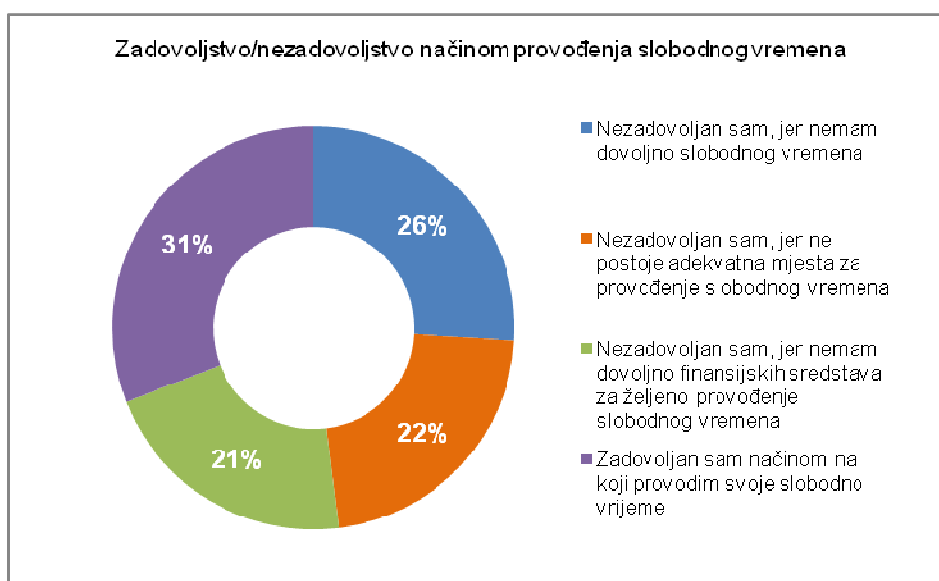
Suprotno očekivanjima, nisu utvrđene značajne razlike u preferiranim aktivnostima slobodnog vremena odnosno stilovima provođenja slobodnog vremena između mladih s obzirom na dob i socio-profesionalni status mladih. Statistički značajna razlika zabilježena je samo u slučaju orijentacije na kulturu i orijentacije na dokoličarenje između mladih građanki i građana. Naime, rezultati su potvrdili da su mlade građanke (djevojke) sklonije orijentaciji na kulturu i dokoličarenju u odnosu na svoje vršnjake suprotnog spola (mladiće).

Tabela 24. Stilovi provođenja slobodnog vremena i mladi različitih socio-društvenih profila

	Orijentacija na dokoličarenje	Orijentacija na kulturu	Orijentacija na sport	Orijentacija na aktivizam
Spol				
Muški	2,42	1,98	1,67	1,54
Ženski	2,51	2,05	1,60	1,51
F- test	8,730 *	4,349 **	2,215	0,443
Dob				
15 – 19 god	2,47	2,04	1,62	1,54
20 – 24 god	2,49	2,03	1,61	1,51
25 – 30 god	2,48	2,00	1,64	1,53
F- test	0,204	0,406	0,140	0,129
Socio-profesionalni status				
Učenik	2,46	2,03	1,64	1,61
Student	2,49	2,03	1,63	1,50
Zaposlen	2,48	2,05	1,64	1,60
Nezaposlen	2,51	1,96	1,54	1,46
F- test	0,253	0,492	0,506	1,564

*Statistički značajna razlika na nivou $p < 0,01$ ** Statistički značajna razlika na nivou $p < 0,05$

Slika 45. Zadovoljstvo kvantitetom i kvalitetom slobodnog vremena mladih

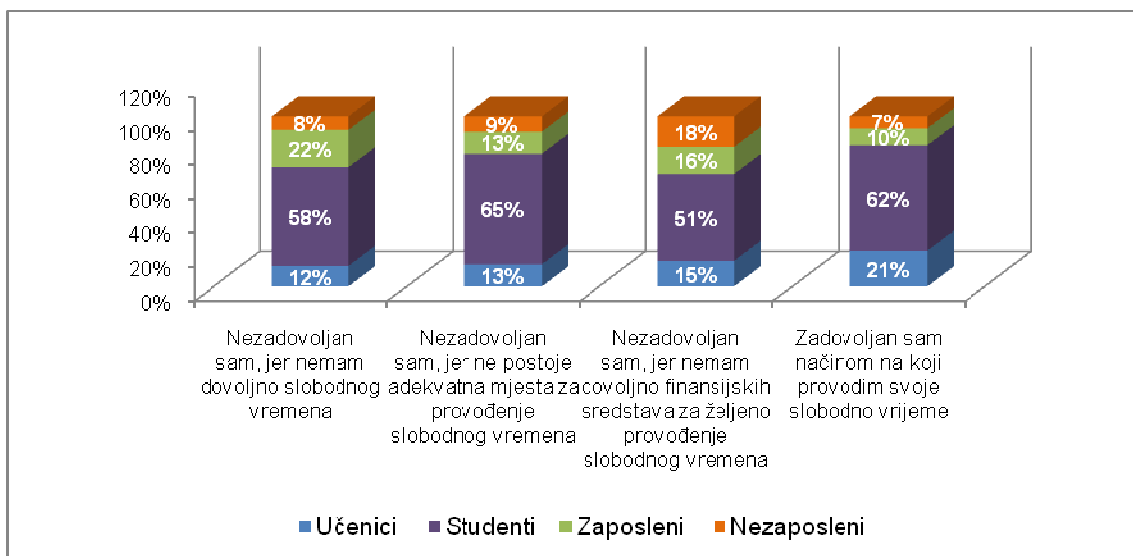

Generalno, rezultati upućuju na zaključak da mladi ljudi manje preferiraju strukturirane oblike provođenja slobodnog vremena koje pružaju mogućnost samoaktualizacije, ostvarenja ličnih kreativnih potencijala, otkrivanje i razvijanje specifičnih talenata i sl. U najvećoj mjeri slobodno vrijeme mladih ispunjeno je aktivnostima čija je primarna funkcija zabava i razonoda. Obzirom da ovakav pasivan stil provođenja slobodnog vremena može biti uzrokovan nedovoljno razvijenom mrežom ustanova koje nude različite sadržaje za provođenje slobodnog vremena mladih ali i nizom drugih socio-ekonomskih faktora, u istraživanju je ispitan stepen zadovoljstva mladih kvantitetom i kvalitetom slobodnog vremena.

U pogledu vremena raspoloživog za „korištenje“ različitih sadržaja u prostoru slobodnog vremena, manje od trećine mladih iskazalo je svoje nezadovoljstvo kvantitetom slobodnog vremena. Kada je riječ o stepenu zadovoljstva sa načinom provođenja slobodnog vremena, jedna trećina mladih iskazala je zadovoljstvo. Svaka peta mlada osoba ocjenjuje da ne postoje adekvatna mjesta za provođenje slobodnog vremena, te uslijed toga su nezadovoljni načinom na koji provode svoje vrijeme. Također, jedna petina mladih iskazala je nezadovoljstvo, jer nema dovoljno novca za provođenje slobodnog vremena po izboru.

Značajna razlika u (ne) zadovoljstvu kvantitetom i kvalitetom slobodnog vremena zabilježena među mladima različitog socio-profesionalnog statusa. Od ukupnog broja mladih ljudi koji su iskazali nezadovoljstvo u pogledu vremena raspoloživog za slobodne aktivnosti (137 mladih), dostupnosti adekvatnih mjesta za provođenje slobodnog vremena (117 mladih) i neusklađenosti između raspoloživih sredstava i želja, potreba i aspiracija mladih (107 mladih), više od polovine pripada studentskoj populaciji odnosno mladim osobama dobi između 20 i 24 godine. S druge strane, od ukupnog broja mladih koji su zadovoljni načinom na koji provode svoje slobodno vrijeme (161 mlada osoba), njih dvije trećine su studenti.

Slika 46. Zadovoljstvo kvantitetom i kvalitetom slobodnog vremena mladih različitog socio-profesionalnog statusa

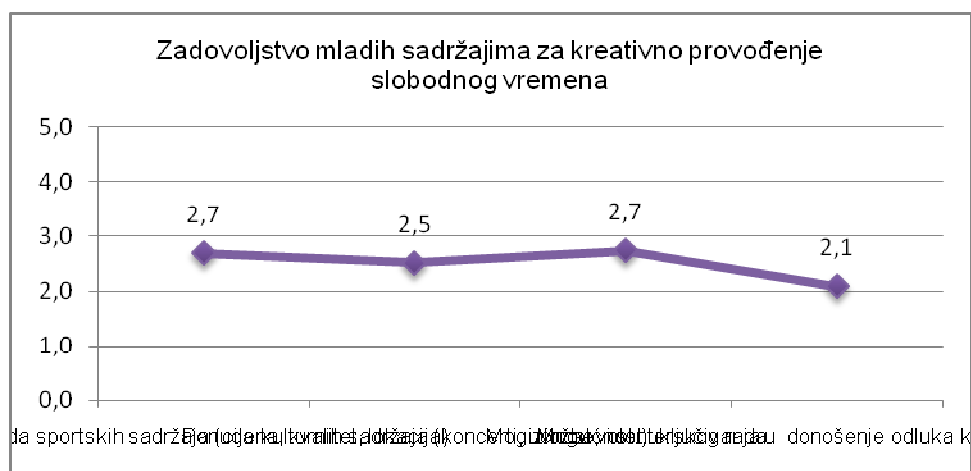

Navedeno upućuje na zaključak da studentska populacija predstavlja heterogenu skupinu mladih koja ima veoma različite potrebe u oblasti slobodnog vremena, te posljedično i različit nivo očekivanja u pogledu dostupnosti kreativnih sadržaja za provođenje slobodnog

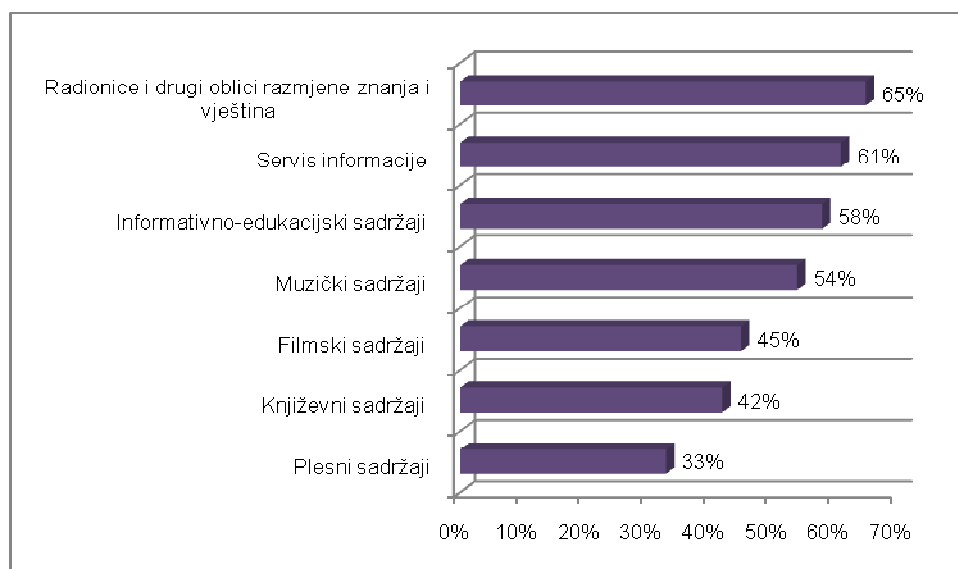
vremena. Iznenadjujući je podatak koji ukazuje da je tek svaki deseti učenik/ca iskazao/la u pogledu vremena raspoloživog za slobodne aktivnosti, obzirom da se veoma često preopterećenost učenika nastavnim planom i programom u srednji školama navodi kao jedan od osnovnih razloga niske participacije ove populacije u volonterskom radu i drugim društveno angažiranim aktivnostima.

Nadalje, rezultati o zadovoljstvu mladih ponudom sportskih, kulturnih i drugih društvenih sadržaja koji pružaju mogućnost mladima da kreativno provode svoje slobodno vrijeme (orijentacija na sport, kulturu i aktivizam) ukazuju na nedovoljan nivo usklađenosti trenutne ponude sadržaja i aspiracija mladih.

Slika 47. Zadovoljstvo mladih sadržajem za kreativno provođenje slobodnog vremena

Slika 48. Sadržaji za slobodno provođenje vremena u „idealnom“ centru za mlade

Sa ciljem identifikacije sadržaja koji bi privukli mlade ljude da se uključe u programe koje nudi Centar za mlade – Gorica, ispitanici su zamoljeni da navedu sadržaje koje su njima od posebnog interesa. Više od polovine ispitanika, navela je informativno-edukacijske sadržaje, informacije o stipendijama, kursevima ili konkursima, radionice i druge oblike razmjene

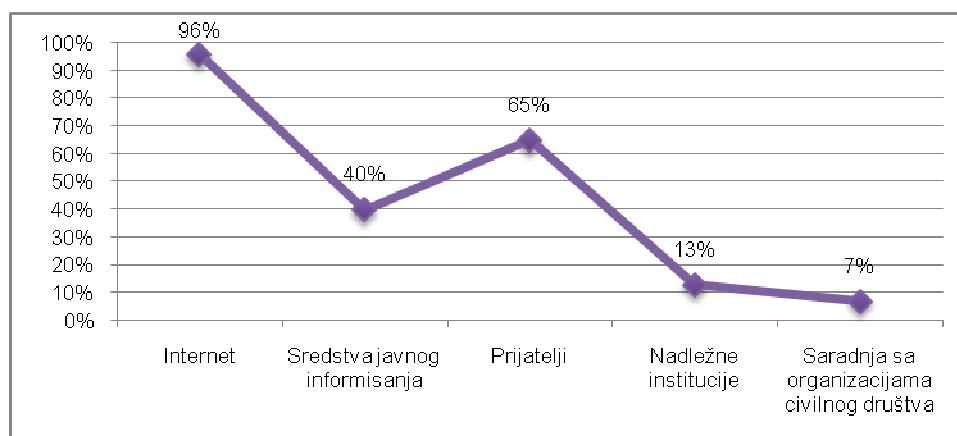
znanja i vještina i muzičke sadržaje kao aktivnosti koje bi ih navele da posjete Centar za mlade. Obzirom da su navedeni sadržaji već dostupni kroz različite sekcije i programe koje se izvode u prostorijama Centra za mlade – Gorica, može se zaključiti da je slaba informisanost mladih, a ne generalno njihova nezainteresovanost ili nedostatak kreativnih sadržaja, ključni razlog zbog kojih mladi većinu svog vremena provode u dokoličarenju.

2.5. Informisanje i mobilnost

Informisanje mladih je tema koja je zastupljena u različitim dijelovima istraživanja sprovedenog s ciljem utvrđivanja trenutnog položaja mladih na području Općine Centar. S jedne strane, javlja se u okviru pojedinih oblasti (zapošljavanje, slobodno vrijeme – sport i kultura) dok se s druge strane posmatra kao zasebna oblast.

Generalni zaključak ovog istraživanja jeste da se mladi danas najviše informišu putem Interneta – čak 96% ispitanika navelo je Internet kao osnovno sredstvo informisanja. Pored usmenog prenošenja informacija, dominantna je uloga sredstava javnog informisanja.

Slika 49. Izvori informisanja mladih

Rezultati su također pokazali da populacija mladih ljudi predstavlja homogenu skupinu u pogledu načina informisanja. Naime, usporedba odgovora ispitanika različitih socioekonomskih karakteristika (spol, dob, socio-profesionalni status) nije ukazala na postojanje različitih obrazaca informisanja mladih ljudi.

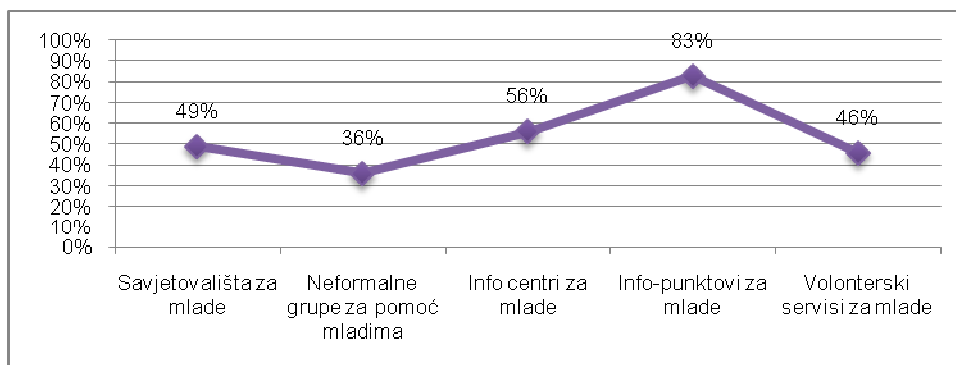
Na temelju diskusija koje su se vodile među članovima radnih grupa, koje su učestvovala u procesu izrade Strategije, došlo se do zaključka da su nemotivisanost i neinformisanost glavni uzroci niskog društvenog angažmana mladih. Učesnici/ce radionica istakli su da mladi ljudi generalno ne razmišljaju puno o temama u vezi sa aktivizmom i da nisu u dovoljnoj mjeri informisani o značaju i prednostima uključivanja u društveni život lokalne zajednice. Također, jedan od zaključaka radnih grupa jeste da mladi ljudi generalno nisu motivisani da samostalno/samoinicijativno traže informacije.

Na nedostatak informacija iz područja kulturnih i sportskih dešavanja, neformalnog obrazovanja, zapošljavanja (honorarni poslovi, slobodna radna mjesta) ili učešća u programima akademske mobilnosti, ukazuju i rezultati provedenog istraživanja. Naime,

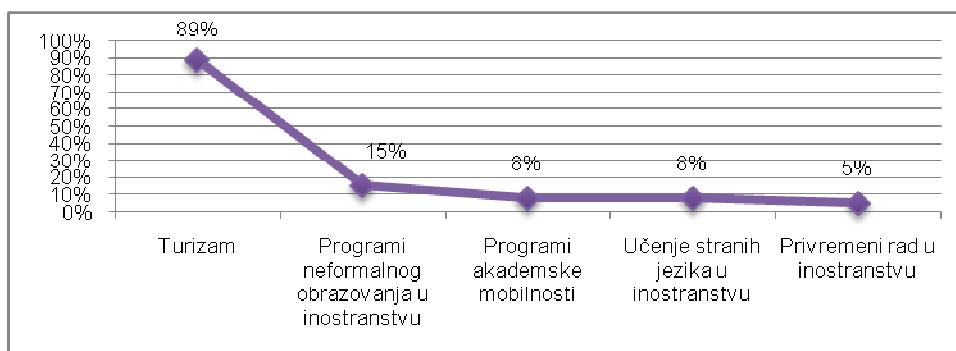
svaka druga mlada osoba istakla je potrebu za osnivanjem info-centra za mlade i savjetovaništa za mlade. Također, velika većina mladih (83%) ukazala je na potrebu za osnivanjem info-punktova za mlade. Rezultati istraživanja ukazuju da mladi ljudi u većoj mjeri preferiraju formalno strukturirane načine informisanja (institucionalne) nego neformalni vid diseminacije informacija.

Slika 50. Mogući neformalni i formalni načini informisanja mladih

U području mobilnosti ispitani su razlozi zbog kojih mladi ljudi putuju u inostranstvo, kako bi se utvrdilo njihovo učešće u različitim oblicima mobilnosti (turistička, kulturna i obrazovna). Istraživanje je pokazalo da 10% mladih osoba nije nikada bilo u inostranstvu, te da je nedostatak finansijskih sredstava za 80% mladih ključni razlog zbog kojeg ne putuju češće u inostranstvo. Svaka peta mlada osoba navela je nedostatak vremena kao razlog zbog kojeg češće nije u prilici da putuje u inostranstvo. Samo 3% mladih navelo je da je nedovoljna informisanost o putovanjima u inostranstvo jedna od prepreka za mobilnost mladih.

Slika 51. Vrste mobilnosti mladih

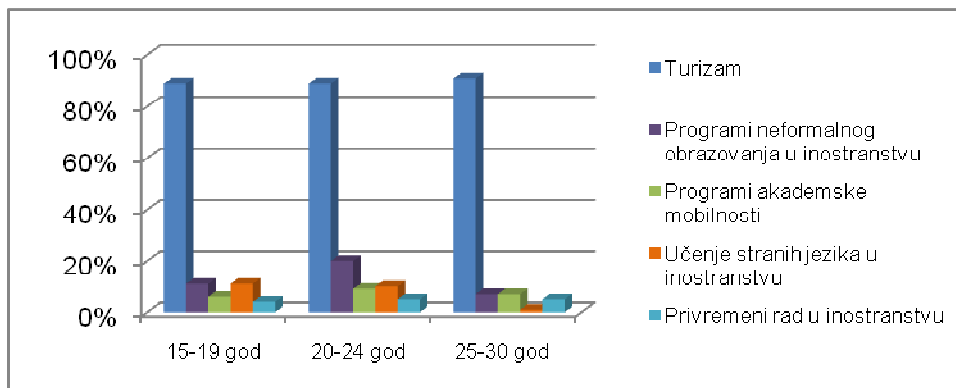

Najveći broj putovanja u inostranstvo odnosi se na turističku mobilnost mladih uključujući ljetovanja, zimovanja i školske i studentske ekskurzije u inostranstvu. Tek 8% mladih izjavilo je da je bilo uključeno u programe akademske mobilnosti, a svaka deseta mlada osoba pohađala je programe neformalnog obrazovanja u inostranstvu. Iskustvo na privremenim poslovima u inostranstvu zabilježeno je kod 5% mladih osoba.

Od ukupnog broja mladih koji su učestvovali u programima neformalnog obrazovanja u inostranstvu (N=77) njih 46 odnosno 60% su mlade osobe dobi između 20 i 24 godini koji trenutno studiraju na visokoškolskim ustanovama u BiH. Također, studentska populacija ima najveće učešće i u programima akademske mobilnosti. Od ukupno 39 ispitanika/ica koji su

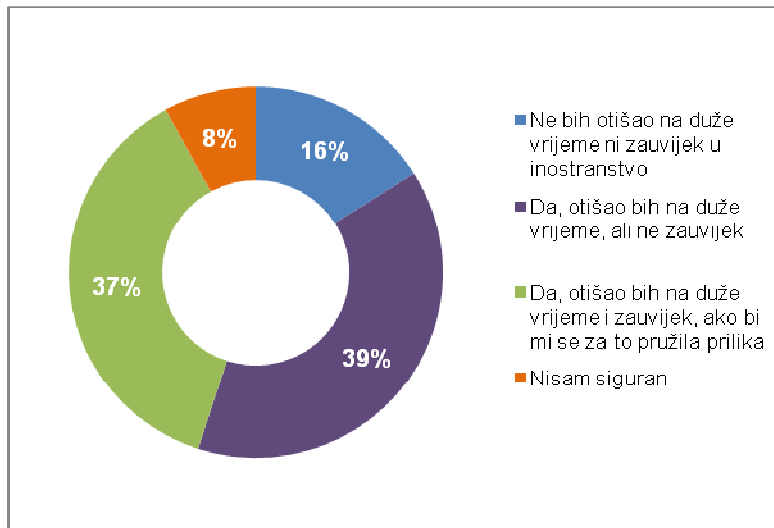
izjavili da su tokom svog školovanja, jedan ili više semestara pohađali u srednjim školama i fakultetima u inostranstvu, njih 56% pripada studentskoj populaciji. Svaka deseta mlada osoba dobi između 15 i 19 godina izjavila je da je učestvovala u programima učenja stranih jezika u inostranstvu.

Slika 52. Vrste mobilnosti prema dobnim grupama mladih

Pored dosadašnjih iskustava mladih osoba u različitim oblicima mobilnosti, ispitana je i njihova spremnost o napuštanju BiH, bilo zauvijek ili na duže vrijeme. Više od jedne trećine mladih iskazalo je spremnost da napusti BiH zauvijek ili na duže vrijeme ukoliko mu se za to pruži prilika. Manje od petine mladih (16%) izjavilo je da ne bi otišlo iz BiH ni na duže vrijeme ni zauvijek.

Slika 53. Spremnost mladih na odlazak iz BiH

Obrasci odgovora mladih osoba različite dobi ne ukazuju na postojanje značajnijih razlika u stavovima mladih u pogledu napuštanja BiH i odlaska u inostranstvo.

Tabela 25. Stavovi mladih prema odlasku iz BiH

		Da li bi rado otišli na duže vrijeme ili zauvijek u inostranstvo?				Ukupno	
		Ne bih otišao/la na duže vrijeme ni zauvijek	Da, otišao/la bih na duže vrijeme, ali ne zauvijek	Išao/la bih u inostranstvo zauvijek, ako bi mi se pružila prilika	Ne znam/nisam siguran/na		
Dob	15 - 19	N	19	55	48	11	133
		%	14,3%	41,4%	36,1%	8,3%	100,0%
	20 - 24	N	40	94	102	15	251
		%	15,9%	37,5%	40,6%	6,0%	100,0%
	25 - 30	N	27	54	43	14	138
		%	19,6%	39,1%	31,2%	10,1%	100,0%
UKUPNO		N	86	203	193	40	522
		%	16,5%	38,9%	37,0%	7,7%	100,0%

2.6. Problemi

Hijerarhije važnosti pojedinih problema u ispitana tri dobna uzorka (Tabela 26) su vrlo slične – dva najvažnija problema su „nezaposlenost mladih“ i „nedovoljna briga države i društva o mladima“.

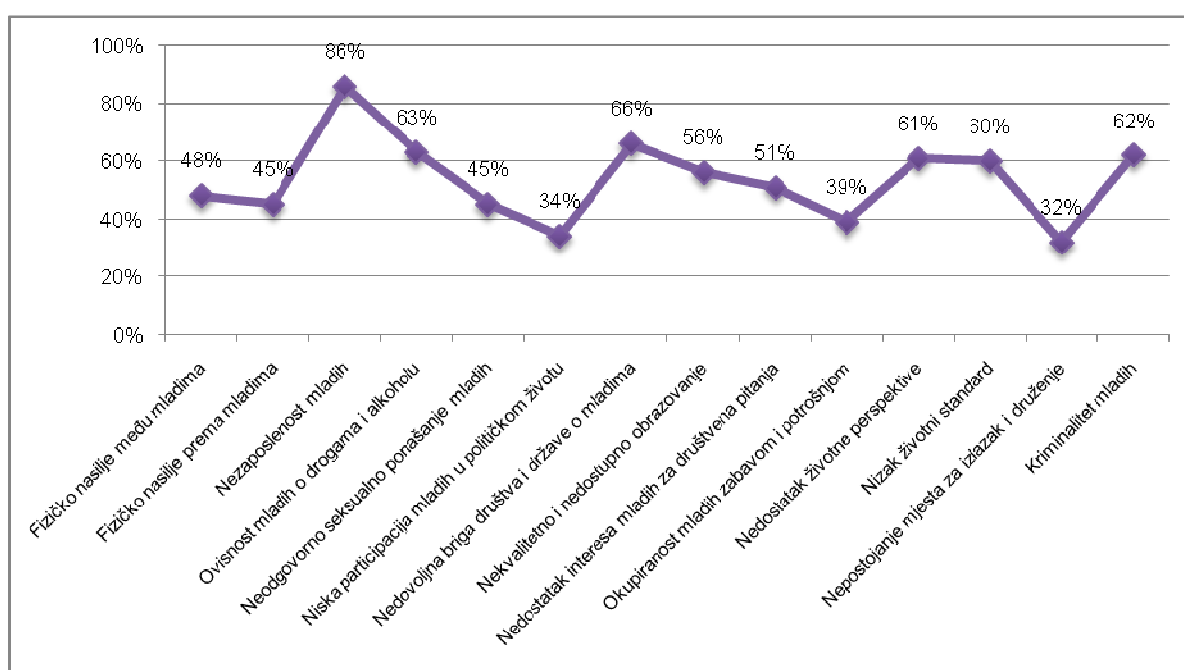
Tabela 26. Ocjena važnosti problema mladih prema dobnoj strukturi ispitanika

Problem mladih	Dobna skupina						Ukupno	
	15 – 19		20-24		25 – 30			
	Rang	M	Rang	M	Rang	M	Rang	M
Nasilje među mladima	9	4,15	8	4,31	10	4,22	9	4,25
Nasilje prema mladima	9	4,15	9	4,26	9	4,23	10	4,22
Nezaposlenost mladih	1	4,75	1	4,82	1	4,84	1	4,81
Ovisnost mladih o drogama i alkoholu	3	4,41	5	4,46	3	4,53	3	4,47
Neodgovorno seksualno ponašanje mladih	12	3,97	11	4,13	11	4,15	11	4,09
Niska participacija mladih u političkom životu	14	3,66	13	3,82	13	3,87	13	3,79
Nedovoljna briga države i društva o mladima	2	4,50	2	4,56	2	4,61	2	4,56
Nekvalitetno i nedostupno obrazovanje	7	4,31	7	4,40	5	4,47	7	4,40
Apatičnost i nezainteresovanost mladih za društvena pitanja	8	4,20	10	4,16	8	4,40	8	4,24
Okupiranost mladih zabavom i potrošnjom	11	4,01	12	3,97	12	4,06	12	4,00
Nedostatak životne perspektive	5	4,38	6	4,42	4	4,52	6	4,44
Nizak životni standard	4	4,40	4	4,49	5	4,47	4	4,46
Nepostojanje mjesta za izlazak i druženje mladih	13	3,72	14	3,78	14	3,75	14	3,76
Kriminalitet mladih	6	4,37	3	4,53	7	4,43	4	4,46

Najistaknutiji problem na cjelokupnom uzorku je „nezaposlenost mladih“, što se može objasniti relativno lošom socioekonomskom situacijom i visokom stopom nezaposlenosti u cijeloj BiH koja ugrožava egzistenciju velikog dijela stanovništva, uključujući i mlade, te time potiskuje ostale probleme u drugi plan.

Oko 66% ispitanika smatra da je „nedovoljna briga države i društva o mladima“ izuzetno važan problem koji direktno utiče na ukupni položaj mladih u društvu. Od četiri problema koji slijede nezaposlenost i nedovoljnu brigu države i društva o mladima, dva su dominantno vezana za ekonomsku stvarnost u kojoj mladi žive: nizak životni standard i nedostatak životne perspektive. Naime, oko 60% mladih velikim problemom smatra nizak životni standard i nedostatak životne perspektive. Među tim pretežno ekonomskim problemima našao se problem „kriminaliteta mladih“ i „ovisnosti mladih o drogama i alkoholu“, koje ispitanici/ice možda percipiraju kao potencijalni ishod nepovoljnog socio-ekonomskog položaja mladih (Slika 54). Pomalo iznenađujuće, samo oko jedna trećina mladih smatra da je niska participacija mladih osoba u političkom životu jedan od ključnim problema mladih.

Slika 54. Percepcija najvažnijih društvenih problema mladih

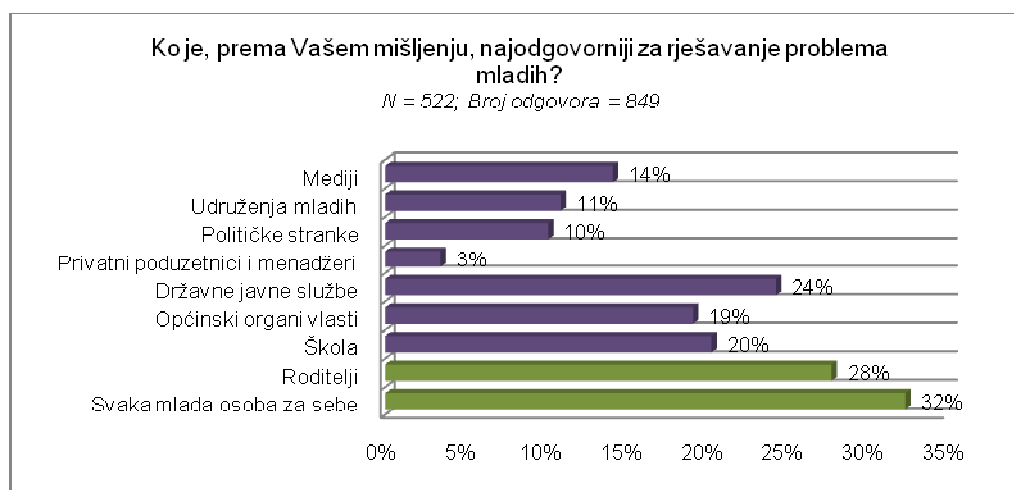
Usporedba prosječnih procjena važnosti pojedinih problema kod ispitanica i ispitanika pokazala je da kod ispitanica postoji tendencija ka davanju viših procjena važnosti problema. Međutim, bez obzira na razlike u apsolutnoj veličini procjena, između rangiranja problema prema njihovoj važnosti kod djevojaka i mladića nije zabilježena značajna razlika. Ukratko, najvažniji problemi i kod djevojaka i kod mladića su isti. Razlike u apsolutnoj veličini procjene u sličnosti u redosljed u procjena važnosti problema na posredan način ukazuju na sklonost žena ka jačem doživljavanju problema, jer pokazuju da razlike u doživljavanju problema između ispitanica i ispitanika nisu kvalitativne već kvantitativne prirode.

Tabela 27. Ocjena važnosti problema mladih prema spolu ispitanika

Problem mladih	Mladići		Djevojke		Ukupno	
	Rang	M	Rang	M	Rang	M
Nasilje među mladima	12	4.01	8	4.35	9	4.25
Nasilje prema mladima	11	4.03	9	4.31	10	4.22
Nezaposlenost mladih	1	4.79	1	4.82	1	4.81
Ovisnost mladih o drogama i alkoholu	6	4.41	3	4.50	3	4.47
Neodgovorno seksualno ponašanje mladih	10	4.08	11	4.10	11	4.09
Niska participacija mladih u političkom životu	14	3.75	12	3.81	13	3.79
Nedovoljna briga države i društva o mladima	2	4.56	2	4.56	2	4.56
Nekvalitetno i nedostupno obrazovanje	4	4.44	7	4.38	7	4.40
Apatičnost i nezainteresovanost mladih za društvena pitanja	8	4.22	10	4.28	8	4.24
Okupiranost mladih zabavom i potrošnjom	9	4.13	13	3.95	12	4.00
Nedostatak životne perspektive	5	4.42	6	4.45	6	4.44
Nizak životni standard	3	4.45	5	4.47	4	4.46
Nepostojanje mjesta za izlazak i druženje mladih	13	3.81	14	3.74	14	3.76
Kriminalitet mladih	7	4.40	4	4.49	4	4.46

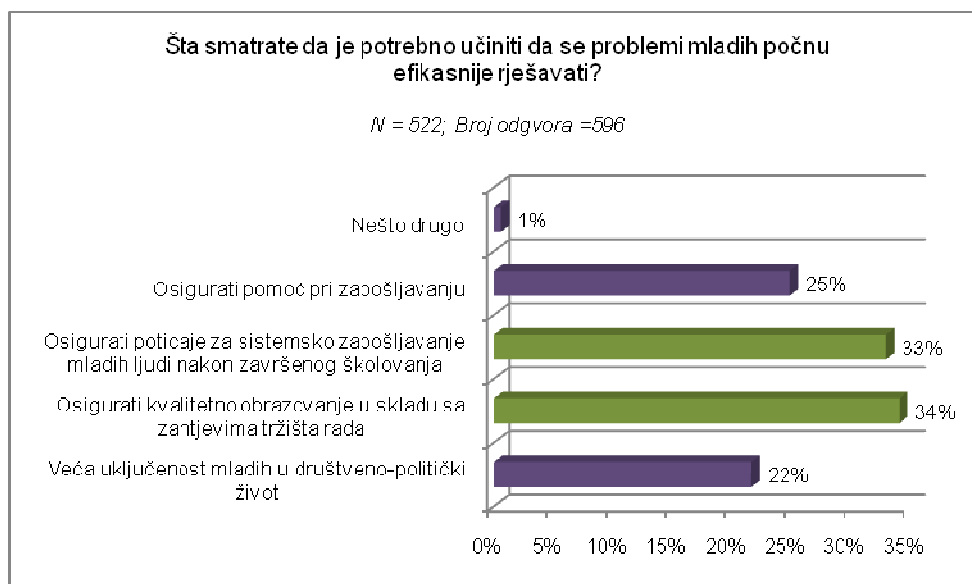
Statistički značajne razlike u procjeni važnosti problema prema socijalno-profesionalnom statusu ispitanika zabilježene su samo kod procjene važnosti problema „nedovoljna briga države i društva o mladima“, pri čemu je kategorija mladih nezaposlenih osoba ocijenila ovaj problem važnijim u odnosu na ostale kategorije mladih (učenici, studenti, zaposleni u puno radno vrijeme, zaposleni na povremenim poslovima).

Slika 55. Percepcija ključnih aktera za rješavanje problema mladih

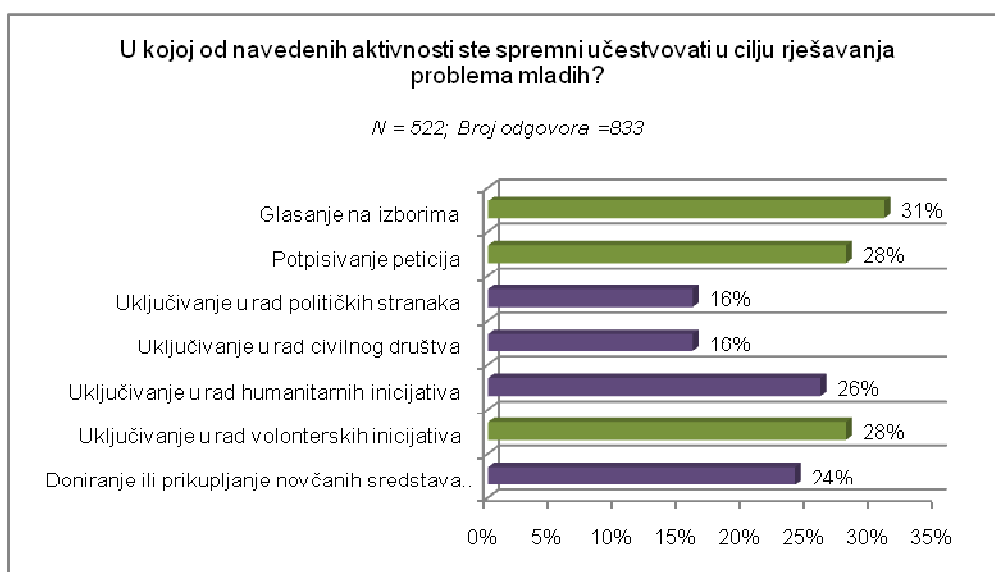
Vrlo je interesantan odgovor na pitanje o tome koga mladi smatraju najodgovornijim akterima za rješavanje njihovih problema.

Slika 56. Predložene mjere za efikasnije rješavanje problema mladih

Oko trećina ispitanika kao najodgovornije navode same mlade osobe (32%) i roditelje (28%). Nakon toga, slijede institucionalni akteri, uključujući državne javne službe (24%), obrazovne institucije (20%) te općinske organe vlasti (19%). Oko desetina ispitanika navela je političke stranke, udruženja mladih i medije kao ključne aktore odgovorne za rješavanje problema mladih. Prema odgovorima ispitanika, privatni sektor (privatni poduzetnici i menadžeri) su u najmanjoj mjeri odgovorni za rješavanje problema mladih osoba. Više od dvije trećine ispitanika, kada su upitani o ključnim mjerama koje bi pridonijele rješavanju problema mladih u Općini Centar, istakli su potrebu za osiguranjem kvalitetnog obrazovanja koje će biti usklađeno sa zahtjevima tržišta rada (34%) i sistemskim poticanjem zapošljavanja mladih (33%). Na trećem mjestu nalaze se mjere usmjerene ka pružanju pomoći pri zapošljavanju, a na visokom četvrtom mjestu uvođenje mjera za osiguranje većeg učešća mladih u društveno-političkom životu Općine Centar.

Slika 57. Aktivnosti u kojima su mladi spremni učestvovati u cilju rješavanja problema

Kada je riječ o spremnosti mladih ljudi da se uključe u aktivnosti koje potencijalno mogu doprinijeti rješavanju problema mladih osoba ili unaprijediti njihov položaj u društvu, oko jedna trećina ispitanika iskazala je spremnost za učešće u javnom životu zajednice putem izlaska na izbore (31%) te potpisivanjem peticija ili uključivanjem u rad volonterskih inicijativa (28%). Uključivanje u rad humanitarnih inicijativa i doniranje/prikupljanje novčanih sredstava za pomoć drugima je način učešća u životu lokalne zajednice za oko 30% ispitanika. Svaka deseta mlada osoba je iskazala spremnost da se uključi u rad političkih stranaka i udruženja civilnog društva u cilju rješavanja problema mladih.

STRATEŠKI DIO

1. SWOT analiza

SWOT analiza je ključni okvir za analizu situacije koji omogućava integraciju drugih metoda, kao što su PESTLE, analiza resursa i rezultata i druge. SWOT analiza se koristi za utvrđivanje prilika i prijetnji, kao i snaga i slabosti. Na engleskom jeziku „SWOT“ je akronim koji predstavlja ova 4 faktora. Kod izrade SWOT analize potrebno je nastojati da analiza bude što objektivnija, koncentrirajući se što je moguće više na posmatranje stvari iz ugla učesnika u strateškom procesu.

Tabela predstavlja SWOT matricu Općine Centar u oblasti politike prema mladima. SWOT matrica nastala je kao rezultat provedenih radionica sa članovima radnih grupa, te nalaza provedenog istraživanja na uzorku mladih osoba dobi između 15 i 30 godina. U okviru izrade strategije, SWOT instrument je korišten za određivanje dominantnih i određujućih faktora, unutar i van Općine Centar, za koje postoji vjerovatnoća da će imati značajan uticaj na ispunjenje vizije Općine Centar, kao i da proizvedu relevantne strateške smjernice. Dakle, cilj provedene SWOT analize jeste povećanje nivoa raspoloživih informacija s ciljem određivanja trenutnog stanja i mogućih strateških pravaca.

Tabela 28. SWOT matrica Općine Centar

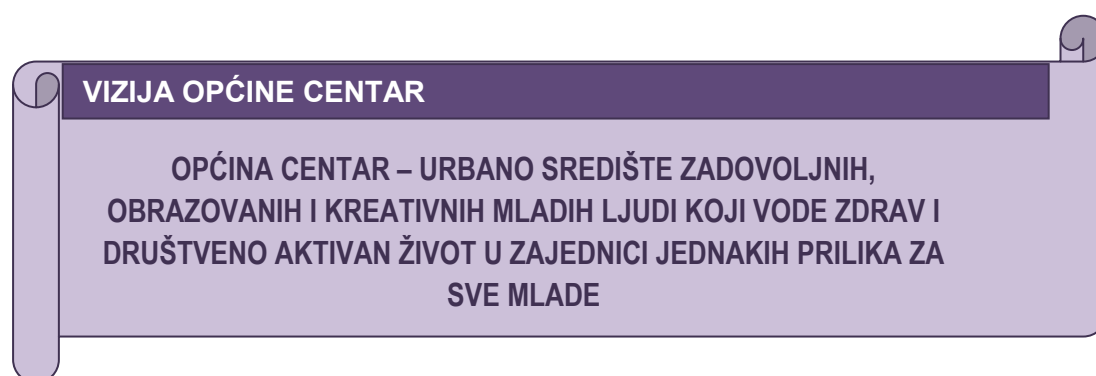
SNAGE	SLABOSTI
• Centar za mlade – Gorica • Relativno snažan finansijski kapacitet Općine - povoljna raspodjela budžetskih sredstava za finansiranje programa/projekata usmjerenih ka poboljšanju položaja mladih u različitim oblastima (obrazovanje, sport, kultura, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita) • Postojanje kontinuirane budžetske stavke za mlade – Tekući program „Kontinuirana briga o mladima“ • Uspostavljena struktura za mlade na nivou Općine: stručni saradnik/ica za mlade, Komisija za pitanja mladih • Koncentracija obrazovnih, kulturnih i naučno-istraživačkih institucija • Razvijena zdravstvena mreža, primarne i sekundarne zdravstvene zaštite • Razvijena kulturna ponuda (pozorišta, galerije, kina, biblioteke, itd) • Koncentracija sportskih objekata i sportskih terena • Brojni sportski klubovi/udruženja i kulturno-umjetnička društva • Postojanje većeg broja nevladinih organizacija koji se bave mladima, kao i programa za mlade • Razvijena mreža volontera pri Općinskim strukturama • Dobra saradnja sa ustanovama i organizacijama koje se bave mladima • Postojanje Vijeća učenika pri školama i Vijeća studenata pri fakultetima	• Nepostojanje Vijeća mladih na Općinskom nivou • Nepostojanje samostalne službe za mlade pri Općinskim strukturama • Nepostojanje jasnih kriterija vrednovanja rada, rezultata i efekata organizacija civilnog društva koji se bave pitanjima mladih • Nedovoljno korištenje sportskih terena i objekata za rekreativno bavljenje sportom/nedovoljno poticanje amaterskog sporta i rekreacije mladih • Nedovoljno razvijeni kapaciteti Komisije za pitanje mladih – nejasni kanali komunikacije sa mladima • Nedovoljna iskorištenost materijalno-tehničkih i ljudskih kapaciteta Centra za mlade – Gorica • Neiskorištenost prostora koji pripadaju Općini/mjesnim zajednicama za potrebe mladih • Slaba umreženost organizacija za mlade/omladinskih organizacija na Općinskom nivou • Nedovoljna informisanost mladih o radu omladinskih organizacija i mogućnostima akademske razmjene/mobilnosti

PRILIKE	PRIJETNJE
• Usvojen Zakon o mladima i Zakon o volontiranju na federalnom nivou • Bezvizni režim za BiH /olakšana (akademska) mobilnost mladih • Mogućnost korištenja međunarodnih fondova namjenjenih projektima i programima koji su usmjereni na mlade • Stvaranje javno-privatnih partnerstava • Partnerski programi i projekti sa evropskim gradovima/općinama • Mogućnost da se mladi ljudi aktiviraju kao volonteri te da se potiče njihovo aktivno uključivanje u rad organizacija civilnog društva • Organizacija regionalnih/međunarodnih kulturnih i sportskih događanja koji pozicioniraju Općinu u regionalnim/međunarodnim okvirima • Međuopćinska saradnja na svim područjima koji su od strateškog značaja za položaj mladih u Kantonu Sarajevo	• Nestabilna ekonomska i politička situacija te opća kriza vrijednosti • Centralizacija na federalnom/kantonalnom nivou u upravljanju infrastrukturom, obrazovanjem, socijalnom zaštitom, zdravstvenom zaštitom i dr. • Nepostojanje Strategije prema mladima na nivou BiH i Federacije BiH • Nizak životni standard stanovništva • Nezaposlenost mladih • Neusklađenost tržišta rada i obrazovnih profila • Nezainteresovanost mladih za pokretanje vlastitog biznisa • Delikventni oblici ponašanja pojedinih kategorija mladih/mladi sa poremećajem u ponašanju • Fenomen „naučene bespomoćnosti i beznadežnosti“ mladih • Nedovoljna zastupljenost programa u okviru formalnog obrazovanja koji razvijaju kod mladih ljudi vještine učešća (participacije) u javnom životu

2. Vizija

Vizija, u osnovi, predstavlja stanje ka kojem se teži („željeno stanje“); ona predstavlja svojevrsnu „zvijezdu vodilju“ i izvorište je i ishodište svih aktivnosti koje se poduzimaju u svrhu njenog ostvarenja.

Vizija Općine Centar, u kontekstu politike prema mladima, definirana je na sljedeći način:

Vizija je osmišljena kroz, u uvodnom dijelu, opisan proces izrade Strategije. Na radionicama, koje su održane 24. 02. i 25.02. 2014. godine, članovi radnih grupa su osmislili (svoju) viziju Općine Centar. Nakon što je projektni tim pružio članova radnih grupa određene smjernice u procesu oblikovanja vizije (npr. vizija treba da bude jasna, ostvariva i inspirativna, vizija treba biti dovoljno poticajna i realna kako bi poslužila kao temelj za izradu strateških ciljeva i sl). Radne grupe su kreirale 8 vizija koje su poslužile kao okvir za oblikovanje predočene formulacije vizije Općine Centar. Rezimirajući rezultate svih oblika dijaloga sa učesnicima u procesu izrade Strategije navedena vizija je usvojena od strane radnih grupa (radionica održana 7. marta 2014).

3. Strateški ciljevi

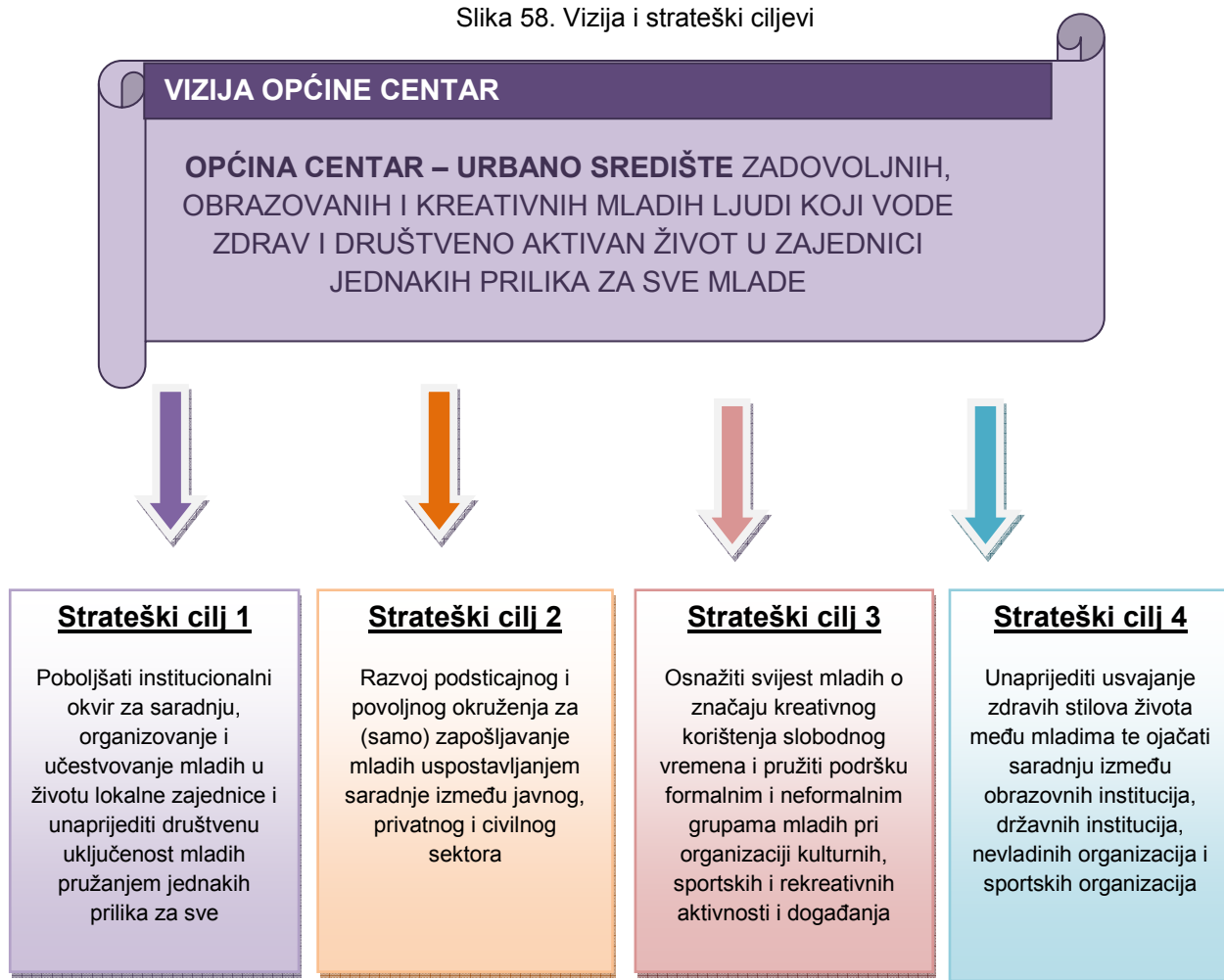
Prvi korak u ostvarenju oblikovane vizije odnosi se na prepoznavanje strateških ciljeva, kao prve razine njene operacionalizacije. Strateški ciljevi proizlaze iz strateških pitanja, prepoznatih na sastancima radnih grupa (radionicama) i same situacione analize (SWOT analiza). Strateški ciljevi predstavljaju širu grupu srodnih ciljeva koji su vidljivi i u samoj viziji. Kako bi se osiguralo efikasno strateško djelovanje, broj strateških ciljeva koji se izvode iz vizije ne bi trebao biti veliki (ne više od pet ciljeva), pri čemu definirani strateški ciljevi moraju pokrivati sve aspekte oblikovane vizije.

Polazeći od navedene logike oblikovanja strateških ciljeva kao i vizije Općine Centar, prepoznata su sljedeća četiri strateška cilja:

1. Poboľšati institucionalni okvir za saradnju, organizovanje i učestvovanje mladih u životu lokalne zajednice i unaprijediti društvenu uključenost mladih pružanjem jednakih prilika za sve;
2. Razvoj podsticajnog i povoljnog okruženja za (samo) zapošljavanje mladih uspostavljanjem saradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora;
3. O snažiti svijest mladih o značaju kreativnog korištenja slobodnog vremena i pružiti podršku formalnim i neformalnim grupama mladih pri organizaciji kulturnih, sportskih i rekreativnih aktivnosti i događanja;
4. Unaprijediti usvajanje zdravih stilova života među mladima te ojačati saradnju između obrazovnih institucija, državnih institucija, nevladinih organizacija i sportskih organizacija.

U okviru svakog definiranog strateškog cilja prepoznata su prioritetna područja odnosno definirani prioritetni ciljevi, kao naredni korak operacionalizacije strateških ciljeva. Prioritetni ciljevi obuhvataju grupu ciljeva koji se mogu uobličiti primjenom tzv. SMART okvira (specifični, mjerljivi, ostvarivi, realni i u odnosu na raspoložive resurse i vremenski uokvireni/definirani). U okviru svakog prioritetnog cilja, identificiran je set mjera odnosno skup aktivnosti koje je neophodno realizirati. U tom kontekstu, mjere predstavljaju operabilni dio operativnih ciljeva, koji je prikladan za identifikaciju konkretnih projekata čijom bi se realizacijom ostvarila konkretna mjera. Prepoznati strateški ciljevi, njihova operacionalizacija kroz prioritetne ciljeve i set mjera/aktivnosti koje je potrebno poduzeti u periodu od 2014. do 2020. godine kako bi se ostvarili prioritetni ciljevi, a samim tim i postigli definirani strateški ciljevi (Tabela 29, Tabela 30, Tabela 31 i Tabela 32).

Slika 58. Vizija i strateški ciljevi

Slika 59. Raščlanjivanje strateških ciljeva na prioritetne ciljeve i mjere

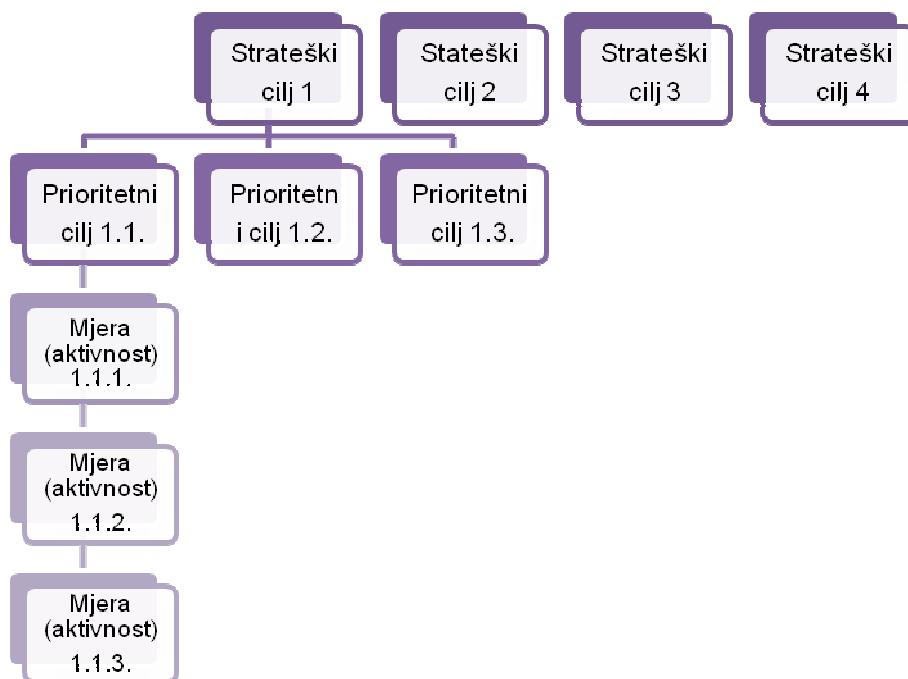

Tabela 29. Strateški cilj 1: raščlanjivanje na prioritete ciljeve i mjere

Strateški cilj 1: Poboľšati institucionalni okvir za saradnju, organizovanje i ućestvovanje mladih u ųivotu lokalne zajednice i unaprijediti društvenu ukljućenost mladih pruųanjem jednakih prilika za sve	
Prioritetni cilj 1.1.	Kreirati i razviti dostupne i pravovremene sisteme informisanja mladih u svim oblastima
Mjera 1.1.1.	Povećati dostupnost informacija o pravima, obavezama i prilikama za mlade
Cilj mjere	Povećati nivo informisanosti mladih ljudi o njihovim pravima, obavezama i prilikama za obrazovanje, razvoj karijere i društveni ųivot na podrućju Općine Centar
Aktivnosti	Ovom mjerom će se unaprijediti sistem informisanja mladih ljudi na podrućju Općine Centar i to kroz izradu baze podataka o svim relevantnim institucijama i organizacijama koje svojim aktivnostima mogu doprinijeti boljem informisanju mladih ljudi na podrućju Općine Centar; osnivanje <i>Informativnog centra za mlade</i> , izradu posebne WEB stranice za mlade – <i>Info kutak za mlade</i> ; izdavanje i ųtampanje mjesećnog informatora za mlade <i>Informiraj se i budi u toku</i> , podrųavanje inicijativa organizacija mladih i za mlade koje su usmjerene ka informisanju mladih o njihovim pravima i obavezama.
Potencijalni nosioci	Općinski naćelnik, Općinsko vijeće, Općinske nadleųne sluųbe, Komisija za pitanja mladih, Strućni suradnik/ica za mlade, Centar za mlade – Gorica, Organizacije mladih i za mlade, Nastavnici i ućenici srednjih ųkola, Lokalni mediji (radio i TV stanice)
Mogući indikatori	• Kreirana baza institucija i organizacija koji svojim djelovanjem mogu pridonijeti boljem informisanju mladih • Osnovan <i>Informativni centar za mlade</i> (adekvatan prostor, broj i vrsta opreme) • Broj mladih koji su ukljućeni u realizaciju projekta <i>Informativni centar za mlade</i>, • Broj realizovanih obuka na temu <i>Omladinski informativni rad</i> ; broj mladih polaznika obuke • Funkcionalna Internet prezentacija <i>Info kutka za mlade</i> • Veći broj posjeta mladih WEB stranici Općine Centar • Broj izraćdenih i distribuiranih primjeraka informatora za mlade • Broj aktivnosti i događaja na kojima je informator za mlade distribuiran • Broj (su) finansiranih projekata organizacija mladih i za mlade koje imaju za cilj unapređenje informisanosti mladih o pravima i obavezama
Mjera 1.1.2.	Uspostaviti saradnju između lokalnih medija i ostalih servisa za informisanje
Cilj mjere	Uspostavljanje saradnje sa lokalnim medijima u svrhu unapređenja kvaliteta informisanja mladih
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz unapređenje saradnje sa lokalnim radio i TV stanicama u svrhu podrųavanja razvoja novih informativnih programa lokalnih medija koji su primjereni mladima; kreiranja i realiziranja programa volontiranja mladih u medijskim kućama.
Potencijalni nosioci	Nadleųne Općinske sluųbe, Komisija za pitanja mladih, Centar za mlade – Gorica, lokalni mediji
Mogući indikatori	• Broj realiziranih zajednićkih programa/aktivnosti/projekata između Općine Centar i lokalnih medija • Broj nastupa KzM u medijima • Broj mladih volontera u medijskim kućama
Mjera 1.1.3.	Povećati nivo informatićeke pismenosti mladih
Cilj mjere	Povećati stepen informatićeke pismenosti mladih i promovisati upotrebu Interneta kao sredstva informisanja i obrazovanja mladih
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz osiguranje neophodne informatićeke opreme obrazovnim i kulturnim institucijama te organizacijama mladih, (su) finansiranje programa/projekata koji imaju za cilj edukaciju mladih iz oblasti informatike, sa posebnim fokusom na preventivne programe zloupotrebe Interneta
Potencijalni nosioci	Sluųba za obrazovanje, kulturu i sport, Srednje ųkole, Visokoųkolske ustanove, NVO
Mogući indikatori	• Broj odrųanih edukativnih radionica/seminara • Broj mladih polaznika edukativnih radionica/seminara • Broj provedenih informativnih kampanja na temu Mladi i Internet

Prioritetni cilj 1.2.	Jačanje društvene uključenosti mladih kroz umrežavanje i osnaživanje organizacija mladih i pojedinaca
Mjera 1.2.1.	Unapređenje kapaciteta postojećih organizacija za mlade
Cilj mjere	Potaknuti formiranje mreže mladih Općine – Vijeće mladih i podržati inicijative formalnih i neformalnih grupa mladih iz oblasti društva, ekonomije i ekologije
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz provođenje svih aktivnosti neophodnih za formiranje Vijeća mladih Općine Centar i kroz (su) finansiranje projekata vijeća učenika i studenata, organizacija/udruženja mladih i klubova za mlade koji projektima nastoje potaknuti pozitivne društvene, ekonomske i ekološke promjene u zajednici
Potencijalni nosioci	Služba za obrazovanje, kulturu i sport, KzM, stručni suradnik/ca za mlade, Centar za mlade – Gorica, organizacije mladih i za mlade, vijeća učenika/studenata, Mjesne zajednice Općine Centar
Mogući indikatori	• Broj organizacija mladih koji se odazvao na javni poziv povodom osnivanja Vijeće mladih • Održana osnivačka skupština Vijeća mladih Općine Centar • Broj članova/ica Vijeća mladih Općine Centar koji su pohađali obuku na temu osnivanja Vijeća mladih i značaju rada ovog tijela • Broj i vrsta programa edukacije mladih o građanskom društvu, timskom radu, javnom zagovaranju, pisanju projekata, prikupljanju sredstava i upravljanju projektima ; broj mladih polaznika programa
Mjera 1.2.2.	Uspostavljanje mehanizama za podsticanje, organizovanje i vrednovanje volonterskog rada mladih
Cilj mjere	Cilj mjere je razviti svijest o značaju volonterskog rada mladih kod svih društvenih subjekata te povećati broj mladih volontera na području Općine Centar
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz projekte/programe koji su usmjereni na razvoj programa volontiranja mladih u Općini Centar i NVO u cilju sticanja znanja i iskustva o funkcionisanju državne uprave, kroz (su) finansiranja kampanja za promociju volonterskog rada mladih i programa EU koji podržavaju volonterski rad mladih
Potencijalni nosioci	KzM, Stručni suradnik/ica za mlade, Organizacije mladih i za mlade, Predstavnicu NVO, Predstavnicu Vijeća učenika i studenata, Škole
Mogući indikatori	• Broj razvijenih programa volonterskog rada mladih • Broj NVO uključenih u programe volonterskog rada • Broj mladih volontera u Općinskoj upravi i NVO • Broj održanih edukativnih radionica/treninga/seminara na temu upravljanja volonterskim radom; broj mladih polaznika edukativnih programa
Prioritetni cilj 1.3.	Osigurati ostvarivanja prava na jednake prilike svih mladih u društvu, a posebno mladih iz osjetljivih društvenih grupa
Mjera 1.3.1..	Kreiranje uslova za uključivanje mladih iz osjetljivih društvenih grupa u aktivan i produktivan život u zajednici
Cilj mjere	Cilj mjere je pružiti podršku mladim osobama iz osjetljivih društvenih grupa kroz posebni fond za (su) finansiranje projekata koji su usmjereni na uklanjanje fizičkih i psihičkih barijera za uključivanje mladih osoba sa posebnim potrebama u društveni život.
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz aktivnosti analize potreba mladih izloženih riziku društvene isključenosti (mlade osobe sa invaliditetom, mlade osobe sa poremećajem u ponašanju, mlade osobe sa problemima u porodici) te izrade programa mjera za njihovo uključivanje u život zajednice.
Potencijalni nosioci	Nadležne Općinske službe, NVO
Mogući indikatori	• Broj i rezultati ostvarenih partnerskih projekata i zajedničkih inicijativa NVO koji se bave pitanjima mladih sa posebnim potrebama
Mjera 1.3.3.	Podizanje znanja i svijesti mladih o ravnopravnosti spolova i višestrukoj diskriminaciji
Cilj mjere	Cilj mjere jeste smanjenje predrasuda, praksi i upotrebe jezika baziranih na superiornosti ili inferiornosti jednog od dva pola ili na stereotipnim ulogama žena i muškaraca u životu zajednice
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz osiguranje sredstava za realizaciju javnog poziva za (su) finansiranje programa/projekata udruženja iz oblasti promicanja ljudskim prava i ravnopravnosti spolova.
Potencijalni nosioci	Nadležne Općinske službe, Organizacije mladih za mlade, NVO koji se bavi pitanjima ravnopravnosti spolova, Srednje škole
Mogući indikatori	• Broj podržanih programa/projekata koji se odnose na podizanje znanja i svijesti mladih o ljudskim pravima, ravnopravnosti spolova i višestrukoj diskriminaciji • Broj korisnika programa/projekata analiziranih po spolu

Tabela 30. Strateški cilj 2: raščlanjivanje na prioritetne ciljeve i mjere

Strateški cilj 2: Razvoj podsticajnog i povoljnog okruženja za (samo) zapošljavanje mladih uspostavljanjem saradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora	
Prioritetni cilj 2.1.	Unapređenje i razvoj formalnog i neformalnog obrazovanja mladih
Mjera 2.1.1.	Unaprijediti formalno obrazovanje mladih
Cilj mjere	Cilj mjere jeste unaprijediti prostorne uslove i opremljenost srednjih škola i fakulteta u svrhu unapređenja ukupnog kvaliteta formalnog obrazovanja te osigurati sistemsko nagrađivanje najuspješnijih učenika i studenata
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz aktivnost izrade programa kontinuirane podrške srednjim školama i fakultetima po prioritetima utvrđenim u saradnji sa direktorima srednjih škola i upravom fakulteta, program nagrađivanja/stipendiranja najuspješnijih učenika i studenata, program održavanja inkluzivnog obrazovanja u srednjim školama i fakultetima, te program podrške mobilnosti mladih
Potencijalni nosioci	Općinski načelnik, Pomoćnik načelnika za obrazovanje, kulturu i sport, Srednje škole i visokoškolske ustanove na području Općine Centar, Predstavnici Vijeća učenika i roditelja,
Mogući indikatori	• Broj realiziranih zajedničkih programa/projekata/aktivnosti između Općine Centar i obrazovnih institucija (srednjih škola i fakulteta) • Broj dodijeljenih stipendija najboljim učenicima i studentima • Broj formiranih Mobilnih stručnih timova/Asistenata za učenike/studente sa invaliditetom • Broj korisnika usluga Mobilnih stručnih timova • Broj mladih osoba koji su iskoristili Općinska sredstva za poticanje mobilnosti
Mjera 2.1.2.	Podržavati programe neformalnog obrazovanja, posebno onih koji su neophodni za razvijanje kompetencija mladih
Cilj mjere	Cilj mjere jeste kreirati godišnji program/plan kontinuirane podrške programima/projektima u oblasti neformalnog obrazovanja mladih
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz aktivnosti istraživanja potrebe za programima neformalnog obrazovanja tj. ispitivanja trenutnog stanja na tržištu rada, izrade baze podataka o institucijama/udruženjima/organizacija koje pružaju usluge neformalnog obrazovanja te pripremiti godišnji program (su) finansiranja projekata/programa iz oblasti neformalnog obrazovanja
Potencijalni nosioci	Služba za obrazovanje, kulturu i sport, Komisija za obrazovanje, Direktori srednjih škola, Biro za zapošljavanje Općine centar, NVO
Mogući indikatori	• Izrađen godišnji program (su) finansiranja projekata/programa iz oblasti neformalnog obrazovanja • Izrađena baza institucija/organizacija/udruženja koje pružaju usluge neformalnog obrazovanja • Broj i vrsta finansijski podržanih programa/projekata neformalnog obrazovanja • Broj mladih polaznika programa/projekata neformalnog obrazovanja
Prioritetni cilj 2.2.	Kreirati povoljnije okruženje za razvoj omladinskog poduzetništva
Mjera 2.2.1.	Podsticanje razvoja omladinskog poduzetništva i razvijanje poslovne kulture mladih
Cilj mjere	Cilj mjere je unapređenje perspektive za samozapošljavanje i poduzetništvo mladih
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz aktivnosti izrade strategije za razvoj omladinskog poduzetništva Općine Centar, usvajanje finansijskih mjera podrške razvoju omladinskog poduzetništva, izrade studije uspostavljanja <i>Biznis inkubatora za omladinska preduzeća</i> , provođenja pripremnih radnji za osnivanje Biznis inkubatora za omladinska preduzeća, kroz (su) finansiranje programa/projekata promocije omladinskog poduzetništva
Potencijalni nosioci	Općinski načelnik, Služba za privredu i finansije, KzM, Biznis Centar općine Centar, Srednje škole, Fakulteti, NVO

Mogući indikatori	- Izrađena Strategija za razvoj omladinskog poduzetništva Općine Centar - Usvojene finansijske mjere podrške razvoju omladinskog poduzetništva i inovacija u poduzetništvu – formiran Fond za razvoj omladinskog poduzetništva - Izrađena studija/elaborat o osnivanju Biznis inkubatora za omladinska preduzeća - Realizovane pripremne radnje za osnivanje Biznis inkubatora za omladinska preduzeća - Broj i vrsta realiziranih programa/projekata na temu omladinskog poduzetništva - Broj mladih učesnika u programima/projektima iz oblasti omladinskog poduzetništva
Mjera 2.2.2.	Uspostavljanje saradnje sa poslovnom zajednicom u oblasti volonterskog rada
Cilj mjere	Cilj mjere jeste unapređenje komunikacije i organizacije programa volontiranja mladih kod uspješnih lokalnih poduzetnika na području Općine Centar kroz uspostavljanje institucionalnog okvira za implementaciju programa volonterskog rada mladih.
Aktivnosti	Mjera će se realizovati kroz poduzimanje aktivnosti neophodnih za stvaranje Protokola o saradnji između Općine Centar i privatnih preduzeća u svrhu realizacije volonterskih programa mladih
Potencijalni nosioci	Općinski načelnik, Služba za privredu i finansije, Biznis centar Općine Centar, Lokalni poduzetnici
Mogući indikatori	- Broj realizovanih zajedničkih programa volonterskog rada mladih u privatnim preduzećima na području Općine Centar - Broj mladih volontera koji su uključeni u program volonterskog rada - Broj mladih koji su nakon volonterskog rada pronašli zaposlenje
Prioritetni cilj 2.3.	Pružiti sveobuhvatnu podršku mladima po pitanju samozapošljavanja i aktivnog traženja posla
Mjera 2.3.1.	Edukativni programi za unapređenje nivoa znanja i vještina mladih u cilju povećanja njihove konkurentnosti na tržištu rada
Cilj mjere	Cilj mjere ogleda se u povećanju konkurentnosti mladih na tržištu rada i njihove zapošljivosti
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz (su) finansiranje programa karijernog vođenja mladih, programa/projekata edukacije mladih o načinu prijavljivanja na Biro za zapošljavanje i njegovim prednostima, projekata organiziranja sajma zapošljavanja i sajma poduzetništva
Potencijalni nosioci	Općina Centar, Biro za zapošljavanje Općine Centar, Organizacije mladih, NVO, KzM
Mogući indikatori	- Broj i vrsta realiziranih programa/projekata - Broj mladih polaznika programa - Zadovoljstvo mladih polaznika kvalitetom pohađanih programa edukacije
Mjera 2.3.2.	Podsticanje radne rehabilitacije i zapošljavanja mladih osoba sa invaliditetom
Cilj mjere	Cilj mjere jeste unaprijediti kapacitete mladih osoba sa invaliditetom u svrhu povećanja nivoa zapošljivosti
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz (su) finansiranje projekata i programa radne rehabilitacije i poticanja zapošljavanja mladih osoba sa invaliditetom.
Potencijalni nosioci	Nadležne Općinske službe, Centar za osnaživanje i rehabilitaciju osoba sa invaliditetom, NVO koji se bave pitanjima mladih s invaliditetom
Mogući indikatori	- Broj realiziranih programa radne rehabilitacije mladih osoba sa invaliditetom - Broj mladih polaznika programa radne rehabilitacije - Broj mladih osoba za invaliditetom koji su pronašli zaposlenje

Tabela 31. Strateški cilj 3: raščlanjivanje na prioritetne ciljeve i mjere

Strateški cilj 3: Osnajiti svijest mladih o značaju kreativnog korištenja slobodnog vremena i pružiti podršku formalnim i neformalnim grupama mladih pri organizaciji kulturnih, sportskih i rekreativnih aktivnosti i događanja	
Prioritetni cilj 3.1.	Jačanje kulturnog stvaralaštva mladih
Mjera 3.1.1.	Osnajivanje mladih u preuzimanju aktivne uloge u kulturi – Mladi kao kreatori, a ne konzumenti kulture
Cilj mjere	Cilj mjere ogleda se u poticanju kreiranja programa praćenja i stimuliranja talentiranih mladih umjetnika kroz stipendiranje, uključivanje u javne manifestacije, posebne javne programe i programe međuoćinske i međunarodne saradnje i razmjene.
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz sufinansiranje potreba učenika srednjih škola i studenata na planu kulturnih aktivnosti, programa edukacije mladih o značaju kulturno-historijske baštine, donošenje odluke o kriterijima za ustupanja neiskorištenog prostora u vlasništvu Općine Centar organizacijama mladih i neformalnim grupama mladih za potrebe provođenja aktivnosti iz oblasti kulture
Potencijalni nosioci	Služba za obrazovanje, kulturu i sport, Institucije kulture, Organizacije mladih i za mlade, Neformalne grupe mladih, Centar za mlade – Gorica
Mogući indikatori	• Broj realiziranih programa/projekata u oblasti kulturnog stvaralaštva mladih • Broj mladih umjetnika ukljućenih u programe/projekte kulturnog stvaralaštva mladih • Odluka o kriterijima ustupanja neiskorištenog prostora u vlasništvo Općine Centar organizacija mladih i neformalnim organizacijama mladih • Broj organizacija mladih i neformalnih organizacija mladih kojima je dodijeljen neiskorišten prostor u vlasništvu Općine Centar na korištenje
Prioritetni cilj 3.2.	Poticati pristup i razvoj rekreativnom i amaterskom sportu
Mjera 3.2.1.	Unaprijediti uslove i mogućnosti za rekreativno bavljenje mladih sportom
Cilj mjere	Cilj mjere ogleda se u unapređenju prostornih uslova sportskim objekata i sportskih površina
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz aktivnost analize postojećeg stanja sportskih objekata i sportskih površina u vlasništvu Općine Centar, izradu predračuna popravke i nabavne novog mobilijara te popravke i nabavke novog mobilijara
Potencijalni nosioci	Služba za prostorno uređenje i komunalne poslove, Služba za obrazovanje, kulturu i sport
Mogući indikatori	• Iznos tekućih ulaganja u poboljšanje prostornih uslova sportskih objekata i sportskih površina u vlasništvu Općine Centar
Mjera 3.2.2.	Jačanje svijesti mladih o značaju sporta u razvijanju psihofizičkih sposobnosti i zdravlja
Cilj mjere	Cilj mjere jeste promocija i popularizacija rekreativnog i amatersko sporta među populacijom mladih
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz provođenje medijske promocije amaterskog i rekreativnog sporta, finansijsku podršku sportskim takmićenjima učenika srednjih škola i studenata, realizaciju besplatnih sportsko-rekreativnih programa za mlade, u saradnji sa studentima Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja Sarajevo (FASTO), izradu i štampu promotivnih materijala o sportskim takmićenjima i sportskim manifestacijama na području Općine Centar
Potencijalni nosioci	JU Centar za sport i rekreaciju, Služba za obrazovanje, kulturu i sport, KzM, Sportska udruženja/klubovi, FASTO, Obrazovne institucije (srednje škole i fakulteti), Služba za informatiku i informisanje
Mogući indikatori	• Broj održanih sportskim takmićenja učenika srednjih škola i studenata • Broj studenata- volontera u sportskim klubovima • Broj izrađeni i distribuirani promotivni materijala iz oblasti sporta • Broj novih mladih članova sportskim klubova na području Općine Centar
Mjera 3.2.3.	Unaprijediti rad sa mladim osobama za invaliditetom te povećati njihovu ukljućenost u lokalne sportske i rekreativne klubove
Cilj mjere	Cilj mjere jeste povećati ukljućenost mladih osoba sa invaliditetom u lokalne sportske klubove

Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz aktivnosti saradnje i savjetovanja sa klubovima i sportskim društvima sa invaliditetom u cilju analize mogućnosti uključivanja mladih osoba sa invaliditetom u rad sportskim klubovima prema vrsti sporta i invaliditeta te kroz pokretanje posebnih sportskih sadržaja prilagođenih potrebama mladih osoba sa invaliditetom
Potencijalni nosioci	JU Centar za sport i rekreaciju, Služba za obrazovanje, kulturu i sport, Sportska društva osoba sa invaliditetom, Sportski klubovi
Mogući indikatori	• Broj mladih osoba sa invaliditetom uključenih u sportske klubove • Broj kreiranih sportskih sadržaja prilagođenih potrebama mladih osoba sa invaliditetom

Tabela 32. Strateški cilj 4: raščlanjivanje na prioritetne ciljeve i mjere

Strateški cilj 4: Unaprijediti usvajanje zdravih stilova života među mladima te ojačati saradnju između obrazovnih institucija, državnih institucija, nevladinih organizacija i sportskih organizacija	
Prioritetni cilj 4.1.	Povećati stepen aktivne brige o zdravlju kod mladih ljudi
Mjera 4.1.1.	Promovirati i osposobljavati zdravstvene ustanove sa multidisciplinarnim pristupom koje su specijalizirane sa rad sa mladim osobama
Cilj mjere	Cilj mjere jeste poboljšanje pristupa kvalitetnim i sveobuhvatnim uslugama za mlade sa područja Općine Centar u oblasti seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava.
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz finansijsku podršku zdravstvenih ustanova koje su specijalizirane za rad sa mladim osobama a u cilju promocije rada zdravstvenih ustanova ovog tipa nabavke potrebnog medicinskog materijala.
Potencijalni nosioci	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica, NVO koji se bave pružanjem zdravstvenih usluga mladima
Mogući indikatori	• Broj i vrsta pruženih zdravstvenih usluga • Zadovoljstvo klijenata pruženim zdravstvenim uslugama • Broj printanih i podijeljenih letaka i postera o zdravstvenim uslugama
Mjera 4.1.2.	Razviti svijest o važnosti zdravih stilova života
Cilj mjere	Cilj mjere jeste educirati mladi o važnosti prihvatanja zdravih stilova života
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz finansijsku podršku inicijativama mladih koji imaju za cilj promociju zdravih stilova života, programima vršnjačke edukacije i edukacije roditelja o štetnosti psihoaktivnih supstanci, faktorima rizika, fazama razvoja bolesti ovisnosti i razvoja sposobnosti ranog otkrivanja bolesti ovisnosti,
Potencijalni nosioci	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica, NVO koji se bave pružanjem zdravstvenih usluga mladima, Javne zdravstvene ustanove, Zdravstvene škole, Centar za socijalni rad
Mogući indikatori	• Broj realiziranih programa/projekata na temu zdravih stilova života • Broj realiziranih programa/projekata vršnjačke edukacije i edukacije roditelja o štetnosti psihoaktivnih supstanci
Prioritetni cilj 4.2.	Razviti intersektoralnu saradnju između javnih i nevladinih institucija koje se bave prevencijom zdravlja mladih
Mjera 4.2.1.	Razviti nove i unaprijediti postojeće mehanizme promocije zdravlja i zdravih stilova života mladih
Cilj mjere	Cilj mjere jeste unapređenje postojećih mehanizama promocije zdravlja i zdravih stilova života mladih
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz (su) finansiranje projekta zdravstvene medijacije u srednjim školama na području Općine centar
Potencijalni nosioci	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica, NVO koji se bave pružanjem zdravstvenih usluga mladima, Javne zdravstvene ustanove, Zdravstvene škole
Mogući indikatori	• Broj potpisanih sporazuma o saradnji između srednjih škola i ambulanti porodične medicine • Broj održanih treninga za zdravstvene medijatore • Broj učenika obuhvaćenih projektom zdravstvene medijacije u srednjim školama

Mjera 4.2.2.	Uspostavljanje referalnih mehanizama intersektoralne saradnje u cilju efektivne i efikasne integracije zdravlja i zdravih stilova života mladi
Cilj mjere	Cilj mjere ogleda se u osiguranju potrebnih mehanizama za praćenje implementaciju Strategije prema mladima Općine Centar u segmentu zdravstvene zaštite
Aktivnosti	Mjera će se realizirati kroz aktivnosti održavanja radnih sastanaka za pokretanje inicijative za formiranje Zdravstvenog savjeta Općine Centar, izradu preporuka za formiranje Zdravstvenog savjeta, formiranje Zdravstvenog savjeta Općine Centar,
Potencijalni nosioci	Općina Centar, Predstavnici zdravstvenih ustanova, Predstavnici resornog ministarstva, Predstavnici KzM, Predstavnici organizacija mladih i za mlade
Mogući indikatori	• Broj i vrsta pokrenutih inicijativa za osnivanje Zdravstvenog savjeta Općine Centar • Formiran Zdravstveni savjet Općine centar (broj i profil članova) • Broj pokrenutih inicijativa za formiranje mehanizama praćenja efektivnosti realizacije intervencija u oblasti zdravlja mladih u skladu sa strategijom Općine Centar

VI

**IMPLEMENTACIJA, MONITORING I
EVALUACIJA**

1. Implementacija, monitoring i evaluacija

Pregled strateških ciljeva, prioritetnih ciljeva, sa setom mjera i potencijalnih projekata predočen je u formi Akcionog plana Strategije (Aneks 2) i ima karakter bazične temeljne podloge za implementaciju Strategije. Indikativni prijedlog projekata sačinjen je na osnovu prikupljenih projektnih ideja po *Pozivu za dostavljanje prijedloga projekata za izradu Strategije prema mladima Općine Centar 2014-2020* te istu ne treba smatrati konačnom listom. Projektne ideje su pristizale paralelno sa izradom Strategije i rada radnih grupa, a ukupno su dostavljene 34 projektne ideje. Prikaz broja

Implementacija Strategije je „zadatak“ lokalne zajednice – Općine Centar, te ista nije predmet Projektnog zadatka. Ipak, ukratko će se naznačiti način na koji bi se trebalo pristupiti implementaciji, monitoringu i evaluaciji Strategije u periodu 2014 – 2020. godine.

Proces implementacije, monitoringa i evaluacije Strategije moguće je organizaciono ustrojiti na različite načine³⁴. Mišljenja smo da bi bilo poželjno na nivou Općine Centar ustrojiti *Tim za implementaciju Strategije*, a kojeg bi činili rukovodioci ključnih Općinskih službi, stručni saradnik/ca za pitanja mladih, članovi Komisije za pitanja mladih i po potrebi eksterna lica. Upravljački proces nad implementacijom Strategije bi se odvijao kroz koordinirajuće sastanke *Tima za implementaciju Strategije* uz redovnu participaciju nadležnih Općinskih službi i drugih aktera koji su uključeni u proces pripreme i implementacije projekata koji su predviđeni Strategijom.

Po imenovanju članova *Tima za implementaciju Strategije*, pristupit će se izradi Plana za koordinaciju i efikasno upravljanje procesom implementacije Strategije, koji bi trebao uključivati sljedeće elemente:

- Imenovana lica za koordinaciju i upravljanje procesom implementacije Strategije sa njihovim osnovnim zaduženjima;
- Aktivnosti potrebne za efikasnu koordinaciju i upravljanje procesom implementacije Strategije sa konkretnim zaduženjima članova tima koje se odnose na identifikovane aktivnosti
- Vremenski plan provođenja predviđenih aktivnosti
- Sredstva, metodu i dinamiku međusobne komunikacije i izvještavanja u okviru Tima, kao i prema Općinskom načelniku i Općinskom Vijeću

Također, obaveza Tima je da na početku svake kalendarske godine izradi Godišnji plan za implementaciju Strategije te za nesmetan početak i tok implementacije TOP 10 projekata (za kalendarsku godinu) predviđenih Strategijom, uključujući i njihovo pravovremeno programiranje u Budžet, u iznosima u kojima je predviđeno njihovo (su)finansiranje od strane Općine.

Za efikasnu implementaciju Strategije od iznimnog je značaja proces odabira projekata odnosno usklađenost odabranih projekata sa Strategijom. Također, neophodno je da su projekti izvodivi i da su odabrani na transparentan način. Prilikom evaluacije dostavljenih

³⁴ Primjerice, u Strategiji razvoja Tuzlanskog kantona 2008 – 2013 identifikovano je čak sedam subjekata kao nosioca procesa implementacije i monitoringa Strategije.; u Strategiji prema mladima Općina Ilidža 2014 – 2016 nisu eksplicitno identifikovani nosioci procesa implementacije i monitoringa, uz preporuku da se u navedeni proces uključe svi mladi te druge organizacije, institucije i ustanove koje se bave pitanjima mladima.

projekata neophodno je definirati set kriterija na temelju kojih će se izvršiti rangiranje projektnih ideja.

Proces monitoringa uključuje: (1) monitoring načina odvijanja aktivnosti (monitoring procesa), rezultata i efekata i (2) monitoring napretka.

Monitoring aktivnosti, odnosno monitoring procesa odnosi se na praćenje vremenske dinamike realizacije aktivnosti i projekata predviđenih samim Akcionom planom. U potpunosti razvijeni Akcioni plan definira sve potrebne kontrolne parametre za ovu vrstu monitoringa. Da bi se mogao obavljati **monitoring rezultata i efekata** na odgovarajući način potrebno je definirati **set indikatora** (indikator kao standard kontrole) za svaku mjeru, te set indikatora za svaki strateški cilj i set indikatora za cjelokupnu Strategiju. U priloženom Akcionom planu naznačeno je željeno stanje (rezultat) za svaku mjeru, što predstavlja temelj za identifikovanje indikatora. Pri tome je važno napomenuti da nosilac svake mjere u postupku njene operacionalizacije, kroz predviđene projekte, treba još jedanput, u komunikaciji sa *Timom za implementaciju Strategije*, razmotriti pitanje indikatora, fokusirajući se na kvantitativne indikatore. U cilju provođenja monitoringa napretka neophodno je definirati indikatore koji su vremenski određeni, te koji će omogućiti uporedbu indikatora tokom perioda implementacije Strategije (2014 – 2020).

Imajući u vidu da svaka strategija i njen akcioni plan podliježu kontroli i evaluaciji neophodno je sačinjavati polugodišnje/godišnje izvještaje o stepenu provođenja Strategije.

Zadatak monitoringa i evaluacije Strategije može se povjeriti *Timu za implementaciju Strategije* ili se može formirati, na temelju odluke Općinskog vijeća, *Komisija za monitoring i evaluaciju Strategije*, a koja bi uključivala pomoćnika Općinskog načelnika za obrazovanje, kulturu i sport, predstavnike Općinskog vijeća, saradnika/cu za pitanja mladih, predsjednika/članove Komisije za pitanja mladih te predstavnike nevladinog sektora. Bez odgovarajućeg praćenja i izvještavanja nije moguće pratiti efekte implementacije Strategije i osigurati sistem odgovornosti za poduzete aktivnosti, odnosno za rezultate različitih mjera i projekata. Za efikasnu implementaciju praćenja i vrednovanja te korištenja rezultata vrednovanja potrebno je organizirati primjeren sistem upravljanja relevantnim podacima. Takav sistem treba osigurati pravovremene informacije o projektima, njihovim učesnicima i rezultatima. Osnovu sistema činila bi baza koja bi morala sadržavati:

- osnovne podatke o svakom projektu (nositelji, vrijeme trajanja, iznos finansiranja itd);
- dodatne podatke o sadržaju projekta (mjera i prioritet unutar kojih se projekt realizira, sažetak projekta);
- ključne pokazatelje rezultata svakog projekta

Tokom implementacije Strategije, neophodno je osigurati potpunu informisanost svih učesnika te promociju rezultata provođenja Strategije jer navedeno predstavlja uslov efikasne implementacije Strategije. U tu svrhu potrebno je:

- Informisati širu javnost o ulozi Strategije prema mladima Općine Centar za period 2014 – 2020. godine
- Informirati širu javnost o strateškim ciljevima, prioritetima i mjerama Strategije prema mladima Općine Centar za period 2014 – 2020. godine

- Informisati zainteresovane strane (nosiocje projekta) i potencijalne korisnike o dostupnim mogućnostima finansiranja projekata koji su predviđeni Strategijom prema mladima za period 2014- 2020. godine
- Osigurati pozitivno medijsko pokrivanje aktivnosti koje se provode u cilju ostvarenja ciljeva Strategije prema mladima Općine Centar za period 2014 – 2020. godine kroz aktivan pristup predstavnicima medija.

2. Okvirna finansijska konstrukcija

Pri izradi finansijskog okvira Strategije glavni oslonac bio je Budžet Općine Centar za 2014. godinu. Budući da nisu bile dostupne projekcije Općinskog Budžeta do 2020. godine, iznosi potrebnih sredstava su orijentacionog karaktera i zahtjevaju usklađivanje sa projekcijama Općinskog Budžeta. Iako u trenutku završavanja prijedloga Nacrta Strategije nisu bili dostupni svi potrebni podaci, prvenstveno oni koji se odnose na sredstva iz drugih izvora finansiranja (budžetska sredstva Vlade KS, sredstva nevladinih organizacija, sredstva po osnovu donacija, sredstva po osnovu javno-privatnih partnerstava, sredstva međunarodnih programa i projekata), analiza podataka iz finansijskog okvira Strategije daje nekoliko važnih uvida koji su značajni za implementaciju Strategiju.

Tabela 33. Finansijske projekcije za projekte razvrstane prema strateškim i prioritetnim ciljevima

Cilj	Naziv strateškog cilja/prioriteta	Ukupan iznos (u KM)
Cilj 1	Poboljšati institucionalni okvir za saradnju, organizovanje i učestvovanje mladih u životu lokalne zajednice i unaprijediti društvenu uključenost mladih pružanjem jednakih prilika za sve	515.800
Prioritet 1.1.	Kreirati i razviti dostupne i pravovremene sisteme informisanja mladih u svim oblastima	311.900
Prioritet 1.2.	Jačanje društvene uključenosti mladih kroz umrežavanje i osnaživanje organizacija mladih i pojedinaca	123.400
Prioritet 1.3.	Osigurati ostvarivanja prava na jednake prilike svih mladih u društvu, a posebno mladih iz osjetljivih društvenih grupa	80.500
Cilj 2	Razvoj podsticajnog i povoljnog okruženja za (samo) zapošljavanje mladih uspostavljanjem saradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora	3.807.800
Prioritet 2.1.	Unapređenje i razvoj formalnog i neformalnog obrazovanja mladih	3.220.000
Prioritet 2.2.	Kreirati povoljnije okruženje za razvoj omladinskog poduzetništva	355.000
Prioritet 2.3.	Pružiti sveobuhvatnu podršku mladima po pitanju samozapošljavanja i aktivnog traženja posla	132.800
Cilj 3	Osnažiti svijest mladih o značaju kreativnog korištenja slobodnog vremena i pružiti podršku formalnim i neformalnim grupama mladih pri organizaciji kulturnih, sportskih i rekreativnih aktivnosti i događanja	352.500
Prioritet 3.1.	Jačanje kulturnog stvaralaštva mladih	196.000
Prioritet 3.2.	Poticati pristup i razvoj rekreativnom i amaterskom sportu	156.500
Cilj 4	Unaprijediti usvajanje zdravih stilova života među mladima te ojačati saradnju između obrazovnih institucija, državnih institucija, nevladinih organizacija i sportskih organizacija	556.000
Prioritet 4.1.	Povećati stepen aktivne brige o zdravlju kod mladih ljudi	441.000
Prioritet 4.2.	Razviti intersektoralnu saradnju između javnih i nevladinih institucija koje se bave prevencijom zdravlja mladih	115.000
UKUPNO		5.232.100

Prema finansijskom okviru Strategije, za realizaciju Strategije odnosno za postizanje sva četiri strateška cilja potrebno izdvojiti 5.232.100 KM, odnosno 654.012 KM, godišnje (cca 2% budžetskih sredstava Općine Centar za 2014. godinu). Dio mjera koje su predložene Strategijom može se realizirati kroz korištenje sredstava iz tekućih programa i to tekućeg programa *Podrške zdravstvenim ustanovama, tekućeg programa Podrške obrazovanju, tekućeg programa Provođenje javnog interesa u oblasti sporta, tekućeg programa Razvoj kulture na području Općine Centar, tekućeg programa Uspostavljanje partnerstva i pomoć razvoju NVO-a* te tekućeg programa *Kontinuirana briga o mladima*. Prema usvojenom Budžetu Općine Centar, za navedene tekuće programe u 2014. godine predviđen je iznos od 2.260.920 KM. Sredstva za realizaciju mjera u svrhu ostvarenja strateških ciljeva, a samim time i realizacije Strategije trebala bi se osigurati korištenjem finansijske poluge (*financial leverage*) odnosno korištenjem finansijskih sredstava koja su programirana Budžetom za druge tekuće programe.

Za realizaciju Strateškog cilja 1: Poboljšati institucionalni okvir za saradnju, organizovanje i učestvovanje mladih u životu lokalne zajednice i unaprijediti društvenu uključenost mladih pružanjem jednakih prilika za sve predviđeno je 515.800 KM odnosno 10% ukupno predviđenih sredstava potrebnih za implementaciju Strategije. Strateški cilj 3: Osnažiti svijest mladih o značaju kreativnog korištenja slobodnog vremena i pružiti podršku formalnim i neformalnim grupama mladih pri organizaciji kulturnih, sportskih i rekreativnih aktivnosti i događanja s procjenom od 352.500 KM ili 6% od ukupnog iznosa, najmanje je zastupljen u finansijskim projekcijama za plansko razdoblje. Objašnjenje za to su tzv. soft projekti odnosno projekti koji ne uključuju radove i infrastrukturu, a koji doprinose ostvarenju ovog cilja. Međutim, obzirom da takvi projekti zahtijevaju kraće vrijeme pripreme, za očekivat je da se tokom implementacije Strategije realizira više projekata nego što je prijavljeno projektnih ideja u toku procesa izrade Strategije, a što će se odraziti na finansijski okvir ovog cilja. Za Strateški cilj 4: Unaprijediti usvajanje zdravih stilova života među mladima te ojačati saradnju između obrazovnih institucija, državnih institucija, nevladinih organizacija i sportskih organizacija predviđen je iznos od 556.000 KM odnosno 11% ukupno planiranih sredstava Strategije. Najveći dio ukupnih sredstava predviđenih Strategijom (73%) usmjeren je ka postizanju Strateškog cilja 2: Razvoj podsticajnog i povoljnog okruženja za (samo) zapošljavanje mladih uspostavljanjem saradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora.

Finansijska projekcije za projekte razvrstane po strateškim ciljevima i godinama date su u Tabeli 34.

Tabela 34. Finansijske projekcije za projekte razvrstane prema strateškim i godinama

Cilj	Naziv strateškog cilja/prioriteta	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Cilj 1	Poboljšati institucionalni okvir za saradnju, organizovanje i učestvovanje mladih u životu lokalne zajednice i unaprijediti društvenu uključenost mladih pružanjem jednakih prilika za sve	90.400	77.400	71.200	69.200	69.200	69.200	69.200
Cilj 2	Razvoj podsticajnog i povoljnog okruženja za (samo) zapošljavanje mladih uspostavljanjem saradnje između javnog, privatnog i civilnog sektora	430.400	510.400	585.400	570.400	570.400	570.400	570.400
Cilj 3	Osnažiti svijest mladih o značaju kreativnog korištenja slobodnog vremena i pružiti podršku formalnim i neformalnim grupama mladih pri organizaciji kulturnih, sportskih i rekreativnih aktivnosti i događanja	35.500	69.500	49.500	49.500	49.500	49.500	49.500
Cilj 4	Unaprijediti usvajanje zdravih stilova života među mladima te ojačati saradnju između obrazovnih institucija, državnih institucija, nevladinih organizacija i sportskih organizacija	96.000	101.000	100.000	94.000	55.000	55.000	55.000
	UKUPNO	652.300	758.300	806.100	783.100	694.500	744.100	744.100

Promatrano na nivou kalendarske godine, Strategijom je previđeno da se više od dvije trećine osiguranih budžetskih sredstava za implementaciju Strategije koristi za (su) finansiranje programa/projekata koji doprinose ostvarenju Strateškog cilja 2. Riječ je o tzv. „tvrdim“ projektima koji se odnose na već pripremljene idejne projekte ili inicijative koje čekaju sredstva za implementaciju (npr. Finansijske mjere poticanja omladinskog poduzetništva, Biznis inkubator za omladinska preduzeća i sl). Za realizaciju projekata ovog tipa neophodno je ostvariti pristup međunarodnim izvorima finansiranja (poput EU fondova, fondova Svjetske banke, EBRD-a i drugih bilateralnih izvora finansiranja). S tog aspekta ključno je ojačati kapacitete za pribavljanje i upravljanje tim sredstvima u cilju postizanja najvišeg stepena korištenja dostupnih međunarodnih fondova.

LITERATURA

Knjige i članci

1. Bešić, J. "Analize stanja i potreba mladih u Federaciji BiH 2013. godine: Na putu ka politici prema mladima FBiH", novembar 2013.
2. Booth, T. and Ainscow, M. „Index for Inclusion: developing learning and participation in schools“, Bristol, CSIE, 2002.
3. Bužinkić, E., Puljić, D., Tomašević, T. „Koraci do uspješne politike za mlade u lokalnoj zajednici“, Domaći, Centar za mirovne studije i Mreža mladih Hrvatske, 2011.
4. Bužinkić, E. „Mladi i društvo – Pitanje identiteta“, Mreža mladih Hrvatske, 2010
5. Bužinkić, E., Buković, N. „Politika za mlade – hrvatska i europska praksa“, Mreža mladih Hrvatske, Zagreb, 2009
6. Denstad, F., Y. „Youth policy manual – How to develop a national youth strategy“, Vijeće Evrope, Strasbourg 2009.
7. Farnell, T. „Ljudsko pravo na obrazovanje“, Institut za obrazovanje, Zagreb, 2008.
8. Galović, R. „Pravni i sociološki aspekti volontiranja u civilnom sektoru. Hrvatska“ Pravnik, 45(2), 2011
9. Hadžimahmutović, B. i Martić, M. „Nezaposlenost mladih: EU i BiH dijele isti problem, mogu li rješenja biti zjaednička?, Centar za istraživanje i studije GEA, novembar 2013.
10. Ilišin, V., Radin, F. „Mladi: problem ili resurs“, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Zagreb, 2007.
11. Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdanović, A., Potočnik, D. „Mladi u vremenu krize“, Institut za društvena istraživanja, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb, 2013.
12. Irby, I., Tolman, J. „Rethinking Leisure Time: Expanding Opportunities for Young People and Communities“, Washington, The Forum for Youth Investment, 2002.
13. Jones, A. „Theorising international youth volunteering: training for global (corporate) work?“, Institute of British Geographers, London, 2011
14. Karamatić- Brčić, M. „Implementacija i provedba inkluzivnog odgoja i obrazovanja u sustavu redovnih škola“, Magistra Iadertina, 2012 7(7): 101-109.
15. Kuka, E. „Aktualno stanje neformalnog obrazovanja u BiH“, Međimursko veleučilište u Čakovcu, 2012
16. Tolić, S. Zmaić, K., Lončarić, R. i Sudarić, T. „Programi cjeloživotnog obrazovanja i stručne aktivnosti Zavoda za agroekonomiku Poljoprivrednog fakulteta u Osijeku u funkciji ruralnog razvoja“, Agroecnomia Croatica 2013, 2(1), pp. 16-20
17. Živić, M. Čarević – Mitanovski L., Savić, M., Priručnik za zapošljavanje osoba sa invaliditetom, Beograd, 2009.

Studije i dokumenti

1. Analiza rezultata istraživanja problema i potreba mladih sa područja općine Centar, Institut za razvoj mladih KULT, 2010
2. Analiza uzroka nepohodađanja, napuštanja i smanjenja broja učenika u osnovnim školama Federacije BiH, Federalno ministarstvo za obrazovanje i nauku. Dostupno na www.fmon.gov.ba.
3. Budžet Kantona Sarajevo za 2013. godinu' Ministarstvo finansija Kantona Sarajevo. Dostupno na mf.ks.gov.ba/
4. An EU Strategy for Youth – Investing and Empowering (2009) European Commission. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0200&from=EN>
5. A New Impetus for European Youth: White Paper (2001) European Commission. Dostupno na <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52001DC0681&from=EN>
6. Budžet Općine Centar, 2008-2014
7. Council resolution on a renewed framework for European cooperation in the youth field (2010-2018) (2009) Dostupno na http://youth-partnership-eu.coe.int/youth-partnership/news/attachments/Renewed_framework_European-cooperation.pdf
8. European Youth Pact (2005) European Commission. Dostupno na: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0206&from=EN>
9. Evropska povelja o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou, Sarajevo, mart 2014

- Dostupno na: <http://www.coe.ba/pdf/79-bos.pdf>
10. *Glasovi mladih: Istraživanje o mladima u BiH- rezultati kvantitativnog istraživanja*, UNICEF i UNDP, 2012.
  11. *Informacija o upisu u srednje i osnove škole u Federaciji BiH u školskoj 2013/2014.godini*, Federalno ministarstvo za obrazovanje i nauku. Dostupno na www.fmon.gov.ba.
  12. *IPA – EU Podrška koordinaciji i implementaciji nacionalne omladinske politike u BiH, Izvještaj o zatečenom stanju, mart 2012*
  13. *Istraživanje položaja mladih u Federaciji BiH*, Institut za razvoj mladih KULT, 2013
  14. *Istraživanje: Aktivno učešće mladih u donošenju odluka*, Fondacija CURE
  15. *Istraživanje višestrukih pokazatelja u BiH 2011-2012: Praćenje stanja i položaja žene i djeca*, UNICEF-ov ured za BiH, 2013
  16. *Key Competences for Lifelong Learning – A European Reference Framework*
  17. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32006H0962&from=EN>
  18. *Konvencija o pravima djeteta*, UN 1989 http://www.unicef.org/bih/ba/Konvencija_o_pravima_djeteta.pdf
  19. *Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom* http://www.mhrr.gov.ba/PDF/Konvencija_bos.pdf
  20. *Mali rječnik pojmova politike za mlade i rada sa mladima*, Mreža mladih Hrvatske, 2011
  21. *Mladi ljudi i lokalna samouprava* http://www.namrb.org/projects/yplsg/Young_people_and_local_self-governance_hr.pdf
  22. *Okvirni zakon o predškolskom odgoju i obrazovanju u Bosni i Hercegovini*, Službeni glasnik BiH, br. 88/07
  23. *Okvirni zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini*, Službeni glasnik BiH, br. 18/03
  24. *Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini*, Službeni glasnik BiH, br. 59/07
  25. *Okvirni zakon o srednjem stručnom obrazovanju*, „Službeni glasnik BiH“, br. 63/08
  26. *Pomoć djeci sa posebnim potrebama u BiH: Priručnik za nastavu*, UNICEF i DUGA, 2009
  27. *Revised European Charter on the Participation of Young People in Local and Regional Life Charter without the status of a convention Adopted by the Congress of Local and Regional Authorities of Europe*
Dostupno na <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-1510/Revised%20European%20Charter%20on%20the%20Participation%20of%20YP.pdf>
  28. *Socijalna uključenost: Pozitivna iskustva Švicarskog programa podrške nevladinim organizacijama u BiH*. Švicarska agencija za razvoj i saradnju, 2006.
  29. *Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH i godinama*. Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo
  30. *Statistički bilten: Visoko obrazovanje u FBiH, 2013*, Federalni zavod za statistiku
  31. *Smjernice za školovanje djece s posebnim potrebama u srednjim školama u Bosni i Hercegovini*, Društvo ujedinjenih građanskih inicijativa (DUGA), april 2013 *Strategija socijalnog uključivanja u BiH, 2010*
  32. *Strategija za unapređenje seksualnog i reproduktivnog zdravlja i prava u Federaciji BiH 2010–2019*.
  33. *Strategija za zapošljavanje Federacije BiH, 2009-2013*.
  34. *Strategija za izjednačavanje mogućnosti za osobe sa invaliditetom FBiH 2010-2014*,
  35. *Strateški plan za unapređenje ranog rasta i razvoja djece u Federaciji BiH 2013-2017*.
  36. *Strateški pravci razvoja obrazovanja u Bosni i Hercegovini sa planom implementiranja, 2008. – 2015*“Vijeće/Savjet ministara BiH, 2008
  37. *Studije slučaja mladih pripadnika socijalno isključenih grupa*, Mreža mladih Hrvatske, 2012
  38. *Sudjelovanje mladih u razvoju politika za mlade*, Mreža mladih Hrvatske
  39. *Učenička vijeća: sudjelovanje učenika/ica u procesima donošenja odluka*, Mreža mladih Hrvatske
  40. *Vodič kroz Zakon o mladima Federacije BiH*, Institut za razvoj mladih KULT, 2011
  41. *Vodič kroz inkluziju u obrazovanju, Društvo ujedinjenih građanskih akcija DUGA, 2006*
  42. *Zakon o zdravstvenoj zaštiti*, Službene novine FBiH, br. 29/97
  43. *Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom*, Službene novine FBiH, br. 36/99
  44. *Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine*, *Službene novine F BiH, br. 36/10*
  45. *Zakon o omladinskom organizovanju Republike Srpske*, *Službeni glasnik RS br. 98/04, br. 119/08, br. 1/12*
  46. *Zakon o volontiranju Federacije BiH*, Sl.novine F BiH, br 110/12.
  47. *Zakon o ravnopravnosti spolova BiH*, Službeni glasnik BiH, br. 32/10
  48. *Zakon o zabrani diskriminacije u BiH*, Službeni glasnik BiH, br. 59/09
  49. *Zakon o Agenciji za predškolsko osnovno i srednje obrazovanje*, Službeni glasnik BiH, br. 88/07
  50. *Zakon o srednjem obrazovanju*, 'Službene novine KS' broj: 23/10.
  51. *Zašto sam isključen/na?*, Institut za razvoj mladih KULT; 2013

52. The World Programme of Action for Youth. Dostupno na <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay2010.pdf>

Internet stranice

1. Agencija za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje <http://www.aposo.gov.ba/>
2. Agencija za statistiku BiH <http://www.bhas.ba/>
3. Agencija za mobilnost i programe Europske Unije <http://www.mobilnost.hr>
4. Centar za mlade – Gorica, <http://centargorica.com.ba/>
5. EACEA – Education, Audiovisual and Culture Executive Agency http://eacea.ec.europa.eu/youth/index_en.php
6. *European Training and Research Centre for Human Rights and Democracy – ETC* <http://www.etc-graz.at/typo3/index.php?id=16>
7. *European Youth Information and Counselling Agency- ERYICA* – www.eryica.org/
8. <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>
9. Federalni zavod za zapošljavanje <http://www.fzzz.ba/>
10. Federalni zavod za statistiku <http://www.fzs.ba/>
11. Omladinska informativna agencija BiH <http://www.oiabih.info/>
12. Općina Centar <http://www.centar.ba/>
13. The Lifelong Learning Programme http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc78_en.htm
14. IN fondacija – Fondacija za unapređenje socijalne inkluzije djece i mladih u BiH <http://www.infondacija.org/>
15. <http://www.mladi.info/>

ANEKS 1: Rješenje o imenovanju Koordinacionog tijela i radnih grupa za izradu Strategije prema mladima Općine Centar Sarajevo za 2014-2020

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
KANTON SARAJEVO
GRAD SARAJEVO

OPĆINA CENTAR SARAJEVO
Općinski načelnik

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
KANTON SARAJEVO
GRAD SARAJEVO
OPĆINA CENTAR SARAJEVO
Općinski načelnik

BROJ: 10-49-_____/13
Datum: 27.12.2013. godine

Na osnovu člana 69. Statuta Općine Centar Sarajevo ("Službene novine Kantona Sarajevo" broj 23/04) i člana 11. Zakona o mladima ("Službene novine FBiH" broj 36/10), Općinski načelnik donosi:

R J E Š E N J E

o imenovanju Koordinacionog tijela i radnih grupa za izradu Strategije prema mladima Općine Centar Sarajevo za 2014-2020

I

U Koordinaciono tijelo za izradu Strategije prema mladima Općine Centar Sarajevo 2014-2020, imenuje se:

1. Šero Zakira, predsjednik (Služba za upravu za obrazovanje, kulturu i sport)
2. Pandžić Envera, član (Služba za upravu za obrazovanje, kulturu i sport)
3. Avdagić Sanija, član (Predsjednik radne grupe za mobilnost)
4. Veiz Mersida, član (Predsjednik radne grupe za socijalni položaj i društvenu uključenost)
5. Krajnović Meliha, član (Predsjednik radne grupe za položaj na tržištu rada)
6. Kapo Amer, član (Predsjednik radne grupe za učešće u javnom životu)
7. Sultanić Elma, član (Predsjednik radne grupe za obrazovanje)
8. Karić Azemina, član (Predsjednik radne grupe za zdravstveni položaj)
9. Karović Enes, član (Predsjednik radne za slobodno vrijeme)

II

Zadatak Koordinacionog tijela je da izradi Prijedlog Strategije prema mladima Općine Centar Sarajevo za 2014-2020, a na osnovu strategija koje pripremaju radne grupe za svaku oblast pojedinačno.

III

U radnu grupu za oblast **obrazovanja** imenuju se:

1. Sultanić Elma, predsjednik (Služba za upravu za obrazovanje, kulturu i sport)
2. Alić Senad, član (Općinsko vijeće)
3. Haverić Zlata, član (Gimnazija – Obala)
4. Ahić Arijana, član (I Gimnazija)
5. Vidović Ljiljana, član (JU Srednja Građevinsko-Geodetska škola)
6. Gogalić Alma, član (JU Srednja medicinska škola – Jezero)

IV

U radnu grupu za oblast **položaj na tržištu rada** imenuju se:

1. Krajnović Meliha, predsjednik (Služba za upravu za rad, socijalna pitanja, zdravstvo, izbjegla i raseljena lica)
2. Beglerović Adnan, član (Komisija za pitanja mladih)
3. Kerla Suvad, član (Općinsko vijeće)
4. Slomović Predrag, član (Služba za upravu za privredu i finansije)
5. Mulač Snježana, član (JU Služba za zapošljavanje KS)
6. Suljić Envera, član (Udruženje studenata ekonomije i menadžmenta „AIESEC MC“)

V

U radnu grupu za oblast **zdravstveni položaj** imenuju se:

1. Karić Azemina, predsjednik (Služba za upravu za rad, socijalna pitanja, zdravstvo, izbjegla i raseljena lica)
2. Handžić Inda, član (Općinsko vijeće)
3. Kočo Arijana, član (Komisija za pitanja mladih)
4. Dizdarević Elma, član (JU Srednja medicinska škola)
5. Pleho Dženana, član (JU Dom zdravlja KS)
6. Osmanagić Emina, član (Asocijacija „XY“)

VI

U radnu grupu za oblast **socijalni položaj i društvena uključenost** imenuju se:

1. Veiz Mersida, predsjednik (Služba za upravu za rad, socijalna pitanja, zdravstvo, izbjegla i raseljena lica)
2. Lazović Miro, član (Općinsko vijeće)
3. Karčić Jasmina, član (Udruženje Život sa Down sindromom)
4. Miković Dejan, član (Služba socijalne zaštite Općine Centar)
5. Gogić Mina, član (Centar za slušnu i govornu rehabilitaciju)

VII

U radnu grupu za oblast **učesće u javnom životu** imenuju se:

1. Kapo Amer, predsjednik (Komisija za pitanja mladih)
2. Kovačević Slaven, član (Općinsko vijeće)
3. Vlaisavljević Sanja, član (Centar za kulturu dijaloga)
4. Grgić Ivana, član (Komisija za pitanja mladih)
5. Beglerović Adnan, član (Komisija za pitanja mladih)

VIII

U radnu grupu za oblast **mobilnost** imenuju se:

1. Avdagić Sanija, predsjednik (Služba za upravu za obrazovanje, kulturu i sport)

2. Jaha Arijana, član (Općinsko vijeće)
3. Uknine Nihad, član (Komisija za pitanja mladih)
4. Čavrk Irhad, član (Komisija za pitanja mladih)
5. Džidić Marko, član (Udruženje studenata ekonomije i menadžmenta „AIESEC LC“)

IX

U radnu grupu za oblast **informisanja** imenuju se:

1. Horozović Salih, predsjednik (Služba za informatiku i informisanje - volonterka)
2. Latif Edina, član (Općinsko vijeće)
3. Ahmethodžić Ajla, član (Komisija za pitanja mladih)
4. Smajić Edin, član (Udruženje nastavnika i profesora informatike „Eduit“)
5. Arnautović Hilmija, član (Udruženje „Centar za društveno obrazovanje mladih“)

X

U radnu grupu za oblast **slobodno vrijeme** imenuju se:

1. Enes Karović, predsjednik (Služba za upravu za obrazovanje, kulturu i sport)
2. Čatić Viktor, član (Policajska stanica Centar)
3. Bavčić Maida član (Srednja škola primjenjenih umjetnosti)
4. Katavić Ivana član (KŠC Opća realna Gimnazija)
5. Fazlagić Haris, član (JU Centar za sport i rekreaciju)

XI

Zadatak radnih grupa iz tački III-X ovog rješenja je analiza trenutnog stanja, definisanje problema i utvrđivanje prioriteta u navedenoj oblasti, te planiranje aktivnosti za rješavanje definisanih problema mladih ljudi (plan djelovanja).

XII

Ovo rješenje stupa na snagu narednog dana od dana objavljivanja na oglasnoj ploči Općine Centar Sarajevo.

OPĆINSKI NAČELNIK

Dževad Bećirević

DOSTAVLJENO

1. Imenovanim
2. Stručnoj službi Općinskog vijeća i Općinskom načelniku
3. Službi za obrazovanje, kulturu i sport
4. Evidencija
5. Arhiva

ANEKS 2: Akcioni plan Strategije prema mladima Općine Centar 2014-2020

STRATEŠKI CILJ 1. POBOLJŠATI INSTITUCIONALNI OKVIR ZA SARADNJU, ORGANIZOVANJE I UČESTVOVANJE MLADIH U ŽIVOTU LOKALNE ZAJEDNICE I UNAPRIJEDITI DRUŠTVENU UKLJUČENOST MLADIH PRUŽANJEM JEDNAKIH PRILIKA ZA SVE											
MJERA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	POTENCIJALNI PROJEKTI I AKTIVNOSTI	TROŠKOVI		POTENCIJALNI NOSIOCI
									God	Iznos	
1.1.1. Povećati dostupnost informacija o pravima, obavezama i prilikama za mlade	x							Izrada baze podataka o svim relevantnim institucijama i organizacijama koje svojim aktivnostima mogu doprinijeti boljem informisanju mladih	/		KzM Općinske nadležne službe
	x	x	x	x	x	x	x	Podržati inicijative koje imaju za cilj informisanje mladih o njihovim pravima i obavezama	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport <i>Napomena:</i> Aktivnosti će biti podržane sredstvima planiranim za finansiranje projekata za mlade po javnom pozivu
									2014	2.000	
									2015	2.000	
									2016	2.000	
									2017	2.000	
									2018	2.000	
									2019	2.000	
									2020	2.000	
									God	Iznos	Općinski načelnik KzM
x	x	x	x	x	x	x	x	Osnivanje <i>Informativnog centra za mlade</i>	2014	25.000	Centar za mlade – Gorica
									2015	15.000	
									2016	15.000	
									2017	15.000	
									2018	15.000	
									2019	15.000	
									2020	15.000	
									God	Iznos	KzM
x								Izrada WEB stranice za mlade /na službenoj WEB stranici Općine Centar kreirati poseban dio <i>Info kutak za mlade</i>	2014	5.000	Služba za informatiku i informisanje
									/		
									God	Iznos	Nadležne Općinske službe
x	x	x	x	x	x	x	x	Izdavanje i štampanje mjesečnog informatora za mlade – <i>Informiraj se i budi u toku</i>	2014	10.000	Stručni saradnik za mlade
									2015	10.000	
									2016	10.000	
									2017	10.000	
									2018	10.000	KzM Nastavnici i učenici

										2019	10.000											
										2020	10.000											
1.1.2.	Uspostaviti saradnju između lokalnih medija i ostalih servisa za informisanje mladih	x	x						Iniciranje saradnje sa lokalnim radio i TV stanicama	2014 – 2015 /		Mladi vijećnici KzM Stručni saradnik za mlade Lokalni mediji (npr. TVSA, Radio Sarajevo, eFM Studentski radio)										
		x	x	x	x	x	x	x	Podržavati razvoj novih informativnih programa lokalnih medija koji su primjereni mladima	2014 – 2020 /		Općinski načelnik Mladi vijećnici										
				x	x	x	x	x	Kreirati i realizirati program volontiranja mladih u medijskim kućama, u cilju stvaranja jasnije slike o procesu kreiranja i širenja informacija	God	Iznos	KzM Stručni saradnik za mlade										
				x	x	x	x	x		2015	2.000	2016	2.000	Vijeća učenika i studenata								
				x	x	x	x	x		2017	2.000	2018	2.000	Mediji								
				x	x	x	x		2019	2.000	2020	2.000										
		x	x	x	x	x	x	Ustupati mladima dio medijskog prostora i kreirati programe koji su namjenjeni mladima	/		Mladi vijećnici KzM Stručni suradnik za mlade Vijeća učenika i studenata Mediji											
1.1.3.	Povećati nivo informatičke pismenosti mladih	x	x	x	x	x	x	x	Osigurati neophodnu informatičku opremu obrazovnim i kulturnim institucijama te organizacijama mladih u cilju povećanja nivoa informatičke pismenosti mladih	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport										
										2014	10.000											
										2015	10.000											
										2016	10.000											
										2017	10.000											
										2018	10.000											
										2019	10.000											
										2020	10.000											
										God	Iznos	Centar za mlade – Gorica KzM NVO Škole Mladi sa područja Općine Centar										
				x	x	x	x	x	x	Organizovati kontinuirane obuke iz oblasti informatike namjenjene svim kategorijama mladih u prostorijama Centra za mlade – Gorica	2014	2.500	2015	2.500	2016	2.500	2017	2.500	2018	2.500	2019	2.500
		x	x	x	x	x	x	Edukacija mladih na temu „Mladi i Internet“	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Škole											
									2014	1.200	2015	1.200										

										2016	1.200	NVO
										2017	1.200	<i>Napomena:</i> Aktivnosti će biti podržane sredstvima planiranim za finansiranje projekata za mlade po javnom pozivu
									2018	1.200		
									2019	1.200		
									2020	1.200		
1.2.1. Unapređenje kapaciteta postojećih organizacija za mlade	x	x							Organizovanje radionica o načinu osnivanja Vijeća mladih	God	Iznos	KzM
										2014	3.200	Stručni saradnik za mlade NVO Organizacije mladih
									2015	3.200		
	x	x							Edukacija u oblasti osnivanja Vijeća mladih i značaju rada ovog tijela	God	Iznos	NVO
										2014	3.000	Organizacije mladih
									2015	3.000		
	x	x	x	x	x	x	x	x	Program <i>Mladi u zajednici</i> koji povezuje vijeća učenika i studenata, organizacije mladih i klubove mladih u cilju projekata i planova kojima bi mladi potaknuli društvene, ekološke i ekonomske promjene u zajednici.	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport
										2014	5.000	KzM Stručni saradnik za mlade Mjesne zajednice Općine Centar
									2015	5.000		
									2016	5.000		
									2017	5.000		
									2018	5.000		
								2019	5.000			
									2020	5.000		
x	x	x	x	x	x	x	x	Organizovanje obuka na teme kao što su građansko društvo, timski rad, javno zagovaranje, pisanje projekata, prikupljanje sredstava i upravljanje projektima, odnosi sa javnošću, rodna ravnopravnost	God	Iznos	KzM	
									2014	5.000	NVO Organizacije mladih	
								2015	5.000			
									2016	5.000	Škole	
								2017	5.000			
								2018	5.000			
								2019	5.000			
									2020	5.000	<i>Napomena:</i> Aktivnosti će biti finansirane iz sredstava za projekte NVO po javnom pozivu	
1.2.2. Uspostaviti mehanizme za podsticanje, organizovanje i vrednovanje volonterskog rada mladih	x	x	x	x	x	x	x	Organizovanje obuka na temu upravljanja volonterskim radom	God	Iznos	KzM	
									2014	6.000	Predstavnici Vijeća učenika i studenata Predstavnici javnih ustanova i institucija	
									2015	6.000		
									2016	6.000		
									2017	4.000		
									2018	4.000		
									2019	4.000		
									2020	4.000		
	x	x	x	x	x	x	x	x	Organizovanje kampanja za promociju volonterskog rada mladih i programa EU koji podržavaju volonterski rad mladih	God		Iznos
										2014	1.000	Stručni saradnik za mlade Organizacije mladih i za mlade
									2015	1.000		
									2016	1.000		
								2017	1.000			
								2018	1.000			
									2019	1.000		

										2020	1.000	
										God	Iznos	
1.3.1. Kreiranje uslova za uključivanje mladih iz osjetljivih društvenih grupa u aktivan i produktivan život u zajednici	x	x	x	x	x	x	x	Organizovanje kampanja usmjerenih na smanjenje predrasuda prema mladima iz osjetljivih društvenih grupa	2014	2.500	KzM Stručni saradnik za mlade <i>Napomena: Aktivnosti će biti finansirane iz sredstava za projekte NVO po javnom pozivu</i>	
								2015	2.500			
								2016	2.500			
								2017	2.500			
								2018	2.500			
								2019	2.500			
								2020	2.500			
								God	Iznos			
								2014	4.000			
								2015	4.000			
							2016	4.000				
							2017	4.000				
							2018	4.000				
							2019	4.000				
							2020	4.000				
	x	x						Izvršiti posebnu analizu potreba mladih izloženih riziku društvene isključenosti (mlade osobe sa invaliditetom, mlade osobe sa poremećajem u ponašanju, mlade osobe sa problemima u porodici...)	/		Općinski načelnik Nadležne općinske službe	
		x						Izraditi program mjera za uključivanje mladih koji su izloženi riziku društvene isključenosti	/		Nadležne Općinske službe	
1.3.2. Podizanje znanja i svijesti mladih o ravnopravnosti spolova i višestrukoj diskriminaciji	x	x	x	x	x	x	x	(Su) finansiranje projekata i programa koji imaju za cilj razvijanje svijesti u javnosti o značaju aktivnog učešća žena i muškaraca u zajednici i promocija pozitivnih rodni politika i primjera	God	Iznos	Općina Centar Mediji Škole NVO koji se bave pitanjima o ravnopravnosti spolova/gender pitanja	
								2014	5.000			
								2015	5.000			
								2016	5.000			
								2017	5.000			
								2018	5.000			
								2019	5.000			
								2020	5.000			

Godina	Iznos (KM)
2014	90.400
2015	77.400
2016	71.200
2017	69.200
2018	69.200
2019	69.200
2020	69.200
UKUPNO	515.800

STRATEŠKI CILJ 2: RAZVOJ PODSTICAJNOG I POVOLJNOG OKRUEŽNJA ZA (SAMO)ZAPOŠLJAVANJE MLADIH USPOSTAVLJANJEM SARADNJE IZMEĐU JAVNOG, PRIVATNOG I CIVILNOG SEKTORA												
MJERA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	POTENCIJALNI PROJEKTI I AKTIVNOSTI	TROŠKOVI		POTENCIJALNI NOSIOCI	
									God	Iznos		
2.1.1. Unaprijediti formalno obrazovanje mladih	x	x	x	x	x	x	x	Izraditi program kontinuirane podrške srednjim školama i fakultetima, razvijen po prioritetima i u saradnji sa direktorima srednjih škola, upravom fakulteta, vijećima učenika i vijećima roditelja, potrebama vannastavnih aktivnosti. Ključni elementi programa trebali bi uključivati: poboljšanje prostornih uslova rada i opremljenosti srednjih škola i visokoškolskih ustanova, (su) finansiranje stručnih projekata obrazovnih i drugih institucija (seminari, kreativne radionice, konferencije, simpoziji, podrška radu sekcija u srednjih školama, Dan srednjih škola Općine Centar i sl.)	God	Iznos	Općinski načelnik Pomoćnih načelnika za obrazovanje, kulturu i sport Komisija za obrazovanje Direktori i nastavnici škola Predstavnici Vijeća učenika i Vijeća roditelja Predstavnici MONKS	
									2014	150.000		
									2015	150.000		
									2016	200.000		
									2017	200.000		
									2018	200.000		
									2019	200.000		
	2020	200.000										
	x	x	x	x	x	x	x	Nastaviti sistemsko stipendiranje najuspješnijih učenika i studenata	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport	
									2014	250.000		
									2015	250.000		
									2016	250.000		
									2017	250.000		
									2018	250.000		
									2019	250.000		
	2020	250.000										
x	x	x	x	x	x	x	Podržavati proces inkluzivnog (participativnog) obrazovanja u srednjim školama i fakultetima kroz pilot projekat <i>Mobilni stručni timovi/Asistent sa učenike/studente sa invaliditetom</i> . Zaduženja asistenta za učenike/studente sa invaliditetom uključuju: pomoć učenicima/studentima sa invaliditetom u kretanju, odlasku na predavanje, biblioteku, dodatno pojašnjavanje pojedinih dijelova predavanja ili sadržaja u knjizi (slike, grafikoni), vođenje bilješki tokom predavanja i ostale stručne usluge u skladu sa individualnim potrebama korisnika.	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Komisija za obrazovanje NVO		
								2015	20.000			
								2016	20.000			
x	x	x	x	x	x	x	Program podrške obrazovnoj, kulturnoj i turističkoj mobilnosti mladih	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Stručni saradnik za mlade		
								2014	5.000			
								2015	10.000			
								2016	15.000			
								2017	20.000			

									2018	20.000	Mladi sa područja Općine Centar
									2019	20.000	
									2020	20.000	
2.1.2. Podržavati programe neformalnog obrazovanja, posebno onih koji su neophodni za razvijanje kompetencija mladih	X	X							/		Služba za obrazovanje, kulturu i sport Komisija za obrazovanje Direktni i nastavnici srednjih škola Biro za zapošljavanje Općine Centar NVO
	X	X							/		Nadležne službe Općine
		X	X	X	X	X	X		God	Iznos	Nadležne službe Općine
								2015	20.000		
								2016	20.000		
								2017	20.000		
							2018	20.000			
							2019	20.000			
2.2.1. Podsticanje razvoja omladinskog poduzetništva i razvijanje poslovne kulture mladih		X							God	Iznos	Općinski načelnik Općinsko Vijeće KzM Služba za privredu i finansije Biznis centar NVO
								2015	8.000		
		X	X	X	X	X	X		God	Iznos	Općinski načelnik Općinsko vijeće Služba za privredu i finansije KzM
								2015	30.000		
								2016	30.000		
								2017	30.000		
								2018	30.000		
								2019	30.000		
								2020	30.000		

		x						Izrada studije uspostavljanja <i>Biznis inkubatora za omladinska preduzeća</i>	God	Iznos	Općinski načelnik Općinsko vijeće Služba za privredu i finansije Biznis centar	
									2015	5.000		
				x	x	x	x	x	Osnivanje i rad <i>Biznis inkubatora za omladinska preduzeća</i>	God	Iznos	Općinski načelnik Služba za privredu i finansije Biznis centar
									2016	20.000		
									2017	20.000		
									2018	30.000		
									2019	30.000		
									2020	30.000		
									God	Iznos	Služba za obrazovanje,, kulturu i sport Srednje škole Fakulteti NVO	
		x	x	x	x	x	x	x	Organizovanje radionica u srednjim školama i fakultetima u cilju promocije omladinskog poduzetništva	2014	2.000	
										2015	2.000	
										2016	2.000	
										2017	2.000	
										2018	2.000	
										2019	2.000	
										2020	2.000	
									God	Iznos	Biznis centar NVO	
									2014	8.000		
									2015	8.000		
									2016	8.000		
									2017	8.000		
									2018	8.000		
									2019	8.000		
									2020	8.000		
								<i>Škola poduzetništva i malog biznisa za mlade</i> (edukacija iz oblasti oblikovanja poduzetničke ideje, pokretanja biznisa, istraživanja tržišta, strateškog i poslovnog planiranja, menadžmenta malog biznisa, pravnog aspekta vođenja biznisa, finansijskog menadžmenta, Internet poslovanja)			<i>Napomena:</i> Aktivnosti će biti podržane sredstvima planiranim za finansiranje projekata za mlade po javnom pozivu	
2.2.2. Uspostavljanje saradnje sa poslovnom zajednicom u cilju unapređenja komunikacije i organizacije programa volontiranja kod uspješnih lokalnih poduzetnika	x	x						Protokol o saradnji između Općine Centar i privatnih preduzeća o realizaciji volonterskih programa	-		Općinski načelnik Mladi vijećnici Služba za privredu i finansije Biznis centar Lokalni poduzetnici	
2.3.1. Edukativni programi za unapređenje nivoa znanja i vještina								Edukacija mladih (učenika završnih razreda srednjih škola) o načinu prijavljivanja na Biro za zapošljavanje i njegovim prednostima (socijalna i zdravstvena zaštita, veća mogućnost zaposlenja, mogućnost prekvalifikacije i sl)	God	Iznos	Direktori i nastavnici srednjih škola Nadležne Općinske službe Predstavnicu Biroa	
	x	x	x	x	x	x	x		2014	6.000		
									2015	6.000		
									2016	6.000		
								2017	6.000			

mladih u cilju povećanja njihove konkurentnosti na tržištu rada									2018	6.000	za zapošljavanje Općine Centar
									2019	6.000	
									2020	6.000	
	x	x	x	x	x	x	x	Program karijernog vođenja i savjetovanja mladih	God	Iznos	Direktori i nastavnici srednjih škola Organizacije mladih NVO
									2014	4.400	
									2015	4.400	
									2016	4.400	
									2017	4.400	
									2018	4.400	
									2019	4.400	
									2020	4.400	
	x	x	x	x	x	x	x	Organizovanje sajma zapošljavanja i sajma poduzetništva	God	Iznos	KzM Organizacije mladih i za mlade
									2014	5.000	
									2015	5.000	
							2016		10.000		
							2017		10.000		
							2018		10.000		
							2019		10.000		
							2020	10.000			
2.3.2. Podsticanje radne rehabilitacije i zapošljavanja mladih osoba sa invaliditetom	x	x	x	x	x	x	Podržavati projekte i programe koji stimuliraju radnu rehabilitaciju i zapošljavanje mladih osoba sa invaliditetom	/		Nadležne Općinske službe Centar za osnaživanje i rehabilitaciju osoba sa invaliditetom <i>Napomena: Aktivnosti će biti finansirane iz sredstava za projekte NVO po javnom pozivu</i>	

Godina	Iznos (KM)
2014	430.400
2015	510.400
2016	585.400
2017	570.400
2018	570.400
2019	570.400
2020	570.400
UKUPNO	3.807.800

STRATEŠKI CILJ 3: OSNAŽITI SVIJEŠT MLADIH O ZNAČAJU KREATIVNOG PROVOĐENJA SLOBODNOG VREMENA I PRUŽITI PODRŠKU FORMALNIM I NEFORMALNIM GRUPAMA MLADIH PRI ORGANIZACIJI KULTURNIH, SPORTSKIH I REKREATIVNIH AKTIVNOSTI I DOGAĐANJA												
MJERA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	POTENCIJALNI PROJEKTI I AKTIVNOSTI	TROŠKOVI		POTENCIJALNI NOSIOCI	
									God	Iznos		
3.1.1. Osnaživanje mladih u preuzimanju aktivne uloge u kulturi - Mladi kao kreatori, a ne konzumenti kulture		x						Osmišljavanje i provođenje promotivnih kampanja za približavanje kulture mladim	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Organizacije mladih	
									2015	5.000		
		x	x	x	x	x	x	Osmišljavanje, promocija i provođenje programa za uključivanje mladih u procese stvaranja kulturnih programa (film, pozorište, radio, biblioteka..) <i>Mali Magacin Kabare – Laboratorija kreativnosti i mašte djece i tinejdžera</i>	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Institucije kulture Organizacije mladih i za mlade	
									2014	15.000		
									2015	15.000		
									2016	15.000		
									2017	15.000		
									2018	15.000		
									2019	15.000		
									2020	15.000		
		x	x	x	x	x	x	Promocija stvaralaštva mladih (konkursi u oblasti umjetničkog i kulturnog stvaralaštva)	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Institucije kulture Organizacije mladi i za mlade	
									2014	5.000		
									2015	5.000		
									2016	5.000		
									2017	5.000		
									2018	5.000		
									2019	5.000		
									2020	5.000		
		x	x	x	x	x	x	Podržavanje programa edukacije mladih o značaju kulturno-historijske baštine	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Institucije kulture Organizacije mladi i za mlade	
									2015	5.000		
								2016	5.000			
								2017	5.000			
								2018	5.000			
								2019	5.000			
								2020	5.000			
	x	x	x	x	x	x	Posjeta objektima i lokacijama od kulturno-historijskog značaja za grad Sarajevo	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Institucije kulture Organizacije mladi i za mlade Škole		
								2014	3.000			
								2015	3.000			
								2016	3.000			
								2017	3.000			
								2018	3.000			
								2019	3.000			
								2020	3.000			

3.2.1. Unaprijediti uslove i mogućnosti za rekreativno bavljenje mladih sportom	x							Analiza postojećeg stanja sportskih objekata i sportskih površina u vlasništvu Općine Centar	/		Služba za prostorno uređenje i komunalne poslove Služba za obrazovanje, kulturu i sport
	x							Izrada predračuna popravke i nabavke novog mobilijara	/		Služba za prostorno uređenje i komunalne poslove Služba za obrazovanje, kulturu i sport
		x						Popravka mobilijara u skladu sa finansijskim mogućnostima	God 2015	Iznos 20.000	Služba za prostorno uređenje i komunalne poslove Služba za obrazovanje, kulturu i sport
3.2.2. Jačanje svijesti mladih o značaju sporta u razvijanju psihofizičkih sposobnosti i zdravlja	x	x	x	x	x	x	x	Medijska promocija u cilju popularizacije bavljenja mladih rekreativnim sportom	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport KzM Sportska udruženja/klubovi Obrazovne institucije
									2014	2.000	
									2015	2.000	
									2016	2.000	
									2017	2.000	
									2018	2.000	
									2019	2.000	
	2020	2.000									
	x	x	x	x	x	x	x	Organizovanje sportskih takmičenja učenika i studenata u različitim sportskim disciplinama	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport JU Centar za sport i rekreaciju KzM Sportska udruženja/klubovi Obrazovne institucije (srednje škole, fakulteti)
									2014	3.000	
									2015	3.000	
									2016	3.000	
2017									3.000		
2018									3.000		
2019	3.000										
2020	3.000										
x	x	x	x	x	x	x	Angažovanje mladih stručnjaka iz oblasti sporta - studenti Fakulteta sporta i tjelesnog odgoja sarajevo (FASTO) na osnovu ugovora o volontiranju, a u cilju realizacije besplatnih sportsko-rekreativnih program za mlade	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Studenti FASTO	
								2014	5.000		
								2015	5.000		
								2016	10.000		
								2017	10.000		
								2018	10.000		
								2019	10.000		
2020	10.000										
x	x	x	x	x	x	x	Izrada pomotivnih štampanih materijala (afiše, brošure) sa popisom svih sportsko rekreacijskih klubova i sportskih objekata za rekreaciju na području Općine Centar te	God	Iznos	Služba za obrazovanje, kulturu i sport Služba za informatiku i informisanje	
								2014	2.500		
								2015	2.500		
								2016	2.500		

								postavljanje istih na WEB stranicu Općine Centar – <i>Info kukat za mlade</i>	2017	2.500	Sportski klubovi
									2018	2.500	
									2019	2.500	
									2020	2.500	
3.2.3. Unaprijediti rad sa djecom i mladim osobama sa invaliditetom te povećati njihovu uključenost u lokalne sportske i rekreativne klubove	x							Savjetovanja sa klubovima i sportskim društvima osoba s invaliditetom kako bi se ispitale i razradile mogućnosti uključivanja djece i mladih osoba sa invaliditetom u rad sportskih klubova prema vrsti sporta i vrsti invaliditeta	/		Sportska društva osoba sa invaliditetom
		x	x	x	x	x	x	Pokrenuti posebne sportske sadržaje za djecu i mlade osobe sa invaliditetom po klubovima koji imaju angažovane trenere koji su educirani za rad sa ovom skupinom mladih	God	Iznos	Sportski klubovi Sportska društva osoba sa invaliditetom
									2015	4.000	
									2016	4.000	
									2017	4.000	
									2018	4.000	
									2019	4.000	
								2020	4.000		

Godina	Iznos (KM)
2014	35.500
2015	69.500
2016	49.500
2017	49.500
2018	49.500
2019	49.500
2020	49.500
UKUPNO	352.500

STRATEŠKI CILJ 4. UNAPRIJEDITI USVAJANJE ZDRAVIH STILOVA ŽIVOTA MEĐU MLADIMA I OJAČATI SARADNJU IZMEĐU OBRAZOVNIH INSTITUCIJA, ZDRAVSTVENIH INSTITUCIJA, I NEVLADINIH ORGANIZACIJA												
MJERA	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	POTENCIJALNI PROJEKTI I AKTIVNOSTI	TROŠKOVI		POTENCIJALNI NOSIOCI	
									God	Iznos		
4.1.1. Promovirati i osposobljavati zdravstvene ustanove sa multidisciplinarnim pristupom koje su specijalizirane sa rad sa mladim osobama	x	x	x	x				Podržavati programe/projekte nevladinih organizacija koje pružaju visokokvalitetne zdravstvene usluge mladim osobama	God	Iznos	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica NVO koji se bave pružanjem zdravstvenim usluga mladima	
									2014	15.000		
									2015	15.000		
									2016	15.000		
	x	x	x	x	x	x	x	x	Podržavati programe savjetovanja i edukacije mladih za primarnu i sekundarnu prevenciju zdravlja i poremećaja u ponašanju: problemi sa psiho-aktivnim supstancama, seksualno i reproduktivno zdravlje, pravilna ishrana, i sl.	God	Iznos	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica Javne zdravstvene institucije NVO koji se bave pružanjem zdravstvenim usluga mladima Zdravstvene škole
										2014	15.000	
										2015	15.000	
										2016	15.000	
										2017	15.000	
										2018	15.000	
										2019	15.000	
	2020	15.000										
	x	x	x	x	x	x	x	x	Formirati Savjetovalište za psiho-socijalnu pomoć mladim osobama pri Centru za socijalni rad	God	Iznos	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica Javne zdravstvene institucije
										2014	12.000	
										2015	12.000	
2016										12.000		
2017										12.000		
2018										12.000		
2019	12.000											
4.1.2. Razviti svijest o važnosti zdravih stilova života	x	x	x	x	x	x	x	Podržati i razvijati inicijative mladih koje imaju za cilj promociju zdravih stilova života	God	Iznos	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica Javne zdravstvene institucije NVO koji se bave pružanjem zdravstvenim usluga mladima Zdravstvene škole	
									2014	20.000		
									2015	20.000		
									2016	20.000		
									2017	20.000		
									2018	20.000		
									2019	20.000		
									2020	20000		
	x	x	x	x	x	x	x	x	Podržati programe vršnjačke edukacije i edukacije roditelja o štetnosti psihoaktivnih supstanci, faktorima rizika, fazama razvoja bolesti ovisnosti i razvoja sposobnost ranog otkrivanja bolesti ovisnosti	God	Iznos	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica Centar za socijalni rad Javne zdravstvene institucije NVO koji se bave pružanjem zdravstvenim usluga mladima Zdravstvene škole
										2014	6.000	
										2015	6.000	
										2016	8.000	
										2017	8.000	
										2018	8.000	
										2019	8.000	
2020	8.000											

4.2.1. Razviti nove i unaprijediti postojeće mehanizme promocije zdravlja i zdravih stilova života mladih	x	x	x	x				Projekat zdravstvene medijacije u srednjim školama na području Općine Centar	God	Iznos	Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, izbjegla i raseljena lica Javne zdravstvene institucije NVO koji se bave pružanjem zdravstvenim uslugama mladima Srednje škole
									2014	22.000	
									2015	28.000	
									2016	26.000	
									2017	24.000	
4.2.2. Uspostavljanje referalnih mehanizama intersektoralne saradnje u cilju efektivne i efikasne integracije zdravlja i zdravih stilova života mladih	x	x	x					Zdravstveni savjet Općine Centar	God	Iznos	Općina Centar Predstavnicu zdravstvenih ustanova Predstavnicu resornog ministra Predstavnicu KzM Predstavnicu organizacija mladih i za mlade
									2014	6.000	
									2015	5.000	
									2016	4.000	

Godina	Iznos (KM)
2014	96.000
2015	101.000
2016	100.000
2017	94.000
2018	55.000
2019	55.000
2020	55.000
UKUPNO	556.000